

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Marina Krpan Smiljanec

KOMUNIKACIJA ZAVIČAJNIH SADRŽAJA U DIGITALNOJ SREDINI

DOKTORSKI RAD

Zagreb, 2015.

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Marina Krpan Smiljanec

KOMUNIKACIJA ZAVIČAJNIH SADRŽAJA U DIGITALNOJ SREDINI

DOKTORSKI RAD

Mentor:

Prof. dr. sc. Daniela Živković

Zagreb, 2015.

University of Zagreb

Faculty of Humanities and Social Sciences

Marina Krpan Smiljanec

**LOCAL HISTORY CONTENT
COMMUNICATION IN DIGITAL
ENVIRONMENT**

DOCTORAL THESIS

Supervisor:

Daniela Živković, PhD

Zagreb, 2015.

University of Zagreb

Faculty of Humanities and Social Sciences

Marina Krpan Smiljanec

**LOCAL HISTORY CONTENT
COMMUNICATION IN DIGITAL
ENVIRONMENT**

DOCTORAL THESIS

Zagreb, 2015.

Zahvaljujem se kćeri Sari na svim stručnim pomoćima, kćeri Petri na tehničkoj pomoći, a suprugu Miroslavu na iskazanom strpljenju i podršci.

Tati, koji bi sigurno bio ponosan.

SAŽETAK

Predmet ovoga rada je istraživanje teorijskih i praktičnih pitanja izgradnje, prezentacije i komunikacije zavičajne građe u zavičajnim zbirkama hrvatskih narodnih knjižnica. Knjižnice su dio AKM zajednice kojima je zajednički predmet istraživanja baština i njezina komunikacija. Zavičajne zbirke su baštinske ustanove i kao takve ključna mjesta očuvanja lokalnog i nacionalnog identiteta koji, u suvremenim globalizacijskim tijekovima, može biti ugrožen. Njihov zadatak je skupljanje, selekcija, stručna obrada, istraživanje, tumačenje i prezentacija zavičajne povijesti.

Za izgradnju i održavanje zavičajne zbirke potrebno je jasno definirati strategiju i politiku razvoja zbirke općenito, a potom i politike digitalizacije zavičajne građe.

Rad je zasnovan na šest temeljnih hipoteza: 1. u zavičajnim zbirkama hrvatskih narodnih knjižnica postoji dovoljno analogne građe da se prezentira zavičajna povijest 2. postupak digitalizacije analogne građe će građu zavičajne zbirke učiniti vidljivom, a planski osmišljena digitalizacija građe uspostaviti digitalnu zavičajnu zbirku 3. digitalno prezentirana građa zavičajnih zbirki svih županijskih matičnih knjižnica povezana u mrežu zavičajnih zbirki, dat će prikaz cjeline povijesnih prilika na području cijele Hrvatske 4. knjižničari su kompetentni za opisivanje i interpretiranje zavičajne građe u digitalnom okruženju kako bi ju smjestili u određeni kulturološko-povijesni kontekst 5. da bi prezentirale i komunicirale vlastitu djelatnost, županijske matične knjižnice ustrojavaju vlastitu mrežnu stranicu 6. knjižnice imaju potporu u cjelokupnom postupku digitalizacije zavičajne građe, a posljedično i njezinoj prezentaciji putem mrežnih stranica.

Očekivani znanstveni doprinos rada očituje se u sagledavanju polazišnog pojma zavičaj, a koji je korijenski pojam zavičajne zbirke te naglašavanju nužnosti definiranja jasnih prostornih granica pojedine zavičajne zbirke. Očekivani znanstveni doprinos rada mora se sagledavati unutar uloge digitalizacije kao nužnog preduvjeta za vidljivošću građe.

Provedeno istraživanje na uzorku od dvadeset županijskih matičnih knjižnica je pokazalo da matične knjižnice promoviraju vlastite sadržaje i djelatnost putem mrežnih stranica, da daju temeljne informacije o knjižnici, da knjižnice iskazuju svoju ulogu u održanju zavičajnog identiteta, ali da nisu utvrdile model dobro organizirane mrežne stranice zavičajne zbirke te da

nemaju potporu u cjelokupnom postupku digitalizacije zavičajne građe, a posljedično i u njihovoj prezentaciji putem mrežnih stranica.

Temeljem provedenih istraživanja na definiranom uzorku zasnovanom na teoretski postavljenim evaluacijskim kriterijima, utvrđen je model mrežne stranice zavičajne zbirke čija primjena predstavlja praktični doprinos rada.

U smislu praktičnog doprinosa, na osnovi istraživanja dobivena je slika mrežnih stranica županijskih matičnih knjižnica u Hrvatskoj te se nudi rješenje izgradnje digitalnih zbirki i njihove mrežne prezentacije.

Budući da je zadatak zavičajnih zbirki i znanstveno tumačenje zavičajne povijesti, iznesene su teoretske postavke sadržaja i značaja zavičajne povijesti kao predmeta istraživanja zavičajnih zbirki. U radu je uspostavljen odnos uloge socijalnog pamćenja, javnog pamćenja, kulturnog pamćenja i povijesti u stvaranju zavičajne povijesti odnosno nezaobilazno prožimanje povijesti i pamćenja. Naglašena je uloga socijalne povijesti u izgradnji zavičajne zbirke.

Ukazano je na probleme u funkcioniranju zavičajnih zbirki, a koji se odnose na nepostojanje ili nedovoljan broj zavičajnih knjižničara, što se posljedično odražava na kvalitetu istraživačkog rada, mogućnosti interpretacije sadržaja te komunikaciju zavičajnog sadržaja. Iskazana je potreba stalnog stručnog usavršavanja knjižničara u smjeru interdisciplinarnosti koja je preduvjet kvalitetnog vođenja zavičajne zbirke.

Predložen je način zakonskog rješenja statusa zavičajne zbirke u smislu povjeravanja vođenja zavičajnih fondova županijskim matičnim knjižnicama kao središnjim županijskim knjižnicama koje, sukladno veličini zavičajnog fonda mogu osigurati najkvalitetniju selekciju, obradu, pohranu, prezentaciju i komunikaciju zavičajnih sadržaja.

Nova kategorija baštine koja se javlja razvojem informacijsko-komunikacijskih tehnologija i širenjem globalizacije je digitalna baština. Izražava se kroz socijalne, kulturne, političke i ekonomske aktivnosti uz uporabu digitalne tehnologije.

Pojavom digitalizacije mijenja se svakodnevna praksa narodnih knjižnica i zavičajnih zbirki, a građa postaje svima dostupna i čuva se od propadanja. Planskom i sustavnom digitalizacijom zavičajne građe stvaraju se digitalizirane zavičajne zbirke koje, umrežene u zajednički sustav, daju pregled zavičajne povijesti Hrvatske.

Naglasak u teorijskim razmišljanjima i posljedično praktičnoj primjenjivosti stavljen je na efemernu građu kao izuzetno značajan izvor informacija, pogotovu sa aspekta socijalne povijesti lokalne zajednice. Primjenjivost teorijskih spoznaja iskazana je na primjeru mogućnosti prezentacije nekih od zavičajnih sadržaja na mrežnoj stranici zavičajne zbirke zaprešićkog kraja.

Posebna pozornost usmjerena je na metodu usmene povijesti čiji rezultati daju mnoštvo informacija za zavičajnu povijest, a koja kao takva još nije našla svoje mjesto u narodnim knjižnicama.

Praktični doprinos rada vrlo konkretno je prikazan i na modelu izrade virtualne izložbe, kao nezaobilaznog oblika komunikacije zavičajnog sadržaja, jednog zavičajca koji uključuje biografiju, bibliografiju, prijedloge digitalizacije građe te prijedlog na povezivanje s drugim AKM ustanovama koje sadrže predmetnu građu.

Kao baštinskoj ustanovi, knjižnici sa svojom zavičajnom zbirkom, a u cilju pružanja cjelovitih informacija i usluga, predstoji čvrsta suradnja s drugim baštinskim ustanovama - muzejima i arhivima.

Ključne riječi:

narodna knjižnica

zavičajna zbirka

digitalizacija

komunikacija

digitalna knjižnica

SUMMARY

The topic of this thesis is theoretical and practical issues of development, presentation and communication of local history collections in Croatian public libraries. Libraries are part of the library, archive and museum association for which heritage and its communication is the main preoccupation. Local history collections are heritage institutions and, as such, are the main places for preservation of local and national identity. In modern globalization trends this identity may be endangered.

For development and maintenance of local history collections strategy and policy of collection development should be defined in general, and especially with regard to digitisation.

Doctoral thesis is based on the following hypotheses:

1. There is enough analogous material in local history collections of Croatian public libraries to present local history;
2. The process of digitizing analogous material will make the collection visible, and by planned digitization of material, will establish a digital local history collection;
3. Digitally presented local history collections of all county libraries connected to a network of local history collections will display the whole Croatian history;
4. Librarians are competent enough to describe and interpret local history materials in digital environment and to locate them in a specific cultural and historical context;
5. To present and communicate their own activity, libraries established their own web sites;
6. Libraries are supported by the entire process of digitisation of local history material, and consequently their presentations by websites.

Expected scientific contribution is initially reflected in the assessment of components of basic concept of the homeland, which is the root concept of local history collections, and emphasis of the need to define clear spatial boundaries of individual local history collections. The expected scientific contribution takes digitisation as a prerequisite for content visibility.

The task of local history collections and scientific interpretation of local history presented the theoretical setting contents and significance of local history as a subject of research of local history collections. This thesis established a relationship role between social memory, public memory, cultural memory and history in the creation of local history or inevitable

intertwining of history and memory. The role of social history in construction of local history collection is unavoidable.

Local history collections are treasures not only of local but also national cultural heritage, and although they include small contributions to national heritage, their substantial meaning is priceless. Since the material is archived in local history collections and can only be used in libraries, the goal is to present it to the public or make it publicly available, initiate projects digitizing analogous material, create a digital library with the ultimate goal of communication facilities with access available to everyone. The author concluded that Croatia has not exactly solved the question of local history collections, confined and proposed administrative boundaries as the territorial scope.

With the advent of digitisation, libraries are opening new possibilities for technical preservation, storage and presentation materials.

Variety of network services in function of local history through websites and catalogues are making their funds available to users. They are the foundation of the study of local history, storage place of public memory.

The study is based on the assumption that a local history collection is primarily a collection of library materials the content of which is related to a defined environment. Its mission is to study local history and all aspects of creation, life and work of a particular community and its members. A local history collection is a heritage collection since it combines spiritual and material activities of individuals and groups which is inherited.

A local history collection is a statement of community identity, sense of belonging, created as a process within the community. In modern flows of globalization of society as a transfer of ideas, meanings and values that is reflected in all aspects of life, it is important to preserve the cultural identity of the local community and the importance of heritage in the local history collection.

The aim of research is to determine the existence of Croatian and foreign library websites, to collect data on network content, local history collections and examples of good practice in the world, to explore their development, strengths and weaknesses in the manner of presentation and communication and to synthesize the existing theoretical findings on network presentation materials; to create a framework model of regional collections websites which

can serve as a starting point to build a new website of local history collections or guidelines to eliminate the identified shortcomings of existing websites.

The expected contribution of the work must be viewed within the role of digitisation as a necessary prerequisite for material visibility. Library tasks are changing due to emphasis of its heritage role.

Results of website research of twenty Croatian public libraries has shown that websites provide basic information about the library, actively participating in the maintenance of local identity, but that libraries did not identify the model of a well-organized network's websites and they do not have support in the process of digitisation. Research results were used as the basis for a draft model of websites for regional collections which is based on the process of digitisation and its implications.

On the basis of practical research of Croatian public libraries websites, a model of building digital collections and their online presentation has been proposed.

Local history collections are presented as a subject of research since the task of local history collections is scientific interpretation of local history, theoretical settings and significance of local history. The work established the relationship between social memory, public memory, cultural memory and history in the creation of local history or the inevitable intertwining of history and memory. The emphasis is on the role of social history in the construction of local history collection.

Problems are in the functioning of local history collections, which refers to the absence or insufficient number of local history librarians, and it consequently reflects in the quality of research work, ability to interpret content and communication of native content. There is a need for continuous professional interdisciplinary education of librarians as a prerequisite for quality management of the regional collection.

The author proposed a legislation for the local history collection in terms of keeping local history funds at public libraries as the central county libraries, according to the size of the heritage fund can provide the highest quality selection, processing, storage, presentation and communication of native content.

The emphasis on theoretical thinking and consequently practical applicability has been placed on ephemeral material as a very important source of information, especially from the aspect of

social history of the local community. The applicability of theoretical knowledge is presented on the example of the possibilities for the presentation of some of the indigenous content on the website of the regional collection of Zaprrešić region. Special attention is directed to the method of oral history, the results of which are an extremely important source of information for local history, which has not yet found its place in public libraries.

Practical contribution of this work is very specifically shown at the model of virtual exhibition as an important form of communication for local history content, of one famous person which includes a biography, bibliography, suggestions digitisation and a proposal to connect with other AKM institutions which contain the subject matter.

As a heritage institution, a library, with its local history collection, needs strong cooperation with other heritage institutions- museums and archives in order to provide comprehensive information and services.

Key words:

public library

local history collection

digitisation

communication

digital library

Sadržaj

1. UVOD	1
1.1. Polazišne i relevantne spoznaje.....	1
1.2. Svrha i cilj rada	4
1.3. Metodološki postupci	6
1.4. Hipoteze.....	6
1.5. Očekivani znanstveni i praktični doprinos.....	7
1.6. Struktura rada.....	8
2. TEMELJNI POJMOVI	9
2.1. Komunikacija.....	9
2.2. Zavičajna zbirka.....	14
2.2.1 Zavičaj.....	19
2.2.2. Zavičajna povijest.....	22
2.2.3. Zavičajnost.....	24
2.2.4. Baština	26
2.2.4.1. Kulturna baština.....	27
2.2.4.1.1. Dihotomija kulturne baštine.....	31
2.2.4.2. Baština i kulturno dobro.....	32
2.2.4.3. Identitet.....	34
2.2.4.4. Javno pamćenje.....	36
2.2.4.5. Knjižnice i baštinske ustanove.....	42
2.2.4.6. Digitalna baština.....	44
2.2.4.7. Tipologija digitalne kulturne baštine.....	48
2.3. Definicija globalizacije.....	49
2.3.1. Globalizacija i kultura.....	50
2.3.2. Negativni aspekt utjecaja globalizacije na kulturu.....	53
2.3.3. Pozitivan aspekt utjecaja globalizacije na kulturu.....	55
2.3.4. Socijalni i psihološki utjecaj globalizacije na kulturu.....	56
2.3.5. Kulturni identitet.....	57

2.3.6. Globalizacija, lokalna kultura i zavičajnost.....	59
2.4. Digitalna knjižnica.....	61
2.4.1. Hibridna knjižnica.....	62
2.4.2. Digitalna knjižnica.....	64
2.4.3. Virtualna knjižnica.....	71
2.4.4. Usporedba digitalne i analogne knjižnice.....	71
3. ISTRAŽIVANJE O MREŽNIM STRANICAMA U KNJIŽNICAMA	74
3.1. Predmet istraživanja.....	74
3.2. Svrha istraživanja.....	75
3.3. Cilj istraživanja.....	75
3.4. Opseg istraživanja.....	75
3.5. Metode istraživanja.....	76
3.6. Uzorak istraživanja.....	76
3.7. Znanstveni doprinos istraživanja.....	77
3.8. Instrumenti istraživanja.....	77
3.9. Rezultati istraživanja.....	78
3.10. Rasprava.....	108
3.11. Zaključak.....	118
4. MODEL MREŽNE STRANICE ZAVIČAJNE ZBIRKE.....	120
4.1. Uvod.....	120
4.2. Pregled pravnog uređenja digitalizacije u svijetu.....	120
4.3. Projekti digitalizacije u županijskim knjižnicama Hrvatske.....	125
4.3. Izgradnja digitalne zbirke.....	129
4.3.1. Strategija izgradnje održive digitalne zbirke.....	129
4.3.2. Odabir građe za digitalizaciju.....	131
4.3.3. Identifikacija, evaluacija i selekcija građe.....	133
4.3.4. Digitalizacija kao očuvanje građe.....	134
4.3.5. Digitalizacija kao pristup.....	136
4.3.6. Prednosti i nedostaci digitalizacije.....	137
4.3.7. Autorskopravna pitanja izgradnje zbirke.....	140
4.4. Mrežni oblici komuniciranja digitalnog sadržaja- model mrežne stranice.....	147
4.5.1. Kriteriji za vrednovanje mrežne stranice.....	151

4.4.1.1.	Uporabljivost.....	152
4.4.1.2.	Estetski izgled.....	152
4.4.1.3.	Raspored sadržaja.....	153
4.4.1.4.	Čitljivost.....	153
4.4.1.5.	Navigacija.....	154
4.4.1.6.	Dostupnost.....	154
4.4.1.7.	Konzistentnost.....	155
4.4.1.8.	Održavanje, vlasništvo stranice.....	155
4.4.2.	Zemljopisno određenje zavičajne zbirke zaprešićkog kraja.....	155
4.6.	Pravno uređenje za izgradnju zavičajnih zbirki.....	157
4.7.	Vrste građe zavičajne zbirke.....	160
4.7.1.	Efemerna građa.....	162
4.7.1.1.	Razglednice	169
4.8.	Usmena povijest kao oblik komuniciranja zavičajne građe.....	171
4.8.1.	Kako pamtimo prošlost? Implikacije usmene povijesti.....	177
4.8.2.	Prednosti i nedostaci metode usmene povijesti.....	178
4.8.3.	Usmena povijest u digitalno doba.....	179
4.8.4.	Usmena povijest i zavičajna povijest.....	180
4.8.5.	Vrednovanje mrežno dostupnog projekta usmene povijesti.....	181
4.8.6.	Međunarodno društvo usmene povijesti.....	182
4.8.7.	Digitalizacija zapisa usmene povijesti.....	182
4.8.8.	Pravna i etička pitanja usmene povijesti.....	185
4.9.	Virtualna izložba.....	187
4.9.1.	Primjer virtualne izložbe zavičajnog sadržaja zaprešićkog kraja.....	191
5.	ZAKLJUČAK.....	200
	LITERATURA.....	210
	POPIS SLIKA, TABELA I GRAFIKONA.....	237
	PRILOZI.....	240
	ŽIVOTOPIS.....	274

1. UVOD

1.1. Polazišne i relevantne spoznaje

Komunikacija i kulturna baština usko su međusobno povezane te se može reći da je komunikacija integralni dio baštine. Bez komunikacije nema ni baštine: „ Komunikacija osobina i vrijednosti predmeta ili cjeline kulturne i prirodne baštine jedan je od temeljnih ciljeva svih djelatnosti koje se bave zaštitom, izučavanjem i posredovanjem vrijednosti baštine. Komunikacijska poruka baštine direktno unosi kulturnu baštinu u realni život ljudi i njihovih zajednica i samim time ugrađuje baštinu, kao jedan od konstitutivnih elementa, u kvalitetu življenja, poput vode, zraka, hrane, stanovanja, socijalnog i duhovnog ambijenta. Svijest o baštini, stvarana njezinim posrednim ili neposrednim komuniciranjem, postaje dijelom identiteta sredine, elementom predstavljanja jednih sredina drugima, poticajnim motivom velikih turističkih migracija, ogromnim edukacijskim potencijalom.“¹ Za G.Ashwortha² komunikacija i kulturna baština su izjednačeni: „Baština nije artefakt ili lokalitet. Ona je proces koji koristi predmete i lokalitete kao sredstva za komuniciranje ideja kako bi zadovoljila suvremene potrebe. Ona je medij komunikacije, sredstvo prijenosa ideja, vrijednosti i znanja, koje obuhvaća materijalno, nematerijalno i virtualno. “Povijesno gledano, komunikacija kulturne baštine je oduvijek bila potpomognuta aktualnim stadijem tehnologije, zavisna o njemu, jer je tehnologija materijalizirana misao te komunicira poruke i ideje. Tehnologija je ta koja omogućuje stvaranje, pamćenje, reprodukciju i komunikaciju materijalnih i nematerijalnih kulturnih dobara, a svaka tehnološka promjena zahtijevala je migraciju sadržaja u novu tehnologiju. U kolektivnoj memoriji preživjet će ono što je zabilježeno tehnologijom a potom preneseno u sljedeću tehnologiju. Tijekom povijesti tehnologije su se iskazale na području demokratizacije pristupa kulturnoj baštini, a time i proširenjem mogućnosti učenja. Tehnologije su društveno i ekonomski relevantne, stvaraju novu publiku, novi ukus i novu estetiku. Tehnologija je oduvijek služila komunikaciji znanja o baštini, a time ju je i održavala na životu. Tehnologije zapisivanja i komuniciranja baštine posebice su napredovale i izmjenjivale se tijekom devetnaestog i dvadesetog stoljeća:

¹ Maroević, Ivo. Uvod u muzeologiju. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 1993. Str. 199.

² Ashworth, Gregory John. On townscapes, heritages and identities. [citirano: 2013-10-06] dostupno na: http://www.lancs.ul/ias/annualprogramme/regionalism/docs/Ashworth_paper.doc.

fotografija, pisaći stroj, mikrofilm (koga neki smatraju pretečom digitalizacije³), snimanje i reprodukcija zvuka, film, radio, televizija, web. Niti jedna nova tehnologija nije „razbaštinila“ staru nego joj iskazuje zahvalnost na očuvanju baštine. Digitalno komuniciranje trenutno je posljednja karika u dugom povijesnom lancu komuniciranja baštine. Niti jedna tehnologija nije ugrozila i neće ugroziti baštinske ustanove - knjižnice, arhive i muzeje, nego naprotiv, služila im je kao alat u ostvarenju osnovnog cilja – očuvanja i prijenosa baštine. Za M. Handa⁴ baštinske ustanove su „kulturne tehnologije“ koje „proizvode memoriju“ iz odabrane građe koju odabiru, sakupljaju, istražuju, klasificiraju i čuvaju. Tehnološki potpomognuto komuniciranje kulturne baštine treba sagledavati kao proširenje poslanja baštinskih ustanova, novu interakciju sa korisnicima, a koja „Suštinski, međutim [komunikacija kulturne baštine] ostaje stvar ljudske komunikacije, a tehnologija je uglavnom sredstvo potpore tom procesu i katalizator paradigmatičkih pomaka u načinima i oblicima komuniciranja.“⁵ M. Šojat-Bikić⁶ drži da su baštinske ustanove oduvijek prikupljale građu različitih „izričaja“ te u tom smislu su oduvijek bile „hibridne“, a digitalna građa je samo još jedan od formata građe koja ulazi u sustav baštinskih ustanova. Primjena informacijskih i komunikacijskih tehnologija ni na koji način ne može nadomjestiti doživljaj izravnog kontakta korisnika sa baštinskim objektom, ali između njih nema suparništva. Nove tehnologije mogu pomoći baštinskim ustanovama kako bi domenu svog djelovanja proširile na globalno informacijsko okruženje te razvile nove usluge komuniciranja sa korisnicima. Prednosti elektroničkih izvora poput brzine pristupa i mogućnosti pristupa bez obzira na sjedište korisnika, trenutne raspoloživosti većeg broja jedinica građe, lakoća korištenja tehnologije, mogućnost daljeg prenošenja građe postavljaju pitanje potrebe egzistencije knjižnice tradicionalnog tipa.

Digitalizacijom baštine mijenja se i odnos prema njoj samoj, a baštinske ustanove, koje ju komuniciraju sa korisnicima, dijele svoje znanje o baštini sa zajednicom. Osiguravanje mrežnog pristupa sadržajima baštinske ustanove omogućava im da ostanu relevantne i u informacijsko doba.

Komuniciranje kulturne baštine u digitalnom formatu kontinuirano se razvija u proteklih nekoliko desetljeća, ali zahtijeva daljnje interdisciplinarno istraživanje.

³ Allen, Nancy, Institutionalizing Digitization.// Going Digital: Strategies for Acces, Preservation and Conversion of Collections to a Digital Format/ Donald L. DeWitt, editor. New York; London: The Hawarth Press, 1998. str. 217.

⁴ Hand, Martin. Making Digital Cultures: Access, Interactivity and Authenticity. FarnHam; Burlington: Ashgate, 2008. str. 12

⁵ Šojat-Bikić, Maja. Modeliranje digitalnih zbirki i digitalnih proizvoda: sadržajno-korisnički aspekt komuniciranja kulturne baštine u digitalnom obliku. Zagreb: Muzejski dokumentacijski centar, 2013. str. 26

⁶ Ibidem, str. 26.

Digitalne tehnologije na području baštine potpuno transformiraju glavne zadaće usmjerene na proces ponovnog stvaranja i razumijevanja prošlosti.⁷ Ezoterički pristup podrazumijeva digitalne zapise i analizu znanstvenih podataka koji razvijaju napredne tehnike statističkih primjena dok je dugi pristup „demokratičniji“⁸, usmjeren na razumijevanje prošlosti za najširi mogući krug korisnika putem interaktivnih aplikacija. Budući da se glavina suvremene digitalne komunikacije danas odvija putem interneta, i M. Poster u tom kontekstu sagledava njegove demokratske učinke: „Čar interneta jest u tome što je to tehnologija koja predaje kulturno djelovanje, u svim njegovim oblicima, u ruke svih sudionika te što radikalno decentralizira poziciju govora, nakladništva, filmske produkcije, radijskog i televizijskog emitiranja, ukratko, svih aparata kulturne produkcije.“⁹

Očuvanje kulturne, povijesne i znanstvene baštine kao zajedničkog dobra, materijalnog svjedočanstva povijesti i slika identiteta te njezinu prezentaciju zadatak je baštinskih ustanova - knjižnica, arhiva, muzeja.

Upravo su zavičajne zbirke narodnih knjižnica one čiji je zadatak očuvanje baštine¹⁰ kao naslijeđa koje se u pravilu ne otuđuje u društvu u kojem je uobičajena promjena ponašanja i običaja.

Zadaća hrvatskih narodnih knjižnica je da u globaliziranom društvu očuva nacionalni i lokalni identitet kroz zavičajnu zbirku te da osigura ciljani pristup informacijama.

Zavičajne zbirke su riznice ne samo lokalne nego i nacionalne kulturne baštine, pa premda po opsegu čine manji dio fonda, njihovo sadržajno značenje je neprocjenjivo. Budući da se građa pohranjena u zavičajnim zbirkama može koristiti isključivo u prostoru knjižnice, a cilj je prezentirati ju javnosti odnosno učiniti javno dostupnom, pokrenuti su projekti digitalizacije analogne građe, stvaranja digitalne knjižnice s krajnjim ciljem komuniciranja sadržaja uz pristup dostupan svima.

Pojavom digitalizacije knjižnicama se otvaraju nove tehničke mogućnosti čuvanja, pohrane i prezentacije građe, ali i nameću brojna pitanja. Kako što učinkovitije komunicirati zavičajnu građu, s nakanom prezentacije zavičajne zbirke i krajnjim ciljem očuvanja lokalnog (kao

⁷ Silberman, Neil. Beyond Theme Parks and Digitized Data: What Can Cultural Heritage Technologies Contribute to the Public Understanding of the Past? [citirano: 2015-07-17] dostupno na: http://works.bepress.com/neil_silberman/39

⁸ Silberman, Neil. Beyond Theme Parks and Digitized Data: What Can Cultural Heritage Technologies Contribute to the Public Understanding of the Past? [citirano: 2015-07-17] dostupno na: http://works.bepress.com/neil_silberman/39

⁹ Poster, Mark. Cyberdemocracy: The Internet and the Public Sphere.// Reading Digital Culture / edited by David Trend. Malden, MA; Oxford, UK: Blackwell Publishers, 2001. Str. 267.

¹⁰ Horvat, Aleksandra. Izgradnja i korištenje zbirke kulturne baštine. [citirano : 2011-05-01] dostupno na: <http://www.ffzg.hr/infoz/hr/images/stories/ppin/Pravni%20propisi%20i%20norme%20VIII..ppt>.

dijela nacionalnog) identiteta u društvu sveopće globalizacije, uz pridržavanje svih pravnih ograničenja, tema je ovoga rada. Prednosti elektroničkih izvora poput brzine pristupa i mogućnosti pristupa bez obzira na sjedište korisnika, trenutne raspoloživosti većeg broja jedinica građe, lakoća korištenja tehnologije, mogućnost daljeg prenošenja građe postavljaju pitanje potrebe egzistencije knjižnice tradicionalnog tipa. Mnoštvo mrežnih usluga u funkciji lokalne povijesti putem mrežnih stranica i kataloga približava svoje fondove korisnicima. Usprkos tome, postoji potreba za pristupačnijim dizajnom mrežnih stranica za istraživače knjižničarske struke, ali i drugih struka.

Premda zavičajne zbirke svojim obimom ne čine kvantitativno velik dio knjižnice, njihova sadržajna vrijednost je neprocjenjiva. One su temelj izučavanja zavičajne povijesti, mjesto pohrane javnog pamćenja. Dok se interes za zavičajne zbirke i zavičajnu povijest u SAD-u javlja još dvadesetih godina dvadesetog stoljeća, u Hrvatskoj se rasprave o njihovoj ulozi, organizaciji i djelovanju javlja sedamdesetih godina 20. stoljeća. Njihova uloga formalno ojačava osnivanjem i IFLA-ine Sekcije za genealogiju i zavičajnu povijest.¹¹

1.2. Svrha i cilj rada

Polazeći od dosega knjižničarstva u području zavičajnih zbirki, njihova sadržaja i načina prezentacije, rad ukazuje na nužnost potrebe istraživanja zavičajne povijesti u svrhu očuvanja lokalnog identiteta čime zagovara interdisciplinarnost koja stremi potrebi studiranja zavičajne povijesti kao temelja, a potom mrežno – digitalne prezentacije odnosno ukazuje na potrebu kritičke digitalno-baštinsko-zavičajne pismenosti. Istraživanje se temelji na pretpostavkama da je zavičajna zbirka prije svega zbirka knjižnične građe čiji se sadržaj odnosi na definiranu sredinu. Njezin zadatak je proučavanje zavičajne povijesti odnosno svih aspekata nastanka, života i rada određene zajednice i njezinih pripadnika. Zavičajna zbirka je baštinska zbirka budući da objedinjuje duhovno i materijalno djelovanje pojedinaca i skupina, a koje je ostavljeno u nasljeđe. Sagledavanje područje fenomena baštine na prvoj razini je sagledavanje razlike između baštine kao povijesnog naslijeđa odnosno na slijedećoj razini njezinog značenja u sadašnjosti. Primarni sadržaj izučavanja zavičajne zbirke ne može biti zadovoljen

¹¹IFLA: Genealogy and Local History Section. [citirano: 2012.12.22] dostupno na: <http://www.ifla.org/genealogy-and-local-history>

dokumentom niti njegovim skupom – zbirkom, nego svekolikom složenošću koja implicira koncept baštinske zavičajne zbirke pri čemu se ne isključuje definirana jedinica knjižnične građe, ali baštinski pristup ne započinje i ne završava samo na odnosima unutar uređenog sustava jedinica odabranih i obrađenih od knjižničara. Znanstveno polje istraživanja uključuje specifičan odnos korisnika prema sadržaju zbirke, a taj odnos se sastoji od postupaka selekcije, obrade, pohrane, istraživanja i komuniciranja. Zavičajna zbirka je iskaz identiteta zajednice, svijest o pripadnosti, nastalog kao procesa unutar zajednice. U suvremenim tijekovima globalizacije društva kao prijenosa ideja, značenja i vrijednosti, a koji se odražava u svim aspektima života, važno je očuvati kulturni identitet lokalne zajednice u čemu je značajna uloga baštinske zavičajne zbirke.

Cilj istraživanja je utvrditi postojanje mrežnih stranica matičnih knjižnica i stranih knjižnica, prikupiti podatke o mrežno dostupnim sadržajima zavičajnih zbirki županijskih matičnih knjižnica u Hrvatskoj i primjerima dobre prakse u svijetu, istražiti njihov razvoj, prednosti i nedostatke u načinu prezentacije i komunikacije odnosno sintezom postojećih teorijskih spoznaja o mrežnoj prezentaciji građe stvoriti okvirni model mrežne stranice zavičajne zbirke koji može poslužiti kao polazište za izgradnju nove mrežne stranice zavičajne zbirke ili smjernica u otklanjanju utvrđenih nedostataka postojećih mrežnih stranica.

Svrha istraživanja bila je razložiti i sagledati značajke digitalizacije zavičajne građe kao temelja mrežnoj dostupnosti.

Kao uzorak istraživanja ciljano su odabrane narodne knjižnice koje sukladno propisima stvaraju zavičajne zbirke, a unutar tipa narodnih knjižnica županijske matične knjižnice. Budući da se radi o knjižnicama koje su (u pravilu) smještene u središtima županija, sukladno propisima ispunjavaju uvjete za obavljanje matične djelatnosti za sve narodne knjižnice u županiji, predstavljaju, kao cjelina, reprezentativan uzorak u Hrvatskoj. U smislu komparativnog istraživanja, odabrani su primjeri dobre prakse iskaza i komunikacije zavičajnih sadržaja na mrežnim stranicama stranih knjižnica.

Rad se zasniva na stajalištu da su zavičajne zbirke narodnih knjižnica kako u Hrvatskoj tako i u svijetu ključne ustanove za sakupljanje, stručnu obradu, čuvanje i komuniciranje zavičajne građe kao temelja lokalnog i nacionalnog identiteta. Karakteristika zavičajne građe u bilo kojem formatu je njena obilježnost vremenom te kao takva zahtijeva poseban pristup u čuvanju te potreba njezina otvorenog komuniciranja.

1.3. Metodološki postupci

Sa ciljem dobivanja što cjelovitijeg uvida u temu, pregledom stručne i znanstvene literature prikupljeni su i razmatrani podaci o procesima digitalizacije građe u narodnim knjižnicama. Cjelovita slika mrežnih stranica matičnih knjižnica kreirana je na temelju istraživanja koja čine osnovna načela organizacije i prezentacije građe zavičajne zbirke. U radu su korištene deskriptivne i analitičke metode pri analizi rezultata istraživanja, pojava i procesa digitalizacije i prezentacije mrežnog sadržaja, povijesna metoda u istraživanju razvoja procesa digitalizacije te metoda analize sadržaja kao metoda kojom se dolazi do spoznaje o oblicima komuniciranja. Statističkim zaključivanjem donesen je sud izravnim promatranjem mrežnih stranica knjižnica.

1.4. Hipoteze

Istraživanje je zasnovano na šest temeljnih hipoteza:

- 1.** u zavičajnim zbirkama hrvatskih narodnih knjižnica postoji dovoljno analogne građe da se prezentira zavičajna povijest
- 2.** postupak digitalizacije analogne građe će građu zavičajne zbirke učiniti vidljivom, a planski osmišljena digitalizacija građe uspostaviti digitalnu zavičajnu zbirku
- 3.** digitalno prezentirana građa zavičajnih zbirki svih županijskih matičnih knjižnica povezana u mrežu zavičajnih zbirki, dat će prikaz cjeline povijesnih prilika na području cijele Hrvatske
- 4.** knjižničari su kompetentni za opisivanje i interpretiranje zavičajne građe u digitalnom okruženju kako bi ih smjestili u određeni kulturološko-povijesni kontekst
- 5.** da bi prezentirale i komunicirale vlastitu djelatnost, županijske matične knjižnice ustrojavaju vlastitu mrežnu stranicu

6. knjižnice imaju potporu u cjelokupnom postupku digitalizacije zavičajne građe, a posljedično i njezinoj prezentaciji putem mrežnih stranica.

1.5. Očekivani znanstveni i praktični doprinos

Očekivani znanstveni doprinos početno se očituje u sagledavanju polazišnog pojma zavičaj, a koji je korijenski pojam zavičajne zbirke te naglašavanju nužnosti definiranja jasnih prostornih granica pojedine zavičajne zbirke. Budući da je zadatak zavičajnih zbirki i znanstveno tumačenje zavičajne povijesti, iznesene su teoretske postavke sadržaja i značaja zavičajne povijesti kao predmeta istraživanja zavičajnih zbirki. U radu je uspostavljen odnos uloge socijalnog pamćenja, javnog pamćenja, kulturnog pamćenja i povijesti u stvaranju zavičajne povijesti odnosno nezaobilazno prožimanje povijesti i pamćenja. Naglašena je uloga socijalne povijesti u izgradnji zavičajne zbirke.

Očekivani znanstveni doprinos rada mora se sagledavati unutar uloge digitalizacije kao nužnog preduvjeta za vidljivošću građe. Razvojem knjižničarske djelatnosti sa naglaskom na baštinsku ulogu knjižnice mijenjaju se njezine zadaće u poslanju zavičajne zbirke.

Temeljem provedenih istraživanja na definiranom uzorku zasnovanom na teoretski postavljenim evaluacijskim kriterijima, utvrđen je temeljni model mrežne stranice zavičajne zbirke.

U smislu praktičnog doprinosa, na osnovi istraživanja dobivena je slika mrežnih stranica županijskih matičnih knjižnica u Hrvatskoj te se na temelju otvorenih pitanja nudi rješenje izgradnje digitalnih zbirki i njihove mrežne prezentacije.

U radu su iznesene osnovne postavke u definiranju usmene povijesti kao metode rada u zavičajnim zbirkama kao i pitanje rješenja autorskih prava.

Budući da knjižnice često odabiru razglednice kao vrstu građe za mrežno prezentiranje, na konkretnom primjeru prikazan je način iskoristivosti ove vrste građe što je ciljano praktičan doprinos rada konkretnoj knjižnici. Praktični doprinos rada vrlo konkretno je prikazan na modelu izrade virtualne izložbe, kao značajnog oblika komunikacije zavičajnog sadržaja, jednog zavičajca koji uključuje biografiju, bibliografiju, prijedloge digitalizacije građe te prijedlog na povezivanje sa drugim AKM ustanovama koje sadrže predmetnu građu.

1.6. Struktura rada

Uključujući uvod i zaključak rad je strukturiran u pet cjelina.

Nakon uvodnog dijela rada, u dijelu rada pod nazivom *Definiranje polazišnih pojmova* (2) definirat će se osnovni pojmovi koji predstavljaju znanstveni i istaživački korpus globalne teme rada. U prvom dijelu poglavlja u smislu šireg konteksta zavičajnih zbirki govorit će se o zavičaju, definiranjima zavičajne povijesti, zavičajnosti koja kao takva proizilazi iz zavičaja te pravnoj regulaciji statusa zavičajnih zbirki kroz komparativni pristup. Kroz postojeću znanstvenu literaturu definira se baština, posebno kulturna baština, identitet kao rezultat djelovanja očuvanja baštine, javno pamćenje kao jedan od oblika baštine, ali i osnova istraživanja socijalne povijesti. Knjižnice, a posebice zavičajne zbirke, jedne su od temeljnih baštinskih ustanova. Globalizacija kao socijalno-povijesno-ekonomsko-kulturni fenomen izvršila je svoj utjecaj na kulturu kako sa pozitivnim tako i negativnim rezultatima, a što se nužno odrazilo na lokalnu povijest pa time i zavičajne zbirke. Nužan preduvjet digitalnog komuniciranja zavičajne građe je stvaranje zbirke digitalne građe kroz digitalnu knjižnicu, odnosno knjižnicu koja osim digitalne sadrži i analognu građu pa se definira kao hibridna knjižnica.

Poglavlje *Istraživanje o mrežnim stranicama zavičajnih zbirki* (3) donosi rezultate istraživanja stanja mrežnih stranica u Hrvatskoj i u svijetu te ukazuje na otvorena pitanja s kojima se susreće struka u digitalizaciji, kao tehničkom preduvjetu, a potom i samoj organizaciji mrežnih stranica. Zabilježeni i analizirani rezultati mogu poslužiti kao polazišta novih istraživanja sagledavajući pitanja mrežnih stranica s drugih kriterijskih osnova.

Predmetno istraživanje ostalo bi nepotpuno bez prijedloga i preporuka o osnovnoj temi rada, a to je izrada modela mrežne stranice zavičajne zbirke kako glasi naslov četvrtog poglavlja. Cilj je utvrditi koji su temeljni elementi i uvjeti potrebni da bi mrežna stranica, kroz svoju građu, prezentirala zavičaj. Također su naznačene specifične vrste građe i prikazan način njihove prezentacije te model primjene usmene povijesti kao specifične metode koja još nije našla svoje mjesto u knjižnicama Hrvatske.

U završnom poglavlju objedinjena su zaključna razmatranja.

2. TEMELJNI POJMOVI

2.1. Komunikacija

Komunikacija je prijenos informacija jedne osobe drugoj, neovisno o tome da li je tražena ili nije.¹² Prenesena informacija treba biti razumljiva za primatelja. Ona je odnos uspostavljen riječima, slovima ili porukom. Točno značenje riječi podrazumijeva “dijeljenje” ili “sudjelovanje”. Komunikacija je davanje, primanje ili razmjena ideja, informacija, znakova ili poruka putem medija, a koja omogućava pojedincima ili skupinama da traže informaciju, daju informaciju ili izraze osjećaje.

A. Agnaou¹³ se pozivajući na J. Wood¹⁴ drži da je komunikacija sustavni proces u kojem pojedinci surađuju s i putem simbola kako bi stvorili i interpretirali značenje.

Razvojem općih, pojedinačnih i posebnih zakonitosti komuniciranja u konkretnim ljudskim djelatnostima razvijaju se nove pojedinačne komunikološke discipline kao što su „informativski sustavi, interpersonalna komunikacija, medijska komunikacija, politička komunikacija, organizacijska komunikacija, interkulturalna komunikacija, razvojna komunikacija, zdravstvena komunikacija, vjerska komunikacija, popularna komunikacija, pedagoška komunikacija, vizualna komunikacija, grafička komunikacija, policijska komunikacija, poslovna komunikacija, komunikacija u kulturi, turistička komunikacija, komunikacija novih medija, komunikacija s novim IC – tehnologijama, internetska komunikacija, konvergentna medijska komunikacija, digitalna komunikacija, komunikacija na društvenim mrežama, komunikacijski menadžment, komunikacija mrežnih marketinga i komunikacija u odnosima s javnostima (Public Relations).“¹⁵ To su nova područja unutar strukturiranja, održavanja, razvoja i unapređivanja svih oblika međuljudskog komuniciranja. Temeljna svrha svakog komuniciranja je prakseološko unapređenje i znanstveno utemeljenje

¹² Communication. [citirano: 2015-05-18] Dostupno na: <http://communicationtheory.org/definitions-of-communication/>

¹³ Agnaou, Abderrahim. "Communication" According to Julia Wood [citirano: 2015-05-17] dostupno na: <http://www.scoop.it/t/business-and-professional-communication/p/1873883352/2012/05/31/communication-according-to-julia-wood>

¹⁴ Wood, Julia T. Communication Theories in Action: An Introduction. 3rd ed. Belmont, CA: Wadsworth, 2004.

¹⁵ Plenković, Mario. Public relations – new discipline of communication science. // Media, culture and public relations 4, 2(2013) str. 111.

novih spoznaja, informacija i komunikacija pomoću kojih se lakše, brže i učinkovitije uspostavljaju i razumijevaju komunikacijski procesi.

Modeliranje procesa javnog komuniciranja predstavlja viši stupanj konkretizacije teorija javnog komuniciranja. Za razliku od teorija koje samo promišljaju bit i smisao javnog komuniciranja, modeli imaju veću prakseološku usmjerenost, jer im je cilj uspostaviti sintezu softvera i hardvera tj. zadatak im je staviti u funkciju javno komuniciranje tako da se u njemu sustavno povežu svi podsustavi kao što su komunikatori, informacije, mediji i komunikativni postupci s bogatstvom medijskih žanrova putem kojih se ostvaruje maksimalizacija protoka u informacijskoj obradi radi generiranja novih spoznaja i stvaranja pretpostavki za djelotvorno odvijanje radnih i svih ostalih društvenih aktivnosti.

Sva međunarodna kulturna komunikacija pod utjecajem je društvenih različitosti. Odlučujući faktor ne mora biti stupanj industrijalizacije, nego na njega utječe položaj zemlje u smislu visoko kontekstualizirane ili nisko kontekstualizirane kulture gdje su visoko kontekstualizirane zemlje one koje stvaraju nedefinirane poruke, neverbalne iskaze te interpretacije *između redaka*. Sasvim suprotno, nisko kontekstualizirane kulture (uglavnom germanske i engleskog govornog područja) su one koje očekuju da je poruka eksplicitna i egzaktna.¹⁶ Razlikovanje visoko i nisko kontekstualiziranih kultura uočava i S. Forbe.¹⁷

Svaki aspekt globalne komunikacije pod utjecajem je kulturalnih razlika. Čak i izbor medija rabljenog za komunikaciju ima kulturalno dodatno značenje. Tako S. Forbe razlikuje industrijalizirane nacije koje uvelike zavise o elektroničkoj tehnologiji i preferiraju pisane poruke nasuprot komunikaciji “oči u oči”, premda to i nije generalno pravilo- izuzetak je Japan. Sukladno tome, odlučujući faktor u izboru medija komunikacije nije stupanj industrijalizacije nego činjenica ubraja li se zemlja u visoko ili nisko kontekstualiziranu kulturu. S. Forbe također razlikovni element u komuniciranju kulture sagledava kroz aspekt doživljaja vremena pa govori o sekvencijalnoj kulturi gdje se posvećuje pažnja svakom događaju vremenskim slijedom, i sinkroničkim kulturama gdje se vrijeme doživljava poput kruga u kojemu su prošlost, sadašnjost i budućnost povezani.

Pojava informacijsko-komunikacijskih tehnologija u praksu je uvela pojam *informacijskog doba*. Izraz informacijsko doba služi kao krovni pojam koji se može i šire uporabiti i činiti točniji opis i interpretaciju novog doba. „Komunikacijsko doba se ne odnosi samo na prijenos digitalnih podataka, nego i na značenje komunikacijskog procesa koji se odvija za stvarne

¹⁶Goman, Kinsey Carol. Communicating Across Cultures. [citirano: 2015-05-19] dostupno na: <https://www.asme.org/engineering-topics/articles/business-communication/communicating-across-cultures>

¹⁷ Forbe, Swoman. How culture controls communication. [citirano: 2015-04-29] dostupno na: <http://www.forbes.com/sites/carolkinseygoman/2011/11/28/how-culture-controls-communication/>

ljude budući da oni rabe širok spektar građe i simboličkih izvora.“¹⁸ Ti izvori ne utječu samo na kompjutorsko posredovanje simboličkih oblika kojima se pretežito posvećuje pozornost, nego i cijelu zalihu tradicionalnih kulturnih utjecaja koji se očituju u svim aspektima svakodnevnog života. Za razliku od prethodnih vremena kada su vrijednosti i način života bili vezani uglavnom za lokalne kontekste i utjecaje, kulturni oblici se šire. Rezultirajuća borba između kulture i identiteta na globalnoj razini postaje ključno pitanje za znanstvenike raznih disciplina. Komunikacijsko doba kasnog 20. stoljeća je doba globalnog restrukturiranja kapitalizma, a sagledavaju li se kulturne dimenzije globalizacije vidljivo je da informacijski kapitalizam stvara nove oblike socijalnih međuodnosa. Koliko je komunikacijsko doba globalni fenomen toliko je i digitalno podijeljeno.

Dok su stariji oblici komuniciranja putem izložbi, edukativnih programa, radionica, predavanja, kreativnih radionica, u informacijskom dobu razvija se novomedijska kultura komuniciranja pretežito putem novomedijskih žanrova. Novomedijski oblici komuniciranja temelje se na multimedijskoj i multimodalnoj prezentaciji i interpretaciji. Spomenute nove medije naziva se i *novim tehnologijama* koje M. Lister i sur.¹⁹ identificiraju u nekoliko skupina: nova tekstualna iskustva, novi načini prikazivanja svijeta, novi odnosi između korisnika i medijskih tehnologija, nova iskustva u odnosu između vlastitog identiteta i zajednice, novi odnosi između vlastitog tijela i medija te novi oblici organizacije i produkcije. Novi mediji su proizašli iz svih prethodnih povijesnih medija, a stari mediji su sadržani u novima „jer nijedan medij ne znači ništa i ne postoji za sebe, nego jedino u neprestanom međudjelovanju s drugim medijima.“²⁰ Dok su stari mediji jednosmjerni, njihovi korisnici pasivni, a poruke fiksirane, novi mediji su dinamičniji, dvosmjerni (mogu uključiti korisnika), a sadržaji se mogu mijenjati, nadopunjavati, koristiti višekratno i na razne načine, prilagođavati potrebama, agregirati u druge medije itd. „Za razumijevanje komunikacijske uloge novih medija i uloge društvenih mreža u predikciji društvenih događanja (globalno, regionalno, nacionalno i lokalno) nije se moguće odrediti bez adekvatnog razumijevanja novih teorijskih i metodoloških zakonitosti. Multikauzalna pojavnost novih medija i društvenih mreža na svim razinama medijske komunikacije traži nove komunikološke

¹⁸ Lull, James. Why the Communication Age.// Culture in the Communication / edited by James Lull. London: Routledge, 2001. Str. 1.

¹⁹ Lister, Martin; Jon, Dovey; Seth Giddens; Ianin Grant; Kieran Kelly. New Media: a critical introduction. Second edition. London: Routledge, 2009. Str. 12.

²⁰ McLuhan, Marshall. Razumijevanje medija: mediji kao čovjekovi produžeci. Zagreb: Golden marketing; Tehnička knjiga, 2008. Str. 13.

odgovore kako i na koji način uspostavljati nove komunikološke modele za empirijsku evaluaciju nove medijske komunikacije.“²¹

Novi mediji nastali su kao rezultat *nove kulture* odnosno novi mediji su utjecali na razvoj *nove kulture* komuniciranja uopće pa i komuniciranja kulturne baštine. U postupku konvergencije novih medija i kulturne baštine nastaje digitalna baština, a položaj baštinskih ustanova se mijenja. One postaju relevantne u okruženju, a mijenja se i percepcija korisnika jer oni više nisu pasivni korisnici nego mogu postati sukreatori. Digitalno potpomognuta dvosmjerna komunikacija u kulturnim ustanovama prerasta u digitalnu kulturnu komunikaciju koja može pomoći i u razvoju pismenosti.

Budući da je komunikacija priopćavanje javnosti, dovodi se u vezu sa pojmom *objaviti*, kao postupkom stvaranja i diseminacije knjiga, glazbe ili informacija – kao aktivnost stvaranja informacija dostupnih javnosti.²²

„U elektroničkom okruženju potreba za jasnim određenjem pojmova kao što su objavljivanje, izdanje, nakladnik postaje još važnije nego u tradicionalnom sektoru knjige.“²³

Promjene izazvane pojavom informacijsko-komunikacijske tehnologije temeljito su izmijenile tradicionalno poimanje struka vezanih u nakladništvo. „Informacija se može shvatiti kao sirovina, a programirano računalo kao pomagalo koje ovisi o stručnosti i spretnosti korisnika.“²⁴ Autorica drži da informacijsko društvo karakterizira razmjena i posredovanje informacija, ostvarena financijska dobit od obrade informacija te otvaranje novih mogućnosti za društveni i kulturni razvoj.

Informacijsko društvo zasniva se na elektroničkoj informacijskoj i komunikacijskoj tehnologiji za razliku od industrijskog koje je polazilo od osnovnih struka vezanih uz knjigu-knjižničarstva, nakladništva i knjižarstva.

U okviru novog društva i potrebne kompetencije knjižničara se mijenjaju. Postavljeni zadaci zahtijevaju niz sposobnosti koje je potrebno kontinuirano uvježbavati, nadograđivati, kako bi se knjižničar snašao u radnoj sredini i odgovorio na postavljene zadatke. Mijenja se i uloga knjižničara u odnosu na korisnika koji sada postaju poučavatelji informacijskih vještina, pomažu korisniku doći do informacija i tako provode novi oblik opismenjavanja. Knjižničar zasigurno zadržava svoju tradicionalnu ulogu traženja i odabira važnih informacija.

²¹ Plenković, Mario; Kupinić, Darja; Hadžić, Slobodan; Kučiš, Mladen. Utjecaj multikauzalne pojavnosti novih medija i društvenih mreža na empirijsku evaluaciju medijske komunikacije.// Media, culture and public relations 4, 2(2013), str. 129.

²² Publishing. Wikipedia. [citirano: 2015-05-17] dostupno na: <http://en.wikipedia.org/wiki/Publishing>

²³ Živković, Daniela. Suvremena knjiga. // Acta graphica 12, 4(2000), str. 145.

²⁴ Živković, Daniela. Elektronička knjiga. Zagreb: Multigraf, 2001. str. 102.

„Uloga informacijskih stručnjaka je da posreduju između onih koji informaciju stvaraju, dobivljaju, koriste i same informacijske tehnologije. Od njih kao posrednika očekuju se ključne sposobnosti kao što su tehničke vještine u području ICT-a. To obuhvaća organiziranje informacije tako da ona bude pretraživa, ali i poznavanje stručnih vještina zahvaljujući kojima se informacija prerađuje već prema potrebama dobavljača i korisnika.“²⁵ Posebno mjesto u „uređivanju“ znanja ima „*knowledge worker*“²⁶ kao visokovrijedan stručnjak koji postojećem znanju daje novu dodanu vrijednost.

Informacijska tehnologija koja je omogućila nastanak digitalne građe, rezultirala je pojavom elektroničkih nakladnika koji omogućavaju pristup građi u elektroničkom obliku, ali zadržavaju i analogni oblik nakladništva tj. mogućnost nabave jedinice u papirnatom obliku. Tako se jednom digitalizirani sadržaj može objaviti u raznim formatima pa se govori o unakrsnom nakladništvu,²⁷ a elektronička mreža služi promidžbi knjižničnih sadržaja i u elektroničkom i tiskanom formatu.

Položaj kulturnih ustanova u informacijskom društvu se mijenja. Tradicionalna analogna proizvodnja kulturnih usluga, sadržaja i proizvoda ustupa mjesto digitalnoj i time se osigurava slobodan pristup informacijama. Kulturne ustanove moraju osigurati suradnju stručnjaka iz raznih područja kroz interdisciplinarni pristup sadržaju. Značaj promjena odražen na knjižnice sadržan je u izvješću Mirje Ryyänen Europskom parlamentu pod naslovom „*Uloga knjižnica u suvremenom svijetu*“²⁸, a kojim se pozivaju zemlje članice da podrže mjere kojima bi se konsolidirala uloga knjižnica posebice u slobodnom pristupu informacijama i znanju te šira europska suradnja na širenju *Plana europske knjižnice*. Prisutno je duboko razumijevanje i suglasje unutar europske knjižnične zajednice o načinu prilagodbe izazovima društva znanja, naglašena je uloga narodnih knjižnica kao osiguravatelja informacija i znanja te promicatelja informacijske i medijske pismenosti koje, s arhivima i muzejima, putem digitalizacije kulturne baštine stvaraju uvjete za slobodan pristup sadržajima.

Informacijska i komunikacijska tehnologija omogućila je razvoj elektroničkog nakladništva, a proizvodnja, obrada i prijenos informacija pospješuje društveni i kulturni razvoj. Zadatak knjižnice ostaje i dalje sakupljanje svih vrsta građe da korisniku, kojemu nije bitno na kojem se mediju informacija nalazi, osigura cjelovitu informaciju.

²⁵ibidem, Str. 103.

²⁶ibidem, Str. 103.

²⁷ ibidem. Str. 110.

²⁸ European Parliament resolution on the The Role of libraries in modern society. [citirano: 2015-05-18]. Dostupno na: <http://cordis.europa.eu/libraries/en/reportrole.html>

2.2. Zavičajna zbirka (eng. *local collection, local history collection, local history room, local studies collection*)

Temeljna djelatnost narodnih knjižnica u Hrvatskoj sve do 70-tih godina dvadesetog stoljeća bila je usmjerena na širenje pismenosti i opće kulture, dok je specijalizirani oblik stručnog rada bio zapostavljen. Budući da građa zavičajne zbirke iziskuje takav oblik rada i specijaliziranih znanja, problematika zavičajnih zbirki analizira se tek od sedamdesetih godina prošlog stoljeća²⁹, djelovanjem S. Vuković-Mottl, iako je ona jedna od najvažnijih zadaća narodne knjižnice.³⁰

Enciklopedijsko-rječnički pojmovi zavičajnu zbirku definiraju kao „**zbirka** knjiga i druge građe čiji se sadržaj odnosi na određenu zemljopisnu, političku, etničku, povijesnu, kulturnu, i gospodarsku sredinu, najčešće na mjesto i/ili pokrajinu u kojoj je smještena knjižnica koja zbirku osniva i izgrađuje. Zavičajne zbirke osnivaju sve vrste knjižnica, ali najčešće narodne knjižnice.“³¹ odnosno kao „**Knjižničnu zbirku** knjiga, tiskovina, karta, fotografija i druge građe koja se odnosi na određeno zemljopisno područje i njegovo stanovništvo, obično zajednicu u kojoj je knjižnica smještena, a koja je korisna u geneološkim i povijesnim istraživanjima.“³²

Hrvatske *Preporuke za ustroj zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama i drugima knjižnicama (ustanovama) koje prikupljaju knjižničnu zavičajnu građu* iz 2010. ju definiraju kao : „Zavičajna zbirka je sustavno prikupljena, uređena i obrađena **knjižnična građa** koja se svojim sadržajem odnosi na zavičaj. U širem smislu zavičajnoj zbirci pripada i građa koja je objavljena, tiskana ili nastala na teritoriju zavičaja.“³³

Komparacijom definicije zavičajne zbirke možemo usporediti sa onima iz najbližeg okruženja – Bosne i Hercegovine, Srbije i Slovenije.

²⁹ Pejić, Ilija. Zavičajna zbirka kao jedan od oblika djelovanja knjižničara u društvenoj zajednici. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 39, ½(1996), str. 111-117.

³⁰ Novljan, Silva. Domoznanska zbirka: neiskorišćene možnosti?. // Knjižnica 49, 3(2005), str. 7-37.

³¹ Zavičajna zbirka. // Hrvatska enciklopedija. Zagreb: Leksikografski zavod «Miroslav Krleža», 1999-2009. sv. 11. 2009.

³² Reitz, Joan M. Online dictionary for library and information science, 2004. [citirano: 2013-04-11] Dostupno na: <http://vlado.fmf.uni-lj.si/pub/networks/dana/dic/odlis/odlis.pdf>

³³ Preporuke za ustroj zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama i drugima knjižnicama (ustanovama) koje prikupljaju knjižničnu zavičajnu građu. [citirano: 2012-10-12] dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/clanovi/Preporuke.pdf>

Tako srpski *Prijedlog smjernica za vođenje zavičajnih zbirki* polazi od toga da je „Zavičajni fond (je) sistematski prikupljena, klasificirana i kataloški obrađena, posebno izdvojena **knjižnična građa** koja se svojim sadržajem odnosi na zavičaj i njegove stanovnike.“³⁴ Narodna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine u svojim *Uputama za formiranje zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama*³⁵ navodi da je „Zavičajna zbirka je sistematski prikupljena, sređena i obrađena **bibliotečna građa** koja se po svom sadržaju odnosi na zavičaj.“, dok *Zakon o knjižničnoj djelatnosti Kantona Tuzla*³⁶ drži da je zavičajna zbirka : „[...] sistematski prikupljena, obrađena i kao zasebna vrijednost organizirana **kolekcija** unutar Biblioteke koja predstavlja građu za historiju razvoja materijalne i duhovne kulture Tuzle i njene okoline. Zavičajni fond, po svojoj formi i sadržaju veoma raznovrstan, osvjetljava povijest zavičaja, njegovu društvenu strukturu, umjetničko stvaralaštvo, životni put i kreativne dosege značajnih pojedinaca, te druge specifičnosti kulturno-historijskog naslijeđa.“ Slovenska Narodna i sveučilišna knjižnica u Ljubljani polazište definicije postavlja na sljedeći način: „Zavičajna zbirka **uključuje građu** koja ispunjava jedan od sljedećih kriterija koje se vezuje uz područje koje knjižnica pokriva u svojoj djelatnosti: građu koja se po svom sadržaju odnosi na to područje, autora koji je živio i radio na tom području, odnosno živi i radi na tom području ili iz njega potječe, građu koja je nastala na tom području, koja je na tom području napisana, tiskana ili raspućana [...],“³⁷ a kao dio zavičajnih zbirki mogu se javiti osobne zbirke značajnih osoba kraja.

Sabina Babajić³⁸ (knjižničarka iz Tuzle) ne daje izravan odgovor na pitanje definicije nego navodi da je: „Esencijalno pitanje na kome počiva zavičajna zbirka **definiranje pojma zavičaj** u određenom društvenom kontinuitetu.“, a „zavičajni fond je jedan od mostova koji vezuje mjesto našeg porijekla sa mjestom našeg sveukupnog življenja.“ S. Vuković Mottl³⁹ kao odgovor na pitanje što je zavičajna zbirka kaže da „[...] ona sabire sav bibliotečni materijal koji se u bilo kom smislu odnosi na zavičaj“ tvrdeći da „zavičajnost“ kao pojam semantički je najprikladniji jer obuhvaća „[...] uža i šira područja“ istovremeno navodeći da zavičajne zbirke „[...] obuhvaćaju cio život jednog *lokaliteta*“.

³⁴ Predlog smernica za vođenje zavičajnih fondova. Beograd, 2010. [citirano: 2013-07-03] dostupno na: <http://zajednica.nb.rs/files/propisi/nacrtsmerzavicajfond2011.pdf>

³⁵ Narodna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine. Uputstva za formiranje zavičajne zbirke u narodnim bibliotekama, Sarajevo, 1980. , str. 1. [citirano: 2014-02-01] dostupno na: <http://www.bgs.ba/pdf/7.pdf>

³⁶ Zakon o bibliotečkoj djelatnosti Kantona Tuzla. [citirano: 2014-01-22] dostupno na: <http://www.kultura.fmksa.com/legislativa/kantoni/tk/4.pdf>

³⁷ Narodna in univerzitetna knjižnica Ljubljana. BibSiSt: definicije. [citirano: 2014-02-10] dostupno na: <http://bibsist.nuk.uni-lj.si/definicije/index.php?c=4>

³⁸ Babajić, Sabina. O zavičajnim bibliotečnim fondovima. [citirano: 2014-02-17] dostupno na: <http://www.diwanmag.com.ba/arhiva/diwan2/sadrzaj/sadrzaj2.htm>.

³⁹ Vuković-Mottl, S. Zavičajna zbirka. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 11, 1-4(1975), str. 17.

Iz prethodnog vidljivo je da enciklopedijski pojmovi u definiciji naglasak stavljaju na pojam **zbirka** (građe...), (osim Kantona Tuzla), dok druga knjižnična pravila polaze od pojma sustavno prikupljena, obrađena itd. **građa**. Budući da je **zbirka** „skupina predmeta ili količina materijala akumulirana na nekoj lokaciji, posebno u određene svrhe ili kao rezultat nekog postupka“⁴⁰ **građa** je predmet sakupljanja, a čin sakupljanja rezultira nastankom **zbirke**. Temeljem toga definicije bi trebalo modificirati u smislu da je zavičajna zbirka ne građa, nego zbirka građe.

Zavičajne zbirke (engl. *local collection*; *local history collection*, *local studies collection*, *local history room*; njem. *Heimatsbestände*; *Teritorialbestände*; ruski : *kraevedeskij fond*; fran. *collection locale*, *collection regionale*, slov. *domoznanska zbirka*) javljaju se kao značajne zasebne zbirke pogotovu na anglosaksonskom području gdje uz ostalu građu prikupljaju osobne i obiteljske dokumente te građu vezanu uz privatni život osoba/obitelji u zavičaju. Definiraju ih kao : „Zbirku knjiga, karata, ilustracija i druge građe koja se odnosi na određeni lokalitet na kojemu je smještena knjižnica“⁴¹, ali i „ljude koji stvaraju socijalne svijetove koji svako mjesto čine različitima“⁴².

U anglosaksonskom području govori se o *local collection*⁴³, *local history collection*⁴⁴ ili *local history room*⁴⁵, *local studies collection*⁴⁶, gdje u osnovi se radi o zavičajnim zbirka. U australskoj terminologiji pojmovi *local studies*, *local history* te noviji pojam *povijest zajednice* nasumično se rabe. Pojam *local studies* je prema J. Partridgeu⁴⁷ preuzet iz britanske terminologije, a koji opisuje povijesne zbirke te je kovanica knjižničara budući da su

⁴⁰ Collection. [citirano: 2013-10-22] Dostupno na: Dictionary.reference.com/browse/collection.

⁴¹ Organizing a local history collection in small library. [citirano: 2013-07-22] dostupno na : <http://transportation.sla.org/wp-content/uploads/2011/06/zaletel.pdf>

⁴² Prunty, Jacinta; Gillespie, Raymond; Maeve Mulryan-Maloney, Maeve. The Local History Project: Co-operating North and South. [citirano: 2014-04-18] Dostupno na: http://www.seandalaiocht.com/uploads/1/9/1/2/1912127/local_history_project_north_and_south.pdf

⁴³ Durham University. Local Collection. [citirano: 2014-03-24] dostupno na: <https://www.dur.ac.uk/library/resources/heritage/local/>

⁴⁴ Riverside Public Library. Local History Collections. [citirano: 2014-03-19] dostupno na: https://www.riversideca.gov/library/history_collections.asp

Orange County Public Library. Local History Collection. [citirano: 2013-11-29] Dostupno na: www.oac.cdlib.org/finaid/ark:/13030kt6b69q5nb/

Wallkill Public Library Archvics and Local History Collection. [citirano: 2013-05-16] dostupno na: <https://www.historypin.org/channels/view/id/38276/#!/photos/list/>

⁴⁵ Fullerton Public Library. Local History Room. [citirano: 2013-05-18] dostupno na: fullertonlibrary.org/about-fpl/loca-history-room/

Clifton Park-Halfmoon Public Library. Local history Room. [citirano: 2013-05-20] dostupno na: www.cphlibrary.org/historical/index.shtml

⁴⁶ Manly Library. Local Library Collection. [citirano: 2013-05-27] dostupno na: www.manly.nsw.gov.au/library/local-studies-colection/

⁴⁷ Partridge, Jan. Local history in Australia: supporting cultural heritage. *Inspel* 34, 1(2000), str. 34.

povjesničari „ljubomorno branili pojam *local history*.“⁴⁸ Kako se pojam *local studies* odnosi na zbirku povijesne građe, a pojam *local history* na povijesna istraživanja, Partridge tvrdi da su knjižničari počeli svoje zbirke nazivati *local history services*, a knjižničare u tim zbirkama *local history librarian*. Ova terminologija očito nije sveopće prihvaćena u Australiji jer M. Nichols⁴⁹ još 2012. govori o *local studies collections*. Za P. Reida zavičajna zbirka je ona zbirka koja „bi trebala pokrivati sve aspekte lokaliteta, kako fizički i izgrađeni okoliš, tako i sve aspekte ljudske aktivnosti unutar lokaliteta u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti“.⁵⁰ Primjer *local history room* nalazimo u SAD pri Patchogue-Meford knjižnici koja naslov nosi po lokalnoj književnici Celi-i M. Hastings⁵¹, a prema sadržaju i funkciji čini lokalnu zavičajnu zbirku.

U britanskoj terminologiji je potrebno razlikovati pojam *local studies* koji podrazumijeva studij lokalne povijesti⁵².

Anglo-saksonsko područje pitanje zavičajnih zbirki rješavana donoseći uopćene smjernice kojima upućuje na razvojne politike pojedine knjižnice. Australijski Standardi i smjernice⁵³ za narodne knjižnice daju samo opće odredbe o nabavi, dostupnosti, digitaliziranoj građi, a razradu prepuštaju svakoj knjižnici pojedinačno.

Primjer dobre prakse je Yarra Public Library koja u svom *Yarra Local History Collection Development Yarra Libraries Policy*⁵⁴ kao područje djelovanja određuje pokrajinske granice, a kao sadržaj zbirke taksativno navodi dvadeset tipova građe. Queensland Public Library u svojim *Standardima*⁵⁵ generalno govori o vrsti građe kao „povijesnoj i tekućoj,

⁴⁸ Ibidem, str. 34.

⁴⁹ Nichols, Michelle. Fostering family and local history in libraries: the Hawkesbury experience. // Australian Public Library and Information Services 25, 2(2012), str. 66.

⁵⁰ Reid, Peter H. The Digital Age and Local Studies. Oxford: Chandos. Citirano prema: Áine Mawe. 2007. An Evaluation of Public Library Local Studies. [citirano: 2014-09-09] dostupno na: http://dagda.shef.ac.uk/dispub/dissertations/2006-07/External/Mawe_Aine_MALib.pdf

⁵¹ Patchogue-Medford Library. Celia M. Hastings Local History Room. [citirano: 2013-11-24] dostupno na: <http://www.pmlib.org/local>

⁵² Studij zavičajne povijesti kao oblik učenja na daljinu postoji u okviru Sveučilišta u Oxfordu. [citirano: 2014-06-20] dostupno na: <https://www.conted.ox.ac.uk/v321-14>;

⁵³ Australia- Beyond a Quality Service: Strengthening the Social Fabric – Standards and Guidelines for Australian Public Libraries was commissioned by the Australian Library and Information Association (ALIA) and the ALIA Public Libraries Advisory Committee (PLAC). 2012. [citirano: 2013-11-22] dostupno na: http://www.alia.org.au/sites/default/files/documents/advocacy/PLSG_ALIA_2012.pdf

⁵⁴ Local History Collection Development Yarra Libraries Local History.[citirano: 2014-10-07] dostupno na: http://www.google.hr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=4&ved=0CD0QFjAD&url=http%3A%2F%2Fwww.yarracity.vic.gov.au%2FDownloadDocument.ashx%3FDocumentID%3D5470&ei=048PU9_0F8-Sswb8jIGIAg&usq=AFOjCNE5A5KrNrLjCFECdyBNb8dTdRICMAy

⁵⁵ Queensland Public Library Standards and Guidelines. Local Studies Standard. 2010. [citirano: 2013-11-10] dostupno na:

koja se odnosi na područje i odražava različite zajednice unutar njega“, ali koji sadržaj zbirke će „biti detaljiziran u Politici razvoja zbirke“. Whyalla Public Library⁵⁶ „Osigurava istraživačku građu koja se odnosi na povijest[...]“ grada i njegovu okolicu, obuhvaća formate građe koji se uobičajeno nabrajaju, ali ova knjižnica je jedna od rijetkih koja u kriterije uvodi „djela koja se odnose na bilo koji aspekt Whyalla-e, [...], napisana su od autora koji žive u Whyalla-i.“, dakle i kriterija autorstva kakav se primjenjuje i u Hrvatskoj. RUSA (Reference and User Services Assosiation) kao udruga u sastavu ALA-e, kako bi knjižnice potaknula na osnivanje zavičajnih zbirki, je 2012. godine donijela *Smjernice za osnivanje zavičajnih zbirki*⁵⁷ nalažući koje osnovne elemente zbirka mora regulirati, a što treba učiniti kroz pojedinačne akte. RUSA-ine Smjernice su nešto proširenija verzija ALA-inih istoimenih *Smjernica*⁵⁸ iz 2006., ali koje svoje podrijetlo vuku još iz 1979. godine. Regionalne i gradske knjižnice na temelju ovih kumenata donose svoje razvojne politike u kojima kao sadržaj zbirke navode generalno građu koja „pridonosi poznavanju lokalne povijesti“⁵⁹, „odnose se na...“⁶⁰, prikupljaju „povijesne i tekuće formacije.“⁶¹, „od povijesne važnosti su[...]“⁶², [...] sadrže građu autora i o ljudima iz[...]“⁶³, „[...] dokumentira, opisuje ili ilustrira tekuću povijest[...].“⁶⁴

http://www.plconnect.slq.qld.gov.au/_data/assets/pdf_file/0004/161914/161914_Local_studies_standard_June_2010.pdf

⁵⁶Whyalla Public Library – Local History Colection Policy. [citirano: 2013-12-20] dostupno na: https://www.whyalla.sa.gov.au/webdata/resources/ppFiles/Library_-_Local_History_Collection_Policy.pdf

⁵⁷ RUSA Guidelines for Establishing Local History Collections. 2012. [citirano: 2013-12-20] dostupno na: <http://www.ala.org/rusa/resources/guidelines/guidelinesestablishing>

⁵⁸Guidelines for Establishing Local History Collections. 2006. [citirano: 2013-12-13] dostupno na: <http://www.ala.org/Template.cfm?Section=Home&template=/ContentManagement/ContentDisplay.cfm&ContentID=27256>

⁵⁹ Niagara Public Library Local History Collection Development Policy. [citirano: 2013-12-17] dostupno na: <http://www.nflibrary.ca/LibraryInformation/Policies/LocalHistoryCollectionDevelopmentPolicy/tabid/79/Default.aspx>

⁶⁰ Parchment Community Library. Local History Collection Development Policy. 2010. [citirano: 2013-11-29] dostupno na: <http://www.parchmentlibrary.org/parchment/documents/local%20history%20collection%20development%20policy.pdf>

⁶¹Wisconsin Historical Records Advisory Bord; Wisconsin Assotiation of Public Libraries. Creating a Collection Developmnet Policy for Local Historical Records in Public Libraries. [citirano: 2013-12-12-07] dostupno na: <http://www.wisconsinhistory.org/libraryarchives/whrab/wapl.pdf>

⁶² Berkshire Athenseum. Local History Department: Collection Development Popicy Statement. [citirano: 2013-11-15] dostupno na: http://www.pittsfieldbirlary.org/policy_lh.html

⁶³ Burlington Public Library. Local history Collection Developmnet Policy. Mission Statement. [citirano: 2013-11-13] dostupno na: <http://burlingtonpubliclibrary.org/policies/LocalHistoryCollectionDevelopmentPolici06.pdf>

⁶⁴Region of Waterloo Library. Materials Selection Policy. [citirano: 2013-11-24] dostupno na: <http://www.rwl.library.on.ca/en/aboutus/materialisselectionpolicy.asp>

Hrvatske Preporuke⁶⁵ kao jedan od kriterija sadržaja prikupljanja građe navodi, osim djela pojedinaca rođenih u zavičaju (zavičaj=rodni kraj) i onih koji su jedno vrijeme živjeli u zavičaju. U tom smislu držim da bi se umjesto uvriježenog termina *zavičajna zbirka* trebao rabiti termin *lokalna zbirka (local collection)* kao onaj koji egzaktnije odražava sam sadržaj.

2.2.1. Zavičaj

Leksikografske definicije pojma zavičaj su uopćene i donose ga kao „1. mjesto rođenja; 2. rodni kraj“⁶⁶ gotovo identično i Rečnik srpskohrvatskog jezika⁶⁷ dok SANU-ov Rječnik⁶⁸ pojam proširuje ne samo u smislu mjesta rođenja nego i kao mjesta odrastanja, porijekla. S. Babajić⁶⁹ naglašava ulogu društvenog kontinuiteta zavičaja te osjećaja pripadnosti određenoj zajednici, a s time u vezi i stabilnosti pojedinca. Anglosaksonski rječnici zavičaj nazivaju *homeland*, sa sinonimima *native land* i *fatherland* uz objašnjenje da se radi o državi ili području života ljudi određene nacije, kulture ili rase⁷⁰, da je to zemlja iz koje netko potječe⁷¹, dok kineska kultura polazi od subjektivnog koncepta gdje je zavičaj mjesto porijekla cijele obitelji, a ne i nužno mjesto nečijeg rođenja.⁷² I Wikipedia s pojmom *homeland (country of origin, native land)* se približava kineskom poimanju za koji kaže da je to „koncept mjesta na kojem se etnička grupa zadržala dugo vremena i s kojim osjeća duboku kulturalnu povezanost“⁷³

Uz pojam zavičaja nastavlja se i pojam zavičajnosti koji se definira kao „Poseban oblik **pravne veze** između fizičke osobe i određene općine kao samoupravne pol. zajednice[...]“⁷⁴,

⁶⁵Preporuke za ustroj zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama i drugima knjižnicama (ustanovama) koje prikupljaju knjižničnu zavičajnu građu. Zagreb: HKD, 2010. [citirano: 2013-02-02] dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/clanovi/Preporuke.pdf>

⁶⁶Anić, Vladimir. Rječnik hrvatskog jezika. Zagreb: Novi liber, 1991. Str. 223.

⁶⁷Rečnik srpskohrvatskog jezika. Novi Sad: Matica srpska; Zagreb: Matica hrvatska, 1990.

⁶⁸Rječnik srpskohrvatskog i narodnog jezika. Beograd: SANU, 1968.

⁶⁹Babajić, S. O zavičajnim bibliotečnim fondovima. [citirano: 2013-11-07] dostupno na: <http://www.diwanmag.com.ba/arhiva/diwan2/sadrzaj/sadrzaj2.htm>

⁷⁰Homeland. Merriam Webster Dictionary [citirano: 2014-05-12] dostupno na: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/homeland>

⁷¹Homeland. Macmillan Dictionary. [citirano: 2014-05-12] dostupno na: <http://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/homeland>

⁷²Homeland. //Wikipedia. [citirano: 2014-05-12] dostupno na: http://en.wikipedia.org/wiki/Ancestral_home

⁷³Homeland. // Wikipedia. [citirano: 2014-05-12] dostupno na: <http://en.wikipedia.org/wiki/Homeland>

⁷⁴Opća enciklopedija Jugoslavenskog leksikografskog zavoda. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1982. str. 684

odnosno pravilima reguliran odnos „administrativne zajednice i građanina te zajednice“⁷⁵. Govoreći o zavičajnosti u knjižničarstvu, nailazimo na pojam *danog mjesta*⁷⁶ koje je „geografski i povijesno točno određeno[...] točno određeno administrativno područje[...] naselje [...] prirodno-zemljopisna jedinica.“⁷⁷

Utvrđivanje granica zavičaja je polazišna točka pri definiranju zavičajne zbirke, a koja uvjetuje i koncepciju zavičajnog fonda. Ukoliko se za polazišnu osnovu zavičaja uzme mjesto rođenja, moguća je relativizacija u smislu određivanja preciznih granica zavičaja. Precizno utvrđivanje granica gotovo je nemoguće utvrditi.⁷⁸ Desanka Stamatović⁷⁹ potvrđuje problem utvrđivanja granica zavičaja: „To je složen zadatak s obzirom da su se tijekom povijesti mijenjale administrativne granice općina, srezova, okruga – regija, pa je nužno uvažavati sve teritorijalne promjene, budući da su one utjecale na politički, društveno-ekonomski i kulturni život jednog teritorija. Stoga granice zavičaja treba određivati geografski, povijesno-geografski i etničko-geografski. Geografski teritorij zavičaja čine geofizičke, političke i administrativne cjeline u sadašnjem vremenu. Povijesni zavičaj čini onaj teritorij koji je u prošlosti bio vezan za zavičaj, a koji se tijekom povijesti mijenjao. Etnički zavičaj čini onaj teritorij koji je vezan za jedan dio naroda i narodnosti, udaljen od teritorija gdje živi narod ili narodnost, koji se ne podudara s geografskim i povijesnim teritorijem“. Kušnarenko⁸⁰ daje svoj pokušaj definiranja: „Mi smatramo da je kraj – lokalni teritorij, mjesto (lokalno-teritorijalni kompleks) koji posjeduje oformljene prirodno-povijesne granice i koji se uslijed toga razvijao na specifičan način. Nastanak kraja zbiva se u konkretno-povijesnoj okolnosti. U jednom slučaju određujući je zemljopisni položaj mjesta, u drugom socijalno-ekonomski ili politički i kulturni procesi[...] [...] Lokalni karakter teritorija određuje se ne toliko obimom koliko prirodno-povijesnim osobitostima koje se razlikuju od bilo kojih drugih.“

⁷⁵ Hrvatski enciklopedijski rječnik. Zagreb: Novi Liber, 2003., str. 1482-1483.

⁷⁶ Opšta uputstva za rad u zavičajnoj zbirci u bibliotekama SAP Vojvodine. Novi Sad: Bibliotekarski godišnjak Vojvodine, 1988, str. 3.

⁷⁷ ibidem, str. 3.

⁷⁸ Ruska literatura također navodi problem utvrđivanja jasnih granica «kraja»: «Od precizno određenog pojma „kraja“ zavisi pravilno tumačenje pojma „zavičajna literatura“, „zavičajna bibliografija“, a u krajnjem rezultatu organizacija zavičajnog bibliotečnog aparata, izrada i praktična vrijednost zavičajnih bibliografskih priručnika, efikasnost informatičkog usluživanja naučnih radnika, stručnjaka za naučnu privredu i kulturu. Ne postoji jedinstveno stajalište o ovom problemu. Stručnjaci različito određuju teritorijalne granice pojma „zavičajna djelatnost knjižnice“, ponekad se ovaj pojam proširuje i na cijelu državu. Nema dovoljno jasnih uputstava o tome koji opseg tiskane građe treba uvrstiti u zavičajnu literaturu.

⁷⁹ Stamatović, Desanka. Metodsko uputstvo za formiranje i vođenje zavičajnih fondova u opštinskim narodnim bibliotekama. Glas biblioteke, 11 (2004), str. 20.

⁸⁰ Kušnarenko, Nikolaj N. Региональные центры по обеспечению краеведения. Советское библиотековедение, 4 (1990), str. 49.

S. Vuković-Mottl⁸¹ donosi vrlo šturo, ali i jednostavno određenje: „Kao najprikladniji kriterij za određivanje teritorija zavičajne zbirke biblioteke su prihvatile administrativno-teritorijalnu podjelu zemlje.“ Ovakvim određenjem, i sama autorica priznaje, ostaje problem nestabilnosti granica koje se mogu širiti ili sužavati. Granicu određivanja zavičaja u Hrvatskoj donose *Preporuke za ustroj zavičajnih zbirki*⁸² : „Zavičaj može biti samo jedno naselje ili mjesto, a može obuhvatiti njegovu užu ili širu okolinu, ili cijelu regiju.“

Bosansko-hercegovačka *Uputstva za formiranje zavičajne zbirke u narodnim bibliotekama*⁸³ drže da „zavičaj može značiti samo jedno naselje ili mjesto, a može obuhvatiti i njegovu užu, širu okolinu ili cijelu regiju“.

Srpski *Prijedlog smjernica za vođenje zavičajnih fondova* kaže da se pod zavičajnim granicama radi o „teritoriju na općinskom/gradskom nivou. Knjižnica može donijeti odluku da zavičajem smatra veću oblast nego što je općina/grad (iz povijesnih, kulturnih, političkih ili nekih drugih razloga). U tom slučaju knjižnica mora donijeti pravni akt koji će to regulirati.“⁸⁴

Govoreći o „kraju“ kao predmetu zavičajne zbirke, D. Vukičević sagledava dva aspekta pojma: „ Raspon pri ustanovljavanju granica kraja je veliki – od ulice do administrativnog dijela, od lokalne okoline do oblasti, od sela do države.“⁸⁵ I to nije slučajno jer pojam „kraj“ je do izvjesnog stupnja uvjetovan pojam. Razjašnjavanje granica „kraja“ ima dva aspekta: 1.) izbor karakteristika radi definiranja pojma „kraj“- administrativni, zemljopisni, ekonomski, kulturno-povijesni, nacionalni 2.) ustanovljenje teritorijalne rasprostranjenosti „kraja“ tj. veličine (granica) teritorija koji obuhvaća. Dvadesetih godina nije postojala suglasnost o tome koja karakteristika predstavlja osnovu za definiranje pojma „kraj“. Neki zavičajni bibliografi su bili pristaše određivanja „kraja“ na osnovi stare administrativno-teritorijalne podjele. Drugi su administrativnu podjelu tumačili kao „umjetnu“ i nisu smatrali svrsishodnim[...]

Knjižničarstvo do danas nije utvrdilo jasnu definiciju (granica) kraja i prisutna je tendencija primjene administrativnih granica usprkos njihovim nedostacima - često izloženosti promjenama.

⁸¹ Vuković-Mottl, Srna. Zavičajna zbirka, str. 17.

⁸² Preporuke za ustroj zavičajnih zbirki u narodnim knjižnicama i dugim knjižnicama (ustanovama) koje prikupljaju knjižničnu zavičajnu građu. [citirano: 2013-05-05] dostupno na : <http://www.hkdrustvo.hr/clanovi/Preporuke.pdf>

⁸³ Narodna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine. Uputstva za formiranje zavičajne zbirke u narodnim bibliotekama, Sarajevo, 1980. , str. 1. [citirano: 2013-12-07] dostupno na: <http://www.bgs.ba/pdf/7.pdf>

⁸⁴ Predlog smernica za vođenje zavičajnih fondova. Beograd, 2010. str. 4. [citirano: 2013-12-13] dostupno na: <http://zajednica.nb.rs/files/propisi/nacrtsmierzavicajfond2011.pdf>

⁸⁵ Vukičević, Dejan. O pojmu i izučavanju zavičaja.// Glas biblioteke 17 (2010), str. 181.

Osim aktualnih administrativnih granica, pri određivanju teritorija zavičaja, nužno se moraju uzeti u obzir povijesne granice administrativne jedinice, odnosno granice crkvenih zajednica (župa) koje su stoljećima činile jedini oblik lokalnog zajedništva. Teritorijalne granice zavičajne zbirke aktom nadležnog tijela (Ministarstva kulture) moraju biti jasno definirane, kao i svaka promjena nadležnosti knjižnice. Voluntarističko prepuštanje knjižnicama određivanja granica je nedopustivo.

2.2.2. Zavičajna povijest

Prinosu poznavanja zavičaja, dostignućima na području poznavanja zavičaja Vukićević najveći značaj pridaje povijesnoj znanosti tj. regionalnoj i lokalnoj povijesti koje se u nekim zemljama javljaju u 19. stoljeću.⁸⁶ Znanost o kraju (*kraevedenie*) u SSSR-u predstavlja svestrano proučavanje određenog dijela zemlje (kraja, oblasti, rajona, grada, sela) prvenstveno trudom lokalnog stanovništva, a koje se obavlja u tijesnoj vezi s općim zadacima koji stoje pred znanstvenim, kulturno-prosvjetnim, nastavno-odgojnim institucijama. U anglo-saksonskom području, ruskom pojmu „*kraevedenie*“ korespondira termin „*local history*“ kojega Rječnik knjižničarstva i informacijskih znanosti (ODLIS) objašnjava kao „Knjižničnu zbirku knjiga, tiskane građe, karata, fotografija i druge građe koja se odnosi na specifično zemljopisno područje i njegovo stanovništvo, uglavnom na područje gdje je smještena knjižnica, a koja zbirka je korisna za povijesna i genealoška proučavanja“⁸⁷

U Njemačkoj je nastao pokret oko časopisa „Heimat“ 1900. godine i tamo se „*lokalna povijest*“ pod nazivom „*Heimatsgeschichte*“ ili „*Landesgeschichte*“ uz „lokalnu znanost“ („*Landeskunde*“), proučava na sveučilištima kao znanstvena disciplina.

Slična situacija je u Rusiji gdje „*kraevedenie*“ ima status znanstvene discipline, nalazi se u programima mnogih fakulteta, a pod istim nazivom već desetljećima, još od 1923. izlazi i časopis (tada pod upravom jednog od najznačajnijih proučavatelja zavičaja Sergeja Oljdenburga). Prije revolucije 1917. kao da u izrazito centraliziranoj monarhiji nije bilo dovoljno razumijevanja za brojne etničke manjine, pa se ovaj problem i nije postavljao.

⁸⁶ Ibidem, str. 184.

⁸⁷ ODLIS: Online Dictionary of Library and Information Science. [citirano: 2014-02-09] <http://vlado.fmf.uni-lj.si/pub/networks/data/dic/odlis/odlis.pdf>

Za Michaela Reeda⁸⁸ „Lokalna povijest može se definirati kao proučavanje rasta i razvoja, a možda također i nestajanja i propadanja zajednice niže od one na nacionalnom nivou, od najstarijih vremena do današnjih dana.“ Za razliku od uobičajenih polazišta lokalne povijesti koja se vezuje uz „*homeland*“ ili „*native country*“ u smislu administrativne jedinice, Reedova definicija obuhvaća život pojedinaca na određenom području neovisno o mjestu rođenja: „Granice ove zajednice će za trenutak biti utvrđene [...]“

I dok u hrvatskoj stručnoj literaturi ne postoji odgovarajući pojam za rusko „*kraevedenie*“, slovenska navodi pojam „*domoznanstva*“ koji datira iz 19. st. i podrazumijeva interdisciplinarno istraživanje određenog zemljopisnog područja s najšireg, općeg stajališta. „Premda je sam izraz zastario, u slovenskom jeziku se gotovo ne upotrebljava, zadržali su ga slovenski knjižničari. U knjižnicama je to posebna djelatnost koja obuhvaća prikupljanje, proučavanje, obradu i čuvanje knjižnične građe koja se odnosi na određeni zemljopisni teritorij.“⁸⁹

Stavbar taksativno nabraja „domoznanske pojmove“: domoznanstvo, domoznanska djelatnost, domoznanska dokumentacija. M. Gedrih i B. Pogorec⁹⁰ smatraju da ovaj slovenski pojam proizlazi iz njemačkog „*Heimatskunde*“ i kao takav navodi se u Rječniku slovenskog književnog jezika na strani 465: domoznanstvo je „istraživanje, proučavanje uže domovine“ te da je u uporabi u slovenskoj knjižničnoj zajednici jer „boljega nemaju“. Za G. Šiliha⁹¹ domoznanstvo je znanost koja se od drugih razlikuje po tome što je ograničena na samo određeni dio zemaljske površine, njene prirodne karakteristike, ljude koji borave u njoj i njezinu povijest.

Za Carol Kammen zavičajna povijest (*local history*) je proučavanje izvora, uspona i pada zajednice. „Lokalna povijest je proučavanje prošlih događaja, ljudi ili grupa na danom zemljopisnom području – proučavanje zasnovano na različitim dokumentima i stavljeno u kontekst koji bi trebao biti i regionalni i nacionalni.“⁹² Naglašava ulogu povjesničara u cijelom procesu od kojih se očekuje pridržavanje osnovnih pravila struke: otvorenost, iskrenost, odgovornost i točnost. Stoga je u osnovi lokalne povijesti, kao same povijesti, stanje čovječanstva u i tijekom vremena.

⁸⁸ Reed, Michael. Local History Today – Current Themes and Problems for the Local History Library. // Journal of Librarianship 7, 3(1975), str. 163.

⁸⁹ Šuler Pandev, Simona; Vončina, Simona. Domoznanstvo in posebne zbirke v koroški osrednji Knjižnici dr. Franca Sušnika. // Knjižnica, 49, 3(2005), str. 68.

⁹⁰ Gedrih, Mojca; Pogorelec, Breda. Pomenski obseg in raba besede domoznanstvo, domoznanski . [citirano: 2015-01-15] dostupno na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-U2F28QZ2>

⁹¹ Šilih, Gustav. O pouku domoznanstva. // Pedagoški zbornik 2 (1955), str. 83.

⁹² Kammen, Carol. On Doing Local History. Walnut Creek: Altamira Press, 2003. str.72.

Premda se pojmovi *local history* i *local studies* uglavnom izjednačavaju, A. Mawe⁹³, pozivajući se na M. Reida⁹⁴ drži da je pojam *local studies* mnogo širi u cilju jer uključuje više elemenata. Premda je pojam *local studies* u uporabi od 1970-tih, najčeće se rabe pojmovi *local history*, *family history* i *community history* kao pojmovi kako za zbirke tako i za usluge.

2.2.3. Zavičajnost

Na pojam zavičaja nužno se nadovezuje i koncept zavičajnosti kojega A. Bežen⁹⁵ sagledava sa nekoliko aspekata:

- sa aspekta svakodnevnog života– kao mjesto rođenja i odrastanja, zemljopisnog podrijetla pojedinaca odnosno zemljopisnog podrijetla pojedinca, pri čemu autor drži da sam pojam nije prostorno precizno određen
- sa lingvističkog gledišta pojmovi se mogu sagledavati sa etimološkog, semantičkog i dijalektološkog gledišta gdje je etimologija riječi zavičaj indoeuropskog podrijetla; semantički jer je to „mjesto na kojem obitavamo, gdje smo se navikli živjeti, čije smo običaje usvojili i koji su stoga postali dio naših navika i ponašanja“⁹⁶ s time da zavičaj ne mora nužno biti kraj gdje smo se rodili i može biti više krajeva zavičaj, a s dijalektološki podrazumijeva lokalni govor, dijalekt, narječje kao bitna obilježja zavičajnosti gdje zavičajni govor – zavičajni jezik svoju potvrdu dobiva u zavičajnim književnostima
- na filozofskoj razini razmišljanja pojam ulazi u područje etike i aksiologije gdje se etika bavi moralnim vrijednostima pojedinca i društva među kojima je jedna od najvažnijih ljubav, a zavičaj je predmet vrste ljubavi dok aksiologija proučava vrijednosti u životu pojedinaca, skupina, čovječanstva

⁹³ Áine Mawe. 2007. An Evaluation of Public Library Local Studies. [citirano: 2014-05-20] dostupno na: http://dagda.shef.ac.uk/dispub/dissertations/2006-07/External/Mawe_Aine_MALib.pdf

⁹⁴ Reid, Peter, H. The Digital Age and Local Studies.

⁹⁵ Bežen, Ante. Zavičaj i zavičajnost u znanosti i obrazovanju. Školski vjesnik 54, 3-4(2005), str. 183-194.

⁹⁶ ibidem, str.183-194.

- psihološki pristup podrazumijeva odanost zavičaju na području motivacije i praktičnog djelovanja
- sociološki aspekt se odnosi se na suživot pojedinaca u zavičaju i funkcioniranje zavičajnih zajednica
- pravni aspekt obuhvaća akte kojima se uređuje pravo na zavičajnost i stjecanje tog prava.

Tezu koju navodi A. Bežen da više krajeva može biti zavičaj, kao pitanje višezavičajnosti odnosno koncept povezanosti s mjestom u kontekstu sekundarnog stanovanja problematizira A. Mišetić⁹⁷ kada je u oblikovanju stambenih strategija, došlo do promjene bipolarnog modela, koji se razvija u smjeru multipliciranja stambenih adresa, te s njim povezanog koncepta višezavičajnosti. „Pojam doma, kako ga upotrebljavamo u ovom radu, najbliži je konceptu zavičaja i podrazumijeva emocionalne veze s mjestom življenja te se proteže na barem dvije razine okoliša: u najužem smislu odnosi se na kuću kao jedinstveni objekt, dok u nešto širem smislu, njegovo značenje nadilazi puki fizički objekt i prenosi se i na neposredni životni okoliš.“⁹⁸

Pri tom je moguće da dva doma ili više domova budu podjednako prihvaćeni i posvojeni – internalizirani, premda su prostorno ili vremenski razdvojeni sa primjerima dijaspore koje razvijaju trans-nacionalne identitete razvijajući istodobno vezu s *dva doma*. A. Mišetić⁹⁹ drži da za pojavu multipliciranja doma može se uzeti stupanj ili snaga povezanosti s okolišem u kojem pojedinac povremeno boravi.

Koncept povezanosti s mjestom (u literaturi na engleskom jeziku uvriježen kao *place attachment*) odnosi se na dinamičan odnos što ga pojedinci ili skupine ostvaruju kroz proces teritorijalizacije u (i prema) svom fizičkom okolišu, pa se općenito povezuje s *metaforom korijena*. Na individualnoj, ali i na socijalnoj razini povezanost s mjestom najčešće se doživljava kao važna dimenzija identiteta. Neki autori drže da je upravo povezanost s fizičkim okolišem važan čimbenik djelovanja u sociokulturnom okolišu kao proces ukorjenjivanja u drugo mjesto i s njim povezanoga koncepta višezavičajnosti.

⁹⁷ Mišetić, Anka. Koncept povezanosti s mjestom i sekundarno stanovanje. // *Amalgam* 3,3(2007), str.32-43.

⁹⁸ibidem, str. 33.

⁹⁹ibidem, str. 32-43.

T. Radić smatra da je „Zavičajnost [...] prvenstveno ukorijenjenost ljudskog roda u poredak prirode i upravo na toj činjenici se temelje svi izvedeni odnosi i procesi ljudske stvarnosti“¹⁰⁰ te ističe njezinu važnost u procesu globalizacije čija je ne samo neizbježna strana nego i bitna konstitutivna sastavnica ukupnog napretka u kvalitativnom i kvantitativnom smislu. Za autora „zavičajnost je porijeklo ili pripadanje osobe određenom kraju“¹⁰¹ što je u kontradikciji s daljnjom tezom da to „nipošto nije pitanje poetične, emotivne ili nostalgичne veze između čovjeka i njegove rodne grude“ budući da sam pojam „pripadanje“ stvara emotivnu ili poetsku vezu. Budući da je zavičajnost kao takva višeslojna, držim da Beženova raščlamba odražava pojam u potpunosti, obuhvaćajući sve njegove aspekte.

2.2.4. Baština

V. Anić¹⁰² pojam definira kao „ukupnost iz prošlosti sačuvanih i njegovanih kulturnih dobara“, dok P. Skok¹⁰³ pojam ovoga oblika navodi kao vukovski u značenju očevine, djedovine, *hereditasa*, *paediuma* kao pravni termin koji se iz crkvenoslavenskoga raširio na zapad. I. Broz i F. Iveković¹⁰⁴ drže da pojam potječe od riječi „bašta“ i „otac“ sa značenjem „očevina, ili ono mjesto, gdje se tko rodio“ dovodeći ga u vezu s Vukovim pojmovima babovina, postojbina, zavičaj budući da se vezivao uz materijalno naslijeđe (kuća ili zemlja). Engleski pojam *heritage* Oxfordski rječnik tumači kao „vlasništvo koje se nasljeđuje ili se može naslijediti; nasljedstvo“.¹⁰⁵ Drugi internetski portal Dictionary navodi da se radi o nečemu što dolazi ili pripada nekomu temeljem rođenja¹⁰⁶, dok Merriam Webster Dictionary donosi tri značenja: 1. imovina koja dolazi do nasljednika 2. nešto što se prenosi ili stječe od

¹⁰⁰ Radić, Tihomir. Zavičajnost u svijetu globalizacije. Split: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Splitu, 2013. str. (predstranica)

¹⁰¹ Ibidem, str. 85

¹⁰² Anić, Vladimir. Rječnik hrvatskog jezika. Zagreb: Novi liber, 1993. str. 23.

¹⁰³ Skok, Petar. Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1971. str. 120.

¹⁰⁴ Broz, Ivo; Iveković Franjo. Rječnik hrvatskog jezika. Zagreb: Štamparija Karla Albrechta (Jos. Wittasek), 1901. str. 37.

¹⁰⁵ Oxford Dictionary. Heritage. [citirano: 2013-04-23] dostupno na: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/heritage>, 10/10/2013.

¹⁰⁶ Dictionary. Heritage. [citirano: 2013-04-23] dostupno na: <http://dictionary.reference.com/browse/heritage>,

prethodnika: nasljeđe, nasljeđivanje, tradicija 3. nešto što se posjeduje kao rezultat nečijeg prirodnog stanja ili rođenja: naslijeđen ili stvoren način razmišljanja, osjećaja, ili činjenja.¹⁰⁷ Engleskom terminu *heritage* odgovara francuski *patrimoine* (LEXIS 1975, 1289)¹⁰⁸ prema kojemu je baština „zajedničko dobro neke zajednice, grupe ljudi, čovječanstva koje se smatra nasljedstvom prenesenim od predaka“. Engleska i francuska definicija kao da usmjeravaju prema pridjevu kulturna jer je dominantan njezin pretežito duhovni predznak kojim se konstituira kultura i koji utječe na svjetonazor onih koji su je prepoznali i njome se koriste.

2.2.4.1. Kulturna baština

J. Jokilehto¹⁰⁹ donosi pregled definicija kulturne baštine počevši od antike (Teodorika Velikog), preko renesansnih i novovjekovnih europskih autora, do UNESCO-ve haške konvencije iz 1954, preporuka (1956, 1960, 1962, 1964, 1968, 1972, 1976, 1978, 1980), konvencija (1954, 1970, 1972, 2003), proklamacije iz 1997. sve do ICOMOS-ovih akata počevši od 1976. do 2004.

UNESCO je kulturnu baštinu definirao u svom *Nacrtu srednjoročnog plana 1990-1995.* kao „cjelokupan korpus fizičkih znakova – bilo umjetničkih bilo simboličkih – koji su opstali kroz prošlost pojedine kulture pa tako i čovječanstva. Kao konstitutivni dio afirmacije i obogaćenja kulturnih identiteta, kao zavještenje koje pripada cijelom čovječanstvu, kulturna baština daje svakom mjestu prepoznatljivu pojavnost i kao takva je spremište iskustva čovječanstva. Tako je očuvanje i prezentacija kulturne baštine kamen temeljac svake kulturne politike.“¹¹⁰

UNESCO-va definicija kulturne baštine kategorizira ju u materijalnu i nematerijalnu.

Prema V. Filipoviću¹¹¹ “Kultura, u najširem smislu je: preradba i usavršavanje nečega, neke građe, nekog materijala za određenu svrhu [...] U užem smislu kultura znači ostvarivanje humanih vrednota u čovjeku i njegovim djelima koja, za razliku od djela civilizacije (koju

¹⁰⁷Merriam Webster Dictionary. Heritage. [citirano: 2013-04-25] dostupno na: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/heritage>,

¹⁰⁸LEXIS 1975. Dictionnaire de la Lexis Francaise, Librairie Larousse. Paris. str. 1289

¹⁰⁹Jokilehto, Jukka. Definition of Cultural Heritage: References to Documents in History: Originally for ICCROM, 1990: Revised for CIF: 15 January 2005. [citirano: 2013-05-05] dostupno na: http://cif.icomos.org/pdf_docs/Documents%20on%20line/Heritage%20definitions.pdf

¹¹⁰UNESCO: What is meant by "cultural heritage"? [citirano: 2014-09-20] dostupno na: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/illicit-trafficking-of-cultural-property/unesco-database-of-national-cultural-heritage-laws/frequently-asked-questions/definition-of-the-cultural-heritage/>

¹¹¹Filipović, Vladimir. Filozofijski rječnik. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1989. Str. 183.

nazivamo i materijalnom kulturom) nose svoje vrednote same u sebi. Ona znači u isti mah i akt, stvaralački proces i ono što je tim procesom stvoreno. To bi bili npr. moralni čini, umjetničko stvaralaštvo, ali i ostvarena djela, za razliku od tvorevina tehnike koja služe svrhama izvan sebe. No i kulturne tvorevine (kulturna dobra) mogu se nasljedovati i prenositi samo svojom izvanjštinom, bez unutrašnjih vrednota koje su temeljne za ostvarivanje kulturnih dobara“.

Za I. Maroevića¹¹² je kulturna baština prepoznavanje duhovnih vrijednosti u materijalnom svijetu koji nas okružuje i koja ima dvije sastavnice – materijalnu i nematerijalnu s time da granice među njima nisu oštre – nematerijalna značenja se integriraju s materijalnom pojavnošću do nerazlučivosti, a veliki dio nematerijalne baštine se dokumentiranjem, bilježenjem materijalizira (poput usmene predaje, plesa, običaja, tehnologija) ili posredovanjem materijalnih svjedočanstava vizualizira i reproducira. Materijalna se dijeli na pokretnu i nepokretnu. Temeljna svojstva pokretne baštine vezana uz pokretljivost predmeta uzrokovat će tijekom povijesti različite utjecaje na nacionalne društvene zajednice te će u odnosu prema svojoj pokretnosti uzrokovati i stimulirati: sabiranje, prenošenje predmeta iz jedne sredine u drugu, pljačke i otuđivanje, uništavanja, ali i vezanost uz pojedini ambijent, stvaranje svojevrsnog kulturnog krajolika. Pokretljivost predmeta kulturne baštine odgovara pokretljivosti ljudi-stvaratelja kao što su graditelji, kipari, slikari. Cijeli je taj splet poticaja i utjecaja, sinusoida snage i moći pojedinaca i društvenih grupa stvorio svijet kulturne baštine koji je od trenutka kad ga je čovječanstvo prepoznalo kao vrijednost koju valja čuvati počeo bivati neizbježnim činiteljem individualnog ljudskog, ali i grupnog nacionalnog identiteta. Prema V. Filipoviću identitet je „istovjetnost ili odnos po kojem je neko biće, pojava, svojstvo jednako samom sebi, a [...] Postulat identiteta može [...] vrijediti u potpunosti samo u području misaonosti.“¹¹³ Kulturna baština utječe na stvaranje identiteta isključivo nematerijalnim dijelom svojeg značenja koji je gotovo uvijek nerazdruživ od onog materijalnog. U definiciji baštine D. Harvey smatra da se baština odnosi na „tekući proizvod oblikovan od povijesti“.¹¹⁴ Ova definicija sažima značenje baštine kao subjektivne i pročišćene u sadašnjosti, neovisno kada je ta sadašnjost. C. Holtorf¹¹⁵ baštinu uspoređuje sa vozilom gdje obitavaju kulturna memorija i različiti fenomeni povijesti kulture, dok D.

¹¹² Maroević, Ivo. Nacionalno određenje kulturne baštine. //Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske. 26/27 (2000, 2001), str. 7-13,

¹¹³ Filipović, Vladimir. Filozofijski rječnik. str. 136.

¹¹⁴ Harvey, David C. The History of Heritage.// The Ashgate Research Companion to Heritage and Identity/ edited by Brian Graham and Peter Howard. Aldershot: Ashgate Publishing, 1988. str. 20.

¹¹⁵Holtorf, Cornelius. The Monumental Past. . [citirano: 2014-04-18] Dostupno na: <https://tspace.library.utoronto.ca/citd/holtorf/0.1.html>

Harvey¹¹⁶ govori o stalnim mijenama u baštini koja se može pronaći, interpretirati, klasificirati, prezentirati, sačuvati, ali ju se može i ponovno izgubiti. G. Ashwort i B. Graham¹¹⁷ drže da je baština selektivna uporaba prošlosti kao izvora za sadašnjost. Baština je politizirani proces koji je predmet osporavanja i povezivanja u nastanku, rekonstrukciji i dekonstrukciji memorije i identiteta. Memorija uvijek predstavlja borbu za moć i implicira pitanje *tko odlučuje*. Moćne nacije su središta stvaranja baštine i posljedično identiteta pridonoseći stajalištu da baština nije dana nego stvorena. Inherentan kulturnoj baštini je koncept teritorijalnosti. Memorija je označena kao „metafora fizičke lokacije“¹¹⁸ i kao takva nužno vezana za napore u stvaranju određenog teritorija ili mjesta. Koncept teritorijalnosti je pak vezan za pojam zemljopisnog područja koji obično sadrži homogenu zajednicu koja dijeli identitet ili baštinu. Baština je politička i često teritorijalna, svakako služeći u svrhe određene interesne grupe kroz narativnu komunikaciju inkluzije i ekskluzije, kontinuiteta i nestabilnosti. Ona je složeni kompleks koji se ne može izdvojiti od međusobno povezanih koncepata memorije i identiteta.

Baština je širok pojam koji se odnosi na proučavanje ljudske aktivnosti ne samo kroz obnavljanje ostataka (kao u arheologiji), nego i kroz tradiciju, umjetnost, kulturnu ostavštinu i priče. To je proces angažiranja, a ne stanja, ona je medij komunikacije u značenju transmisije ideja, vrijednosti i znanja koji uključuje materijalno, nematerijalno i virtualno.¹¹⁹

Za D. Hasenay et al.¹²⁰ kulturna baština je „ukupnost duhovne i materijalne produkcije pojedinaca ili skupina koju su nam u nasljeđe ostavili preci, a koju je važno očuvati jer je od značaja za kulturu, povijest i identitet.“ Isti autori razlikuju kolektivnu baštinu – onu koja je od značaja za cijelu zajednicu, ali koja je istovremeno i osobna, a koja vremenom postaje dijelom kolektivne baštine. Premda riječ baština podrazumijeva pozitivnu konotaciju, dio identiteta vrijednog očuvanja, autori razlikuju i baštinu kao odraz negativnog duhovnog i materijalnog naslijeđa. Brojni primjeri iz suvremene povijesti govore o problemu očuvanja *negativne baštine* (npr. Hitlerova rodna kuća).

Pitanjem baštine bavila se i L. Nikočević koja drži da je baština „[...]novi način kulturnog stvaralaštva u sadašnjosti koji ima svoje korijene u prošlosti“.¹²¹ Smatra da nematerijalna

¹¹⁶ Harvey, David C. Landscape as Heritage and Recreational resource.// Landscapes of South-West England/edited by Paul Stamper. London: Harper Collins; English Heritage, 2006.

¹¹⁷ Ashwort, Gregory J; Graham, Brian. Senses of Places: Senses of Time. Aldershot: Ashgate, 2005.

¹¹⁸ ibidem, str. 47.

¹¹⁹ Rahaman, Hafizur; Tan, Beng-Kiang. Interpreting Digital Heritage:A Conceptual Model with End-Users' Perspective. // International Journal of Architectural Computing, 1, 9(2011), str. 99-113.

¹²⁰ Hasenay, Damir; Krtalić, Maja; Šimunić, Zrinka: Obrazovanje studenata informatologije o čuvanju i zaštiti kulture baštine – temeljna znanja i njihov prijenos u praksu. // Život i škola, 25, 1(2011), str. 62.

¹²¹ Nikočević, Lidija: Kultura ili baština: problem nematerialnosti. // Etnološka tribina 35, 42(2012), str. 7.

baština ne postoji nego se stvara, oblikujući svojevrsan politički kapital, a lokalne kulture naizgled pripadaju prošlosti. Budući da je nemoguće autentičnu kulturu (pogotovo lokalnu) zadržati nepromijenjenom, jer bi ju se tada lišilo kreativnosti, potrebno ju je održati u stanju prilagodbe radi izražavanja kreativnosti.

D. Babić¹²² se zalaže za znanstvenoistraživački pristup baštini (*baštinski studiji*) držeći da suština baštine nije sadržana u (prisutnim i eksploatiranim) načinima i tehnikama koji se svode na razinu njezine utilitarnosti nego problemski postavlja koncept interdisciplinarnog sadržaja utemeljenog na vrijednostima odnosno kao dinamički kulturni proces. Sagledavanje područje fenomena baštine na prvoj razini je sagledavanje razlike između baštine kao povijesnog naslijeđa odnosno na slijedećoj razini njezinog značenja u sadašnjosti.

A. Smith autorica je koja se posebno bavila ovom problematikom ističući kako je društvena vrijednost koja proizlazi iz zaštite baštine daleko veća od vrijednosti samog sadržaja pojedine građe unutar baštinskih zbirki. Pored imanentne zaštite sadržaja nastoje se očuvati i njegove kulturne funkcije, a to su bilježenje iskustava, oblikovanje percepcije svijeta, dodavanje ili oduzimanje značenja, pružanje osjećaja zadovoljstva ili boli. Zaštita baštine stoga nije uvijek rezultat primarne svrhe i funkcije djela, već često naknadne procjene dodane vrijednosti baštine. U skladu s tim Smith¹²³ razlikuje utilitarnu vrijednost baštine koja proizlazi iz korisnosti samog sadržaja, hedonističku vrijednost koja predstavlja utjecaj na osjećaj zadovoljstva koji proizlazi iz sadržaja (ali i materijalnog objekta) te sekundarnu vrijednost koju čini ponovna upotreba neke informacije, dakle više od onoga što je namijenjeno pri stvaranju nekog sadržaja, odnosno objekta. Na sekundarnu se vrijednost najviše oslanjaju baštinske ustanove pri zaštiti svojih zbirki.

M. Gorman¹²⁴ u raspravi o ulozi knjižnica u pristupu i zaštiti kulturne baštine, posebno u odnosu na druge kulturne ustanove, upozorava na pogrešno poimanje uloge knjižnica u 21. stoljeću i oslanjanje na materijalizam, teorije poslovnog upravljanja i informacijsku tehnologiju gdje oni postaju temeljni koncepti knjižnice, a ne samo alati kojima se ostvaruje prava uloga knjižnice, a to je širenje znanja i očuvanje kulture.

Svjetski dokumenti poput konvencija bazirani su na idejama nacionalne baštine sa težnjom ka istinskoj univerzalnosti i ideji svjetske baštine. Lokalne i regionalne karakteristike su izostavljene. U svijetu koji se globalizira, inzistiranje na važnosti lokalnog postaje naglašeno

¹²²Babić, Darko. Koncept upravljanja baštinom unutar teorijskog okvira informacijskih i komunikacijskih znanosti: baštinska pismenost, doktorski rad, Zagreb, 2011.

¹²³ Smith, Abby. Valuing preservation. // *Library Trends* 56, 1 (2007), str. 4-25.

¹²⁴ Gorman, Michael. The wrong path and the right path.// *New Library World* 108, 11/12(2007), str. 479 – 489.

i stoga ni baština ne može biti svedena isključivo na iskustvo nacije, kako L. Mumford kaže: „Promatrajući zajednicu kroz istraživanje regije, istraživač se bavi nečim stvarnim, a ne proizvoljnim idolomom. U mjeri u kojoj lokalna zajednica dijeli zajedničke elemente sa sličnim regijama u drugim državama ili je apsorbirala elemente drugih civilizacija, u toj će mjeri doći do izražaja prava vrijednost ovih elemenata, umjesto da ih se podcjenjuje jer slabe identitet lokalne zajednice pomoću onog dragocjenog mita o Nacionalnoj državi.“¹²⁵

2.2.4.1.1. Dihotomija kulturne baštine

Čitava baština je zapravo kulturna konstrukcija koja odražava nematerijalna, neopipljiva i nevidljiva značenja i pokušaj da ju se drugačije definira je zapravo defokusiranje analize na izvor umjesto na baštinu unutar koje je taj isti objekt samo instrument komunikacije. Baština nije relikvija, artefakt ili građevina ili lokacija vezana za osobe, događaje ili situacije u prošlosti. Isto tako, ona nije proizvod rada povjesničara koji se bave deskriptivnom reakcijom odabrane prošlosti. Niti je ono što se prenosi putem pogrešive ljudske memorije. Baština je proces, a ne stanje koje koristi lokacije, objekte ili ljudske tragove ili moduse ponašanja kao instrument za uspostavljanje ideja kojima se zadovoljavaju različite suvremene potrebe. Kao takva ona je medij komunikacije, sredstvo transmisije ideja, vrijednosti i znanja koja podrazumijeva materijalni, nematerijalni i virtualni svijet. Baština je proizvod sadašnjosti koja polazi od pretpostavljene imaginarne prošlosti i jednako pretpostavljene imaginarne budućnosti.

Kao i svi proizvodi ljudske imaginacije, baština se kao i identitet mijenja tijekom vremena budući da *stara* sadašnjost ustupa mjesto *novoj* sadašnjosti koja zamišlja i identificira nove prošlosti i nove budućnosti.

Proces globalizacije i pojava novih oblika komunikacije i zabave stvorili su nove imperATIVE za očuvanje i konzervaciju baštine i širi diskurs o temi baštine. U ovoj novoj stvarnosti gdje se povijest ponovno stvara, baština *proizvodi*, a tradicije se komercijalno konzumiraju javlja se potreba za ponovnom konceptualizacijom baštine i priznanjem uloge koje hipertradicije igraju u novoj urbanoj okolini unutar cjelokupnog promjenljivog dinamičkog procesa.

¹²⁵ Mumford, Lewis. Povijest utopija. Zagreb: Naklada jesenski i Turk, 2008. str. 261.

Naglasak na kulturnu baštinu kao izvor za društveni razvoj je usmjerio kulturnu baštinu u proces pretvaranja u komercijalni proizvod, a koja komercijalizacija dovodi do pretjerane iskoristivosti i eksploatacije, ali isto tako do idealizacije i novih definicija autentičnosti.

2.2.4.2. Baština i kulturno dobro

Premda se u svakodnevnoj praksi pojmovi baštine i kulturnog dobra sinonimiziraju, M. Vuković¹²⁶ upozorava na različitost značenja. Za autora je baština, ili kako ju naziva nasljeđe, pojam koji se odnosi na društvenu zajednicu i kao takav se ubraja u područje javnog interesa koje pridonosi općem dobru. Pojam kulturnog nasljeđa ima najšire i sveobuhvatno značenje. Kulturno dobro je poseban oblik imovine koji obogaćuje identitet, razumijevanje i poštovanje kulture koja je proizvela određeno dobro. „Tako se kulturno „dobro“ može tumačiti u nekoliko pravaca značenja, a najčešće tumačenje se odnosi na objekt ili grupu objekata temeljeći značenje na jedinstvenoj arheološkoj, znanstvenoj ili povijesnoj važnosti. Važnost objekata (u najširem smislu: zgrade, slike, spisa) kao izvora informacija, njihova estetska kvaliteta i starost također su čimbenici u određivanju definicije kulturnog „dobra“. Kulturno dobro pak u užem smislu pojmovno određuje materijalne i nematerijalne oblike imovine. Postoji naklonost preferiranju pojma nasljeđe koji korijen vuče iz praslavenskog pojma „slěditi“ (u značenju klizav, gladak), a u hrvatskom jeziku značenje riječi slijed je „ono što izlazi jedno iz drugoga vremenski, ono što uzastopno nastaje“. Prema tome, naslijeđe je ono što je nasljeđivo, što ima slijed. Za razliku od potonje, baština je posuđenica iz crkvenoslavenskog jezika, arhaičan izraz koji je u suvremenom jeziku poprimio značenje *naslijeđe* kao ukupnost sačuvanih kulturnih dobara iz prošlosti. Kad se govori o arhivskoj, muzejskoj i knjižničnoj građi radi se o materijalnoj kulturi kao nasljeđu ili baštini no ne o bilo kakvom nasljeđu ili baštini nego *naslijeđenoj materijalnoj kulturi*, tako da se sada radi o kulturnom nasljeđu ili kulturnoj baštini. Kulturna baština (naslijeđe) je u materijaliziranoj stvari zabilježen oblik svekolikog djelovanja ljudskog duha odnosno odraz duha u materijaliziranoj stvari, očuvan u proteku vremena, odraz onog duhovno bitnog i istinskog za

¹²⁶ Vuković, Marinko. Pogled na međuodnos baštine, kulture i identiteta. Arhivski vjesnik 54(2011), str. 97-113.

čovjeka kroz koje se on pita tko je, odakle je i kamo ide te je zbog toga taj odraz od trajne vrijednosti za čovjeka.

U temeljnom državnom aktu (*Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara* iz 1999.)¹²⁷, zakonodavac u Hrvatskoj govori o *kulturnom dobru* definirajući u čl. 2. općenito što čini kulturno dobro (pokretne i nepokretne stvari od umjetničkoga, povijesnoga, paleontološkoga, arheološkoga, antropološkog i znanstvenog značenja; - arheološka nalazišta i arheološke zone, krajolici i njihovi dijelovi koji svjedoče o čovjekovoj prisutnosti u prostoru, a imaju umjetničku, povijesnu i antropološku vrijednost; - nematerijalni oblici i pojave čovjekova duhovnog stvaralaštva u prošlosti kao i dokumentacija i bibliografska baština ; zgrade, odnosno prostori u kojima se trajno čuvaju ili izlažu kulturna dobra i dokumentacija o njima), a potom ih u čl. 7, 8. i 9. dijeli na nepokretna, pokretna i nematerijalna **kulturna dobra**. Istovremeno, 2005. godine, Hrvatski sabor donosi *Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine* gdje u članku 2. taksativno navodi što čini nematerijalnu **baštinu** : usmena predaja i izričaji, izvedbene umjetnosti, znanje i vještine vezani uz prirodu i svemir i tradicijski obrti – dakle, sve ono što je u čl. 9. Zakona navedeno kao nematerijalno **kulturno dobro**.

U istom aktu (članak 17.) regulirano je i pitanje zaštite baštine lokalnog značaja:

Dobro za koje prema odredbama ovoga Zakona nije utvrđeno da je pod zaštitom kao kulturno dobro predstavničko tijelo županije, Grada Zagreba, grada ili općine može proglasiti zaštićenim, ako se nalazi na njihovu području.

Tijelo iz stavka 1. ovoga članka svojom će odlukom odrediti dobro koje proglašava zaštićenim, a način njegove zaštite utvrdit će uz prethodnu suglasnost nadležnog tijela, te osigurati uvjete i sredstva potrebna za provedbu odluke.

Odluku iz stavka 1. ovoga članka donositelj je dužan dostaviti Ministarstvu kulture.

Razvidna je terminološka neusklađenost hrvatskog zakonodavstva koju je potrebno uskladiti u smislu uporabe pojma *kulturna baština* kao materijaliziranog oblika djelovanja ljudskog stvaralaštva odnosno nematerijalnog stvaralaštva.

¹²⁷ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara. [citirano: 2014-10-14] dostupno na: www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara

2.2.4.3. Identitet

Pojam identitet dolazi od srednjovjekovnog lat. *identitas*, 'istovjetnost' ili arhaičnije u starijim hrvatskim rječnicima *jednakobitje* (< idem, 'isto'). Prema tome, *načelo identiteta* podrazumijeva da su sve pojave u prirodi, društvu i mišljenju jednake (istobitne), iako prolaze mijene u povijesnom razvitku. U psihologiji identitet pojedinca njegova je prepoznatljivost kao izraz osebujna spoja značajki i kakvoće koji ga određuju i zadržavaju njegovu istovjetnost, unatoč svim mogućim vremenskim mijenama u njegovu izgledu tijela, psihološkoj osobnosti, umnim sposobnostima, sjećanjima itd. Takav se identitet mora stvoriti u procesu *identifikacije*, što dolazi od lat. *identificare*, 'poistovjetiti', (*identitas + facere*= činiti). U društvenim i humanističkim znanostima taj izraz određen je kao proces koji se odvija unutar društvene zajednice ili skupine, pa će „društveni identitet“ biti istovjetnost s vrijednostima zajednice, što se u zbilji iskazuje kao tzv. pripadnost ili svijest o pripadanju. U psihoanalizi identitet je određen kao poistovjećivanje s obilježjima drugih pojedinaca te preuzimanje njihovih obilježja da bi se izgradila vlastita prepoznatljiva osobnost. To znači da postoji mnoštvo identiteta, kako kod pojedinaca, tako i kod zajednica ili skupina (ime, prezime, obitelj, grad, regija, država...). Očito je da identiteti nastaju u gibanju pojedinaca, zajednica ili skupina istodobno s povijesnim protekom vremena. U praksi identitet pojedinca ili zajednice izgrađuju svakovrsni sadržaji, koje pojedinci primaju kroz osjetila bez vanjske prisile (nesvjesno primaju sadržaje iz kulture u najširem smislu) i vanjskom prisilom (svjesno odgojem i obrazovanjem usvajaju sadržaje iz kulture u kojoj žive).

Nacionalne kulture se ne sastoje samo od kulturnih institucija nego od simbola i znakova prepoznavanja. Nacionalna kultura je diskurs ili način nastanka značenja koji utječe i stvara vlastite akcije i koncepcije. Nacionalne kulture konstruiraju identitete stvarajući značenje pojma *nacija* s kojim se narod može identificirati. One sadrže priče koje govore o njima, sjećanja koja povezuju sadašnjost s prošlošću (kroz npr. usmenu povijest) te slike koje se stvaraju o tome. „Baština je u prošlosti, neživa za razliku od identiteta koji se vezuje uz sadašnjost i budućnost te je na nacionalnoj, regionalnoj ili osobnoj razini.“¹²⁸

Može li se globalno s jedne strane te nacionalno i lokalno s druge strane sagledavati kao potpune oprečnosti u asimetričnoj hijerarhiji gdje je jedan dominirajući? Ili su oni povezani u koristnom odnosu koji omogućava transformaciju kojim se lokalno i nacionalno obogaćuje ostvarivanjem dodira, a globalno u lokalnom pronalazi mjesto za *ugnijezditi se*?

¹²⁸ Goulding, Christina; Domic, Dino. Heritage, Identity and Ideological Manipulation: The Case of Croatia.// Annals of Tourism Research. 36, 1(2009), str. 98.

Može se reći da su globalno, nacionalno i lokalno, pozicionirani na različitim krajevima i predstavljajući različite interese i snage, egzistiraju kontinuirano, u asimetričnom odnosu s rastućom napetošću, ali i prilagodljivošću. Zbog nejednolike snage odnosa, može se govoriti o nekoj vrsti hegemonije i dominacije globalnog nad nacionalnim i lokalnim.

Lokalno egzistira ispod nacionalnog, te može biti podržavano ili promovirano od države, ali može biti marginalizirano i potisnuto. Lokalno se sastoji od manje grupe ljudi koje egzistiraju kao zajednice koje imaju korijene na određenom lokalitetu, a pojedince povezuju obiteljske veze, susjedske, mjesto rada. Zajedničko im je da dijele određene znakove.

Kulturni identitet odgovara na pitanje o čovjekovom mjestu u svijetu. Stanovnik lokalne sredine svjestan je svoga identiteta, a u susretu s posjetiteljem potencijalno se stvara novi identitet. Taj susret može obnoviti veze s tradicijskom korijenima, ali i uvesti nova znanja o drugim kulturama.

D. A. Jelinčić¹²⁹ upozorava na moguće posljedice globalizacije na lokalnu sredinu (kao posljedica npr. prodora turizma), a koji dovode do:

- komercijalizacija kulture
- promicanja glumljene autentičnosti
- izazivanja društvenog konflikta
- izazivanja kulturnog paradoksa
- sukoba vrijednosti
- nesporazuma
- stereotipa

Lokalni i nacionalni identitet i kultura nisu identični. Premda njihovi interesi se kroz neko vrijeme mogu preklapati, u drugo vrijeme mogu biti potpuno suprotni. Država može adoptirati lokalni identitet i učiniti ga dijelom većeg nacionalnog identiteta. „Nacionalni identitet je onaj koji je naglašen i koji je službeni. Na nacionalnoj razini, identitet se izražava kroz nacionalne simbole – zastava, grb, jezik, spomenici, odjeća. Lokalni identitet ne definira država niti ga država mora podupirati. On se razvio kroz evoluciju povijesti i kulturnog iskustva ljudi,

¹²⁹ Jelinčić, Daniela Angelina. Turizam vs. identitet: globalizacija i tradicija.// Etnološka istraživanja 11(2006). str. 161- 183. ; Ciljani istraživački interes autorice su pitanja baštine i turizma, uloge knjižnice u turističkoj ponudi kraja, konkretna rješenja turističke ponude zasnovane na baštinskim vrijednostima, problematizira odnos kulture i baštine. Ekspert je Vijeća Europe za kulturni turizam, konzultant u kulturno-turističkim projektima te član tima Mreže Culturelink.

prihvaćen je kao označitelj određene zajednice. Može biti suprotan nacionalnom identitetu.“¹³⁰

2.2.4.4. Javno pamćenje

Temeljna, krajnja misija knjižnice kao baštinske ustanove odnosno njezine zavičajne zbirke u suvremenim globalizacijskim tijekovima je očuvanje identiteta kako na nacionalnoj tako i na najnižoj lokalnoj razini. Javno pamćenje je ono koje čini osnovu opstojnosti identiteta i kao takvo je, odnosno treba biti, predmetom istraživanja zavičajne zbirke koja nije tek puki pobiratelj materijalnih ostataka nego i temeljni kroničar lokalne zajednice.

Javno pamćenje (*collective memory*¹³¹) je ukupnost informacija pohranjenih u pamćenju dvoje ili više članova grupe odnosno „vrsta živuće baštine“¹³². Može se dijeliti, prosljeđivati ili stvarati u okviru manjih ili većih grupa. Paralelno ga prati individualno pamćenje premda se u mnogim područjima i razlikuju. Koncept javnog pamćenja inicijativno je razvio Halbwachs, a potom je istražen i razvijen s različitih aspekata. W. Kansteiner¹³³ uvodi distinkciju između *sabranog pamćenja (collected memory)* i *javnog pamćenja (collective memory)*. *Sabrano pamćenje* je agregacija pojedinačnih pamćenja koje se razvija na način pojedinačnih iskaza kao predmet proučavanja neuroloških, psiholoških i psihoanalitičkih istraživanja, dok javno pamćenje ima vlastita pravila i dinamiku. I James Young govori o *sabranom pamćenju (collected memory)* naglašavajući inherentne karakteristike fragmentarnosti, okupljanja i individualnog karaktera. Jedan od najvećih predstavnika teorije javnog pamćenja Jan Assmann¹³⁴ razvija teoriju *komunikacijskog pamćenja (communicative memory)* kao oblika javnog pamćenja zasnovanog na svakodnevnoj komunikaciji. Ovaj oblik pamćenja ukazuje na sličnosti s usmenom kulturom odnosno pamćenjima sakupljenim tehnikom/metodom usmene povijesti. Svakodnevnu komunikaciju obilježava reciprocitet uloga sudionika komunikacija, tematska nestabilnost, disorganizacija (uz iznimke kada se

¹³⁰ Embong, Abdul Rahman. The Question of Culture, Identity and Globalisation: an Unending Debate. // *Kajian Malaysia* 29, 1(2011), str. 20.

¹³¹ Assmann, Jan; Czaplicka, John. Collective Memory and Cultural Identity. // *New German Critique* 65(1995), str. 125.

¹³² Memory vs. History dostupno na: <http://ds.haverford.edu/forthecord/?p=243> 13.3.2014.

¹³³ Kansteiner, Wulf. Finding meaning in memory: a methodological critique of collective memory studies.//*History and Theory* 41(2002), str. 179-197.

¹³⁴ Assmann, Jan; Czaplicka, John. Collective Memory and Cultural Identity. str. 125-133.

radi o nreciprocitetu uloga). Kroz takav način komuniciranja svaki pojedinac-sudionik stvara pamćenje koje je socijalno posredovano i ovisno o skupini. Svako pojedino pamćenje nastaje u komunikaciji s drugima, a koji nisu samo skupina ljudi nego grupa koja poima svoju jedinstvenost i specifičnost kroz uobičajenu sliku svoje povijesti. Zadiranje povijesti, socijalnog pamćenja, javnog pamćenja i kulturnog pamćenja u zavičajnu povijest autorica je prikazala na slici br. 1.

Slika 1: Uloga pamćenja u zavičajnoj povijesti

Karakteristike koje pojedinca određuju u njegovoj pripadnosti određenoj zajednici i kulturi za J. Assmanna nisu rezultat filogenetske evolucije nego njegove socijalizacije i običaja. „Preživljavanje vrste u smislu kulturne pseudo-vrste je funkcija kulturnog pamćenja“¹³⁵ te postavljajući koncept *kulturnog pamćenja* govori o *komunikacijskom* ili *svakodnevnom pamćenju* koje u užem smislu sadržavaju *kulturne* karakteristike te aspektu kolektivne samosvijesti, a kojega je Halbwachs sagledavao kao distinkciju između povijesti i pamćenja. Kulturno pamćenje karakterizira odmak od svakodnevnog, udaljenost od svakodnevice obilježava njezin vremenski vidokrug. Kulturno pamćenje ima svoju fiksnu točku i njezin vidokrug se ne mijenja protekom vremena. Te fiksne točke su krucijalni događaji iz prošlosti čije pamćenje se održava putem kulturnih tvorevina (tekstovi, spomenici, obredi) i institucionalnih komunikacija.

Koncept kulturnog pamćenja uključuje tekstove, slike, obrede specifične pojedinom društvu određenog doba. Na kolektivnom znanju zajednica zasniva svijest o svojoj jedinstvenosti i specifičnosti pa je kulturno pamćenje konkretizacija identiteta.

¹³⁵ Ibidem, str. 125-126.

Govoreći o javnom, socijalnom, komunikacijskom i kulturnom pamćenju, zaključuje se da u suvremenoj teorijskoj osnovi postoji terminološko i sadržajno nesuglasje. Tako dio teoretičara poistovjećuje javno i socijalno pamćenje (kao npr. S. French koji preferira pojam socijalno pamćenje jer je to „koncept rabljen od povjesničara i drugih za istraživanje veze između socijalnog identiteta i povijesnog sjećanja“¹³⁶). T. Šola razlikuje društveno od javnog pamćenja gdje je „društveno pamćenje [...] prijelazna forma između posve neobavezne, partikularne forme kolektivnog pamćenja...“¹³⁷, dok se kolektivno pamćenje „oslanja na osobna i grupna, svakako neorganizirana iskustva, na običaje, promjenjive mitologeme i tradicije...“¹³⁸. I T. Šola uočava problem neposvećivanja pažnje baštinskih ustanova prema kolektivnom pamćenju. T. Šola poistovjećuje baštinu sa *javnim pamćenjem*¹³⁹ koja je za njega proces koji može biti konstruktivan, pozitivan ili razarajući.

Pobornici Halbwachsovih stajališta gravitiraju ka pojmu *kulturnog pamćenja* u smislu naglašavanja materijalnog aspekta pamćenja, kao onog koji se sastoji od opredmećene kulture – teksta, obreda, slika, građevina. J. Assmann¹⁴⁰ čini važnu distinkciju između potencijalnog i postojećeg kulturnog pamćenja. Drži da se kulturno pamćenje javlja u potencijalnom obliku u situacijama kada je prikaz povijesti pohranjen u arhivima, knjižnicama ili muzejima odnosno u postojećem obliku kada iskazuje prihvaćeno i dodano značenje u novom socijalnom i povijesnom kontekstu.

Koncept pamćenja temeljan je u stvaranju identiteta. „Pamćenje je sposobnost koja nam omogućava svjesnost o vlastitoj osobnosti (identitet), kako na osobnoj tako i razini zajednice. Identitet je zavisao o vremenu.“¹⁴¹ Za T. Šolu identitet je „Stanje ili činjenica ostajanja istim, recimo pod raznolikim stajalištima ili uvjetima, stanje bivanja svojim, ne drugim, stanje ili činjenica bivanja istim“¹⁴². Stoga J. Assmann¹⁴³ razlikuje tri razine vremena, identiteta i pamćenja.

¹³⁶ French, Scot. What is Social Memory? [citirano: 2014-03-10] dostupno na: https://muse.jhu.edu/images/journals/pdfpreviews/southern_cultures/v002/2.1.french.gif

¹³⁷ Šola, Tomislav. Javno pamćenje: čuvanje različitosti i mogući projekti. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 2014. str. 44.

¹³⁸ Ibidem, str. 44.

¹³⁹ Ibidem, str. 119.

¹⁴⁰ Assmann, Jan. Communicative and Cultural Memory.//Cultural memory studies. An International and Interdisciplinary Handbook. Berlin; New York, 2008. str. 109-118.

¹⁴¹ Ibidem, str. 109.

¹⁴² Šola, Tomislav. Javno pamćenje: čuvanje različitosti i mogući projekti. str. 119.

¹⁴³ Assmann, Jan. Communicative and Cultural Memory. str. 109-118.

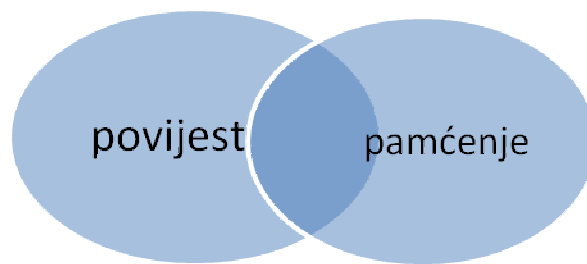
razina	vrijeme	identitet	pamćenje
Unutarnja (neuromentalna)	subjektivno vrijeme	osobno	individualno
društvena	društveno vrijeme	osobni, osobna uloga u društvu	komunikativno pamćenje
kulturna	povijesno, mitsko, kulturno vrijeme	kulturni identitet	kulturno pamćenje

Tablica 1 : Sinteza vremena, identiteta i pamćenja¹⁴⁴

Razvojem masovnih medija (film, TV, tisak), a pogotovu interneta, mnogi sadržaji postaju dio javnog pamćenja. Metodom usmene povijesti stvara se precizniji uvid u svakodnevni oblik javnog pamćenja – komunikacijsko pamćenje. Upravo kako usmena povijest sugerira, granica usmene povijesti seže od 80 do 100 godina što odgovara periodu od 3 do 4 generacije (lat. *saeculum*).

Povijest i pamćenje se međusobno isprepliću, zadiru jedno u drugo – dio povijesti je pamćenje, a dio pamćenja se očituje kao povijest što je autorica prikazala na slici br. 2.

¹⁴⁴ preuzeto iz: Assmann, Jan. *Communicative and Cultural Memory*. str. 109.

Slika 2: Prožimanje povijesti i pamćenja

Nasuprot pamćenju stoji povijest kao „[...] prikaz prošlosti koja ju analizira, sintetizira i čini smislenom“¹⁴⁵ dok pamćenje, premda se može rabiti za analizu, učenje i identifikaciju činjenica, imanentno je osobno, usmjereno na stvaranje i održavanje identiteta. I dok je pamćenje neodvojivo od vlastitih želja, strahova, sviđanja ili nesviđanja, povijest nastoji biti usmjerena ka objektivnosti. Stvaratelji povijesnog diskursa su pobjednici, privilegirani koji stvaraju pisane dokumente dok se pamćenje može sagledavati kao repozitorij znanja ljudi bez povijesti.¹⁴⁶ Socijalna povijest je ona čiji predmet istraživanja, bilježenja i prezentacije su tzv. obični ljudi, stvaratelji demografske, etničke, radničke, spolne, urbane, edukacijske, ruralne, religijske povijesti koje čine svakidašnji život lokane populacije, a time i temelje ukupnosti nacionalne.

Zavičajna zbirka se temelji na zavičajnoj povijesti koju čine povijest i pamćenje što je iskazano na slici br.3. Socijalna povijest i socijalno pamćenje slijevaju se u beskrajnom kružnom toku gdje je socijalna povijest utkana u socijalno pamćenje, a socijalno pamćenje stvara socijalnu povijest.

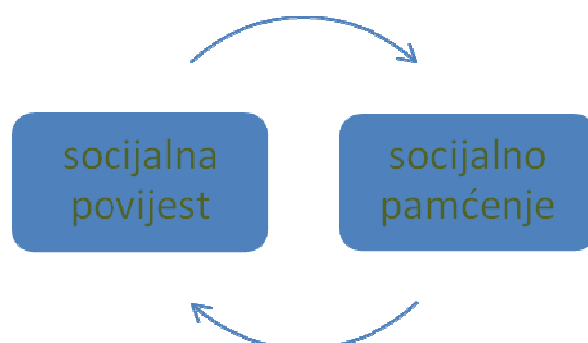
¹⁴⁵Memory vs. History. [citirano: 2014-03-13] dostupno na: <http://ds.haverford.edu/forthecord/?p=243>

¹⁴⁶Universiteit Leiden. Tales of the Revolt. [citirano: 2014.04-24] dostupno na: <http://www.hum.leiden.edu/history/talesoftherevolt/approach/approach-1.html> 1

Slika 3: Piramida – od zavičajne povijesti do zavičajne zbirke

Pitanje je da li je povijest lišena u potpunosti pamćenja? Postoji li *apsolutna povijest* ili je ona ipak „oplemenjena“ pamćenjem? Činjenica je da su mnogi povijesni događaju zabilježeni upravo na temelju svjedočanstava svjedoka. Analize povijesnih izvora rezultat su rada pojedinca (ili pojedinaca) kojima je javno pamćenje inherentno. Autorski izbori sadržaja povijesnih udžbenika neizostavno su pod utjecajem javnog pamćenja. Isto tako je i sam izbor, tumačenje, prezentacija sadržaja zavičajne zbirke rezultat i javnog pamćenja. U tom smislu, bilježenje javnog pamćenja je zadaća zavičajne zbirke.

Slika 4: Beskrajni kružni tijek socijalnog pamćenja i socijalne povijesti

2.2.4.5. Knjižnice i baštinske ustanove

Baštinske ustanove, u koje se ubrajanju arhivi, knjižnice i muzeji kao osnovne baštinske ustanove i njihove djelatnosti razvijale su se tijekom vremena u različitim, ali ne i suprotnim smjerovima. Zajednička im je usmjerenost prema cilju osiguravanja trajne pohrane i što bolje dostupnosti i komuniciranje baštine. Zajednički nazivnik arhivista, knjižničara i drugih srodnih profesija proizlazi iz zajedničke brige za informacije i kulturnu baštinu u najširem smislu, odnosno, kako smatra Ph.Brooks: „U konačnici, naš je zajednički cilj zaštititi vrijedne informacije i pobrinuti se da se koriste na dobrobit društva“.¹⁴⁷

Baštinske (*memorijske ustanove* kako ih L. Dempsey naziva¹⁴⁸) izravno i neizravno pridonose napretku kroz potporu u učenju, turizmu, proizvodnji i osobnom napretku. Arhivi, knjižnice i muzeji postaju istinske sastavnice globalne informacijske infrastrukture (global information infrastructure – GII) i ponovno se okreću jedan prema drugome u prirodnom slijedu.¹⁴⁹ Općeprihvaćeno je stajalište da su knjižničarstvo, arhivistika i muzeologija dijelovi informacijskih znanosti zasnovani na njihovoj posredničkoj ulozi u komunikacijskom procesu.¹⁵⁰ Sugestija je da se sve tri znanosti povežu pojmom *heritologija* ili *mnemosofija*¹⁵¹ Heritologiju definira kao proučavanje budućnosti kolektivnog iskustva, znanost baziranu na konceptu ukupnosti baštine.

Ch. Batt¹⁵² govori o tri elementa koji su zajednički baštinskim ustanovama: zbirka, komunikaciji i korisnicima. Organizacija zbirke je polazišna, temeljna zadaća, ali u vrednovanju ustanova treba u obzir uzeti i ostale dvije komponente. Njihova građa se ne može dijeliti strogim granicama: „I arhivi i knjižnice i muzeji mogu, naime, imati građu na svim medijima [...] Razlika između arhivske, knjižnične i muzejske građe može se, dakle, jednoznačno utvrditi samo tako da se u obzir uzmu značajke građe koju pojedine ustanove *pretežito* prikupljaju. [...] arhivi, knjižnice i muzeji (su) zbog različitih društvenih i

¹⁴⁷ Brooks, Philip C. Archivists and their colleagues: common determinators.//American Archivist 1(1951), str. 41.

¹⁴⁸ Dempsey, Lorcan. Scientific, Industrial and Cultural Heritage: A Shared Approach. [citirano 2014-6-10] Dostupno na: <http://www.ariadne.ac.uk/print/issue22/dempsey>

¹⁴⁹ Faletar Tanacković, Sanjica. Can Archivists, Librarians and Curators Join Hands to do Better Job?// International Genealogy and Local History/editor Ruth Hedegaard i Elisabeth Ann Melrose. Munchen: K.G. Saur, 2008. str 249.

¹⁵⁰ Aparac-Jelušić, Tatjana: Teorijske osnove knjižnične znanosti. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 1993.

¹⁵¹ Faletar Tanacković, Sanjica: Can Archivists, Librarians and Curators Join Hands to do Better Job. str. 250.

¹⁵² Batt, Chris. Investing in Knowledge: Museums, Libraries and Archives in the 21st Century.[citirano: 2014-12-24] dostupno na: http://www.evora.net/bpe/2005bicentenario/dias/27_out05/chris.pdf.

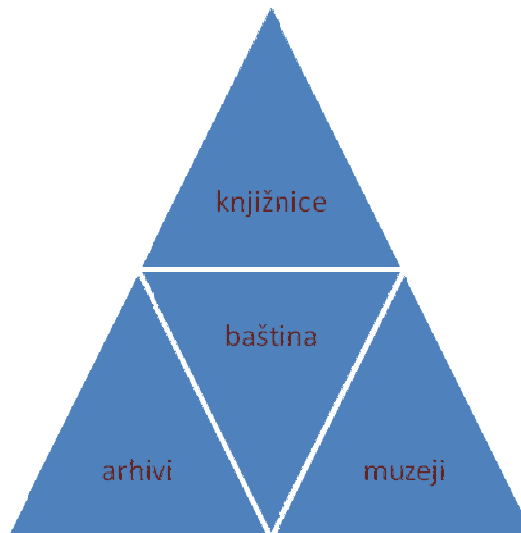
povijesnih okolnosti tijekom vremena prikupili različite vrste građe, pa i one koje se za određenu ustanovu ne smatraju tipičnima.¹⁵³ Tako knjižnice i arhivi mogu posjedovati muzejske zbirke, muzeji i arhivi često imaju svoje knjižnice, a knjižnice i muzeji sakupljaju arhivsku građu. Tako u smislu razgraničenja M. Šojat-Bikić drži da „[...] knjižnice pretežno prikupljaju objavljenu tekstualnu građu dok arhivi pretežno sabiru pisane dokumente institucija javne uprave te drugih organizacija i pojedinaca. Arhivi i knjižnice primarno su u službi čuvanja pisane baštine dok muzeji prikupljaju gotov sve.“¹⁵⁴ Kako se građa koju sakupljaju ne može strogo odijeliti, tako se i način komuniciranja s korisnicima ne može razgraničiti jasnom linijom. Izložba je najvažniji vid komuniciranja muzeja sa svojim korisnicima. U pripremi izložbe muzealci često koriste pisanu knjižničnu i arhivsku građu kao eksponat ili izvor. Jedna od knjižničnih djelatnosti je knjižnična izložba, a i arhivi priređuju izložbe svoje građe. Sve tri zajednice u djelatnosti imaju nakladništvo, ali i razne vidove edukacija, predavanja, tribina. Jennifer Trant¹⁵⁵ različitost nalazi u korisničkim skupinama i njihovim navikama. Tako korištenje knjižnica sagledava kao individualni čin, posjetu muzeju kao društvenu aktivnost dok je korištenje arhiva usmjereno na neki točno definirani cilj. Premda se AKM ustanove danas percipiraju kao tri zasebna tipa baštinskih ustanova, teoretičari svih triju profesija su „[...] suglasni da se u središtu pažnje navedenih triju djelatnosti nalazi jedan te isti fenomen – baština i njezina komunikacija“¹⁵⁶ što je autorica iskazala na slici br. 5.

¹⁵³ Horvat, Aleksandra. Zajedničko i posebno u stručnoj naobrazbi bibliotekara, arhivista i muzeologa. //1-seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture: zbornik radova/uredila Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1998. str. 33.

¹⁵⁴ Šojat-Bikić, Maja. Modeliranje digitalnih zbirki i digitalnih proizvoda: sadržajno-korisnički aspekt komuniciranja kulturne baštine u digitalnom obliku. str. 63.

¹⁵⁵ Trant, Jennifer. Emerging Convergence? Thoughts on museums, archives, libraries and professional training. // Museum Management and Curatorship 24, 4(2009), str. 371.

¹⁵⁶ Faletar Tanacković, Sanjica: Aparac-Jelušić, Tatjana. Ishodišta za proučavanje međudnosa baštinskih ustanova u 20. stoljeću: počeci teorijskih promišljanja. // Libellarium 3, 2(2010), str. 184.

Slika 5: Baština u središtu baštinskih ustanova

2.2.4.6. Digitalna baština

Nova kategorija baštine koja je sve više obilježje današnjeg vremena je tzv. digitalna baština. Digitalna tehnologija donijela je promjene u brojnim aspektima ljudskoga života i stvaralaštva, stoga se može reći da su suvremena duhovna i materijalna produkcija i kreacija pojedin(a)ca u današnjem vremenu pod bitnim, ako ne i presudnim utjecajem tzv. digitalne ere i/ili informacijskog društva.

UNESCO (*Concept of Digital Heritage*)¹⁵⁷ digitalnu baštinu definira kao: „izvor ljudskog znanja ili izričaja neovisno da li se radi o vrsti kulturne, obrazovne, znanstvene informacije ili obuhvaćajući tehničku, pravnu, medicinsku ili drugu vrstu informacije, izvorno nastalu digitalno ili je konvertirana u digitalni oblik iz postojećeg analognog.“

„Digitalna građa uključuje tekstove, baze podataka, pokretne i nepokretne slike, audio zapise, grafiku te web stranice[...]“¹⁵⁸ „Često je efemerna te zahtijeva svrhovitu produkciju, održavanje i upravljanje da bi se očuvala“.¹⁵⁹

¹⁵⁷ UNESCO. Concept of Digital Heritage. [citirano: 2014-09-20] Dostupno na: www.unesco.org/new/en/communication-and-information/access-to-knowledge/preservation-of-documentary-heritage/digital-heritage/concept-of-digital-heritage/

¹⁵⁸ UNESCO. Concept of Digital Heritage. [citirano: 2014-09-20] Dostupno na: www.unesco.org/new/en/communication-and-information/access-to-knowledge/preservation-of-documentary-heritage/digital-heritage/concept-of-digital-heritage/

¹⁵⁹ UNESCO. Concept of Digital Heritage. [citirano: 2014-09-20] Dostupno na: www.unesco.org/new/en/communication-and-information/access-to-knowledge/preservation-of-documentary-heritage/digital-heritage/concept-of-digital-heritage/

Mnogi od tih izvora imaju trajnu vrijednost i značenje te tako tvore baštinu koja bi trebala biti zaštićena i čuvana za sadašnje i buduće generacije. Baština može egzistirati na bilo kojem jeziku, u bilo kojem dijelu svijeta i u bilo kojem području ljudskog znanja ili izričaja.

Nestabilnost interneta je dodatni rizik za znanje pohranjeno u html formatu. Potreba čuvanja ovog relativno novog formata dokumentarne baštine poziv je na međunarodni konsenzus o sakupljanju, čuvanju i diseminaciji, a koji je rezultirao UNESCO-*vom Poveljom o očuvanju digitalne baštine*.

UNESCO (Charter on the Preservation of Digital Heritage¹⁶⁰) naglašava potrebu očuvanja digitalne baštine: „Svrha očuvanja digitalne baštine je u osiguranju njezine baštine javnosti. Dostupnost građe digitalne baštine, posebno one u javnoj domeni, trebala bi biti besplatna i bez ograničenja. U isto vrijeme, osjetljive i osobne informacije trebaju biti zaštićene od zlorabe (čl. 2.), ali i opasnost od gubitka digitalne baštine (čl. 3): „Svjetska digitalna baština je u opasnosti od gubitka. Pridonoseći faktori su zastarijevanje hardvera i softvera, nesigurnost izvora, odgovornosti i metode održavanja i očuvanja, nedostatak podupiruće legislative“ . Tako pri selekciji građe koja se mora očuvati, prvenstvo ima digitalno nastala građa (čl. 7.): „Kao i sa svom baštinskom građom, kriteriji selekcije mogu se razlikovati u državama, premda glavni kriterij za odlučivanje koja digitalna građa će se sačuvati će biti njihovo značenje te trajna kulturna, znanstvena, dokumentarna ili druga vrijednost. Digitalno nastala građa ima jasnu prednost. Odluke odabira i sva dodatna mišljenja trebaju se provoditi na odgovoran način, zasnovan na definiranim principima, politikama, postupcima i standardima.“

Rastući naponi za izradu mrežno dostupnih digitaliziranih dokumenata baštine s druge strane imaju za posljedicu predstavljanja baštinskih zbirki širem krugu korisnika.

Baš kao što su nove medijske tehnologije usmjerene na šire digitalne konvergencije kulture, praktičari i teoretičari podjednako su primijetili kako granice između muzeja, arhiva i knjižnica postaju ugrožene ili reorganizirane. Objekti se široko shvaćaju kao diskretne jedinice zbirke kulturne baštine, bilo fizičkih predmeta, fotografija, tekstova, zvučnih zapisa ili audiovizualnih dokumenata. Digitalizacija objekata, to jest kreiranje digitalnih avatara i stavljanje u pratnji metapodataka, duboko mijenjaju način na koji ih korisnici mogu koristiti

¹⁶⁰ UNESCO. Charter on the preservation digital heritage. [citirano: 2014-03-12] <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001311/131178e.pdf>

kada su objavljena na internetu. Njihova beskonačna obnovljivost im omogućuje da se lako ponovno kontekstualiziraju.¹⁶¹

Umjesto discipliniranog slijeđenja putova postavljenih od muzejskih stručnjaka novi „korisnik“ digitalne baštine komunicira s baštinskim objektima koristeći niz stečenih tehničkih vještina.¹⁶² Svijet nudi priliku da pokaže ono što je moguće, koristeći sve veću zbirku predmeta. Cilj svih sudionika nije samo prikaz zbirki nego njihovo bogaćenje s novim kontekstima, novim značenjima i novim namjenama.¹⁶³

Kao što veliki teoretičar medija Lev Manovich tvrdi, novo medijsko okruženje privilegira baze podataka ili prostor naracije ili oboje sa izraženim međusobnim tenzijama.¹⁶⁴ Svako sučelje postavlja pitanje granica na drugačiji način. Umrežena europska baština s planom demokratskog pristupa baštinskim zbirkama vodi ka platformi koja preferira zaslonske iskaze zasnovane na bazama podataka.

U informacijsko doba naracija i deskripcija su zamijenile uloge. Ako u tradicionalnim kulturama dominiraju narativne informacije s vrlo malo samostalnih informacija, u današnje vrijeme imamo suviše informacija, a premalo priča koje bi ih mogle povezati.¹⁶⁵

Digitalizacijska praksa harmoniziranja zbirki u baštinskim ustanovama uglavnom je usmjerena ka održavanju zbirki, a manje ka pozicioniranju objekata u nove i potencijalno beskrajne mreže znanja.¹⁶⁶ Fiona Cameron je naglasila da mrežno dostupne baštinske zbirke *zanemaruju* kataloge i inventare koji klasificiraju objekte u hijerarhijskoj taksonomiji zasnovanoj na pretežno internoj uporabi, za razliku od mrežnog korištenja koje stvara višestruko značenje objekta.¹⁶⁷

Digitalna kultura se izražava kroz socijalne, kulturne, političke i ekonomske aktivnosti koje se odvijaju uz uporabu digitalne tehnologije. Postojanje digitalne tehnologije i centraliziranost njezine uporabe razlikuje se od aktivnosti koje se odvijaju u analognom okruženju. Ideje održavanja i obnavljanja kulture, autentičnosti te redovnog preispitivanja i reinterpretacije kulture teško se probija kroz diskurs kulturne baštine, baštinske legislative i institucionalne politike. Istraživački interes za digitaliziranu baštinu te posvećenost digitalizaciji analogne

¹⁶¹ Badenoch, Alexander. Harmonized Spaced, Dissonant Objects, Inventing Europe? Mobilizing Digital Heritage.// Culture Unbound, 3 (2011), str. 295–315.

¹⁶² Ibidem, str. 302.

¹⁶³ Ibidem, str. 303.

¹⁶⁴ Manovich, Lev. The Language of New Media. Cambridge, MA: MIT Press, 2001. str. 191.

¹⁶⁵ Ibidem, str. 193.

¹⁶⁶ Cameron, Fiona ; Mengler, Sarah. Complexity, Transdisciplinarity and Museum Collections Documentation: Emergent Metaphors for a Complex World.// Journal of Material Culture 14, 2(2009), str. 189–218.

¹⁶⁷ Cameron, Fiona. Object-oriented Democracies: Conceptualising Museum Collections in Networks.// Museum Management and Curatorship 23, 3(2008), str. 229-243

građe odražavaju vezu između zahtjeva za mrežnim pristupom digitalnoj baštinskoj građi i pojačanog zanimanja za povijest što se očituje u povećanju mrežnih geneaoloških istraživanja.¹⁶⁸

Ideja trajnosti kako se shvaća na području kulturne baštine u eri digitalne kulture i tehnološkog razvoja zahtijeva veću fleksibilnost u praksi kulturne baštine.¹⁶⁹ S tim u vezi postavlja se pitanje na kojem stupnju se trajnost može primijeniti u kulturnoj baštini. Trajnost je vitalni princip kulturne baštine – razlog sakupljanja je opstanak kulturnog identiteta i ojačavanje izvora koji omogućavaju kulturno bogaćenje, olakšavanje istraživanja te donose socijalne i ekonomske koristnosti društvu koje podupire i financira sakupljačke aktivnosti. Trajnost je uistinu ključ aktivnosti – selekcije, akvizicije, očuvanja i dostupnosti.

U sakupljanju građe kulturne baštine trajnost obrazlaže razloge sakupljanja građe. Anticipirajući i zadovoljavajući potrebe istraživača, razvoj digitalnih zbirki i rješavanje pitanja digitalnog očuvanja ostaje izazov.

Digitalna kultura već vrši svoj utjecaj na kulturne institucije, kao što su knjižnice koje prikupljaju obavezni primjerak. Ostaju neriješena pitanja kako će digitalna kultura i digitalne tehnologije odgovoriti na zahtjeve kulturnih institucija; što će korisnici digitalnih usluga učiniti kada ih kulturne ustanove budu tražile mrežnu identifikaciju pri pokušaju pristupa zaštićenoj građi; na koji način će se zadovoljiti interesi nakladnika, istraživača – korisnika i ostalih sudionika.

Mnogi projekti virtualne baštine fokusirani su na materijalnom aspektu kulturne baštine npr. 3D oblikovanju, grafici i animaciji. Na taj način često se previdaju nematerijalni aspekti kulturne baštine vezani uz objekte i mjesta kao što su priče, plesovi i druge izvedbe. Materijalni aspekt baštine nije nerazdvojiv od nematerijalne i moguće ih je zajedno koristiti.

Za UNESCO digitalna baština je jedinstven izvor ljudskog znanja i izraza digitalno nastao ili konvertiran iz analognog u digitalni format. Prema toj definiciji bilo koja digitalna građa koja sadrži kulturne vrijednosti neovisno da li je u 2D formi (kao što je tekst, slika i pokretna slika) ili 3D formi (navigacijski virtualni okoliš, trodimenzionalni objekti) ubrajaju se u digitalnu baštinu. Pojam *virtualna baština* se najčešće rabi u opisivanju djela virtualne stvarnosti i kulturne baštine te po definiciji potpada pod digitalnu baštinu. Zavisno od načina nastanka, digitalna baština može biti izvorno digitalna (*born digital*) ili digitalni surogat (nastala iz analognih izvora kao što su 3D skenirani predmeti). Digitalna baština kao takva

¹⁶⁸ Mason, Ingrid. Virtual Preservation: How Has Digital Culture Influenced Our Ideas about Permanence? Changing Practice in a National Legal Deposit Library.// Library Trends 56, 1(2007), str.198.

¹⁶⁹Ibidem, str.200.

sadrži tri domene: dokumentaciju, prezentaciju i diseminaciju, a jedna od njezinih najvažnijih zadaća je upravo diseminacija znanja o povijesti i kulturi. U digitalnoj baštini ili virtualnom baštinskom okruženju korisnici su u interakciji sa sistemom i sučeljem i primarno s informacijom. Informaciji se pristupa, koristi ju se ili kreira tijekom interakcijskog odnosa za postizanje nekih ciljeva, a računalo i periferni uređaji su sredstvo putem kojih se postižu ciljevi. Budući da je baština usmjerena na kulturna dobra, demografske različitosti utječu na korisničke vrijednosne procjene u smislu konceptualno usmjerenog načina razmišljanja na način da na percepciju ne utječe samo vizualno akceptiranje nego i prethodno iskustvo.

Znanje o prošlosti je limitirano iz razloga stalne selekcije tako da nikada nije *cjelovito*. Parafrazirajući D. Lowenthala¹⁷⁰, svaki puta kada govorimo o nekom povijesnom predmetu ili događaju, stvaramo novu interpretaciju, nešto novo se rađa, različito od izvornika. Na takav način prošlost je kulturna konstrukcija koja je estetska, intuitivna i subjektivna. Posljedično, i digitalna baština je subjektivna.

2.2.4.7. Tipologija digitalne kulturne baštine

M. Šojat-Bikić¹⁷¹ govori o tri skupine digitalne kulturne baštine:

- digitalnim informacijama o baštini
- digitaliziranoj građi i
- izvornoj digitalnoj građi

Digitalne informacije su prva razina digitalne baštine, obuhvaćajući digitalne informacije o kulturnoj baštini i polazište su za daljnju nadogradnju digitalnog baštinskog krajolika koje daju informacije o zbirkama i fondovima ustanove. Digitalizirana analogna građa predstavlja digitalne surogate koji su druga razina na kojoj je korisniku omogućen uvid u sam sadržaj izvorne građe, a digitalna inačica postaje vrijedan izvor informacija koji se kao takav treba čuvati. Digitalni surogat „[...] nema vlastitu eksplicitnu poruku već prenosi poruku izvornika,

¹⁷⁰ Lowenthal, David. *The Past Is a Foreign Country*. Cambridge: Cambridge University Press Cambridge, 1985.

¹⁷¹ Šojat-Bikić, Maja. Modeliranje digitalnih zbirki i digitalnih proizvoda: Sadržajno-korisnički aspekt komuniciranja kulturne baštine u digitalnom obliku. str. 155-156.

[...] njegove detalje, oblik, estetiku i interpretaciju povijesti“.¹⁷² U kategoriju izvorne digitalne građe (engl. *digitally born*) ubrajaju se elektronički zapisi i dokumenti pravnih i fizičkih osoba, elektronička pošta, blogovi, elektronički nastavni materijali, digitalne pokretne i nepokretne slike, baze podataka, virtualne izložbe, mrežne stranice, računalni modeli, računalne igre, elektroničke publikacije, prezentacije na znanstvenim i stručnim skupovima.

2.3. Definicija globalizacije

Dvadeseto stoljeće je obilježeno preobrazbom životnih uvjeta te sve većoj povezanosti raznih dijelova svijeta. „Globalizacijski procesi u cjelini, a osobito na kulturnom planu, duboko su povezani sa revolucijom sredstava priopćavanja i širenjem informacijskih tehnologija“.¹⁷³ Primjena novih informacijsko-komunikacijskih tehnologija odražava se ne samo na svakodnevni život ljudi nego i na knjižnično poslovanje. Knjižnicu s njenom zavičajnom zbirkom prožimaju globalizacijski procesi na način da s jedne strane nalazimo međuprožimanje kultura, a s druge strane potrebu za jačanjem nacionalnih i lokalnih identiteta.

Svjetski dokumenti poput konvencija bazirani su na idejama nacionalne baštine u težnji ka istinskoj univerzalnosti, a u ideji svjetske baštine lokalne i regionalne karakteristike su izostavljene. U svijetu koji se globalizira, inzistiranje na važnosti lokalnog postaje naglašeno i stoga ni baština ne može biti svedena isključivo na iskustvo nacije, kako L. Mumford¹⁷⁴ kaže: „Promatrajući zajednicu kroz istraživanje regije, istraživač se bavi nečim stvarnim, a ne proizvoljnim idolomom. U mjeri u kojoj lokalna zajednica dijeli zajedničke elemente sa sličnim regijama u drugim državama ili je apsorbirala elemente drugih civilizacija, u toj će mjeri doći do izražaja prava vrijednost ovih elemenata, umjesto da ih se podcjenjuje jer slabe identitet lokalne zajednice pomoću onog dragocjenog mita o Nacionalnoj državi.“ Globalizacija se definira kao proces kojim poslovne i druge organizacije razvijaju

¹⁷² Cameron, Fiona. The politics of heritage authorship: The case of digital heritage collections.// New Heritage: New Media and Cultural Heritage /edited by Yehuda E. Kalay, Thomas Kvan and Janice Affleck. London: Routledge, 200. str. 176.

¹⁷³ Živković, Daniela. Knjižnice i zavičajnost na pragu globalizacije.// Poznavanje zavičaja i kulturno bogatstvo skriveno u knjižnicama: 7. Međunarodni stručni skup Knjižnice – središte znanja i zabave: zbornik radova. Karlovac: Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“, 2011., str. 14-21

¹⁷⁴ Mumford, Lewis. Povijest utopija. str. 261.

međunarodni utjecaj ili počinju djelovati na međunarodnom nivou¹⁷⁵ odnosno kao razvoj napredujućeg tržišta integrirane ekonomije označenog kao slobodna trgovina, slobodan tijek kapitala i traženje jeftinijih stranih tržišta rada¹⁷⁶. Prema A. Giddensu¹⁷⁷ globalizacija je pojačavanje socijalnih veza širom svijeta koje povezuju udaljene lokalitete na način da se lokalna događanja pojavljuju na miljama udaljenim mjestima i obrnuto.

„Uzme li se u obzir tehnološka dimenzija globalizacije, tada je lakše globalizaciju razumjeti kao novi tip integracije svijeta pod utjecajem ICT-a ili novi tip ubrzanja života na individualnoj, lokalnoj i globalnoj razini.”¹⁷⁸

2.3.1. Globalizacija i kultura

R. Schaefer¹⁷⁹ definira kulturu kao ukupnost naučenih socijalno prenesenih znanja, materijalnih objekata i ponašanja. Uključuje ideje, vrijednosti običaje i artefakte grupe ljudi. Kultura je uzorak ljudske aktivnosti i simbola koja tim aktivnostima daje značenje.

Znanstvenici i istraživači nisu suglasni s općim definicijama kulture među više od 150 definicija koje su se javile 1950-tih godina 20. stoljeća. G. Hofstede¹⁸⁰ definira kulturu kao “kolektivno programirano mišljenje koje razlikuje članove grupe ili društva ili nacije od drugih.” Pojam *mišljenje* se odnosi na način razmišljanja, osjećanja i ponašanja s posljedicama na vjerovanja, stavove i ponašanja. Sukladno tome, vrijednosti i sustavi vrijednosti čine osnovni element kulture. I dok se koncept kulture može primijeniti na bilo koju ljudsku zajednicu, najčešće se rabi u slučajevima koji se odnose na naciju, etničke entitete ili regionalne grupe unutar ili izvan nacionalnih granica. U tom slučaju kultura se odnosi na određeno okruženje neke zajednice u kojoj članovi dijele značenja i vrijednosti.¹⁸¹

Za A. Kroeber and C. Kluckhohn¹⁸² kultura se sastoji od obrazaca, eksplicitnih i implicitnih te

¹⁷⁵ Globalisation. [citirano: 2012-10-08] dostupno na: www.oxforddictionaries.com,

¹⁷⁶ [citirano: 2012-10-08] Dostupno na: www.merriam-webster.com

¹⁷⁷ Giddens, Anthony. The Consequences of Modernity. Cambridge: Polity Press, 1990. str. 64.

¹⁷⁸ Milardović, Anđelko. Milardović, Anđelko. Globalno selo : sociologija informacijskog društva i cyber kulture Zagreb: Centar za politološka istraživanja, 2010. str. 17.

¹⁷⁹ Schaefer, Richard T. Sociologia: A brief introduction. Boston: McGraw Hill, 2002. str. 97.

¹⁸⁰ Hofstede, Geert H. Culture's Consequences: International Differences in Work Related Values. Thousands Oaks: Sage Publications, 1980. str. 25.

¹⁸¹ House Robert J. et al. Cultural influences on leadership and organizations: project GLOBE. [citirano: 2014-04-04] Dostupno na: <http://www.polity.co.uk/global/pdf/gtreader2etomlinson.pdf>

¹⁸² Kroeber, Alfred Louis; Kluckhohn, Clyde Kay Maben. Culture: a critical review of concepts and definitions. New York: Random House, 1952. str. 181.

od ponašanja stečenih i prenesenih simbolima, čineći značajan napredak grupa ljudi, uključivši artefakte. Osnova kulture se sastoji od tradicionalnih ideja, posebice dodanih vrijednosti. Tako se može reći da se kulturni sistem razmatra s jedne strane kao proizvod radnje, a s druge kao uvjetovani element budućih radnji.

Y. Wangu¹⁸³ kultura je način života ljudi kroz kojega oni humaniziraju i socijaliziraju prirodu. Ona obuhvaća pogled na svijet, sustav vrijednosti te mrežu socijalnih međudnosa. Ona nije statična, širi se među odabranim običajima. Može biti sagledavana u tri dimenzije. Na prvoj razini odnosi se na prirodu i život. Na drugoj odnosi se na simbole i rituale koji omogućavaju ljudima da strukturiraju socijalne odnose, stvaraju zajednice. Treća razina je traganje za krajnjim značenjem koje nudi ciljeve i motivacije. Upravo su religije i ideologije one koje nude odgovore u tim traganjima. Sva tri nivoa osiguravaju identitet socijalnoj skupini i razlikuje ih od drugih skupina. Ali kultura koju stvaraju ljudi, a ona ljude, podložna je promjenama. Ljudi nisu puki objekti kulturnih utjecaja nego subjekti koji mogu usvojiti ili odbiti utjecaje. Promišljajući mogućnost utjecaja globalizacije na kulturu, drži da je upravo globalizacija ona koja utječe na svijest ljudi o jedinstvenosti njihove kulture, a kulturni identitet potiče svijest o lokalnim znanjima u pojedince, zajednice i nacije općenito. Upravo globalizacija donosi razvijeniju svijest kulturnog identiteta.

Pojam *kultura* se za L. Pekajovu i J. Novosaka¹⁸⁴ odnosi na “jezik, vrijednosti i norme, običaje, način oblačenje, prehrane, pravila, znanja i vještine kao i sve ostale stvari koje su ljudi naučili činiti kao “način života” u bilo kojoj zajednici. Kultura se prenosi s generacije na generaciju kroz proces socijalizacije”. Kada se radi o manjim zajednicama kao što su sela u tradicionalnim društvima, članovi zajednice dijele svoju kulturu tj. način života. Ali kada zajednice postaju veće i kompliciranije, neke od zajednica sa manjim različitostima će zadržati svoja vjerovanja i način života. Svaka takva manja zajednica unutar takve veće koja je zadržala svoje različitosti tada se javlja kao subkultura. Tako autori razlikuju folk kulturu kao kulturu koja je nastala u manjoj zajednici koja svoje krijene vuče iz iskustava, vjerovanja i običaja svakodnevnog života običnih ljudi. Ona je *autentična*, ne *manufakturno proizvedena* jer je nastala aktivnošću svakodnevnog života običnih ljudi i visoku kulturu koju se općenito sagledava kao superiornu drugim oblicima kulture, a odnosi se na umjetnička djela

¹⁸³ Wang, Yi. Globalization Enhances Cultural Identity.// Intercultural Communication Studies 16, 1(2007), str. 83-86.

¹⁸⁴ Pekajová, Livia ; Novosák, Jiří. Local Culture in the Era of Globalisation: Focused on the Zlín Region. [citirano: 2015-02-14] dostupno na: : http://conference.osu.eu/globalization/publ/21-pekajova_novosak.pdf

usmjerena na intelektualnu elitu, prvenstveno gornju i srednju klasu, a koja donosi nove ideje, kritičke rasprave i analize namijenje onima sa “dobrim ukusom”.¹⁸⁵

Pojava globalizacije prisutna je u gotovo svim područjima ljudske aktivnosti te stoga ni kultura nije zaobiđena. K. Archer et al.¹⁸⁶ donose opsežan pregled odnosa između globalizacije i kulture naglašavajući dva osnovna pristupa - kulturološki zaokret proučavanju globalizacije i globalni zaokret u proučavanju kulture. Prvi se odnosi na kulturu kao jedinstveni okvir za globalne procese koji donose promjene u društvo gdje kultura postaje značajan ekonomski proizvod, dok se potonji referira na globalno širenje kulturnih proizvoda kao što su glazba, film, evocirajući ideje o nestajanju lokalne jedinstvenosti.

Globalizacija kulture se odnosi na prijenos ideja, značenja i vrijednosti diljem svijeta. Taj proces je definiran uobičajenom potrošnjom kultura raspršenih putem interneta, popularne kulture i međunarodnih putovanja. Kretanje kultura omogućava pojedincima da sudjeluju u disperziranim socijalnim odnosima izvan svojih granica. B. Buzan¹⁸⁷ drži da nastanak i širenje takvih socijalnih odnosa još nisu sagledani na materijalnoj razini. Globalizacija kulture uključuje norme i znanja s kojima ljudi povezuju svoje individualne i kolektivne kulturne identitete te rastuću povezanost među raznolikom populacijom i kulturama.

A. Prasad i P. Prasad¹⁸⁸ smatraju da je globalizacija multidimenzionalni fenomen koji obuhvaća ne samo ekonomiju nego kulturne, ideološke, političke i slične aspekte. Posljedično, globalizacija se sagledava sa stajališta ekonomije, politike i međunarodnih odnosa i predmet je rasprava raznih znanstvenih disciplina. Pored toga, efekti globalizacije se često sagledavaju kao determinanta koja utječe na društva i njihove kulture. Stoga B. Cvjetičanin¹⁸⁹ naglašava pojam *digitalne kulture* koja je proizvod složenih interakcija heterogenih elemenata. „Ona ne mijenja samo naš svijet nego i način na koji razumijevamo taj svijet.“¹⁹⁰ Ona je *kulturni potres* koji ruši granice i probleme u komunikaciji – prvenstveno one koje se odnose na prostor i vrijeme, a ljudima omogućava prihvaćanje novih oblika interakcije i sudjelovanja. Digitalna kultura preoblikuje područje kulture, stvara nove oblike kreativnog izražavanja te nudi nove perspektive u interkulturalni dijalog. Upravo zato je

¹⁸⁵ Pekajová, Lívía ; Novosák, Jiří. Local Culture in the Era of Globalisation: Focused on the Zlín Region. [citirano: 2015-02-14] dostupno na : http://conference.osu.eu/globalization/publ/21-pekajova_novosak.pdf

¹⁸⁶ Archer, Kevin et al. Locating globalisations and cultures. // Globalisations 4, 1(2007), str. 1-14.

¹⁸⁷ Buzan, Barry. Culture and international society. //International Affairs 86, 1(2010), str. 1–26.

¹⁸⁸ Prasad, Anshuman; Prasad, Pushkala. Global transitions: The emerging new world order and its implications for business and management. //Business Renaissance Quarterly1, 3(2006), str. 91-113.

¹⁸⁹ Cvjetičanin, Biserka: Challenges for cultural policies: the example of digital culture.// Digital Culture: The Changing Dynamics/ ur: A. Uzelac; Biserka Cvjetičanin. Zagreb: Institute for International Relations, 2008. str. 103-112.

¹⁹⁰ Ibidem, str. 105.

suradnja u digitalno doba postao slogan kulturnih institucija kao što su arhivi, knjižnice muzeji.

2.3.2. Negativni aspekt utjecaja globalizacije na kulturu

Često je sagledavanje utjecaja globalizacije na područje kulture u svjetlu negativnih utjecaja, a koji se povezuju s destrukcijom kulturnih identiteta, svedočanstava ubrzanog zadiranja u homogeniziranu, pozapadnjenu konzumentsku kulturu. Takvo stajalište naglašavaju antiglobalizacijski aktivisti¹⁹¹ nastojeći globalizaciju interpretirati kao bezizgledno širenje zapadnog kulturnog imperijalizma.

Globalizacija kulture odnosno kulturne baštine, drži W. Akande¹⁹², ima i negativnih efekata putem zapadnjačke politike koja potkopava baštinu diljem svijeta kroz kolonizaciju, imperijalizam, a u najnovije doba globalizaciju. Mišljenja je da je kolonijalizam posljedično ostavio kulturnu dezorijentaciju, a koja otvara dalje mogućnosti za kulturnu invaziju.

Negativan stav prema procesima globalizacije podržava i D. Jovanov¹⁹³ koji, polazeći od sredstava masovne komunikacije kao veze između kulturnih proizvoda masovnog karaktera i njihovih potencijalnih korisnika, drži da postaju zavisni od globalnog kapitala. „Umreženost društva na globalnom nivou, začeta ekonomskim povezivanjem, nužno nameće i kulturno povezivanje sa snažnim ekonomskim utjecajem. Globalni mediji „proizvode i prodaju“ globalnu kulturu koja donosi najviše profita [...]“¹⁹⁴ Negativne posljedice globalnih medija (koji su vertikalno integrirani, komercijalizacija) je „erozija lokalnih kultura – utjecaj globalizacije na lokalne kulture znatno ovisi o odnosima lokalne kulture s općim ekonomskim, političkim i vojnim zbivanjima u samoj zemlji i svijetu.“¹⁹⁵ Globalizirana kultura ima latentno obilježje koje ukazuje na to da se homogene kulture sve više relativiziraju u odnosu jednih na druge. Na lokalno-globalnoj kulturnoj razini se homogene, pretežno nacionalne kulture bore za opstanak i identitet. Globalna kultura u osnovi ima obilježje masovnosti, a masovna proizvodnja je kvantitativnog, a ne kvalitativnog karaktera.

¹⁹¹ Shepard, Benjamin; Hayduk, Ronald. From ACT UP to the WTO : Urban protest an Communiti Building in the Era of Globalisation. New York: Verso, 2002.

¹⁹² Akande, Wole. Drawback of cultural globalization. [citirano: 2014-05-29] Dostupno na: <http://globalpolicy.igc.org/globaliy.cultural.2002.111cult.htm3>

¹⁹³ Jovanov, Dejan . Kulturna globalizacija. // Amalgam 3, 3(2007), str. 43-55.

¹⁹⁴ ibidem, str. 43.

¹⁹⁵ Ibidem, str. 47.

A. Embong¹⁹⁶ uočava da se u odnosu na utjecaj globalizacije može govoriti o dvije škole: jedna zastupa stajalište globalizacije kao homogenizacije, a druga heterogenizacije. Kritičari globalizacije smatraju da ona vodi ka homogenizaciji sa dominirajućim utjecajem Zapadne (posebice Američke) kulture, gubitkom kulturnih korijena i gubitkom autentičnosti lokalne kulture. Najveći kritičari podržavaju mišljenje da je globalizacija kulturni imperijalizam gdje određeno društvo ili zajednica stvara svijet neravnopravnih odnosa. Heterogenizirajuća škola smatra da globalizacija ne vodi homogenizaciji nego većoj raznolikosti kultura, kao nešto što cilja ka boljem razumijevanju različitih kultura. Treće mišljenje je ono prema kojemu globalizacija stvara neku vrstu kulturne hibridizacije te da upravo miješanje kultura rezultira nečim novim pa je u tom smislu globalizacija *proces isprepletanja prije negoli jednostavna difuzija iz razvijenih u zemlje u razvoju* i da je hibridizacija *kulturna logika* globalizacije.

Autor drži da su sva tri mišljenja korisna u razumijevanju i analizi stanja kulture u procesu globalizacije. „Empirijska stvarnost pokazuje da sve tri teorije mogu egzistirati istovremeno.“¹⁹⁷

Za analizu utjecaja globalizacije na lokalnu kulturu i identitet značajan utjecaj ima važnost okolnosti. Tako npr. u jednoj zajednici možemo primijetiti kako homogenizacija ima utjecaja na neka područja, a u isto vrijeme hibridizacija na druga, heterogenizacija na treća. Kada se radi o maloj zajednici apsorbiranoj u suvremeni svijet, primjetan će biti gubitak identiteta i tradicije kao rezultat procesa homogenizacije. Stoga se A. Embong¹⁹⁸ slaže s Tomlisonom „da nam je potrebno kompleksnije razumijevanje procesa globalizacije: jedan koji dopušta određeni stupanj nepredvidivosti njezinih posljedica“. Sagledavajući međuodnos lokalnog identiteta i medija, usprkos svojim nedostacima, mediji pružaju mogućnost lokalnom da probija dominaciju globalnog, otvarajući lokalnom putove koji će im omogućiti da se izražavaju i van svojih granica. Međutim, ma koliko novi mediji mogu poslužiti kao snažni podstrek za lokalne zajednice, isto tako oni se mogu raspršiti brzo kako su i nastali.

Zabrinjavajući stav prema utjecaju globalizacije na lokalnu kulturu iskazuje i UNESCO. „Doba globalizacije, sa svojom jedinstvenom ubrzanošću i pojačavanjem u globalnom toku kapitala, rada i informacija ima homogenizirajući utjecaj na lokalne kulture. Dok koncept globalizacije propagira integraciju društava i milijunima ljudi osigurava nove mogućnosti, također može dovesti do gubitka jedinstvenosti lokalne kulture, koja posljedično može rezultirati gubitkom identiteta, ekskluzije, pa čak i sukoba. Time su posebno ugrožena

¹⁹⁶ Embong, Abdul Rahman. The Question of Culture, Identity and Globalisation: an Unending str. 11-22.

¹⁹⁷ Ibidem, str. 18.

¹⁹⁸ Ibidem, str. 18.

tradicionalna društva koja su izložena brzoj „modernizaciji“ zasnovanoj na uvezenim modelima koji nisu prilagođeni kontekstu“¹⁹⁹ . Stav UNESCO-a je da je potrebno pažljivo zaštititi jedinstvenost lokalnih kultura ne na način ograničavanja i konzerviranja nego ulažući u potencijale lokalnih izvora, znanja i vještina. Prepoznavanje i poštovanje različitosti kultura također stvara uvjete za međusobno razumijevanje, dijalog i mir.

2.3.3. Pozitivan aspekt utjecaja globalizacije na kulturu

Sasvim suprotno stajalište imaju zagovornici pozitivnih utjecaja globalizacije na lokalne zajednice i njihovu kulturu. Tako F. Ginsburg²⁰⁰ drži da su masovni mediji oni koji sudjeluju u revitalizaciji i obnovi lokalnih kultura na način da je upravo tehnologija ona koja pomaže u očuvanju jezika, običaja i kulture omogućavajući dostupnost i očuvanje osobnog i identitea zajednice osiguravajući im autonomiju i jačanje. Sličnog stajališta su Ch. Smith i W. Ward²⁰¹ koji smatraju da je tehnologija ona koja daje mogućnost za redefiniranje identiteta zajednice te identificiranje položaja raznih kultura. Globalne socijalne, političke i ekonomske mreže u suradnji s uobičajenim ciljevima bez sumnje će omogućiti jačanje međukulturalnosti, ali i svakog pojedinog identiteta. Takav pristup sadrži daleko više prednosti negoli što bi bile pojedinačne aktivnosti pojedine zajednice ili skupine unutar zajednice. Među pristaše pozitivnog utjecaja globalizacije na lokalnu kulturu ubraja se i G. Mar²⁰² koji drži da je globalizacija razlog revitalizacije lokalnih kulturnih identiteta u raznim dijelovima svijeta.

¹⁹⁹UNESCO. Globalization and culture. [citirano: 2014-10-07] dostupno na: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/culture-and-development/the-future-we-want-the-role-of-culture/globalization-and-culture/>

²⁰⁰Ginsburg, Fay. Screen memories: Resignifying the traditional in Indigenous media. // edited by: Fay Ginsburg, Lila Abu-Lughod, and Brian Larkin. Media Worlds: Anthropology on a New Terrain Berkeley: University of California Press, 2002. , str. 39-57.

²⁰¹ Smith, Chris ; Ward, Georg. Indigenous Cultures in an Interconnected World. Vancouver: UBC Press, 2000.

²⁰² Mar, Gerald. Understanding Globalization Through Cultural Theory - effects on community, work and household. [citirano: 2014-08-20] Dostupno na: <http://projects.chass.utoronto.ca/semiotics/cyber/douglas5.pdf>

2.3.4. Socijalni i psihološki utjecaj globalizacije na kulturu

Sociolozi imaju različite stavove o mogućem kulturnom utjecaju globalizacije. Neki od njih drže da izlaganje drugim kulturama izrazito obogaćuje proces koji otvara mišljenje ka novim iskustvima, otklanja kulturne barijere, ojačava kulturnu difuziju ljudskih prava i demokracije, potiče kulturnu razmjenu. Ti pisci predviđaju nužnost multikulturalnog globalnog sela gdje ljudi raznih nacija i kulturnih miljea mogu slobodno razmjenjivati ideje uz poštivanje drugih.²⁰³ Suprotno tome, neki znanstvenici vjeruju da kulturno izlaganje može dovesti do otpora prema drugim kulturama²⁰⁴ kao i gibanja sa ciljem reafirmacije lokalnih kultura. Te reakcije mogu proizvesti sukob civilizacija.²⁰⁵

Kada se simboli lokalne i globalne kulture sagledavaju zajedno u globalnom okolišu, kultura postaje istaknuta mentalna kategorija organizacije percepcije: ljudi će njegovati različitosti između lokalne i stranih kultura i postajati senzitivniji na utjecaje stranih kultura.

Iskustva sa stranim kulturama također nude mogućnosti učenja. A. Leung et al. drže da više multikulturalnog iskustva stvara više kreativnosti u pojedincu²⁰⁶ dok W. Maddux i A. Galinsky²⁰⁷ eksperimentalno dokazuju da se ljudska kreativnost razvija miješanjem kultura, vlastite i strane sa čime se slažu A. Leung i Ch. Chiu držeći sagledavanje samo jedne kulture (vlastite ili strane) nekreativnim.²⁰⁸

Mišljenja o kulturalnim efektima globalizacije su podijeljena. Neki od znanstvenika su fokusirani na svijetlu stranu globalizacije - zagovaraju tezu kako globalizacija može obogatiti kreativnost i promovirati kozmopolitizam, dok drugi sagledavaju tamnu stranu procesa s kulturalnom erozijom, kulturocentrizmom i terorizmom.

Globalizacija je proces u tijeku, pojedinci su izloženi novim idejama iz drugih kultura. Na takav način globalizacija može biti proces obogaćivanja ukoliko su pojedinci otvoreni novim iskustvima i želji za usvajanjem novih znanja, ali može dovesti i do kulturne kontaminacije i erozije.

²⁰³ Appiah, Kwame Anthony. *Cosmopolitanism: Ethics in a world of strangers*. New York: W.W. Norton and Co., 2006.

²⁰⁴ Barber, Benjamin R. *Jihad vs. McWorld*. New York: Ballantine Books, 1996.

²⁰⁵ Huntington, Samuel P. *The clash of civilizations and the remaking of world order*. New York: Simon & Schuster, 1996.

²⁰⁶ Leung, Angela Ka-yee.; Maddux, William W.; Galinsky, Adam D.; Chiu, Chi-yue. Multicultural experience enhances creativity: The when and how? // *American Psychologist* 63(2008), str.169 – 181.

²⁰⁷ Maddux, William W.; Galinsky, Adam D.. Cultural borders and mental barriers: The relationship between living abroad and creativity. // *Journal of Personality and Social Psychology*, 96(2009), str. 1047 – 1061.

²⁰⁸ Leung, Angela Ka-yee.; Chiu, Chi-yue. Multicultural experience, idea receptiveness, and creativity. // *Journal of Cross-Cultural Psychology* 41(2010), str. 723 – 741.

Za P. Cappona²⁰⁹ socijalne implikacije globalizacije kreću se u tri koraka. Prvi kao opadanje snage nacije-države, a koji omogućava razvoj pojedinca i lokalne zajednice. Oslobođeni od centralizirane snage, zajednice dobivaju mogućnost vlastite afirmacije, a potencijali pojedinca su ostvariviji. Drugi se odnosi na uzdizanje civilnog društva kao nove snage koja se javlja u vakumu nastalom opadanjem dominacije države i treći: budući da zajednica sada može postojati kao lokalna, regionalna ili globalna, globalne institucije se razvijaju kao veza između međunarodnog civilnog društva globalnih organizacija.

2.3.5. Kulturni identitet

Pitanjem postanka i opstanka kulturnog identiteta posebno se bavi J. Tomlison.²¹⁰ Njegova priča o nastanku kulturnog identiteta vraća se u razdoblje prije pojave globalizacija kada su egzistirale lokalne, autonomne, vidljive, jasno definirane, snažne kulturno žive veze među zemljopisnim mjestima i kulturalnim iskustvom. Upravo te veze predstavljaju kulturni identitet kojega su ljudi jednostavno *imali* kao egzistencijalno vlasništvo, naslijeđe, dobrobit tradicionalnog života na istom mjestu, kontinuitet sa prošlošću. Identitet, kao jezik, nije bio samo oznaka kulturne pripadnosti nego vrsta zajedničkog blaga lokalnih zajednica. Globalizacija, ne samo da ne uništava kulturni identitet nego čini značajnu snagu u stvaranju i proliferiranju kulturnog identiteta.

Govoreći o kulturnim identitetima S. Mihelj²¹¹ razlikuje dvije vrste identiteta: identiteti koji se u globalizaciji prilagođavaju te nasuprot njima identiteti koji ulažu napor da se ne bi promijenili bez pokušaja da se pomiješaju s drugim identitetima. Drži da se globalizaciju može opisivati i interpretirati na proturječne načine „[...] koji se sastoji od dvaju elemenata koji vuku u suprotnim smjerovima: kulturne/religijske/nacionalne itd. homogenizacije – ili bi možda bilo bolje reći konvergiranja – i kulturnog/religijskog/nacionalnog itd. divergiranja“²¹² te da treba izbjegavati jednostavnu redukciju globalizacije na napetosti između moderniteta (globalizacija) i tradicije (lokalno).

²⁰⁹ Cappon, Paul. Social Implications of Globalization: Can New Ways of Learning Humanize our Global Institutions? [citirano: 2013-04-12] dostupno na: <http://www.21learn.org/archive/social-implications-of-globalization-can-new-ways-of-learning-humanize-our-global-institutions/>

²¹⁰ Tomlison, John. Globalisation and Cultural Identity. [citirano: 2013-12-05] Dostupno na: <https://www.polity.co.uk/global/pdf/GTReader2eTomlinson.pdf>

²¹¹ Mihelj, Sabina. Identiteti i globalizacija: mitovi i realnost.// Revija za sociologiju 32, 3-4(2001), str.147-156.

²¹² ibidem, str.149.

Identitet je spona koja povezuje pojedince spajajući ih u kolektiv, ali može ih istovremeno distancirati od drugih i voditi u ekskluziju. O identitetu se najčešće govori esencijalistički gdje se ta esencija povezuje s prošlošću, s nekom neodređenom točkom u povijesti, nekom vrstom *zlatnog doba* kada je identitet bio čist, neiskvaren drugim identitetima. Identiteti su vezani uz specifične povijesne okolnosti i podložni promjenama.

Pozivajući se na Hobsbawna govori o njegovoj *izumljenoj tradiciji* – „skup postupaka kojima se određene vrijednosti i norme nastoje nametnuti ponavljanjem i uspostavljanjem fiktivnog kontinuiteta s prikladnom povijesnom prošlošću“ – „kao takve, one nisu jednostavno ostaci ili oživjeli oblici tradicija koje su već postojale, nego bi se trebale razumjeti kao „odgovori na nove situacije koji se referiraju na stare situacije ili koji kvaziobaveznim ponavljanjem uspostavljaju svoju vlastitu prošlost.“²¹³ Autorica smatra da bi se u obzir trebala uzeti konstruiranost identiteta te diferenciranost na tragu pojma *zamišljene zajednice* i *zamišljenog krajolika* s već spomenutim pojmom izumljenih tradicija.

L. Pekajeva i J. Novosakov²¹⁴ u konceptu identiteta polaze od načina na koji pojedinac ili grupa definiraju sebe te kako drugi pojedinci i grupe vide i definiraju njih. Identitet se stvara kroz proces socijalizacije, sustav obrazovanja i medije. Koncept identiteta je značajan jer kroz njega se etablira vlastiti identitet kao i učenje drugih pojedinaca i grupa čime postajemo svjesni što nas čini sličnima odnosno različitima od drugih.

Regionalna ili lokalna kultura može služiti kao osnova razvoja u smislu promocije lokalnog identiteta, lokanih govora i manjinskih kultura. Aktivnosti se mogu usmjeravati na očuvanje ili promociju kulture, ali isto tako za poticanje lokalnog stanovništva. Primjeri očuvanja kulturnog identiteta često se sagledavaju u smislu turizma i konzervatorskih zahvata. Uključuju obnavljanja sela (arhitektonska rehabilitacija), isticanja pojedinih arhitektonskih točaka baštine, kulturnih sastajilišta (lokalna baštinska središta i tradicionalna događanja), tradicionalna obrtnička i umjetnička umijeća (razvoj industrije i zapošljavanja zasnovanih na obrtničkoj proizvodnji koja simbolizira lokalnu kulturu) te kulturno zabavne aktivnosti (festivali, izložbe). Jednako važni su i aspekti kulture vezani uz okoliš u kojem tradicionalni korisnici prirodnih resursa simboliziraju kulturnu povezanost s okruženjem.

Te aktivnosti su osnova razvoja ali također i potpora kulturnoj tradiciji i načinu života. Nadalje, ti oblici razvoja ističu važnost ruralnih sredina i identificiraju njihovu ulogu u oblikovanju takvog tipa društva. Kroz takav razvoj zajednice i kulturni identiteti se osnažuju

²¹³ibidem, str.149.

²¹⁴ Pekajová, Livia ; Novosák, Jiří. Local Culture in the Era of Globalisation: Focused on the Zlín Region. [citirano: 2015-02-14] dostupno na : http://conference.osu.eu/globalization/publ/21-pekajova_novosak.pdf

kao i kolektivni identiteti. Premda ne postoji konsenzus o utjecaju globalizacije na nacionalne kulture, mnogi vjeruju da dostupnost strane kulture potkopava njihovu kulturni identitet.

Razvoj i širenje globalizacijskih procesa nužno nameće pitanje održanja lokalnog identiteta, očuvanja lokalne kulture, opstojnost lokalne povijesti i same zavičajnosti. O navedenom, autorica iznosi svoja razmišljanja u sljedećem poglavlju.

2.3.6. Globalizacija, lokalna kultura i zavičajnost

Lokalna kultura je izraz kulturnog identiteta zajednice koji omogućava lakše razumijevanje tradicija i vrijednosti koji su središnje pitanje u identifikaciji aktivnosti i poboljšanju napretka. Kultura pridonosi izgradnji osjećaja lokalnog identiteta i solidarnosti i svijesti da zajednice trebaju zajednički nastupati radi apostrofiranja specifičnih potreba i problema. “Lokalna predanost među stanovništvom, usprkos ekonomskim i političkim uvjetima može poslužiti kao vrijedno oruđe u oblikovanju efektivnosti razvoja lokalnih aktivnosti. Takva predanost, zasnovana na kulturi i identitetu, može se sagledati kao potencijalno važno oruđe u podržavanju lokalnih vlasti, razvoju i socijalnim poboljšanjima.”²¹⁵

Za razvoj lokalne zajednice značajno je povezivanje na lokalnom nivou. Članovi zajednice sudjeluju i ostaju angažirani u naporima na razvoju zajednice s kojom su izravno povezani. Aktivnosti vezane uz razvoj, a koje su fokusirane na kulturni aspekt zajednice osiguravaju mehanizme koji povezuju lokalno stanovništvo u procesima razvoja. Takve aktivnosti potiču razvoj koji je usmjeren na očuvanje ili predstavljanje njihove kulture. U razumijevanju položaja kulture u procesima razvoja značajno je razmotriti socijalnu osnovu kulture, njezine veze i interakcije kao i lokalne aktivnosti.

Stajalište da se zavičajnost treba manifestirati preko globalizacije i ujedno se globalizacija mora ostvarivati kroz zavičajnost, još uvijek nema pouzdanog uporišta u društvenoj stvarnosti. Štoviše, sam pristup zavičajnosti iz ugla globalizacije u prvi mah izgleda ishitren, što znači da nema uporište u činjenicama. Može se misliti da je globalizacija nužnost snažnog ekonomskog i tehnološkog progressa svijeta koja sve više integrira čovječanstvo u jedan veliki

²¹⁵ Brennan, Mark; Kumaran, Muthusami ; Cantrell, Randall; Spranger, Michael. The Importance of Incorporating Local Culture into Community Development. [citirano: 203-05-07] dostupno na: <http://edis.ifas.ufl.edu/fy773>

poredak. U tom slučaju zavičajnost znači povijesno uvjetovano porijeklo i suvremenu rasprostranjenost ljudskog društva diljem zemaljskih prostora. Odnosno, pozivajući se na S. Hall-a²¹⁶ moguće je zaključiti da globalizacija istodobno predstavlja „izazov lokalnomu i jača ga“ uz izbjegavanje jednostavne redukcije globalizacije na napetosti između moderniteta i tradicije.

Lokalni i nacionalni identitet i kultura nisu identični. Premda se njihovi interesi kroz neko vrijeme mogu preklapati, u drugo vrijeme mogu biti potpuno suprotni. Država može adoptirati lokalni identitet i učiniti ga dijelom većeg nacionalnog identiteta. Nacionalni identitet je onaj koji je naglašen i koji je službeni. Na nacionalnoj razini, identitet se izražava kroz nacionalne simbole – zastavu, grb, jezik, spomenike, odjeću. Lokalni identitet ne definira država niti ga država mora podupirati. On se razvio kroz evoluciju povijesti i kulturnog iskustva ljudi, prihvaćen je kao označitelj određene zajednice. Može biti suprotan nacionalnom identitetu.

Lokalno egzistira ispod nacionalnog, te može biti podržavano ili promovirano od države, ali može biti marginalizirano i potisnuto. Lokalno se sastoji od manje grupe ljudi koje egzistiraju kao zajednice koje imaju korijene na određenom lokalitetu, a pojedince povezuju obiteljske veze, susjedske, mjesto rada. Zajedničko im je da dijele određene znakove.

Promišljajući mogu li se globalno sa jedne strane te nacionalno i lokalno sa druge strane sagledavati kao potpune oprečnosti u asimetričnoj hijerarhiji gdje je jedan dominirajući odnosno da li su oni povezani u koristnom odnosu koji omogućava transformaciju kojim se lokalno i nacionalno obogaćuje ostvarivanjem dodira, a globalno u lokalnom pronalazi mjesto za *ugnijezditi se* A. Embong²¹⁷ smatra da: “Može se reći da su globalno, nacionalno i lokalno, pozicionirani na različitim krajevima i predstavljajući različite interese i snage, egzistiraju kontinuirano, ali u asimetričnom odnosu s rastućom napetošću, ali i prilagodljivošću. Zbog nejednolike snage odnosa, može se govoriti o nekoj vrsti hegemonije i dominacije globalnog nad nacionalnim i lokalnim.“

Dvojbe koje se danas javljaju odnose se na pitanje može li lokalna kultura opstati u kompeticiji s komercijalizacijom. Iz tog razloga, da bi se očuvala lokalna raznolikost, stvoreni su brojni financijski mehanizmi sa ciljem podupiranja lokalne kulture. Tako J. Prybylska²¹⁸ stoji na stajalištu (primjera Poljske) da su javne subvencije dominantan izvor financiranja kulturnih institucija Poljske, a nedostatak sredstva jednim od najvećih problema za lokalnu

²¹⁶ Hall, Stuart. *The Local and the Global: Globalisation and Ethnicity*.// *Dangerous Liaison: Gender, Nation and Postcolonial Perspectives*. Minneapolis: University of Minnesota Press 1997. str. 179.

²¹⁷ Embong, Abdul Rahman. *The Question of Culture, Identity and Globalisation: an Unending Debate*. str. 21.

²¹⁸ Prybylska, Joanna. *Financing of local governments' cultural activities – chances and threats in Polish legal system after the year 1991*.// *Economics Review* 11,1(2007), str. 81-97.

kulturu. U tom smislu S. Toepler i S. Dewees²¹⁹ upozoravaju na negativne utjecaje fiskalnih problema u slučaju privatizacije u području lokalne kulture. K. Archer i dr.²²⁰ proveli su cjelovito sagledavanje u odnosima između globalizacije i kulture, stavljajući naglasak na dva pristupa:

- kulturalni zaokret u proučavanju globalizacije i
- globalni zaokret u kulturalnim studijima.

Prvi se odnosi na kulturu kao jedinstveni okvir procesa globalizacije koji utječe na povremene promjene društva. Drugi pristup se odnosi na globalno širenje tradicionalnih kulturnih proizvoda poput glazbe, filma i dr. a koji podsjećaju na česte pojave nestajanja lokalne jedinstvenosti. Takav stav se iznosi i u strateškim dokumentima kojima se definira razvoj kulture. Češki akt *Kulturna politika za 2009-2014*²²¹ ustanovljava da globalizacija stvara nove uvjete za pojačanu razmjenu znanja i informacija na području kulture, ali i priznaje da globalizacija može predstavljati opasnost za područje kulturne raznolikosti. Homogenizacijsko-heterogenizacijski okvir moguće je primijeniti pri konvencionalnom shvaćanju značenja kulture. Tako komercijalna kultura može djelovati kao homogenizacijski faktor za razliku od lokalne kulture, predstavljene amaterskim umjetnicima, kao marginalno područje kulture, kao heterogenizirajući element.

2.4. Digitalna knjižnica

U posljednjih gotovo dvadeset godina socijalne promjene uzrokovane razvojem informacijske i komunikacijske tehnologije značajno su utjecale na knjižnice. Najveći problem koji se postavlja pred njih odnosi se na promjenu formata medija – sa tiskanog na multiformate elektroničkih publikacija, utječući na implementaciju novog organizacijskog modela pristupa knjižničnim zbirkama i uslugama. Knjižnicama kao organizacijama se nameće kompleksan i

²¹⁹ Toepler, Stefan ; Dewees, Sarah . Are there limits to financing culture through the market? Evidence from the U.S. museum field. // *Journal of Public Administration* 28, 1(2005), str. 131-146.

²²⁰ Archer, Kevin et al. Locating globalisations and cultures. // *Globalisations* 4, 1(2007), str. 1-14.

²²¹ Ministry of Culture Prague. National Cultural Policy Czech Republic 2009-2014. [citirano: 2013-10-19] dostupno na : http://www.mkcr.cz/assets/kulturni-politika/cultural-policy_EN.pdf

dugotrajan proces integracije digitalnih medija u novim načinima nabave, obrade, očuvanja, ali i prijenos analognih formata u digitalne.

U digitalnoj knjižnici zavičajne su zbirke najprimjenjivije mjesto komuniciranja zavičajnog sadržaja u digitalnoj sredini. U ovim poglavljima iznesen je slijed sadržajnog i formalnog oblikovanja knjižničnih zbirki kao posljedice digitalizacije građe i njezinog sustavnog oblikovanja.

Brze promjene u informacijskim tehnologijama revolucionirale su ulogu knjižničara koji se suočavaju s novim izazovima, zahtjevima i očekivanjima. Knjižnice redizajniraju svoje usluge i informacijske proizvode radi zadovoljenja promijenjenih informacijskih potreba zajednice korisnika. Tradicionalna knjižnica zadržava tiskanu građu koja je skupa i glomazna, a korisnici se ne zadovoljavaju samo tiskanom građom želeći ju nadopuniti dinamičnijim elektroničkim izvorima.

Ideja o pristupu informaciji dodiranjem jedne tipke javlja se još 1945. godine kroz memex uređaj u kojemu će „pojedinač moći pohraniti sve svoje knjige, zapise, komunikaciju, a koji je mehaniziran toliko da je uporaba moguća s ogromnom brzinom i fleksibilnošću. On je uistinu produžena čovjekova memorija“.²²² Bushev uređaj je ono što danas konceptualiziramo kao digitalnu knjižnicu.

2.4.1. Hibridna knjižnica

Pojam hibrid je antički pojam, u smislu tehnike upotrebljavane kod biljaka i životinja kako bi se poboljšala otpornost ili povećala proizvodnja. U kontekstu digitalna knjižnice pojam vuče korijen iz tehnološkog smisla riječi – korištenje, uključivanje analognih i digitalnih metoda. Stoga i Ch.Borgman stoji na stanovištu da, usprkos tome što će se razvijati nove tehnologije, stare knjižnice će se nadopunjavati, a ne zamjenjivati. Ona spekulira i o tzv. *gateway* konceptu koji naglašava osnovnu ulogu knjižnica u selekciji građe, za koju (građu) knjižničari snose odgovornost u daljem prikupljanju i organizaciji na način koji bi osigurao uporabljivost i pristup cjelokupne zajednice. *Gateway* je knjižnica koja nije ograničena fizičkim prostorom.

²²² Bush, Vannanar. As we May Think. [citirano: 2014-05-05] dostupno na: <http://web.mit.edu/STS.035/www/PDFs/think.pdf>

Prva identificirana uporaba pojma *hibridna knjižnica* javlja se kod J. Sutton-a,²²³ a nešto potom i kod Rusbridge-a . Pojam se u literaturi upotrebljava vrlo široko – čak kao sinonim za digitalnu knjižnicu. U uobičajenoj uporabi su dvije različite interpretacije u ovisnosti o lokaciji i ovisnosti o zbirci. U prvom slučaju hibridna knjižnica se može opisati kao fizička knjižnica u kojoj je integrirani pristup osiguran svim izvorima knjižnice neovisno o mediju ili lokaciji. Drugo poimanje polazi od integracije elektroničkih usluga u koherentniju cjelinu, neovisnu o lokaciji. Činjenica je da knjižnica osigurava pristup raznim vrstama medija, ali esencijalni element hibridnosti je jednostavan i unificirani pristup. Budućnost hibridne knjižnice će se kretati ili u smjeru koraka ka elektroničkoj knjižnici ili će se korisno razvijati i unapređivati prema svojim pravilima.²²⁴ Nakon J. Suttona i drugi autori bavit će se pitanjem same definicije hibridne knjižnice. Tako I. Upton i S. Pinfield²²⁵ drže da je hibridna knjižnica kontinuum između tradicionalne i virtualne knjižnice, gdje se tiskani i elektronički izvori upotrebljavaju paralelno. Ch. Oppenheim²²⁶ stoji na istom stajalištu smatrajući da pred hibridnom knjižnicom predstoji dalji razvoj koji će više zavisiti od kulturnog pomaka nego tehnološkog napretka. Njezin izazov je omogućiti korisniku dostupnost izvora u raznim formatima, a zadatak joj je donijeti niz tehnologija iz različitih izvora zajedno u kontekstu radne knjižnice, ali i početi istraživati integrirane sustave i usluge u oba okruženja. „Jasno je da razvoj hibridne knjižnice više ovisi o kulturnim promjenama nego tehnološkom razvoju. Postoje različitosti u sagledavanju što se može učiniti u kratkom roku kao i postupcima za ostvarenje ciljeva. To je jasan konsensus da će tradicionalna knjižnica opstati. Hibridna knjižnica je koristan model za objašnjenje evolucije knjižnice.“²²⁷

Hibridna knjižnica je kontinuum između konvencionalne i digitalne knjižnice gdje se elektronički i papirni izvori rabe paralelno. Izazovi vezani uz organizaciju hibridne knjižnice usmjereni su na poticanje krajnjeg korisnika na otkrivanje i uporabu informacija u raznim formatima i sa što brojnijih izvora u beskonačnom integriranom putu. Hibridna knjižnica bi trebala biti stvorena na način da organizira tehnologije iz raznih izvora u zajedništvo u kontekstu knjižnice, ali također i da istražuje integrirane sustave i službe u elektroničkom i

²²³Sutton, John. *Philosophy and Memory Traces: Descartes to Connectionism*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.

²²⁴Pinfield, Steven. *Realizing the Hybrid Library*. [citirano: 2013-03-27] Dostupno na: <http://www.dlib.org/dlib/october98/10pinfield.html>.

²²⁵Upton, Ian; Pinfield, Steven. *Building a hybrid library*. [citirano: 2013-03-27] Dostupno na: <http://web.a.ebscohost.com/ehost/detail?vid=8&sid=5a8e7878-945d-4ee5-82c4-1e1d923ae5d5%40sessionmgr4005&hid=4214&bdata=Jmxhbmc9aHlmc2l0ZT1laG9zdC1saXZl#db=inh&AN=6265796>

²²⁶Oppenheim, Charles. *What is the hybrid library?// Journal of Information Science* 25, 5(1999), str. 97-112.

²²⁷ibidem, str. 108.

tiskanom obliku. Hibridna knjižnica se ne bi trebala sagledavati kao složenija tranzicijska faza između tradicionalne i digitalne knjižnice nego kao vrijedan model sa vlastitim pravima koji se može korisno razvijati i poboljšavati. Takva vrsta knjižnice pruža i druge mogućnosti. Koncept *gateway library* je jedan od oblika koji opisuje sličnu ideju. Neki od autora drže da *gateway library* nije ona koja zamjenjuje zbirku knjiga s tehnologijom. *Gateway* sagledava dokumentarne povijesne izvore sa stajališta elektroničkih izvora čija uporaba će se u budućnosti povećavati. U tom smislu *gateway library* i hibridna knjižnica su slične. One opisuju „stvarni svijet“ u kojem knjižnice osiguravaju pristup različitim vrstima medija, ali također izražavaju ideju veće integracije.²²⁸

Pojam *hibridne knjižnice* u knjižničarstvu i informacijskim znanostima javlja se sredinom posljednjeg desetljeća 20. stoljeća i sagledava se kao polukorak ka potpunoj digitalnoj knjižnici. „Jasno je da razvoj hibridne knjižnice više ovisi o kulturnim promjenama nego tehnološkom razvoju. Postoje različitosti u sagledavanju što se može učiniti u kratkom roku kao i postupcima za ostvarenje ciljeva. To je jasan konsensus da će tradicionalna knjižnica opstati. Hibridna knjižnica je koristan model za objašnjenje evolucije knjižnice.“²²⁹

2.4.2. Digitalna knjižnica

Udruženja digitalnih knjižnica (DLA) digitalnu knjižnicu definira na sljedeći način:“ DL su organizacije koje osiguravaju izvore uključujući specijalizirano osoblje, radi selekcije, strukturiranja, ponude intelektualnog pristupa, interpretacije, distribucije, očuvanja integriteta i osiguranja dostupnosti tijekom vremena zbirki digitalnih djela na način da su uvijek i ekonomično dostupni za uporabu određenoj zajednici ili grupi zajednica“²³⁰. Pozivajući se na Greenstein-a drže da se okruženje digitalne knjižnice ne svodi na jednostavan pristup i uporabu. Podrazumijeva visoki stupanj administrativnih, poslovnih i kuratorskih funkcija zahtijevanih od knjižnice namijenjenih upravljanju, administriranju, nadgledanju kao i osiguranju korektne uporabe njezinih zbirki neovisno radilo se o digitalnim ili nedigitalnim formatima. Također naglašava da okruženje digitalne knjižnica ne pravi razliku u formatima građe.

²²⁸Pinfield, Steven. Realizing the Hybrid Library. [citirano: 2013-03-27] Dostupno na: <http://www.dlib.org/dlib/october98/10pinfield.html>.

²²⁹Oppenheim, Charles. What is the hybrid library?. str. 107.

²³⁰Barnes, Steven. Becoming a Digital Library. New York; Basel: Marcel Dekker, 2004. str. Xii

Najranija istraživanja usmjerena na definiciju uključena su u materijale koji su pripremani za DLI (Digital Library Initiative) govore o *elektroničkoj knjižnici*²³¹ i konstatiraju da je Nacionalna elektronička knjižnica 1. servis 2. arhitektura 3. skup informacijskih izvora, baza tekstova, brojeva, grafika zvuka, videa itd i 4. skup alata i kapaciteta za lociranje, održavanje i korištenje dostupnih izvora, dok je *Inicijativa za digitalnu knjižnicu* 1993. samo implicitno definirala pojam kao „izvor informacija dostupan preko interneta sadržan u digitalnoj knjižnici. Osim *elektroničke knjižnice*, u stručnoj literaturi javljaju se i pojmovi *virtualna knjižnica* i *digitalna knjižnica*, *knjižnica bez zidova*, ali bez jasnih definicija u ranoj fazi razvoja. Udruženje znanstvenih knjižnica SAD (1995.)²³² također govori o sinonimnoj uporabi pojmova sa zajedničkim elementima:

- digitalna knjižnica nije samostalni entitet
- digitalna knjižnica zahtijeva tehnologiju za povezivanje izvora
- veza između mnoštva digitalnih knjižnica i informacijskih servisa je transparentna za korisnike
- cilj digitalne knjižnice je univerzalna dostupnost
- zbirka digitalne knjižnice nije limitirana na digitalne surogate nego proširena i digitalnom građom koja ne može biti prezentirana i distribuirana u tiskanoj formi

Konačni izvještaj Nacionalnoj znanstvenoj fondaciji²³³ kao osnovnu premisu postavlja da digitalne knjižnice prezentiraju signifikantan socijalni problem koji zahtijeva i ljudske i tehnološke potencijale za rješavanje. Sudionici radionice bili su opterećeni uzlaznim smjerom socijalnih aspekata digitalne knjižnice, procjenom onoga što je poznato o problemu te identificiranjem istraživačkih i razvojnih pitanja. Digitalnu knjižnicu definiraju kroz dvije elementarne ideje:

1. Digitalne knjižnice su skup elektroničkih izvora i njima pridruženih tehničkih sposobnosti za stvaranje, pretraživanje i uporabu informacija. U tom smislu one su produženi i obogaćeni spremnici informacija i sustav za dohvat koji upravljaju digitalnim podacima na bilo kojem mediju (tekst, slika, zvuk, statičke ili dinamičke slike) i postoje u distributivnim

²³¹ Borgman, Christine. L. National Electronic Library Workshop report. [citirano: 2013-11-19] dostupno na: <http://fox.cs.vt.edu/DLSB.html>

²³² Interoperability, Scaling and the Digital Libraries Research Agenda: A Report on the May 18-19, 1995 IITA Digital Libraries Workshop August 22, 1995. [citirano: 2013-11-22] <http://diglib.stanford.edu:8091/diglib/pub/reports/iita-dlw/#2>

²³³ Social Aspects of Digital Libraries. Final report to the National Science Foundation 1996. [citirano: 2013-08-20] dostupno na: <http://www-lis.gseis.ucla.edu/DL/Report.html>

mrežama. Digitalne knjižnice sadrže podatke, metapodatke koji opisuju razne aspekte podataka (npr. prezentacije, stvaratelje, vlasnike, pravo objave) i metapodatke koji se sastoje od poveznica ili odnosa s drugim podacima ili metapodacima, bilo internih bilo eksternih digitalne knjižnice .

2. Digitalne knjižnice su sačinjene – sabrane i organizirane – od zajednice korisnika i njihove funkcionalne sposobnosti za podržavanje informacijskih potreba i korištenja te zajednice. One su komponente zajednice u kojima pojedinci i grupe međusobno surađuju rabeći podatke, informacije i izvore znanja i sistema. U tom smislu one su produžetak, obogaćenje i integracija različitih informacijskih institucija kao fizičkih mjesta gdje su izvori odabrani skupljeni, organizirani, očuvani i dostupni uz pomoć korisničke zajednice. Te informacijske institucije uključuju među ostalima knjižnice, muzeje, arhive i škole, ali digitalne knjižnice također služe drugim zajednicama uključujući škole, urede, laboratorije, domove i javne prostore.

U prvom slučaju naglasak je na činjenici da su digitalne knjižnice kompjutorski zasnovani sustavi osmišljeni za uporabu ljudima i one su produžetak informacijskog spremnika i sustava za pronalaženje. Druga ideja naglašava uvjerenje da digitalne knjižnice trebaju biti načinjene na način kojim zadovoljavaju aktualne zadatke i aktivnosti koje ljudi poduzimaju kada stvaraju, traže i rabe informacijske izvore. U tom smislu one su produžetak fizičkog okruženja. Oba stoje na stajalištu da su digitalne knjižnice skupine informacijskih izvora sakupljenih i organiziranih za potrebe zajednice.

A. Bishop i S. Star²³⁴ određuju digitalnu knjižnicu kao:

- vrstu zbirke sa nekim oblikom organizacije čiji sadržaj može dijelom biti fizički, dijelom elektronički ili samo elektronički
- zbirku koja ne mora u potpunosti biti bibliografska, ali mora sadržavati mrežnu građu i može biti različitih formata

S. Harter²³⁵ drži da su stručni skupovi i znanstveni radovi održani tj. objavljeni do tada uglavnom fokusirani na tehničkom aspektu jer su načinjeni od znanstvenika informatičkih znanosti ili knjižničara naklonjenim tehničkom pitanju, a da je upravo malo pozornosti poklonjeno načinu na koji su digitalne knjižnice nastale – što ih čini knjižnicama u

²³⁴ Bishop, Ann Peterson; Star, Susan Leigh. Social informatics for digital library use and infrastructure./ Annual Review of Information Science and Technology (ARIST), Medford, 31(1996), str. 301-401.

²³⁵ Harter, Stephen P. What is Digital Library? Definitions, Content and Issues. [citirano: 2013-10-17] dostupno na: <http://php.indiana.edu/harter/korea-paper.html>

tradicionalnom smislu, a što ne. „Ako načinimo digitalnu knjižnicu, dodajemo element funkcionalnosti – mogućnosti koje nikada nisu bile prezentirane u tradicionalnoj knjižnici. Istovremeno, gubimo važan sadržaj tradicionalne knjižnice. U nastojanju izgradnje novog sustava, rijetko si postavljamo pitanje koje aspekte tradicionalne knjižnice je važno zadržati.“

236

D. Waters²³⁷ smatra da je definicija DLF-a (Digital Library Federation) : „Digitalne knjižnice su organizacije koje osiguravaju izvore uključujući specijalizirano osoblje za odabir, strukturiranje, nuđenje intelektualnog pristupa, interpretiranje, distribuciju, očuvanje integriteta i osiguranje trajnosti zbirke digitalnih djela na način da su ona stalno i ekonomski dostupna za uporabu za određenu zajednicu ili grupu zajednica“ najpotpunija definicija, dobra radna definicija jer posjeduje dovoljnu širinu za obuhvat i drugih značenja pojma za razliku od drugih definicija koje obuhvaćaju samo jedan ili više elemenata sadržanih u DLF-ovoj, zanemarujući ili ne naglašavajući ostatak. „Tako na primjer, pojam „digitalna knjižnica“ može se jednostavno odnositi na ideju „zbirka“, bez upućivanja na njezinu organizaciju, intelektualnu dostupnost ili pridodane službe.“²³⁸ Ona sadrži više od jednostavnog nabranjanja značajki i upravo je osnova DLF-ove perspektive cilja digitalne knjižnice i funkcionalnih zahtjeva za njezin razvoj.

Razloge neujednačenosti u definiranju pojma G. Cleveland²³⁹ nalazi u činjenici da su digitalne knjižnice žarišne točke različitih područja istraživanja te ono što čini konstituirajući faktor digitalne knjižnice zavisano je o istraživačkoj zajednici koja ga opisuje. Tako sa stajališta informacijskog istraživanja one su velika baza podataka, za one koji rade u širokom području distribucije informacija one su aplikacija za Web dok za knjižničnu znanost one su jedan korak u nastavku automatizacije knjižnica i njihovih usluga. Za knjižničare digitalna knjižnica jest knjižnica s istom svrhom, zadacima i ciljevima kao i tradicionalna, a usko fokusiranje na digitalne formate prikriva ekstenzivnu aktivnost *iza scene* koju knjižnice poduzimaju sa ciljem razvoja i organizacije zbirke radi pomoći korisnicima u pronalaženju informacija. Za njega digitalne knjižnice jesu primarno i osnovno knjižnice.

²³⁶ Harter, Stephen P. What is Digital Library? Definitions, Content and Issues. [citirano: 2013-10-17] dostupno na: <http://php.indiana.edu/harter/korea-paper.html>

²³⁷ Waters, Donald J. What are Digital Libraries. [citirano: 2013-12-07] dostupno na: <http://www.clir.org/pubs/issues/issues04.html>

²³⁸ Waters, Donald J. What are Digital Libraries. [citirano: 2013-12-07] dostupno na: <http://www.clir.org/pubs/issues/issues04.html>

²³⁹ Cleveland, Gary. Digital Libraries: definitions, Issues and Challenges. [citirano: 2013-11-27] Dostupno na: <http://archive.ifla.org/VI/5/op/udtop8/udtop8.htm>

Na sastanku Dlib radne grupe o metrici digitalne knjižnice B. Leiner²⁴⁰ navodi da je inicirano pitanje definicije digitalne knjižnice te kao zaključak predložena je definicija radnog karaktera digitalne knjižnice, a koja je:

- zbirka službi
- zbirka informacijskih objekata
- pomoć korisnicima u radu sa informacijskim objektima
- organizacija i prezentacija tih objekata
- dostupna direktno ili indirektno

Ch. Borgmanova²⁴¹ u zaključku revizije digitalne knjižnice drži da je odlučno polazište za istraživače sadržaj sakupljen za potrebe korisnika zajednice dok se knjižničari fokusiraju na nju kao instituciju ili službu. Ove dvije zajednice se međusobno ne isključuju. Neka od istraživanja su usredotočena na praktične probleme u vezi s institucijama i službama, dok neki istraživači sudjeluju u timovima koji se bave pitanjem sadržaja, zbirke i zajednica.

Digitalna knjižnica mora sadržavati informaciju u digitalnom obliku. Ta informacija mora biti prezentirana kao tekst, slika, film ili audio oblik ili njihova kombinacija. Znači, digitalna knjižnica u praksi sadrži multimedijalni sadržaj. Može li digitalna knjižnica sadržavati i nedigitalnu građu? L. Tedd i A. Large²⁴² smatraju da „određena proporcija izvora dostupna korisnicima“ mora biti u digitalnom obliku.

Isti autori²⁴³ drže da dvije stvari u Borgmanovoj definiciji nisu riješene. Prvo, to je pitanje trajnog očuvanja informacija, o čemu govore M. Deegan i S. Tanner²⁴⁴ i kažu da knjižnica treba osigurati „dugotrajnost izvora“ i „osigurati njihovu kvalitetu i opstojnost“. Drugo pitanje se odnosi na veličinu zbirke: treba li digitalna knjižnica sadržavati neki minimum i ako da, koliki je on?

²⁴⁰ Leiner, Barry. The Scope of the Digital Library. [citirano: 2013-11-20] Dostupno na: <http://www.dlib.org/metrics/public/papers/dig-lib-scope.html>

²⁴¹ Borgman, Christine. L. What are digital Libraries? Competing visions.// Information Processing and Management 35 (1999), str. 227-243.

²⁴² Tedd, Lucy A.; Large, Andrew. Digital libraries: Principles and Practice in a Global Environment. München: K.G.Saur, 2005. str. 17.

²⁴³ Tedd, Lucy A.; Large, Andrew. Digital libraries: Principles and Practice in a Global Environment. München: K.G.Saur, 2005. str. 19.

²⁴⁴ Deegan, Marylin; Tanner, Simon. The digital dark ages. [citirano: 2013-12-05] dostupno na: <http://cilip.org.uk/publications/updatemagazine/archive/archive2002/may/update0105b.htm?cssversion=normaltext>

Američko društvo za informacijske znanosti (ASIS – American Society for Information Science) kao zaključak na svojem 62-om sastanku ²⁴⁵ definira digitalnu knjižnicu kao „zbirku kolekcija elektroničkih izvora znanja razvijenih i održavanih sa ciljem udovoljavanja ukupnosti informacijskih potreba za zadanu populaciju korisnika“ koja, za razliku od tradicionalne knjižnice, nije ograničena fizičkom disperzivnošću izvora unutar zgrade. Profesionalno organizirana digitalna knjižnica treba osiguravati poveznice koji korisniku omogućavaju potpunu informaciju u odgovoru na njegove potrebe. Ova definicija klasične digitalne knjižnice ima za cilj proširiti usluge za korisnike kroz analizu radnog okruženja korisnika. Teoretski to implicira da klasična knjižnica može imati onoliko digitalnih knjižnica koliko ima identificiranih korisnika.

W. Arms²⁴⁶ o definiciji razmišlja na sljedeći način: „Neformalna definicija digitalne knjižnice jest da je to organizirana zbirka informacija sa pridruženim uslugama gdje je informacija pohranjena u digitalnom obliku i mrežno dostupna. Krucijalna konstatacija ove definicije je da se radi o informaciji koja je organizirana. Bujica podataka poslana na zemlju sa satelita nije knjižnica. Ali sami ti podaci, kada su sistematski organizirani, postaju zbirka digitalne knjižnice. Većina ljudi ne prihvaća bazu podataka koja sadrži financijska izvješća jedne tvrtke za digitalnu knjižnicu, ali će zbirku takvih podataka iz više tvrtki prihvatiti kao dio knjižnice. Digitalna knjižnica sadrži različite informacije za uporabu različitim korisnicima. Njezina veličina varira od sasvim male do vrlo velike. Ono što ih povezuje je činjenica da je informacija organizirana na kompjutorima i mrežno dostupna sa postupcima kojima se građa iz zbirke selekcionira, do njene organizacije kako bi postala dostupna korisnicima.“

Prema Ch. Borgman²⁴⁷ digitalne knjižnice su „[...]sklop elektroničkih izvora i pridruženih tehničkih sposobnosti za izradu, pretraživanje i uporabu informacije. U tom smislu one su produžetak i obogaćenje pohrane informacije i sistema dohvata koje rukuju s digitalnim podacima na bilo kojem mediju (tekst, slika, zvuk) i postoje u distribucijskim mrežama.“ „Digitalne knjižnice su napravljene – sabrane i organizirane – od (i za) zajednicu korisnika i njihove funkcionalne sposobnosti zadovoljavaju informacijske potrebe zajednice[...]“

²⁴⁵ ASIS – American Society for Information Science. Digital Library Federation. A working definition of digital library. [citirano: 2013-05-06] dostupno na: www.clir.org/diglib/dldefinition.htm

²⁴⁶ Arms, Wiliam. Digital Libraries. [citirano: 2013-06-13] dostupno na: <http://www.cs.cornell.edu/wya/DigLib/MS1999/Chapter1.html>

²⁴⁷ Borgman, Christine L. From Gutenberg to the Global Information Structure: Access to information in the Networked World. Cambridge, Mass: MIT Press, 2000. str. 16-17.

Različitosti u stajalištima oko pojmova digitalna knjižnica, virtualna knjižnica, elektronička i hibridna knjižnica sažima V. Injac²⁴⁸. Digitalne knjižnice se vezuju uz format u kojem je informacija prezentirana, virtualna se vezuje uz neodređenost prostora u kojem je informacijama moguće pristupiti, a elektroničke za medij koji se koristi za skladištenje, distribuciju i prijenos informacija. Preferirani naziv je *hibridna knjižnica* budući da je knjižnica od uvijek skupljala različite vrste dokumenata te su od začetka imale karakteristiku hibridnosti, a digitalni dokumenti su samo još jedan od formata u kojima se dokumenti javljaju. Za F. Jerebaj i M. Deivasigamani²⁴⁹ elektronička knjižnica je heterogeni sistem u kojemu je informacija dostupna u tvrdoj kopiji, na magnetskoj traci ili disku, CD-ROM-u, videodisku, ali i s mrežnih izvora. Pohrana i reproduciranje informacija stvara se ili preuzimanjem ili tiskanjem iz master datoteka. Takve knjižnice mogu osigurati raznolike informacije; evoluirat će kombinirani oblik tako da će se u sljedećih nekoliko desetljeća raditi i u papirnatom i elektroničkom okruženju. I dok tradicionalna knjižnica posjeduje dinamičnije zbirke, digitalna je ona koja omogućuje brži rad sa informacijama, s njom se gube fizičke granice podataka. Bitne su za komunikaciju i kolaboraciju kao i aktivnosti pretraživanja informacija. M. Matić²⁵⁰ sinonime digitalne knjižnice naziva *užim pojmom (narrower term)* u koje ubraja: hibridne knjižnice, elektroničke knjižnice, virtualne knjižnice, udružene DK; kooperativne DK; digitalno skladište, digitalne arhive, interaktivne DK, umrežene DK, globalne DK.

Godine 2007. IFLA i UNESCO donose zajednički *Manifest za digitalne knjižnice*²⁵¹ prema čijoj definiciji „Digitalna knjižnica je mrežna zbirka digitalnih objekata provjerene kvalitete, koji su izrađeni ili prikupljeni i kojima se upravlja u skladu s međunarodno prihvaćenim načelima za izgradnju zbirke i koje su dostupne na razuman i održiv način, podržane uslugama neophodnima za omogućavanje korisnicima dostupnosti i korištenje izvora.“

²⁴⁸Injac, Vesna. Svetska digitalna biblioteka: san ili stvarnost. [citirano: 2014-07-24] dostupno na: https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=613

²⁴⁹Jerebaj, Franklin David ; Deivasigamani, M. The Electronic Library: An Indian Scenario. [citirano: 2014.04-12] Dostupno na: <http://unlib.unl.edu/LPPjerebaj.html>

²⁵⁰ Matić, Milena. Kontekst digitalnih biblioteka : konceptualizacija za saradnju.// Glasnik Narodne biblioteke Srbije 1(2004), str.192.

²⁵¹IFLA/Unesco. Manifest za digitalne knjižnice. [citirano: 2014-03-02] Dostupno na: [www.hkdrustvo.hr/datoteke/1426/vbh/God.55\(2012\),br.2](http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1426/vbh/God.55(2012),br.2)

2.4.3. Virtualna knjižnica

Tijekom 1990-ih pojam *virtualna knjižnica* postaje uobičajeni naziv knjižnica koje omogućavaju pristup digitalnim informacijama rabeći razne mreže uključujući Internet i World Wide Web. S. Martin²⁵² promišlja virtualnu knjižnicu kao koncept informacija elektronički pohranjenih i dostupnih neovisno o vremenu i mjestu pristupa. D. Gopen²⁵³ predstavlja holistički pristup definirajući ju kao „daljinski pristup sadržaju i uslugama knjižnica i drugih informacijskih izvora, povezujući zbirku tiskanih i elektroničkih izvora s elektroničkom mrežom koja osigurava pristup i dostupnost svijetu izvan knjižnice i izvorima komercijalnih informacija i znanja“. Virtualna knjižnica stvara sinergiju osiguravajući korisnicima istovremeno pristup izvorima brojnih knjižnica i informacijske usluge. Virtualna knjižnica je metafora za umreženu knjižnicu.

2.4.4. Usporedba digitalne i analogne knjižnice

Sažeto, razlike između analogne (konvencionalne) i digitalne knjižnice mogu se predstaviti na slijedeći način:

Analogna knjižnica:	Digitalna knjižnica:
Tiskana zbirka	svi izvori u digitalnom obliku
Stabilna sa sporom evolucijom	Dinamična i efemerna
Znanstveni sadržaj s procesom validacije	Više nego znanstveni sadržaj s raznim

²⁵² Martin, Susan K. Draft vision statement. Public Access Computer Systems Forum. [citirano: 2014-12-19] Dostupno na: <http://PACS-L@LISTSERV.UH.EDU/cgi-bin/wa?A2=ind9201C&L=pacs-I&P=R1056>

²⁵³ Gopen, David K. The virtual library: Knowledge, society, and the librarian. / edited by L. M. Saunders . The virtual library: Visions and realities. Westport, CT: Meckler, 1993. str.1-14.

	validacijskim procesima
Ograničeni pristup i centralizirana uprava	Neograničen broj pristupnih točaka, raspršene zbirke i kontrola pristupa
Fizička i logička organizacija su u korelaciji	Fizička i logička organizacija mogu biti virtualne
Interakcija u jednom smjeru	Dinamičan razgovor u stvarnom vremenu
Besplatan i slobodan pristup	Besplatan pristup ali u nekim slučajevima pristup uz naplatu

Tablica 2: Usporedba analogne i digitalne knjižnice

Fundamentalni razlog razvoja i evaluacije modela klasične digitalne knjižnice je njezina kongruentnost s postojećom knjižničnom infrastrukturom. Činjenica je da sve knjižnice već sada čine jednostavnu geografski rasprostranjenu informacijsku mrežu čiji knjižničari tvore osnovu za inteligentno stvaranje odluka.

Fizičke knjižnice sakupljaju knjige, časopise, novine i drugu vrstu građe. Koji je ekvivalent digitalne knjižnice? To je važno pitanje da bi se razumjelo što se sakuplja kao neophodni prethodnik. Hipertekstualna poveznica je uobičajeni mehanizam za pristup digitalnom sadržaju. Tako bi se digitalna knjižnica mogla sagledavati kao sakupljač poveznica uključujući poveznika sidra odabranih tekstova, slika, karata ili drugih sadržaja – u osnovi bilo koji pojedinačni ili grupni objekt na ekranu. Polazeći na takav način, snage i slabosti poveznica postaju očigledne. Snaga uključuje jednostavan i konzistentan pristup različitim vrstama izvora. Slabost uključuje činjenicu da WWW poveznice mogu biti oskudne u semantičkom kontekstu ili specifičnom značenju bez autorske konvencije na ime naknade. Na primjer, najuobičajeniji oblik poveznice je podvučena linija uglavnom plave boje.

Digitalne knjižnice, kao i tradicionalne, trebaju pružati podršku korisnicima u pretraživanju, nalaženju i pribavljanju dokumenata, a njihova organizacija se usmjerava više na usluge nego na fizički prostor. Tradicionalne knjižnice biraju, čuvaju i isporučuju informacije. Sve te funkcije zadržavaju i nove digitalne knjižnice, s tim što je selekcija sve više zasnovana na

principu *na zahtjev korisnika*, a čuvanje informacija može biti i izvan određenog ograničenog prostora i isporuka elektronička. Digitalne knjižnice sve svoje resurse trebaju usmjeravati ka zadovoljavanju potreba korisnika, a ne na nabavu dokumenata. Njihova kvaliteta se mjeri prema razini usluga i pomoći koju pružaju korisnicima u pogledu pronalaženja odgovarajućih informacija, a ne prema broju nabavljenih jedinica građe. Tradicionalne knjižnice su usmjerene na nabavku, čuvanje i organizaciju informacija. To znači da one nabavljaju dokumente, čuvaju ih i katalogiziraju kako bi mogli biti pronađeni i korišteni. Element organizacije od suštinskog je značaja i u novim digitalnim knjižnicama, to je upravo onaj element koji bilo koju drugu zbirku dokumenata razlikuje od knjižnične zbirke. Ukoliko ne postoji organizacija, dokument ne može biti pronađen, a ukoliko se dokument ne može pronaći, on se ne može ni koristiti. Knjižnice tako više nisu mjesta na kojima se mogu fizički pronaći svi željeni dokumenti, već portali preko kojih je moguće pristupiti različitim informacijskim resursima.

Podržavamo G. Clevelandov²⁵⁴ stav glede zablude da će digitalne knjižnice postati jedinstven, cjelovit digitalni sustav koji osigurava brzi pristup svim informacijama, za sva područja ljudske djelatnosti, s bilo koje točke u svijetu. One će uvijek biti zbirke dispartnih izvora i dispartnih sistema, zadovoljavajući potrebe određenih zajednica i grupa korisnika, stvorene za različite namjene. One također uključuju zbirku na papiru te time u osnovi zadržavaju status hibridne knjižnice.

²⁵⁴ Cleveland, Gary. Digital Libraries: definitions, Issues and Challenges. [citirano: 2013-11-30] <http://archive.ifla.org/VI/5/op/udtop8/udtop8.htm>

3. ISTRAŽIVANJE O MREŽNIM STRANICAMA U KNJIŽNICAMA

3.1. Predmet istraživanja

Postojanje zavičajne zbirke u kojoj se sustavno prikuplja, organizira i obrađuje građa čiji sadržaj je od zavičajnog značenja, krucijalan je zadatak narodne knjižnice. Funkcija zavičajne građe je predstavljanje zavičaja u cjelokupnom obimu njegova postojanja, a zavičajne zbirke povezivanje njegove prošlosti i sadašnjosti. Zavičajna građa je najznačajniji izvor za istraživanje svih aspekata zajednice uključujući prirodne i zemljopisne osobitosti kao i obilježja života, običaja i djelovanja.

Zavičajne zbirke se kao predmetne analize javljaju, ali rijetko na sveobuhvatnoj i sustavnoj razini. Stoga je provedeno istraživanje u smislu prezentacije mrežno dostupnog sadržaja sa ciljem prikupljanja podataka koji će dati što cjelovitiji uvid u način organizacije i prezentacije sadržaja na mrežno dostupnim stranicama. Rezultati istraživanja trebaju predstavljati temelj za daljnji razvoj ne samo prezentacije sadržaja zavičajne zbirke nego i organizacije rada zavičajne zbirke, a dobiveni rezultati, zaključci, prijedlozi i razmišljanja iskorišteni su kao smjernice razvoja nacionalne strategije knjižničarstva u Hrvatskoj uopće.

Istraživanjem neposredne organizacije i prezentacije zavičajne građe putem mrežnih stranica knjižnice nastojali smo dobiti odgovore na pitanja: kakvo je stanje u matičnim knjižnicama u odnosu na digitalizaciju građe, koja vrsta građe je digitalizirana i mrežno dostupna, kako su organizirane mrežne stranice, kako je zavičajna građa predstavljna te još neka pitanja koja su se otvarala tijekom analize rezultata.

Usporednom analizom podataka odabranih primjeraka zavičajnih zbirki iz drugih zemalja nastojali smo upozoriti na nedostatke naših mrežnih stranica i usmjetiti ih na primjere dobre prakse.

3.2. Svrha istraživanja

Ovim istraživanjima žele se objediniti teorijska i praktična saznanja o mrežnoj prezentaciji sadržaja građe zavičajne zbirke na istraaživanom uzorku, ukazati na mogućnosti poboljšanja njihova razvoja u skladu s potrebama lokalne zajednice i razvoja novih tehnologija te razložiti i sagledati značajke digitalne građe u uvjetima zavičajnog okruženja.

3.3. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je da se na temelju empirijskih podataka, stvarnog stanja na ispitanom uzorku mrežnih stranica zavičajnih zbirke dobiju podatci koji iskazuju sliku postojećeg stanja i daju temelj za izradu poboljšane prezentacije sadržaja zavičajne zbirke te prijedlog modela mrežne stranice u narodnim knjižnicama kao modela komunikacije zavičajnog sadržaja.

Istraživanje je temeljeno na sljedećim hipotezama:

1. Matične knjižnice promoviraju vlastitu djelatnost putem mrežnih stranica
2. Knjižnice su utvrdile model dobro organizirane mrežne stranice zavičajne zbirke koja bi omogućila učinkovitost i dostupnost sadržaja zavičajne zbirke
3. Zavičajne zbirke matičnih knjižnica imaju potporu u cjelokupnom sustavnom postupku digitalizacije zavičajne građe, a posljedično i u njihovoj prezentaciji putem mrežnih stranica
4. Zavičajne zbirke narodnih knjižnice su potencijal u održanju zavičajnog identiteta kao temelja nacionalnog identiteta

3.4. Opseg istraživanja

Istraživanjem relevantne literature s područja prezentacije digitalizirane građe zavičajnih zbirke putem mrežnih stranica predstavljen je pregled nastanka zavičajnih zbirke na

anglosaksonskom području i kod nas. Postupkom izravnog uvida (sa stajališta korisnika), polazeći od teme rada, istraživanjem su se pokušale objediniti mrežne stranice matičnih knjižnica u zemlji te svoriti uvid u reprezentativne uzorke u inozemstvu. Temeljem provedenih rezultata stvorit će se slika trenutačnog stanja mrežnih stranica i njihova prezentacija sadržaja te predložiti smjernice za poboljšanje rada i teorijski okvir za model mrežne stranice zavičajne zbirke.

3.5. Metode istraživanja

U ovom radu planski se istražuju mrežne stranice zavičajnih zbirki matičnih knjižnica u Hrvatskoj kao reprezentativnog uzorka te mrežne stranice odabranih uzoraka iz svijeta.

Temeljem metode izravnog uvida i metodom deskripcije opisani su modeli komunikacije zavičajnog sadržaja, dok se kvantitativna analiza koristila u analizi definiranih evaluacijskih kriterija. Postupkom izravnog uvida, kao korisnik mrežno dostupnog sadržaja zavičajne zbirke u matičnim knjižnicama Hrvatske, došlo se do podataka o položaju zavičajne zbirke i njezine mrežne dostupnosti u ukupnoj prezentaciji knjižničkog djelovanja.

3.6. Uzorak istraživanja

Sukladno postojećim propisima na području Hrvatske djeluje 20 županijskih matičnih knjižnica koje čine 10% ukupnog broja narodnih knjižnica, a koje u svojim fondovima posjeduju 34% ukupne zavičajne građe.

U svrhu istraživanja prezentacije sadržaja zavičajne zbirke na mrežnim stranicama analizirano je svih 20 (dvadeset) županijskih matičnih knjižnica Hrvatske. Temeljem kvalitete sadržaja zavičajne zbirke, načina njezine prezentacije i dostupnosti, organizacije prezentacije sadržaja, jasne strukture mrežne stranice, dizajnerskih rješenja mrežne stranice, održavanja mrežnih stranica, kao uzorak odabran je jednaki broj (dvadeset) narodnih knjižnica engleskog govornog područja s tri kontinenta – Sjeverne Amerike, Australije i Europe.

3.7. Znanstveni doprinos istraživanja

Neposredno istraživanje mrežnih stranica knjižnica u okviru kojih su i mrežne stranice zavičajnih zbirki značajno je polazište za unapređenje rada zavičajnih zbirki, isticanje njezine baštinske uloge u lokalnoj zajednici sa svrhom očuvanja identiteta.

Obradom dobivenih rezultata istraživanja postavljene su smjernice za izgradnju mrežnih stranica zavičajnih zbirki knjižnica te postavljen model mrežne stranice zavičajne zbirke zasnovan na procesu digitalizacije analogne građe.

3.8. Instrumenti istraživanja

Radi postizanja cilja istraživanja metodom izravnog uvida provedena je evaluacija mrežnih stranica. Definirano je 34 kriterija evaluacije za 20 matičnih knjižnica u Hrvatskoj i 27 kriterija za strane knjižnice. Evaluacijski kriteriji zasnovani su na istraživačkim kriterijima P. Anderson i dr.²⁵⁵, K. McLachlan²⁵⁶, R. Wallera²⁵⁷, L. Barry i L.Tedd²⁵⁸ i S. Novljan i M. Žumer²⁵⁹. Pored toga, evaluacijski kriteriji se temelje i na znanju autorice o predmetu istraživanja, usmenim anketama s knjižničarima koji rade u zavičajnim zbirkama te P. Reidovim²⁶⁰ smjernicama za evaluaciju zavičajnih izvora. Istraživanje je provela autorica, u razdoblju od 15. siječnja do 15. ožujka 2015. na istom kompjutoru. Mrežne stranice su istraživane u isto vrijeme dana (tijekom noći) kako bi se osigurala konzistentnost brzine veze. Evaluacijska lista procjenjuje što korisnici vide kada posjete mrežnu stranicu. Svi

²⁵⁵ Anderson, Patricia F. Websites evaluation checklist: Medical Library Association guide to finding health information on the Internet. [citirano:2014-12-11] dostupno na: www.personal.umich.edu/~pfa/mlguide/free/webeval.pdf

²⁵⁶ McLachlan, Karen. WWW cyberguide ratings for content evaluation. [citirano 2014-12-07] dostupno na: www.cyberbee.com/content.pdf

²⁵⁷ Waller, Richard. The seven point checklist: usability checklist detailed. [citirano: 201411-20] dostupno na: www.waller.co.uk/usabilitydetail.htm

²⁵⁸ Barry, Lara; Tedd, Lucy A. Local studies collections online: an investigation in Irish public libraries. [citirano.2015-03-12] dostupno na: <http://dx.doi.org/10.1108/00330330810867710>

²⁵⁹ Novljan, Silva; Žumer, Maja. Web pages of Slovenian public Libraries: evaluation and guidelines. [citirano.2015.-02-02] dostupno na: <http://dx.doi.org/10.11018/00220410410516653>

²⁶⁰ Reid, Peter H. The Digital Age and Local Studies.

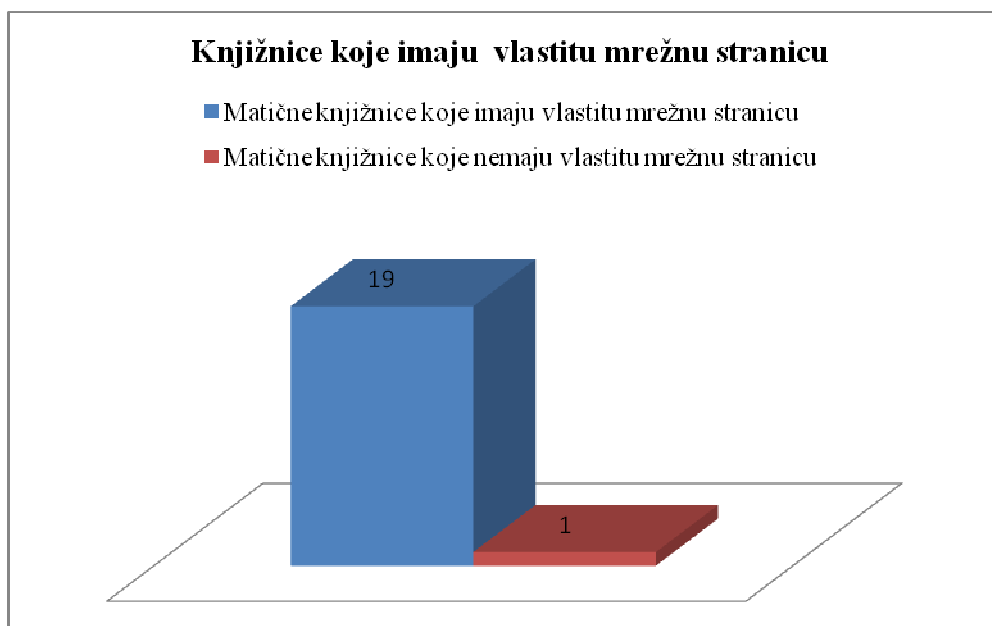
evaluacijski kriteriji imaju jednaku vrijednost. Svaki kriterij je ocjenjivan ocjenom „da“ i „ne“. Kriteriji su podijeljeni u pet skupina:

- prvi dojam i opće informacije o knjižnici
- prvi dojam i opće informacije o zavičajnoj zbirci
- sadržaj zavičajne zbirke
- aktualnost i održavanje
- izvori i usluge

Prikazani rezultati istraživanja iskazuju pozitivne i negativne odgovore.

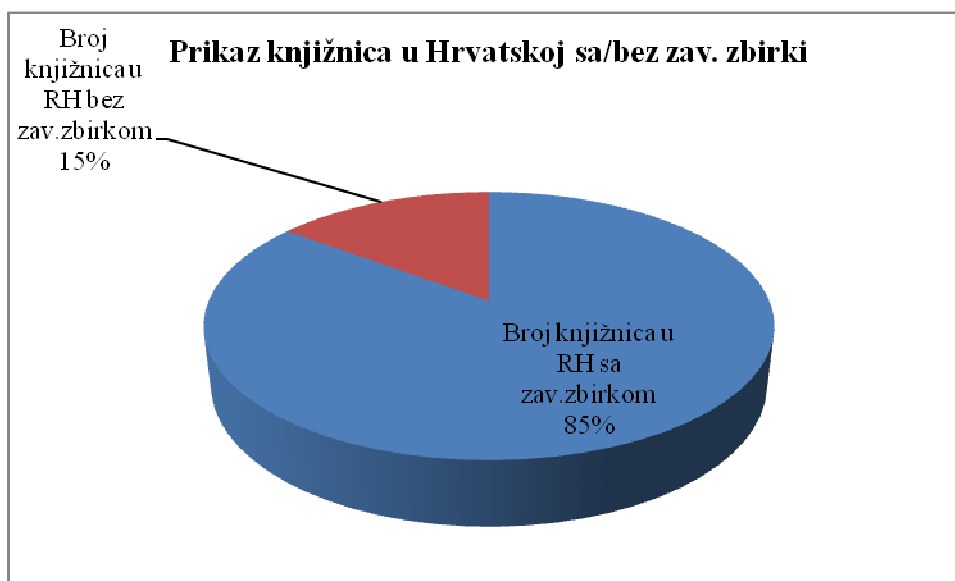
3.9. Rezultati istraživanja

U prvih pet grafikona prikazani su rezultati autoričinog uvodnog istraživanja o posjedovanju mrežne stranice, postojanju zavičajnih zbirki u narodnim knjižnicama u Hrvatskoj, udjelu zavičajne građe županijskih matičnih knjižnica u odnosu na ukupnost zavičajne građe u narodnim knjižnicama, raspoređenosti digitalizirane građe prema regijma te brojčanoj zastupljenosti vrsta digitalizirane građe u županijskim matičnim knjižnicama.

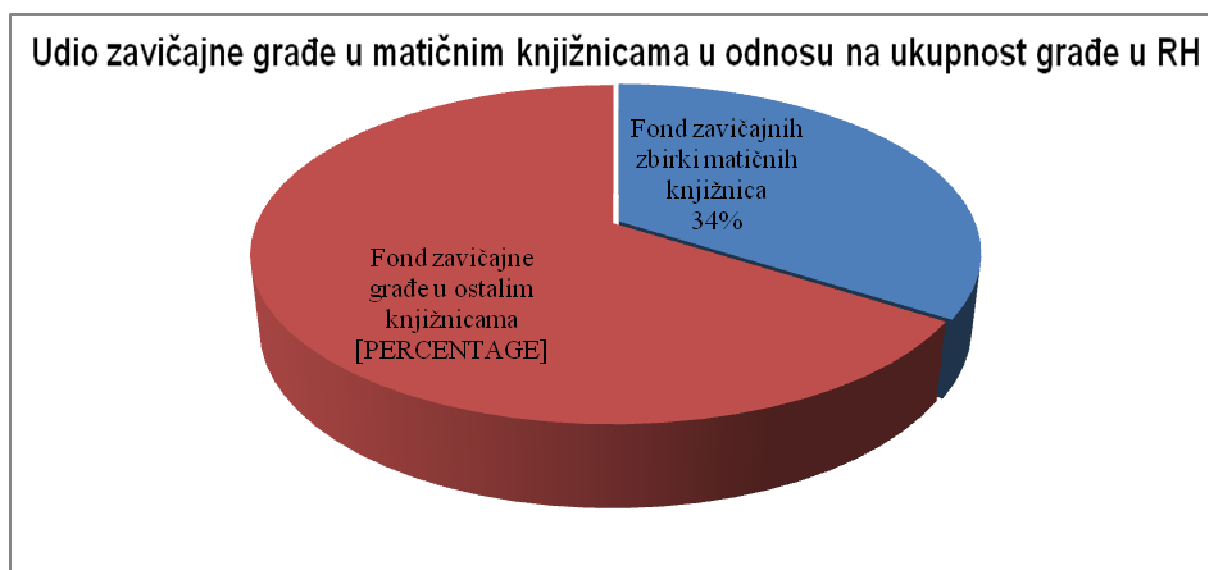
Grafikon 1: Brojčani odnos matičnih knjižnica koje imaju vlastitu mrežnu stranicu

Od ukupno 20 matičnih knjižnica u RH, 19 ih imaju vlastitu mrežnu stranicu što čini 95% onih koji se predstavljaju vlastitom mrežnom stranicom.

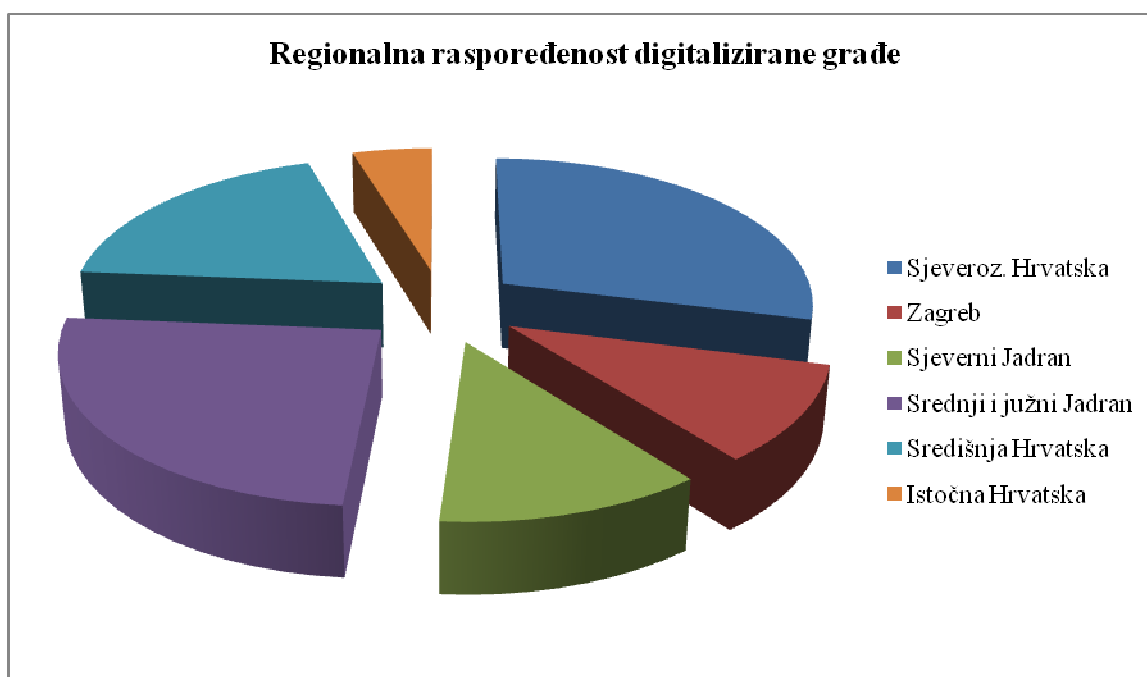
Grafikon 2: Prikaz knjižnica u Hrvatskoj sa/bez zavičajne zbirke

Od ukupno 203 narodne knjižnice koje dostavljaju statističke podatke Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, odnosno njezinom Zavodu za knjižničarstvo o stanju i poslovanju knjižnica na županijskom području, 173 ih navodi da posjeduju zavičajne zbirke, a 30 da ih nemaju što u postocima znači da u Republici Hrvatskoj ukupno 85% narodnih knjižnica ima zavičajnu zbirku odnosno da ih 15% nema nikakvu zavičajnu zbirku.

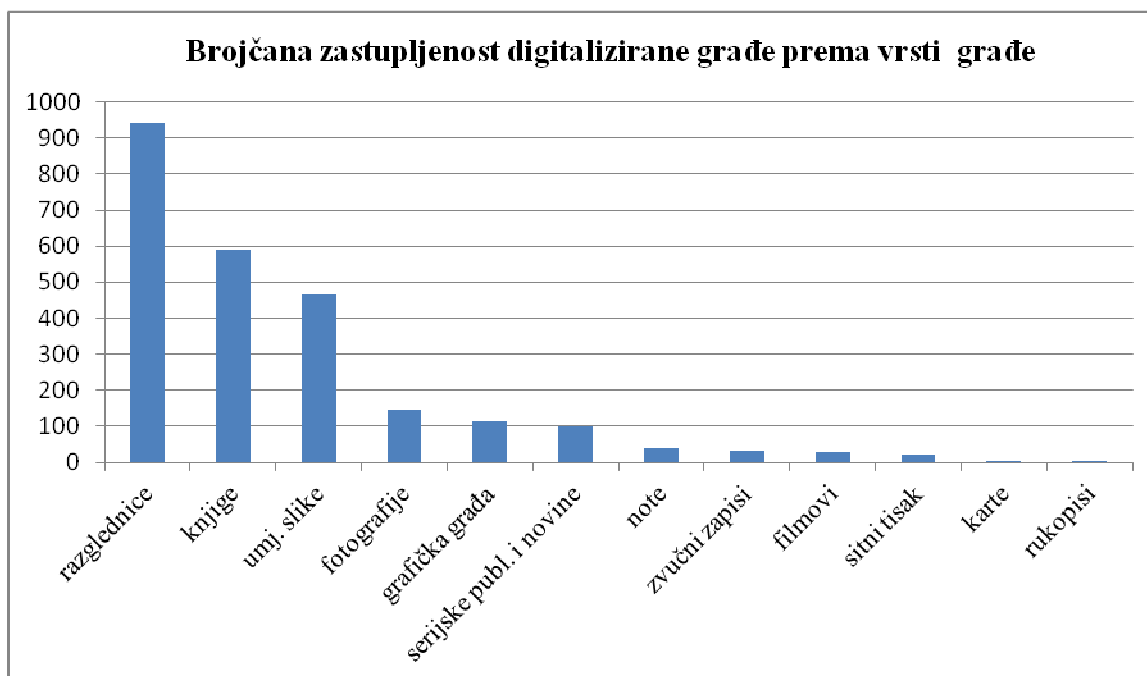
Grafikon 3: Fond zavičajnih zbirki matičnih knjižnica u odnosu na fond zavičajne građe u ostalim knjižnicama u Hrvatskoj.

Statistički podaci o stanju i poslovanju narodnih knjižnica s područja svoje županije, a koje matične knjižnice redovno godišnje dostavljaju Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu govore da same matične knjižnice posjeduju ukupno 34% zavičajne građe svih narodnih knjižnica u Hrvatskoj budući da ukupan fond zavičajne građe u zavičajnim zbirkama narodnih knjižnica sadrži 158.169 jedinica građe od čega se u zavičajnim zbirkama matičnih knjižnica nalazi 81.888 jedinica građe.

Grafikon 4: Prikaz regionalne raspoređenosti digitalizirane građe

Grafikon pokazuje podatke o (neformalnoj) regionalnoj raspoređenosti digitalizirane građe u Hrvatskoj, a koji govori da je zastupljenost digitalizirane građe najmanja u istočnoj Hrvatskoj.

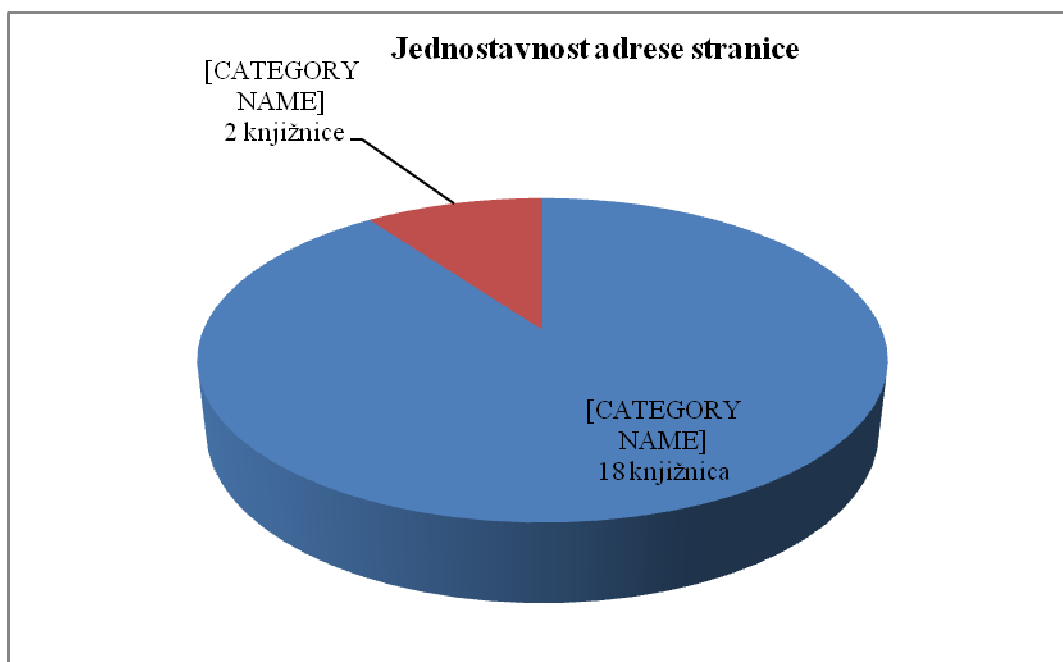

Grafikon 5: Zastupljenost digitalizirane zavičajne građe na uzorku matičnih knjižnica Hrvatskoj

Digitalizirana brojčana zastupljenost vrste građe u matičnim knjižnicama govori o najvećoj zastupljenosti razglednica, potom knjiga i umjetničkih slika dok ostala vrsta građe čini manji dio digitalizirane građe.

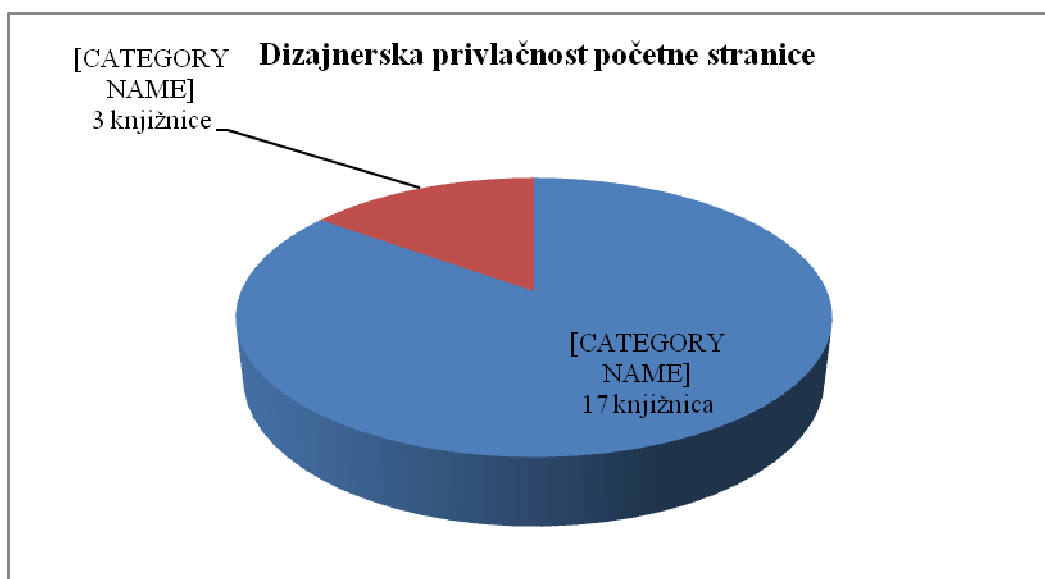
Županijske matične knjižnice u Hrvatskoj

1. Kriterij: Prvi dojam i opće informacije o knjižnici:

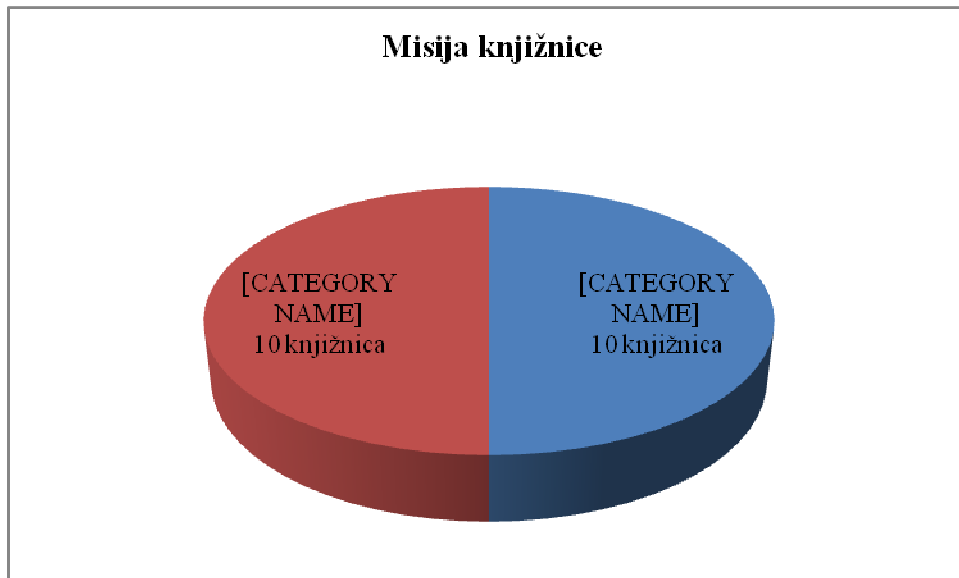
Grafikon 6: Prikaz jednostavnosti mrežne adresa stranice

Evalucijski kriterij: Jednostavna mrežna adresa same knjižnice zastupljena je u 18 od ispitanih 20 knjižnica što kazuje da 90% slučajeva matičnih knjižnicama ima jednostavnu mrežnu adresu, a samo 10% nema jednostavnu mrežnu adresu.

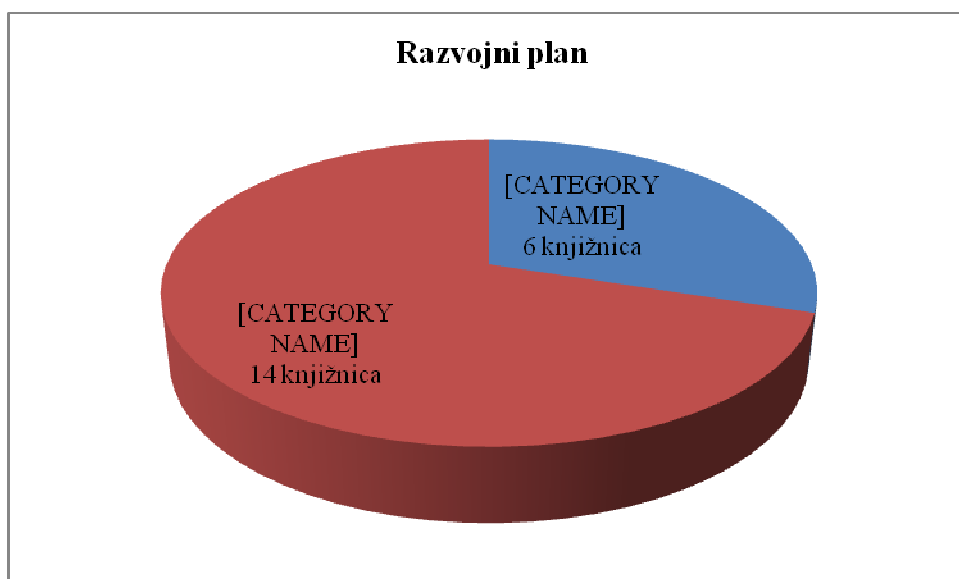
Grafikon 7: Prikaz dizajnerski privlačne početne stranice

Evaluacijski kriterij: Ukupno 17 od 20 matičnih knjižnica u Hrvatskoj ima dizajnerski privlačnu početnu mrežnu stranicu knjižnice, što znači da ih je 85%, a samo 15% ne udovoljava tom kriteriju.

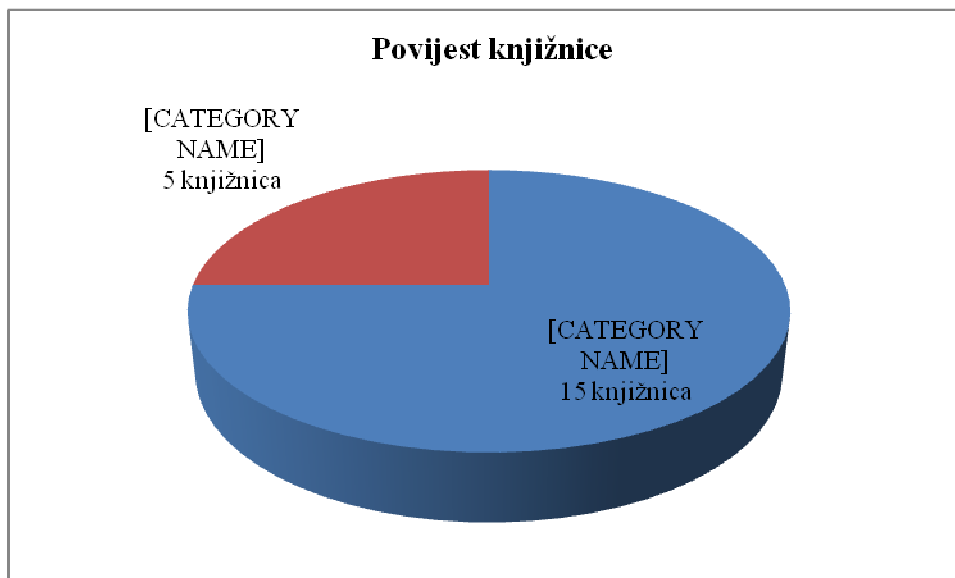
Grafikon 8: Prikaz misije knjižnice

Evaluacijski kriterij: Misija knjižnice je jedan od njezinih temeljnih razvojnih dokumenta. Samo polovica matičnih knjižnica - 10 od 20 ispitanih knjižnica na mrežnoj stranici knjižnice donosi svoju misiju što znači da 50% ukupnog broja udovoljava tom kriteriju tj. ima mrežno dostupnu svoju misiju.

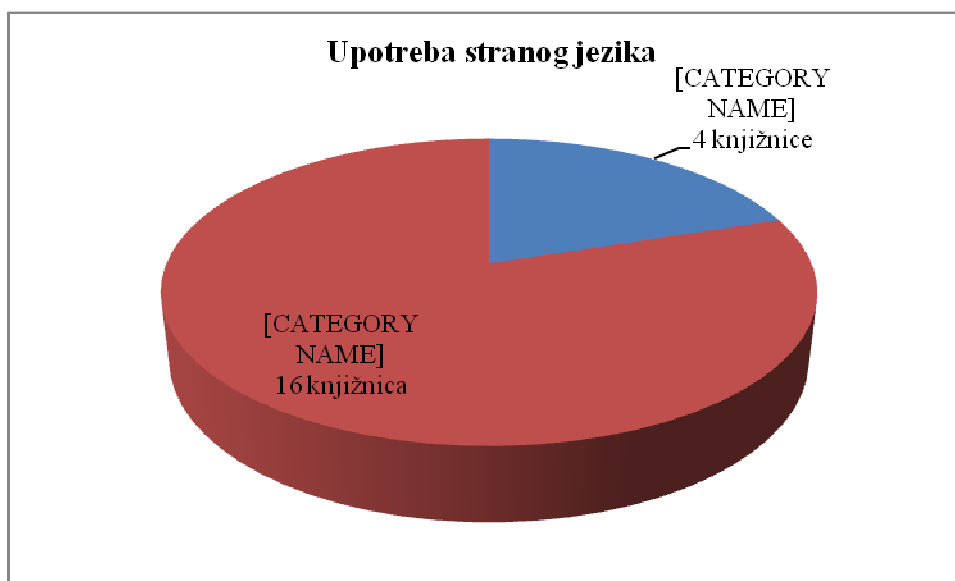
Grafikon 9: Prikaz razvojnih planova

Evaluacijski kriterij: Razvojni planovi bilo da se odnose na prostorne planove, sadržajne, planove povećanja/racionalizacije osoblja i druge, mrežno su zastupljeni u 6 od 20 knjižnica odnosno 30% matičnih knjižnica Hrvatske.

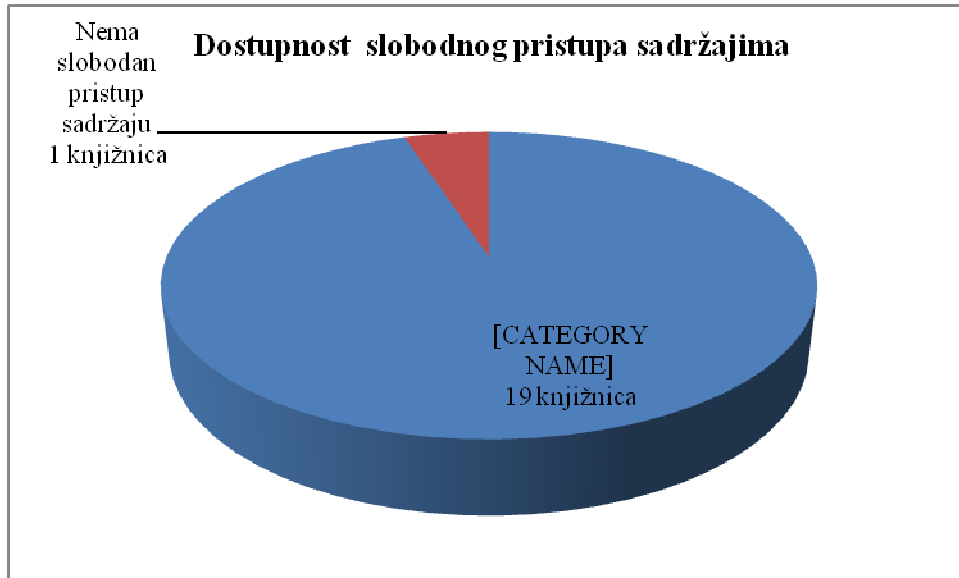
Grafikon 10: Prikaz povijesti knjižnice

Evaluacijski kriterij: Prikaz povijesti knjižnice kao elementa tradicijske opstojnosti ustanove mrežno predstavlja 15 od 20 knjižnica ispitivanog uzorka što daje pozitivan rezultat u 75% matičnih knjižnica.

Grafikon 11: Prikaz uporabe stranog jezika

Evaluacijski kriterij: Mogućnost uporabe stranog jezika za istraživanje mrežne stranice knjižnice iskazuju 4 od 20 matičnih knjižnica što čini samo 20% knjižnica.

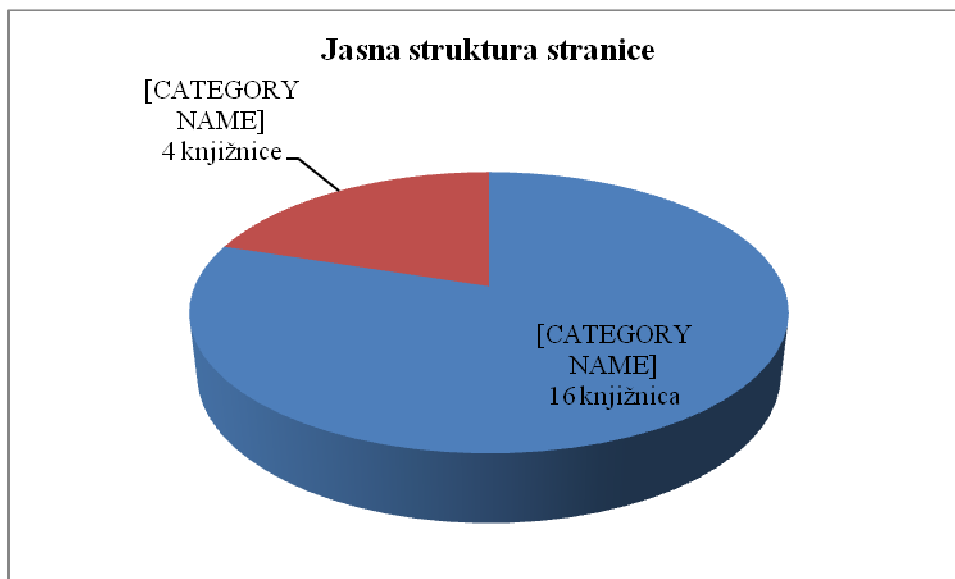
Grafikon 12: Prikaz slobodnog pristupa sadržajima

Evaluacijski kriterij: Dostupnost slobodnog pristupa mrežnim sadržajima prisutna je u svim matičnim knjižnicama koje posjeduju vlastitu mrežnu stranicu, u 19 od 20 matičnih knjižnica tj. u iznosu od 95%.

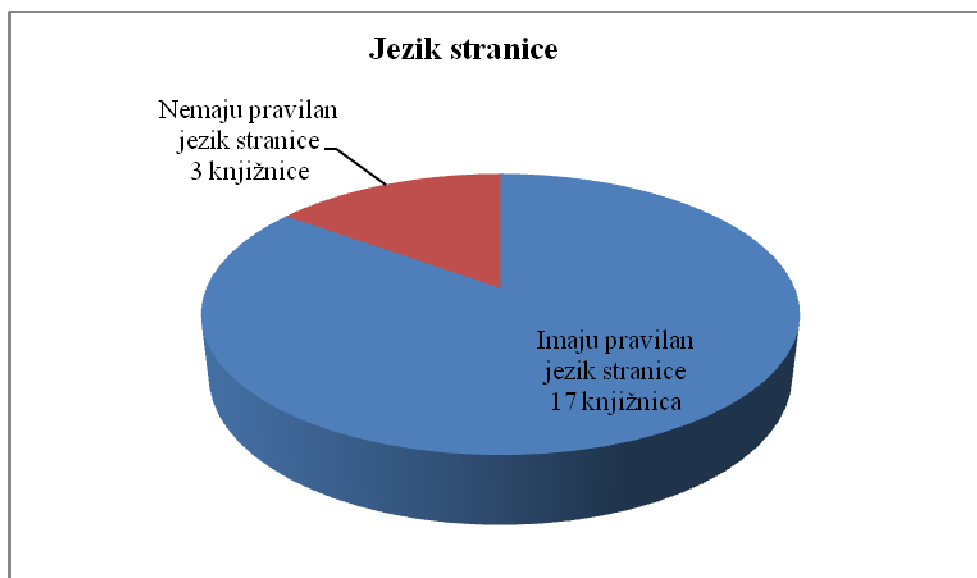
Grafikon 13: Prikaz popisa zaposlenika knjižnice

Evaluacijski kriterij: Popis svih zaposlenika knjižnice, neovisno o radnom mjestu, navodeći i naziv radnog mjesta zaposlenika, na mrežnoj stranici knjižnice iskazuje ukupno 13 od 20 knjižnica što je 65% matičnih knjižnica.

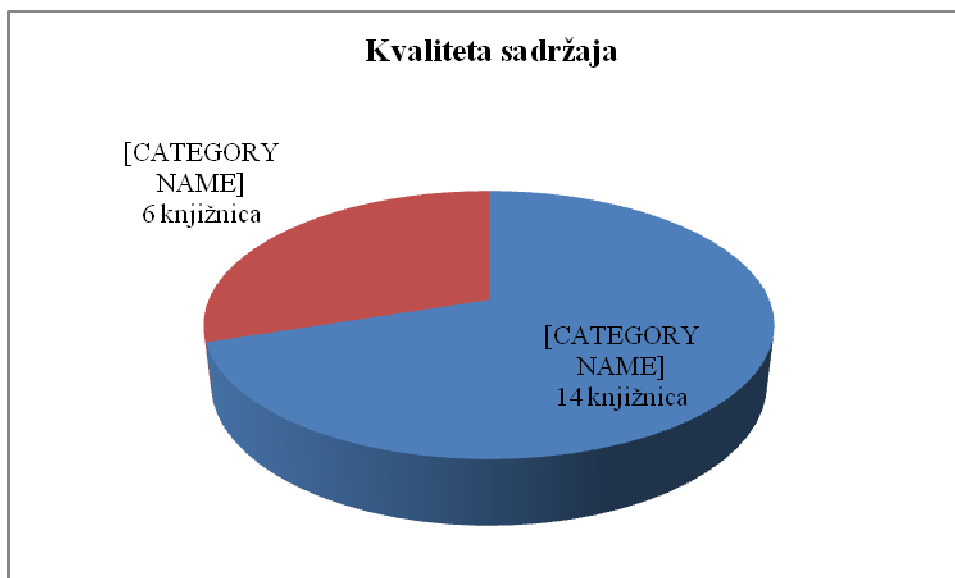
Grafikon 14: Prikaz jasne strukture stranice

Evaluacijski kriterij: Analiza ukazuje da ukupno 16 od 20 knjižnica ima jasno postavljenu strukturu mrežne stranice što čini 80% ispitanog uzorka, odnosno da ih 20% nema jasne kriterije u postavljanju strukture stranice.

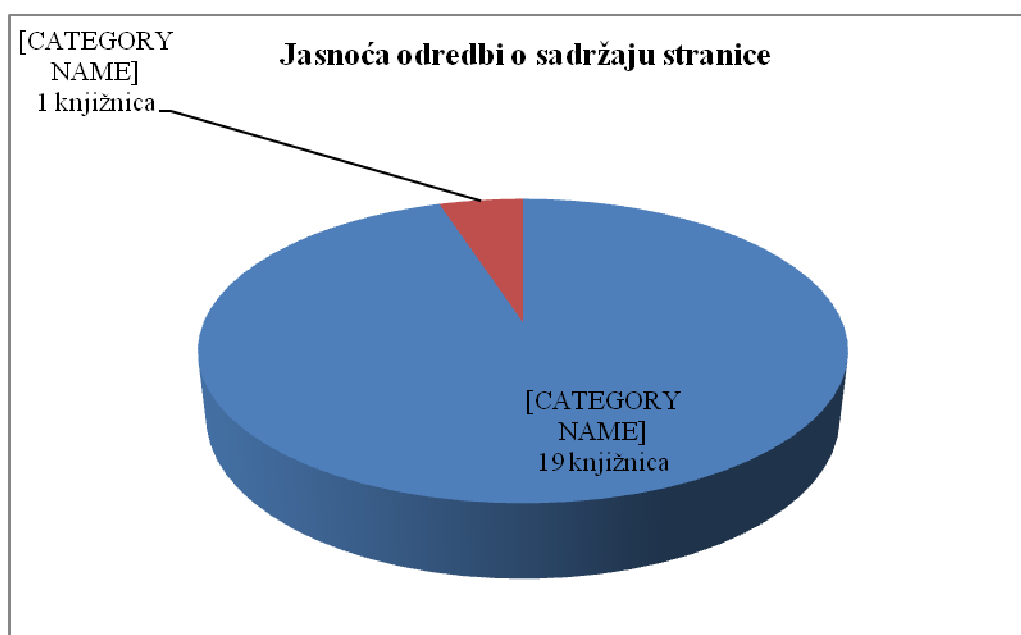
Grafikon 15: Prikaz pravilne uporabe jezika

Evaluacijski kriterij: Vlastitom (u ovom slučaju korisničkom) analizom pravilne uporabe gramatičkih i jezičnih konstrukcija razvidno je da 17 od 20 matičnih knjižnica poštuje gramatička i pravopisna pravila odnosno 85% dok ih 15% to ne čini.

Grafikon 16: Prikaz kvalitete sadržaja

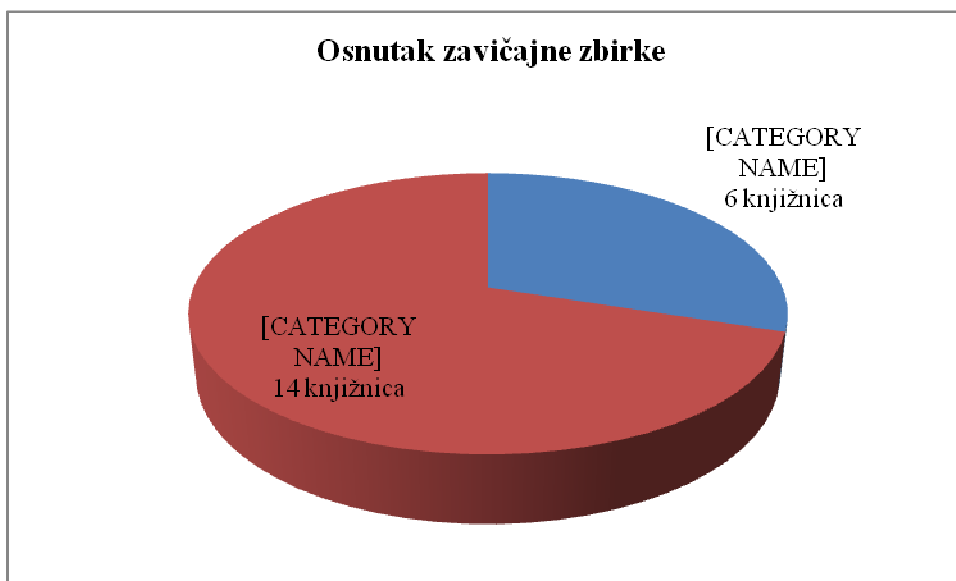
Evalucijski kriterij: Prikaz sadržaja (ne i samog sadržaja) kvalitetno daje 14 od 20 mrežnih stranica knjižnica u RH što je 70% matičnih knjižnica dok ih 30% postojeći sadržaj ne prikazuje na kvalitetan način.

Grafikon 17: Prikaz jasnih odredbi o sadržaju stranice

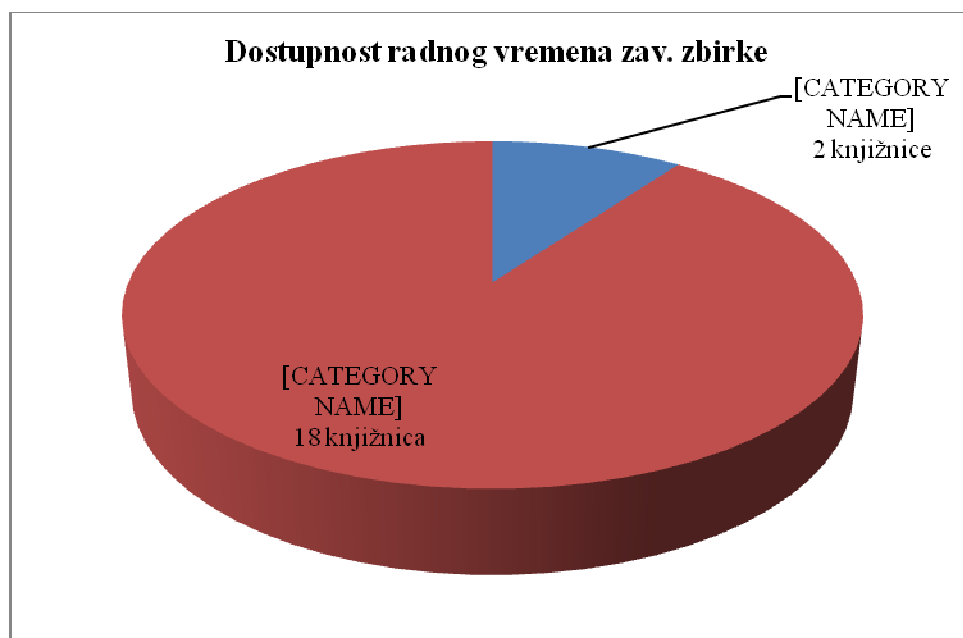
Evalucijski kriterij: Jasno definirane odredbe o samom sadržaju mrežne stranice knjižnice čini ukupno 95% hrvatskih matičnih knjižnica, odnosno sve matične knjižnice koje i posjeduju vlastitu mrežnu stranicu.

2. Kriterij: Prvi dojam i opće informacije o zavičajnoj zbirki

Grafikon 18: Prikaz datacije osnutka zavičajne zbirke

Evaluacijski kriterij: Povod, datum ili neki drugi podatak o dataciji osnutka zavičajne zbirke unutar narodne knjižnice na mrežnoj stranici navodi 6 od 20 županijskih matičnih knjižnica što je 30% matičnih knjižnica u Hrvatskoj.

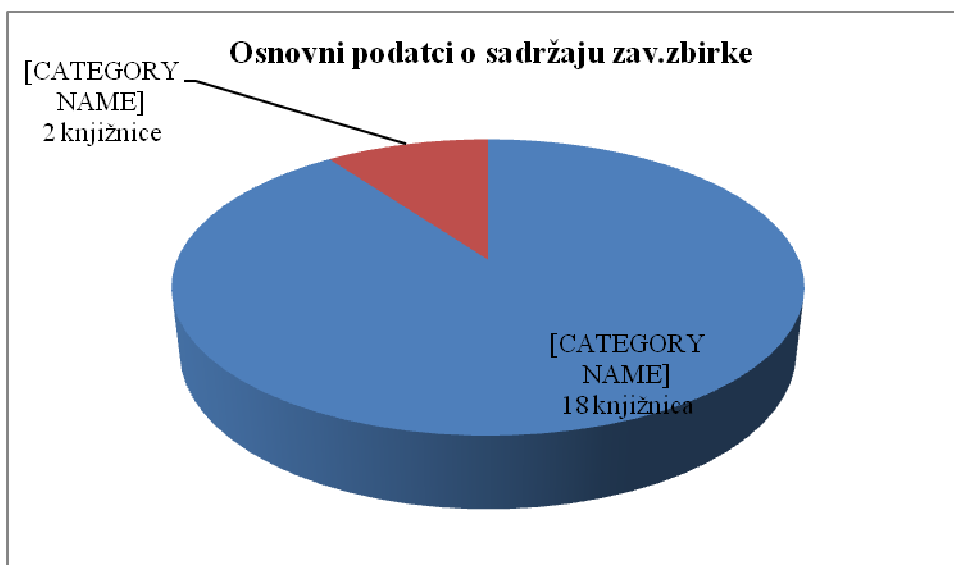
Grafikon 19: Prikaz radnog vremena zavičajne zbirke

Evaluacijski kriterij: Jasno i izričito navedeno radno vrijeme zavičajne zbirke na mrežnoj stranici zavičajne zbirke daju 2 od 20 knjižnica što je 10% matičnih knjižnica u Hrvatskoj dok preostalih 90% ne navodi radno vrijeme zbirke

Grafikon 20: Prikaz popisa zaposlenika zavičajne zbirke

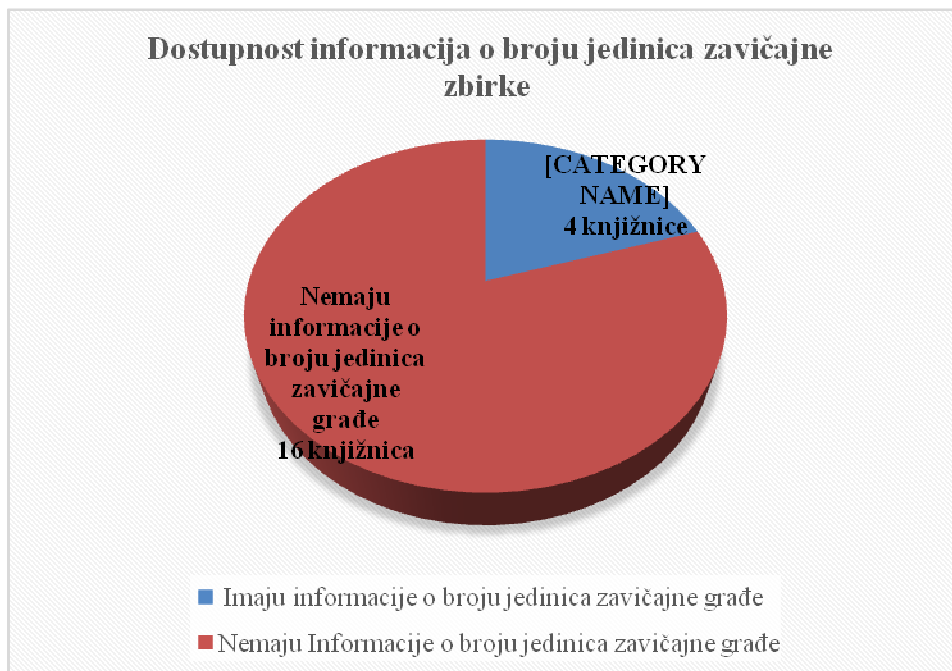
Evaluacijski kriterij: Popis zaposlenika zavičajne zbirke (imenom i prezimenom) na mrežnoj stranici zavičajne zbirke navodi 6 od 20 uzoraka hrvatskih knjižnica što je 30% matičnih knjižnica Hrvatske.

Grafikon 21: Prikaz osnovnih podataka o sadržaju zavičajne zbirke

Evaluacijski kriterij: Osnovne podatke o sadržaju zavičajne zbirke na mrežnoj stranici zavičajne zbirke iskazuje 18 od 20 matičnih knjižnica što je 90% matičnih knjižnica, 5% ne odnosi nikakve podatke o sadržaju zavičajne zbirke, a preostalih 5% uključuje knjižnicu koja nema vlastitu mrežnu stranicu.

3. Kriterij: Sadržaj zavičajne zbirke

Grafikon 22: Prikaz dostupnosti informacija o broju jedinica zavičajne građe

Evaluacijski kriterij: Ukupno 4 od 20 knjižnica uzorka navodi aproksimativni broj jedinica zavičajne građe na mrežnoj stranici zavičajne zbirke što čini 20% matičnih knjižnica u Hrvatskoj.

Grafikon 23: Prikaz detaljnijih uputa o korištenju građe

Evaluacijski kriterij: Način korištenja zavičajne građe kao građe od posebnog interesa za zavičajnu sredinu, a koja zahtijeva detaljnije upute o načinu njezina korištenja, na mrežnim

stranicama zavičajne zbirke iskazuje 1 od 20 ispitanog uzorka što čini 5% ispitanih knjižnica.

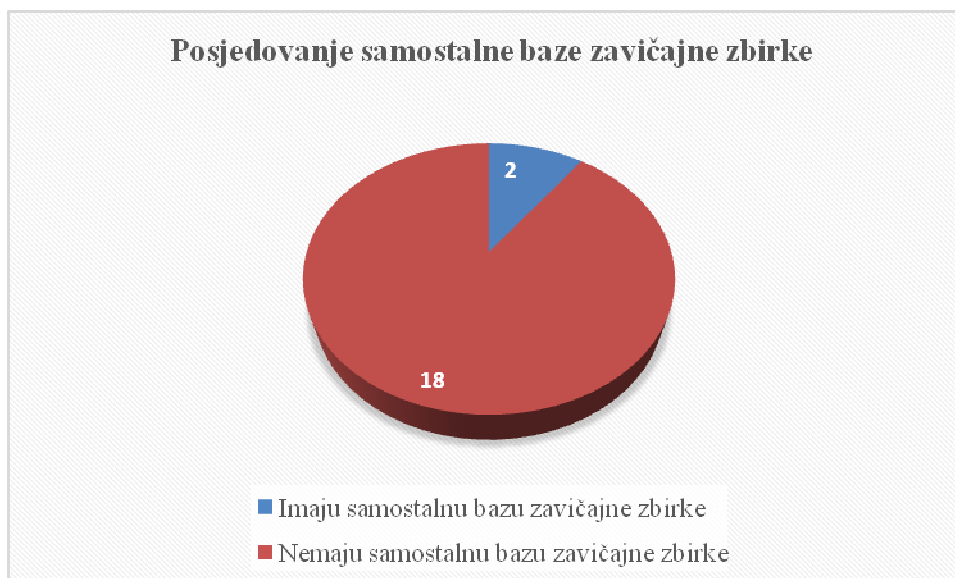
Grafikon 24: Prikaz mogućnosti pretraživanja prema vrsti građe

Evalucijski kriterij: Istraživanje mogućnosti kataložkog pretraživanja sadržaja prema vrsti građe ukazuje da je takva vrsta pretraživanja dostupna u 19 od 20 ispitanih knjižnica što je 95% matičnih knjižnica u Hrvatskoj.

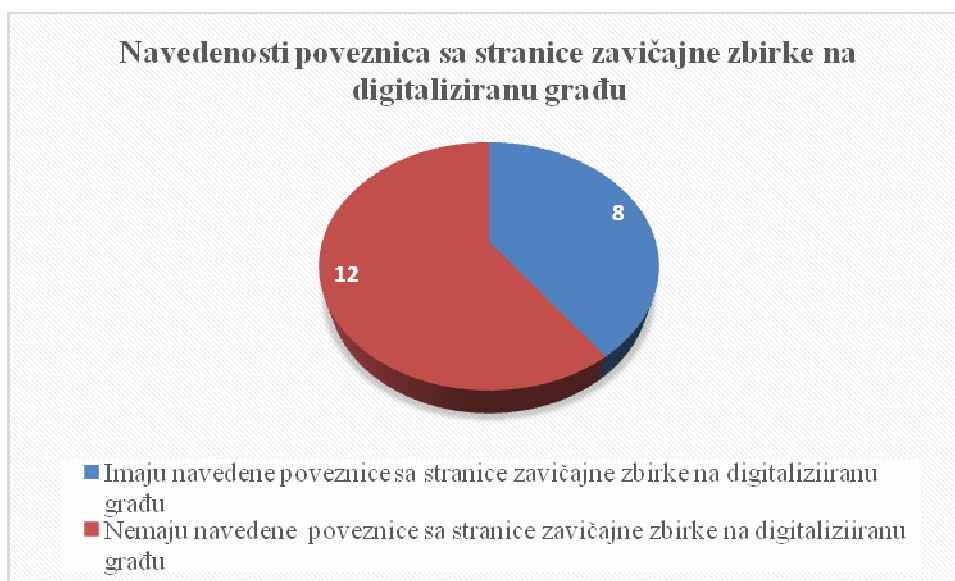
Grafikon 25: Prikaz mogućnosti pretraživanja prema temi

Evalucijski kriterij: Mogućnost detaljnog pretraživanja sadržaja zavičajne zbirke prema definiranoj temi putem mrežne stranice zavičajne zbirke ostvaruju 4 od 20 knjižnica što daje pozitivan odgovor u 20% ispitanog uzorka.

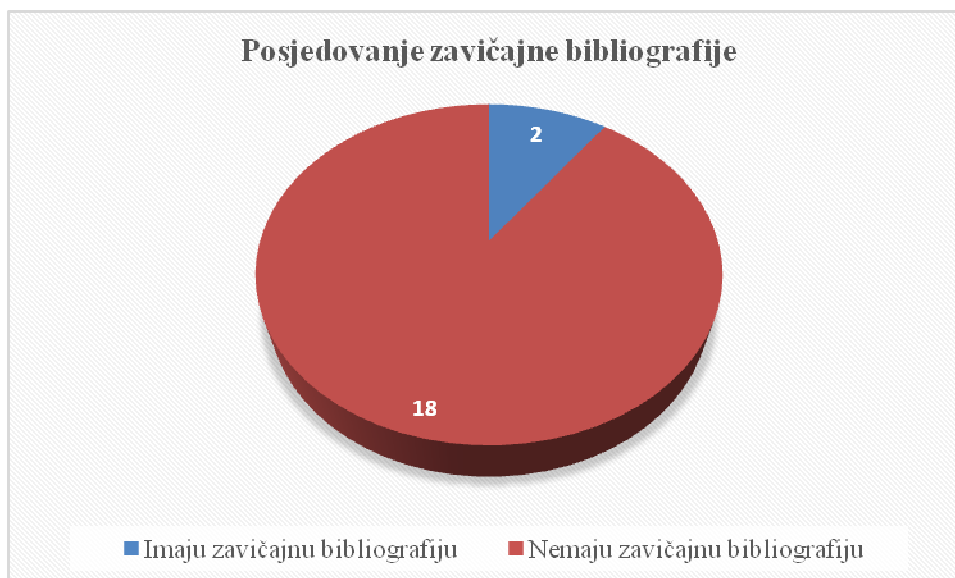
Grafikon 26: Prikaz postojanja samostalne baze građe zavičajne zbirke

Evalucijski kriterij: Samostalnu bazu građe zavičajne zbirke pretraživu putem mrežne stranice u istraživanju iskazuju 2 od 20 ispitanih knjižnica što daje pozitivan odgovor u 10% ispitanih knjižnica.

Grafikon 27: Prikaz postojanja poveznica sa stranice zavičajne zbirke na digitaliziranu građu

Evalucijski kriterij: Postavljene poveznice na mrežnoj stranici zavičajne zbirke na digitaliziranu građu zavičajne zbirke donosi 8 od 20 matičnih knjižnica u Hrvatskoj što je pozitivan rezultat u iznosu od 40% na ispitanom uzorku.

Grafikon 28: Prikaz postojanja zavičajne bibliografije

Evalucijski kriterij: Zasebno prikazanu zavičajnu bibliografiju kroz knjižničnu građu na mrežnom mjestu zavičajne zbirke iskazuju 2 od 20 ispitanih matičnih knjižnica odnosno 10% ispitanih knjižnica.

Grafikon 29: Prikaz prinova zavičajne građe

Evalucijski kriterij: Mrežni prikaz prinova (nove građe) u zavičajnoj zbirci na mrežnoj stranici zavičajne zbirke iskazuje 1 od ukupno 20 matičnih knjižnica u Hrvatskoj što daje pozitivan odgovor u 5% istraženog uzorka.

Grafikon 30: Prikaz baštinske zbirke pojedinca

Evalucijski kriterij: Zasebno istaknutu baštinsku zbirku pojedinaca (zavičajaca, zaslužnih pojedinaca) na mrežnom mjestu zavičajne zbirke iskazuje 8 od 20 ispitanih knjižnica odnosno 40% ispitanog uzorka.

4. Kriterij: Aktualnost i održavanje

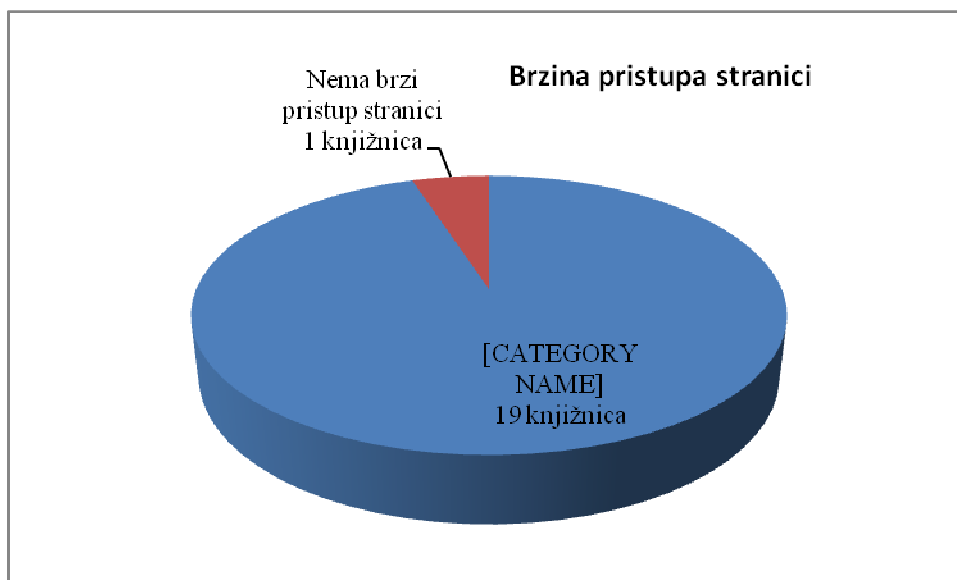
Grafikon 31: Prikaz vidljivosti datuma zadnje promjene

Evalucijski kriterij: Datum posljednje promjene sadržaja na mrežnoj stranici zavičajne zbirke iskazuje 9 od 20 ispitanih knjižnica što daje pozitivan odgovor u 45 % matičnih knjižnica Hrvatske.

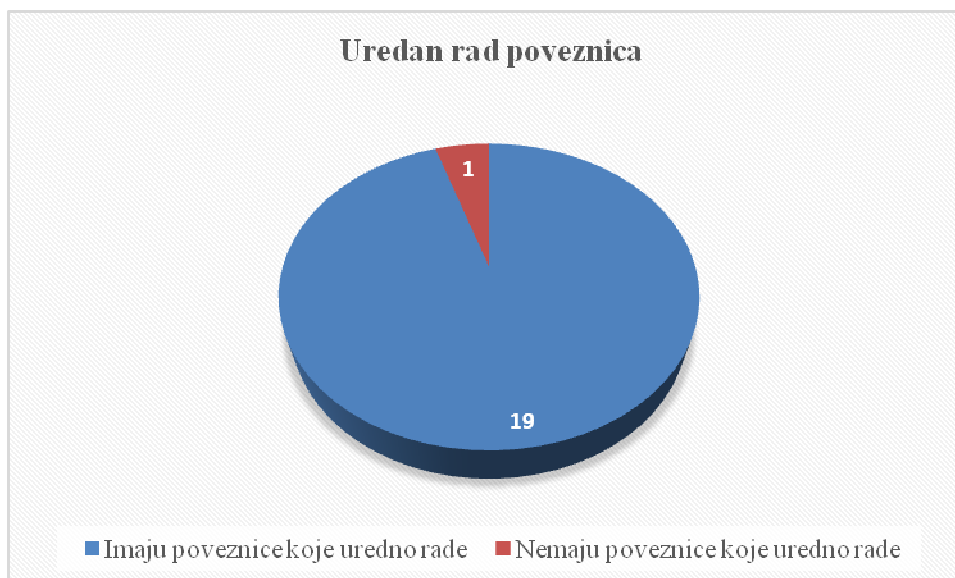
Grafikon 32: Prikaz redovne obnove sadržaja

Evaluacijski kriterij: Istraživanje redovite obnove sadržaja mrežne stranice zavičajne zbirke pokazuje da 16 od 20 matičnih knjižnica redovito obnavlja sadržaj mrežne stranice zavičajne zbirke što znači da 80% matičnih knjižnica redovito obnavlja sadržaj.

Grafikon 33: Prikaz brzine pristupa stranici

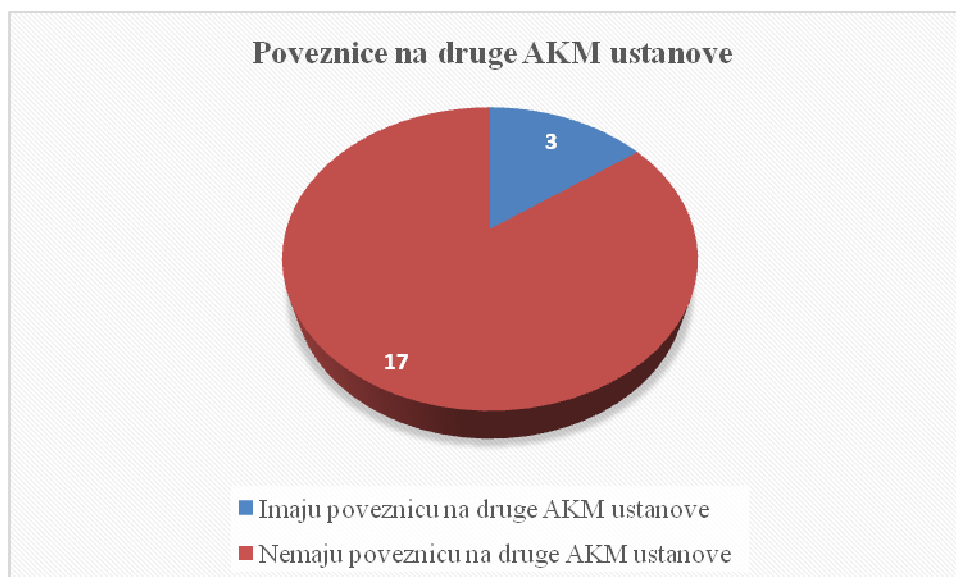
Evaluacijski kriterij: Brzi pristup mrežnoj stranici knjižnice ima 19 od 20 ispitanih knjižnica odnosno 95% matičnih knjižnica što ukazuje na značajnu kvalitetu ispunjavanja uvjeta ovog kriterija.

Grafikon 34: Prikaz urednog rada poveznica

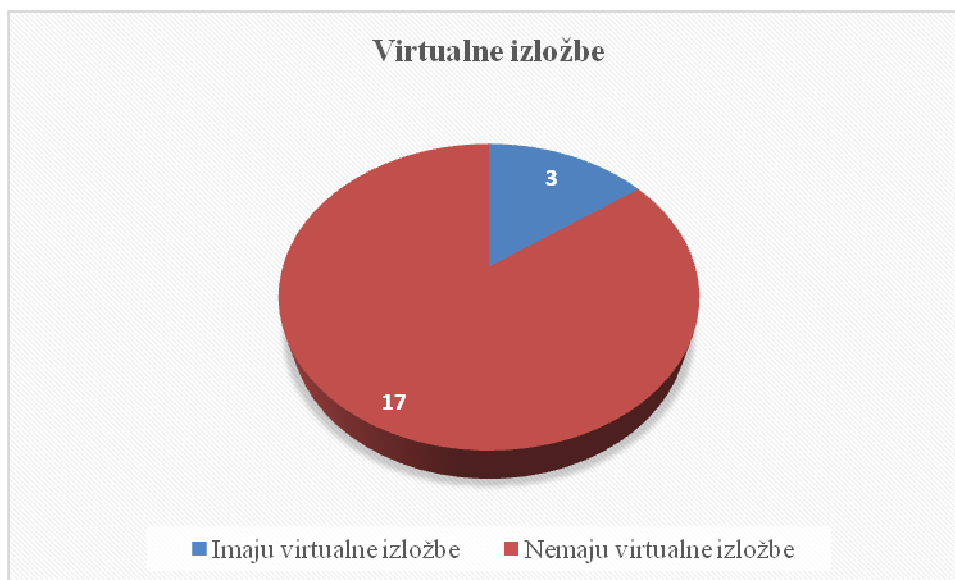
Evaluacijski kriterij: Istraživanje o urednosti rada poveznica sa mrežne stranice knjižnice na druga mrežna mjesta iskazuju da 19 od 20 poveznica uredno radi što znači da 95% istraženog uzorka ostvaruje urednu povezanost.

5. Kriterij: Izvori i usluge

Grafikon 35: Prikaz poveznica na druge AKM ustanove

Evaluacijski kriterij: Postojanje poveznica sa mrežne stranice zavičajne zbirke na mrežna mjesta drugih AKM ustanova (osim knjižnica) posjeduju 3 od 20 hrvatskih matičnih knjižnica tj. 15% istraženog uzorka.

Grafikon 36: Prikaz virtualnih izložbi

Evalucijski kriterij: Virtualnu zavičajnu izložbu kao način prezentacije zavičajne građe i njezina komuniciranja s korisnicima na mrežnoj stranici zavičajne zbirke rabe 3 od 20 knjižnica uzorka što daje pozitivan odgovor u 15% istraženog uzorka.

Evalucijski kriterij Edukacija o svrsi, cilju, načinu rada, sadržajima zavičajne zbirke, namijenjene raznim dobnim skupinama na mrežnim stranicama zavičajne zbirke ne iskazuju matične knjižnice, odnosno pozitivno iskazivanje u postotku iznosi 0% ispitanog uzorka.

Evalucijski kriterij Poziv korisnicima na darovanje građe zavičajnog sadržaja kao načina izgradnje i upotpunjavanja fonda, na mrežnoj stranici zavičajne zbirke ne iskazuju matične knjižnice u RH što daje 0% pozitivnog odgovora.

Evalucijski kriterij Predstavljanje organizacija događanja u zavičajnoj zbirci u obliku predavanja, izložbi, radionica i sl. na mrežnom mjestu zavičajne zbirke ne iskazuju matične knjižnice što daje pozitivan odgovor u iznosu od 0%.

Strane knjižnice

1. Kriterij: Opće informacije o knjižnici

Grafikon 37: Prikaz povijesti strane knjižnice

Evaluacijski kriterij: Ispitivanje povijesti nastanka i razvoja knjižnice na mrežnoj stranici knjižnice na uzorku od 20 svjetskih knjižnica daje pozitivan odgovor u 9 knjižnica što je 45% istraženih knjižnica.

Grafikon 38: Prikaz misije strane knjižnice

Evaluacijski kriterij: Misiju knjižnice, kao jedan o temeljnih dokumenta knjižnice, na mrežnom mjestu donosi 12 od 20 stranih knjižnica što daje pozitivan odgovor u 60% istraženog uzorka.

Grafikon 39: Prikaz razvojnih planova stranih knjižnica

Evaluacijski kriterij: Razvojni planovi knjižnice koji se odnose na knjižnične programe, prostorne razvojne planove, stručno usavršavanje zaposlenika, na mrežnim stranicama knjižnice donosi 12 od 20 ispitanih knjižnica na četiri (4) kontinenta što je 60% ispitanih stranih knjižnica.

Grafikon 40: Prikaz uporabe stranih jezika u stranim knjižnicama

Evaluacijski kriterij: Mogućnost korištenja stranog jezika (osim onog u službenoj uporabi) na mrežnim stranicama knjižnice iskazuju 4 od ispitanih 20 stranih knjižnica što je 20% ispitanog uzorka stranih knjižnica.

2. Kriterij: Opće informacije o zavičajnoj zbirci

Grafikon 41: Prikaz datacije osnutka zavičajne zbirke strane knjižnice

Evaluacijski kriterij: Točne podatke o dataciji osnivanja zavičajne zbirke ili povezanost njezinog osnivanja uz određeni povijesni, društveni ili neki drugi događaj, na mrežnim stranicama zavičajne zbirke iskazuju 8 od ukupno 20 stranih knjižnica što daje pozitivan odgovor od 40% na ispitanom uzorku.

Evaluacijski kriterij: istraživanje na uzorku od 20 stranih knjižnica iskazuje da svih 20 knjižnica na mrežnoj stranici zavičajne zbirke navodi radno vrijeme zavičajne zbirke što čini 100% ispitanog uzorka.

Grafikon 42: Prikaz imenovanog osoblja zavičajne zbirke strane knjižnice

Evaluacijski kriterij: Postojanje imenovanih zaposlenika zavičajne zbirke na mrežnom mjestu zavičajne zbirke u ispitanim stranim knjižnicama daje pozitivan odgovor u 5 od 20 ispitanih svjetskih narodnih knjižnica što je 25% istraženog uzorka.

Grafikon 43: Prikaz osnovnih podataka o sadržaju zavičajne zbirke

Evaluacijski kriterij: Osnovne podatke o sadržaju zavičajne zbirke na mrežnoj stranici zavičajne zbirke donosi 18 od ispitanih 20 stranih knjižnica što daje pozitivan odgovor u 90% ispitanog uzorka.

3. Kriterij: Sadržaj zavičajne zbirke

Evaluacijski kriterij Iskaz podataka o ukupnom broju jedinica zavičajne građe na mrežnoj stranici zavičajne zbirke ne donosi ni jedna od ispitanih svjetskih knjižnica odnosno 0% ispitanog uzorka iskazuje ukupan broj jedinica zavičajne građe.

Grafikon 44: Prikaz uputa o korištenju građe zavičajne zbirke strane knjižnice

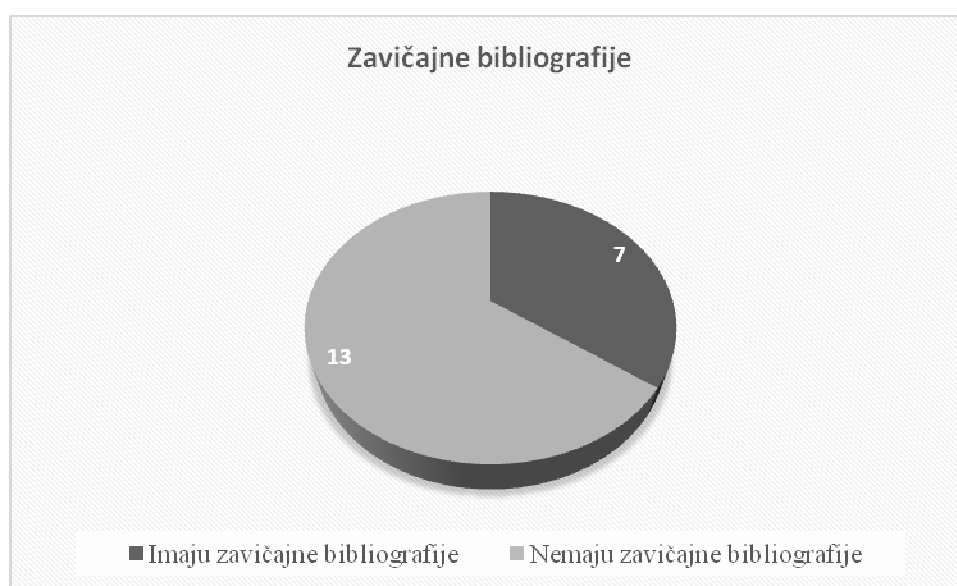
Evaluacijski kriterij: Prikaz detaljnih uputa o načinu korištenja zavičajne građe u zavičajnoj zbirci, na mrežnoj stranici zavičajne zbirke iskazuje 12 od ispitanih 20 knjižnica u svijetu odnosno 60% ispitanog uzorka.

Evaluacijski kriterij Pretraživanje sadržaja zavičajne zbirke putem kataloga kao obavijesnog pomagala prema određenoj temi iskazuje 20 od ukupno 20 istraženih svjetskih knjižnica što predstavlja 100% ispitanog uzorka stranih knjižnica.

Evaluacijski kriterij Pretraživanje sadržaja zavičajne zbirke putem knjižničnog kataloga prema vrsti građe ne iskazuje na mrežnoj stranici zavičajne zbirke niti jedna od 20 uzoraka istraženih knjižnica što čini 0% pozitivnog iskaza ispitanih stranih knjižnica.

Evalucijski kriterij Postavljene poveznice sa stranice zavičajne zbirke na digitaliziranu građu zavičajne zbirke iskazuje svih 20 istraženih knjižnica na reprezentativnom uzorku od 20 ispitanih svjetskih knjižnica što je 100% ispitanog uzorka stranih knjižnica.

Evalucijski kriterij: Organizaciju zasebne baze građe zavičajne zbirke dostupne putem mrežne stranice zavičajne zbirke na mrežnoj stranici ne iskazuje ni jedna od ispitanih knjižnica što daje pozitivan rezultat u 0% ispitanih stranih knjižnica.

Grafikon 45: Prikaz zavičajne bibliografije

Evalucijski kriterij: Prezentaciju zavičajne bibliografije na mrežnoj stranici zavičajne zbirke strane knjižnice donosi ukupno 7 stranih knjižnica što čini 35% ukupnog ispitanog uzorka.

Evalucijski kriterij Slobodan pristup digitaliziranoj građi zavičajne zbirke bez ograničenja (ograničenje temeljem autorskog prava, mogućnost pristupa određenim sadržajima uz naplatu i sl.) iskazuje svih 20 istraženih svjetskih knjižnica što čini 100% ispitanog uzorka.

Grafikon 46: Prikaz prinova u zavičajnoj zbirci strane knjižnice

Evalucijski kriterij: Prinova u fondu zavičajne zbirke značajan je način prezentacije zavičajne zbirke koju na mrežnim stranicama zavičajne zbirke iskazuju 3 od 20 istraženih uzoraka svjetskih knjižnica odnosno 15% ispitanog uzorka stranih knjižnica.

Grafikon 47: Prikaz baštinske zbirke pojedinaca

Evalucijski kriterij: Prezentaciju baštinske zbirke pojedinca- zavičajca na mrežnim stranicama zavičajne zbirke iskazuje 15 od ukupno ispitanih 20 stranih knjižnica što daje prezentaciju od 75%.

4. Kriterij: Aktualnost i održavanje

Grafikon 48: Prikaz datacija zadnjih izmjena na mrežnoj stranici zavičajne zbirke strane knjižnice

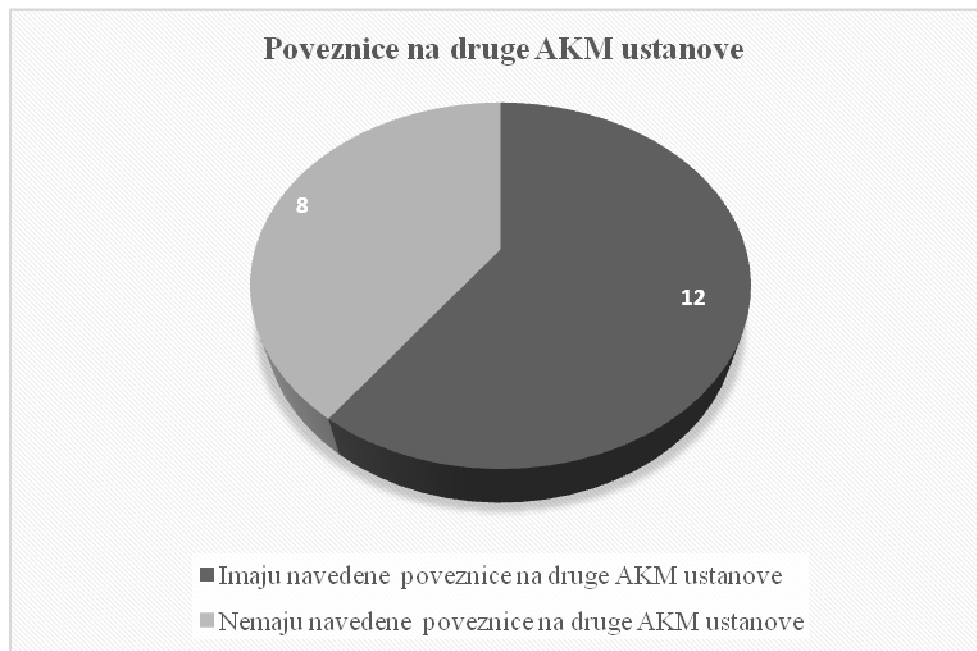
Evalucijski kriterij: Iskazivnje datacije posljednjih izmjena sadržaja mrežnog mjesta zavičajne zbirke donose 4 od 20 istraženih uzoraka svjetskih knjižnica što je 20% od ispitanih stranih knjižnica.

Evalucijski kriterij Istraživanje redovnog obnavljanja sadržaja mrežnih stranica zavičajnih zbirki stranih knjižnica pokazuje pozitivan odgovor u 100% iznosu, odnosno sve od 20 ispitanih knjižnica redovno obnavljaju sadržaj mrežne stranice.

Evalucijski kriterij Brzi pristup mrežnim stranicama zavičajne zbirke ostvaruje se u 100% iznosu što znači da svih 20 ispitanih knjižnica ostvaruje brzi pristup stranicama.

Evalucijski kriterij Poveznice postavljene sa mrežne stranice zavičajne zbirke uredno rade kod svih 20 ispitanih knjižnica što čini 100% pozitivan rezultat.

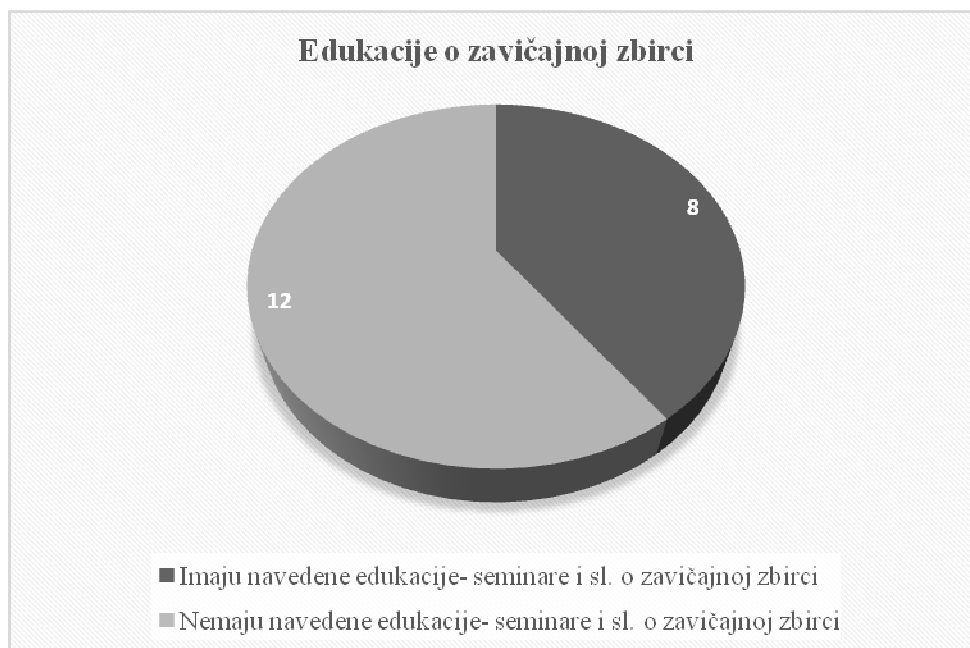
4. Kriterij: Izvori i usluge

Grafikon 49: Prikaz poveznica na druge AKM ustanove

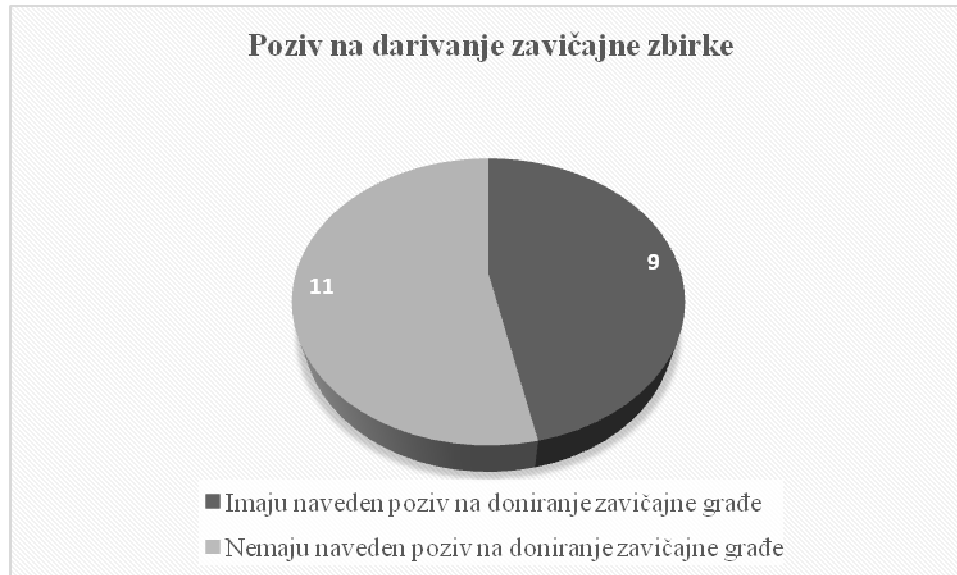
Evaluacijski kriterij: Postojanje poveznica na druge AKM odnosno baštinske ustanove (osim knjižnica), na mrežnim stranicama zavičajne zbirke daje 12 od istraženih 20 uzoraka svjetskih knjižnica odnosno 60% ispitanih stranih knjižnica.

Evaluacijski kriterij Virtualnu izložbu, kao komunikacijski oblik prezentacije sadržaja zavičajne zbirke, na mrežnom mjestu zavičajne zbirke, iskazuje svih 20 od 20 istraženih knjižnica što je 100% ispitanog uzorka stranih knjižnica.

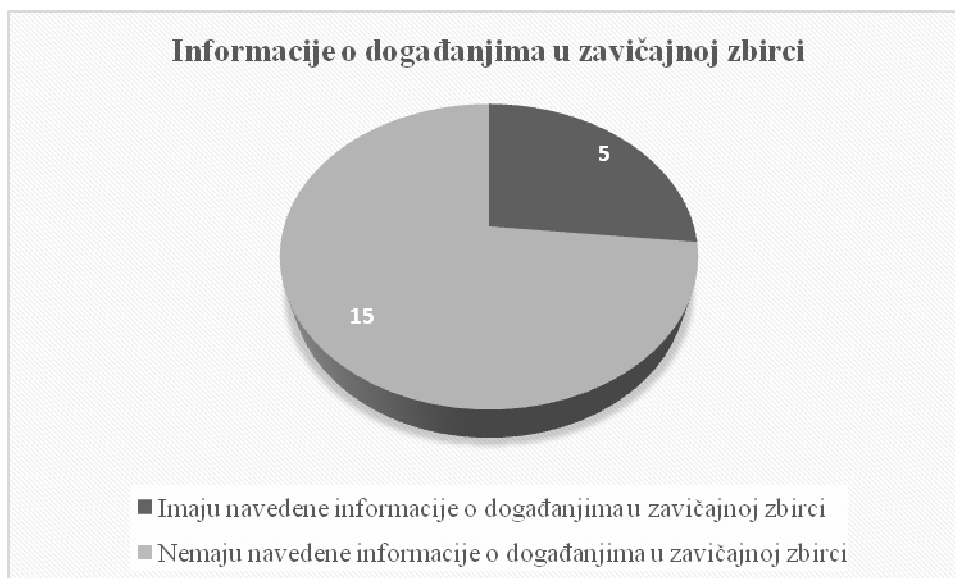
Grafikon 50: Edukacije - seminari i sl. o zavičajnoj zbirci strane knjižnice

Evaluacijski kriterij: Razni oblici edukacija o zadacima, svrsi, značenju zavičajne zbirke i njezine građe, namijenjeni raznim dobnim skupinama korisnika, u obliku seminara, radionica, tečajeva i sl. iskazuje 8 od 20 ispitanih uzoraka knjižnica u svijetu odnosno 40% ispitanih knjižnica u svijetu.

Grafikon 51: Prikaz poziv na darivanje zavičajne građe u stranim knjižnicama

Evaluacijski kriterij: Izgradnja i dopunjavanje sadržaja zavičajne zbirke njezin je trajni zadatak. Jedan od načina nabave građe je darovanje. Poziv korisnicima na darovanje građe za zavičajnu zbirku knjižnice na mrežnoj stranici zavičajne zbirke iskazuje 9 od 11 istraženih uzoraka knjižnica u svijetu odnosno 45% .

Grafikon 52: Prikaz informacija o događanjima u zavičajnoj zbirci strane knjižnice

Evaluacijski kriterij: Redovno objavljivanje informacija o događanjima (izložbama, predavanjima, radionicama) u zavičajnoj zbirci na mrežnim stranicama zavičajnih zbirki iskazuje 5 od 20 stranih knjižnica odnosno 25%.

3.10. Rasprava

Sustav matičnih knjižnica u Hrvatskoj zasniva se na dvije razine: državnoj – na čelu sa Nacionalnom i sveučilišnom knjižnicom kao središnjom matičnom knjižnicom te na drugoj razini koja obuhvaća županijske matične narodne knjižnice i sveučilišne, odnosno veleučilišne matične knjižnice.

Temeljnu matičnu djelatnost za narodne i školske knjižnice na području pojedine županije obavljaju županijske matične narodne knjižnice koje, za obavljanje matične djelatnosti trebaju ispunjavati opće uvjete koji podrazumijevaju status samostalne ustanove te posebne uvjete koji se odnose na knjižničnu građu, prostorne uvjete, odgovarajući broj osoblja i druge.

Uzorak predmetnog istraživanja u Hrvatskoj su županijske matične knjižnice čija osnovna zadaća sukladno *Pravilniku o matičnoj djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj*²⁶¹ je

²⁶¹ Pravilnik o matičnoj djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj. [citirano: 2013-04-05] dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/232299.html>

„obavljanje stručnog nadzora te organiziranje i razvoj mreže knjižnica u Republici Hrvatskoj, unapređivanje stručnoga rada u knjižnicama na načelima suvremene knjižnične teorije i prakse a radi što kvalitetnijeg obavljanja knjižnične djelatnosti u znanosti, obrazovanju, kulturi i društvu općenito.“

Hrvatska broji dvadeset županijskih matičnih knjižnica što čini nešto manje od 10% ukupnog broja narodnih knjižnica u Hrvatskoj.

Postojanje zavičajnih zbirki u narodnim knjižnicama regulirano je *Standardima za narodne knjižnice*²⁶² koji u čl. 6 navode da „Svaka narodna knjižnica vodi zavičajnu zbirku, te stoga istražuje, skuplja, obrađuje, pohranjuje i daje na korištenje knjižničnu građu o topografiji, povijesnom, gospodarskom i kulturnom razvitku područja na kojemu djeluje, a izrađuje i zavičajnu bibliografiju i središnji katalog.“ Ukoliko narodna knjižnica nema uvjeta za vođenje zavičajne zbirke, posao ili dio posla povjerava „nadležnoj županijskoj matičnoj knjižnici ili drugoj bolje osposobljenoj općinskoj knjižnici.“²⁶³ Na temelju podatka da od 203 narodne knjižnice 85% ih posjeduje zavičajne zbirke razvidno je da ih 15% nema uvjete za obavljanje poslova vođenja zavičajnih zbirki. Jedan od razloga je zasigurno i nedostatak osoblja na što ukazuje istraživanje S. Tošić-Grlač²⁶⁴ gdje autorica navodi da u zavičajnim zbirkama najčešće (u 60% slučajeva) radi jedan djelatnik koji obavlja i druge poslove, dok čak 33% knjižnica iskazuju da zavičajne zbirke nemaju djelatnika. Tek 5,9% knjižnica ima jednog djelatnika koji radi puno radno vrijeme. Time se aktualizira pitanje kvalitetne usluge knjižničara u zavičajnoj zbirci, odnosno njihove educiranosti u poznavanju socijalnih, obrazovnih i kulturnih kratanja u lokalnoj zajednici, pa suklo tome i pitanje prezentacije sadržaja zavičajne zbirke. Pitanje zapošljavanja stručnih djelatnika još uvijek nije riješeno.²⁶⁵

Usprkos činjenici da županijske matične knjižnice čine manje od 10% ukupnog broja knjižnica, udio zavičajne građe koji je pohranjen u njima čini 34% ukupne zavičajne građe narodnih knjižnica. Iz navedenog razvidna je uloga u organizaciji i prezentaciji zavičajne građe u djelatnosti županijskih matičnih knjižnica.

Jedan od načina komuniciranja zavičajnog sadržaja zavičajne zbirke je mrežna stranica koja prezentira digitalnu ili analognu građu koja se digitalizira.

²⁶² Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. [citirano: 2013-04-10] dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/270810.html>

²⁶³ Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. Čl. 6. [citirano: 2013-04-10] dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/270810.html>

²⁶⁴ Tošić-Grlač, Sonja: Model digitalne zavičajne zbirke za lokalnu zajednicu. Zagreb: doktorski rad, 2014., str. 117.

²⁶⁵ Županijske matične službe za narodne knjižnice: Izvješće o radu za 2011. I Plan rada za 2012. [citirano: 2014-7-17] dostupno na: <http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2012/01/%C5%BDupanijske-mati%C4%Dnesslu%C5%BEbe-RH-izvje%C5%Altaj-o-radu-za-2011-i-plan-rada-za-2012-pdf>

Brojčano najbrojnija digitalizirana građa u županijskim matičnim knjižnicama su razglednice koje, budući da se radi o starim izdanjima (druga polovica devetnaestog i početak dvadesetog stoljeća) su slobodna djela, relativno lako dostupna, vizualno privlačna i od velike dokumentarne vrijednosti. Digitalizirane knjige su stara izdanja zavičajnog sadržaja ili darovane zbirke građe zavičajaca te stoga ne postoji autorskoppravna zapreka u njihovoj digitalizaciji. Podatak o digitalizaciji umjetničkih slika u cjelini se odnosi na Gradsku knjižnicu Zadar, njezin projekt Delmata²⁶⁶ gdje je Ljubo Stipišić Delmata autorskim ugovorom učinio građu javno dostupnom. U suprotnom, autor umjetničkog djela je nositelj autorskog prava i ukoliko „nije pri njegovoj prvoj prodaji u pisanom obliku zabranio izlaganje djela ne može se poslije protiviti izlaganju, već odluku o tome donosi vlasnik djela.“²⁶⁷ Fotografska djela su kao umjetnička djela bez obzira na njihovu umjetničku vrijednost zaštićena. Knjižnica može posjedovati fotografiju u svom fondu, ali ukoliko su na njoj prikazane osobe, ali bez pristanka osoba²⁶⁸ ne može ju objaviti čak niti u slučajevima nastave ili istraživanja budući da se radi o pitanju zaštite osobnih podataka reguliranih Zakonom o zaštiti osobnih podataka.²⁶⁹ Navedenim zakonom uređuje se zaštita osobnih podataka fizičkih osoba sa svrhom zaštite privatnog života i ostalih ljudskih prava i temeljnih sloboda. U skladu sa Zakonom „osobni podatak je svaka informacija koja se odnosi na identificiranu fizičku osobu ili fizičku osobu koja se može identificirati ... osoba koja se može identificirati je osoba čiji identitet se može utvrditi izravno ili neizravno.“²⁷⁰ Novine i časopisi izuzetno su značajna vrsta građe za svaku knjižnicu, a posebice lokalni tisak kao dio zavičajnog fonda jer daju povijesni prikaz raznih oblika života zajednice i njezinih žitelja. Stoga i digitalizacija ove vrste građe zaslužuje posebnu pozornost upravo zbog pitanja autorskoppravne zaštite ne samo novinara kao autora priloga nego i urednika, fotografa, ilustratora, prevoditelja. Ako je autor priloga poznat, potpisan, uživa zaštitu tijekom života te sedamdeset godina nakon smrti. Ukoliko autor priloga nije poznat, nositelji prava na članke su novinske kuće. Tako fotografija objavljena u novinama tj. njezin autor podliježe zakonskoj zaštiti, ali i pisma čitatelja. Bez autorove dozvole knjižnica može umnožiti novinski članak ako se radi o privatnom korištenju za potrebe korisnika. Isto tako knjižnica može izraditi po jednu kopiju novina iz svog fonda

²⁶⁶ Delmata. [citirano: 204-11-28] dostupno na www.gkzd.hr/delmata

²⁶⁷ Horvat, Aleksandra; Živković, Daniela. Knjižnice i autorsko pravo. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2009. str. 56.

²⁶⁸ Zakon o zaštiti osobnih podataka. čl. 8. [citirano: 2014-09-22] dostupno na: www.zakon.hr/z/220/Zakon-o-za%C5%A1titi-osobnih-podataka

²⁶⁹ Zakon o zaštiti osobnih podataka. [citirano: 2014-09-22] dostupno na: www.zakon.hr/z/220/Zakon-o-za%C5%A1titi-osobnih-podataka

²⁷⁰ Zakon o zaštiti osobnih podataka. čl. 2. [citirano: 2014-09-22] dostupno na: www.zakon.hr/z/220/Zakon-o-za%C5%A1titi-osobnih-podataka

bez dozvole i plaćanja naknade, ali samo u svrhu korištenja kopije u prostoru knjižnice. Za potrebe digitalizacije i javne dostupnosti novina knjižnica se mora obratiti nositeljima autorskog prava. Ukoliko je isključivi nositelj autorskog prava novinska kuća, potrebno je njezino odobrenje. Ako se radi o pojedinačnim autorima-suradnicima, potrebno je obratiti se svakom autoru pojedinačno budući da u Hrvatskoj ne postoji udruga za kolektivno ostvarivanje prava. Ipak, suradnja sa Društvom za zaštitu novinarskih autorskih prava²⁷¹ pomaže u rješavanju dvojbenih slučajeva. Iz svega navedenog vidljiv je razlog digitalizacije starih novina u knjižnicama Hrvatske. Sitni tisak (ili kako se često naziva efemerna građa) najčešće ulazi u skupinu djela-siročadi (engl. *orphan works*) tj. djela kojima se autor ne može pronaći ili se ne može utvrditi. Za njih se preporuča marljiva potraga (eng. *diligent search*) za autorom, a koju se definira kao „razumnu i u dobroj vjeri obavljenju potragu za autorom u zemlji u kojoj je djelo prvi puta objavljeno.“²⁷² Budući da se radi o građi lokalnog obilježja, marljiva potraga za koju A. Horvat i D. Živković²⁷³ sugeriraju oglase u medijima, mrežna mjesta, relevantne publikacije, tisak udruga te mjesni tisak, mogu donijeti uspješna rješenja osobito ako se predloženi načini rabe u koordinaciji s intervjuima sa starijim pripadnicima zajednice.

Osim analogne građe koja se digitalizira, zavičajne zbirke sakupljaju i elektroničku građu, poglavito putem obaveznog primjerka, a čija je javna dostupnost zbog tehničke zaštite nakladnika ograničena. „Nacionalni zakoni obično određuju da je nositelj prava koji koristi tehničke mjere zaštite djela dužan određenim korisnicima na koje se odnose ograničenja autorskog prava omogućiti korištenje elektroničkih publikacija bez obzira na tehničku zaštitu.“²⁷⁴ Rješenje se pokušalo naći osiguravanjem posebnih mjera ili sklapanjem sporazuma. To podrazumijeva traženje dopuštenja od nositelja prava za svako pojedinačno djelo. Knjižnica ima zakonsko uporište koje joj omogućuje pobiranje elektroničke građe s interneta na temelju odredbi o obaveznom primjerku, ali bi korištenje tih djela u knjižnici moglo biti u suprotnosti s odredbom koja dopušta reproduciranje djela u posebnim slučajevima, ako nije u suprotnosti s redovitim iskorištavanjem djela. Najčešće rješenje je u zakonskoj regulativi kojom se pobranu internetsku građu smije koristiti samo u prostoru knjižnice, a pristup izvana samo istraživačima za potrebe znanstvenog rada i onim djelima koja nisu u prodaji.

²⁷¹ Društvo za zaštitu novinarskih autorskih prava. [citirano: 2014-11-19] dostupno na: <http://www.dznap.hr/>

²⁷² Horvat, Aleksandra. Autorsko pravo kao prepreka opsežnoj digitalizaciji kulturne baštine.// Zbornik radova – Asocijacija informacijskih stručnjaka, bibliotekara, arhivista i muzeologa (BAM), 5(2011), str. 20-24. [citirano: 2014-10-12] Dostupno na: www.cceol.com

²⁷³ Horvat, Aleksandra; Živković, Daniela. Knjižnice i autorsko pravo. str.103.

²⁷⁴ Ibidem, str.127.

Prilikom prezentacije sadržaja zavičajne zbirke knjižnice se često služe digitaliziranim omotima ili ovicima građe. Nositelj autorskog prava na omot ili ovitak može biti umjetnik koji ga je dizajnirao ili nakladnik s kojim je autor sklopio ugovor. U različitim zemljama pitanje javne objave omota/ovitka rješava se na različite načine²⁷⁵, dok hrvatsko zakonodavstvo dopušta organizatorima javnih izložbi i aukcija reproduciranje u svrhu promicanja u katalogima i na plakatima.

Knjižnice tj. zavičajne zbirke u Hrvatskoj uglavnom ne digitaliziraju zaštićena djela prvenstveno iz razloga nedostatka sredstava što je trenutno nerješiva situacija. Međutim, većim ulaganjem truda u istraživanja autorstva kod djela-siročadi (poglavito efemerna građa), sadržaj svake zavičajne zbirke bi se značajno obogatio.

Prezentacija sadržaja zavičajne zbirke ostvaruje se putem mrežne stranice koja je „dokument na mreži“²⁷⁶ i čija karakteristika je vanjsko i unutarnje povezivanje i prikazivanje u okvirima. Budući da vanjskim povezivanjem veze vode s jedne domene ili mrežne stranice na drugu domenu ili mrežnu stranicu, javlja se pitanje može li se pri povezivanju dogoditi povreda autorskog prava. Povezivanje ne predstavlja priopćavanje ni preradu stranice pa time nije povrijeđeno autorsko pravo i za koje nije potrebno tražiti suglasnost, ali je na mrežnoj stranici potrebno jasno oblikovati poveznicu.

S. Tošić-Grlač²⁷⁷ navodi primjere kada nije potrebno tražiti dozvolu nositelja autorskog prava za potrebe digitalizacije građe za zavičajnu zbirku:

- „ u slučaju da se autorsko djelo reproducira za privatno korištenje
- odobrenje se ne treba tražiti i ako je djelo rasprodano unazad dvije godine
- člankom 84. Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima digitalizacija u svrhu zaštite građe također ulazi u ovu skupinu autorskopравnih propisa i omogućuje knjižnici da realizira svoju zadaću u smislu brige o zavičajnoj građi lokalne zajednice, s tim da se ne omogućuje distribucija i korištenje građe putem interneta, već samo reprodukcija iz vlastitog primjerka autorskog djela na bilo koju podlogu najviše u jednom primjerku
- u svrhu nastave, razvoja znanosti, informiranja uz uvjet da posebni slučajevi korištenje ne mogu biti pravilo
- za predstavljanje građe putem izložbi, književnih večeri, susreta

²⁷⁵ Ibidem, str.117.

²⁷⁶ Ibidem, str.111.

²⁷⁷ Tošić-Grlač, Sonja. Model digitalne zavičajne zbirke za lokalnu zajednicu. str. 210-211.

- knjižnicama je prema čl. 93. dopušteno korištenje, reproduciranje i distribuiranje putem kataloga i plakata djela likovnih umjetnosti, arhitekture, primijenjenih umjetnosti, industrijskog dizajna te fotografskih djela“

Temeljem uvida u objavljene financijske podatke o financiranju digitalizacijskih projekata AKM ustanova u RH Ministarstva kulture²⁷⁸, vidljiv je financijski udio knjižničnih digitalizacijskih projekata u razdoblju od 2008. do 2014. godine. Tako je udio za digitalizaciju knjižnične građe u 2008. godini iznosio 36% ukupnog iznosa, godine 2009. 35,7%, godine 2010. 28,8%, godine 2011. 28%, godine 2012. 25%, godine 2013. 20%, i 2014. godine 35%. Vidljiva je i krivulja ulaganja sredstava MK za projekte digitalizacije koja nakon početka 2008. godine bilježi lagani pad do 2010. godine, rast 2011. godine, a potom drastičan pad do 2014. godine.

Brojčani udio knjižničnih projekata u ukupnom broju digitalizacijskih projekata iskazuje neujednačeno kretanje: godine 2008. iznosi 25%, godine 2009. 32%, godine 2010. 27%, godine 2011. 27%, godine 2012. postotak je 23%, 2013. je 18% i 2014. godine iznosi 29%.

Od ukupno 20 matičnih knjižnica u RH, 19 ih imaju vlastitu mrežnu stranicu što čini 95% onih koji se predstavljaju vlastitom mrežnom stranicom te ukazuje na značaj koji županijske matične knjižnice iskazuju mrežnim predstavljanjem sebe i svojih usluga. Putem istraživanja utvrđeno je da knjižnice omogućavaju jednostavan pristup stranici kroz jednostavnu adresu (95%), te su usmjerene na korisnike kroz privlačnu početnu stranicu (85%), jasnu strukturu stranice koja korisnicima omogućava snalaženje u sadržajima (80%), jasne odredbe o sadržaju (95%) i kvalitetu prezentirnog sadržaja (70%). Misiju knjižnice, čiji je zadatak osigurati

²⁷⁸ Digitalizacijski projekti arhivske, knjižnične i muzejske građe: pregled programa. [citirano: 2015-01-14] dostupno na: 2008. godina http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/odobreni%20programi%20u%202008.%20godini/Odobreni%20programi%20za%20Digitalizaciju%20arhivske%2018_04_2008.pdf
2009. godina <http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/odobreni%20programi%20u%202009.%20godini/Odobreni%20programi%20za%20.pdf>
2010. godina <http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/odobreni%20programi%20za%202010/Digitalizacija%202010.pdf>
2011. godina <http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/odobreni%20programi%20u%202011.%20godini/Odobreni%20programi%202011-%20digitalizacija.pdf>
2012. godina <http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/Odobreni%20programi%20u%202012.godini/Digitalizacija%2009.07.%20-%20odobreni%20programi%202012.pdf>
2013. godina <http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/Odobreni%20programi%20u%202013.%20godini/Digitalizacija%202013%20-%20odobreni%20programi%20jednogodi%20c5%a1nji.pdf>
2014. godina [http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/Odobreni%20programi%20u%202014.%20godini/27.03.2014%20Odobreni%20programi%20digi-talizacije%20za%202014%20g%20-%20jednogodi%20c5%a1nji%20\(3\).pdf](http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/Odobreni%20programi%20u%202014.%20godini/27.03.2014%20Odobreni%20programi%20digi-talizacije%20za%202014%20g%20-%20jednogodi%20c5%a1nji%20(3).pdf)

ukupnost izvora i službi sa svrhom razvoja istraživanja, podučavanja i učenja lokalne zajednice, usmjerenu na upoznavanje potreba korisnika, izgradnju zbirke i pomagala, osiguranje dostupnosti i promoviranje lokalnih izvora, omogućavanje očuvanja knjižničnih zbirke, suradnju sa drugim ustanovama u zajednici te poticanje razvoja knjižničarstva uopće, iskazuje polovica (50%) ispitanog uzorka.

Identitet i misija knjižnice podupiru se i razjašnjavaju putem snažnog razvojnog plana, a koji se može definirati kao odnos između knjižnične zbirke i sveukupnih ciljeva ustanove. Plan omogućava sagledavanje knjižnične zbirke u cijelosti te podupire razvoj odnosa između knjižnične zbirke i njezinih programa. Razvojne planove županijskih matičnih knjižnica na mrežnoj stranici donosi njih 30%.

Povijest ustanove značajan je pokazatelj njezine opstojnosti, tradicije, kontinuiranog i predanog rada. Također je i pokazatelj identiteta zajednice pa je njezina mrežna prezentacija i dokaz vjerodostojnosti što su matične knjižnice prepoznale iskazavši povijest svoje ustanove u 75%.

Povjerenje kod korisnika stvara i jasna struktura zaposlenika sa definiranim radnim jestima (a time i odgovornostima) što prezentira samo 20% ispitanog uzorka.

Istraženi podaci o mrežnoj stranici zavičajne zbirke pokazuju da 90% ispitanog uzorka daje osnovne podatke o sadržaju zbirke. Međutim, povijesni razvoj odnosno osnutak zavičajne zbirke, pogotovo ako je vezan uz neke povijesne ili lokalne događaje, što je za samu zbirku izuzetno značajno jer njezin kontinuitet postojanja govori o količini i sustavnom radu na sadržajnoj izgradnji zbirke, donosi 30% matičnih knjižnica na stranici zavičajne zbirke. Radno vrijeme zavičajne zbirke ne mora biti identično radnom vremenu knjižnice pogotovo u prethodno navedenoj situaciji zaposlenika na poslovima zavičajne zbirke – kada ih više od polovice radi i druge poslove, a više od 30% narodnih knjižnica u Hrvatskoj nema knjižničara zaduženog za rad u zavičajnoj zbirci. Stoga je izuzetno važno na mrežnoj stranici zavičajne zbirke naglasiti njezino radno vrijeme za korisnike, a što čini 10% županijskih matičnih knjižnica u RH.

Iskazati točan podatak o broju jedinica zavičajne građe na mrežnoj stranici zavičajne zbirke značajno je ne samo iz razloga statističke analize, što uobičajenom korisniku sadržaja građe ne mora biti relevantan podatak, nego predstavlja smjernicu korisnicima za dalja istraživanja, ali i mogućnost suradnje u obliku darivanja građe, informacija o drugim izvorima i slično. Samo 20% županijskih matičnih knjižnica numerički iskazuje broj jedinica građe zavičajne zbirke.

Budući da je zavičajna zbirka baštinska zbirka kao cjelina, u postojećoj zakonskoj regulativi je predviđen njezin status kao baštinske cjeline²⁷⁹ (baštinska zbirka u knjižnicama, galerijama, muzejima), ali do sada nije zabilježen niti jedan slučaj stjecanja statusa zavičajne zbirke narodne knjižnice kao baštinske cjeline. Budući da je građa zavičajne zbirke baštinska, jedinstvena građa, način njezina korištenja treba biti jasno definiran na stranici zavičajne zbirke što čini 5% matičnih knjižnica.

Pretraživost građe zavičajne zbirke prema vrsti građe dostupna je u 89% matičnih knjižnica, dok je pretraživost prema zadanoj temi omogućena u 20% narodnih knjižnica. Izradom virtualnih izložbi omogućila bi se tematska cjelovitost, brža i lakša dostupnost tematskog pretraživanja za korisnike koji od zavičajne zbirke očekuju brze i precizne informacije, bez mnogobrojnih „klikanja“.

Jedan od načina kojim bi se korisnicima približio sadržaj zavičajne zbirke i neciljani način pretraživanja sadržaja su zasebne baze zavičajne građe što iskazuje 10% matičnih knjižnica u Hrvatskoj.

Digitalizirana zavičajna građa, premda sadržajno dio zavičajnog fonda, jer se samo radi o drugom formatu građe iz zavičajne zbirke, iskazuje se kao zasebna zbirka i stoga 40% ispitanog uzorka na stranicu zavičajne zbirke postavlja poveznicu na digitaliziranu zavičajnu građu.

Korisnički začetak istraživanja zavičaja polazi od zavičajne bibliografije.²⁸⁰ One čine osnovu istraživanja, ali i stalnog obnavljanja, nadopunjavanja i, u konačnici, rezultat su bibliografskog istraživanja zavičajnog sadržaja. Mrežno prezentirane bibliografije zavičaja donosi 10% istraženog uzorka.

Jedno od sredstava komunikacije i prezentacije zavičajnih sadržaja, a i prikaza aktivnosti na radu zavičajne zbirke, mrežni su iskaz prinovljene građe u zavičajnom fondu koju donosi 5% istraženog uzorka.

Lokalne sredine Hrvatske obiluju zavičajcima (prema definiranim kriterijima zavičajnosti), koji su nezaobilazan čimbenik u nastanku i bilježenju zavičajne povijesti. Njihove knjižnice, rukopisna i ostala građa, predmet su istraživanja, sakupljanja i obrade zavičajne zbirke kao cjeline, ali i specifičnosti kraja. U 40% ispitanog uzorka županijske matične knjižnice mrežno prezentiraju cjelokupnu ostavštinu značajnih pojedinaca kao sastavni dio zavičajne zbirke.

²⁷⁹ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara. [citirano: 2015-01-15] dostupno na: <http://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara>

²⁸⁰ 21,1% zavičajnih zbirki ima bibliografiju u analogom formatu. Tošić-Grlač, Sonja. Model digitalne zavičajne zbirke za lokalnu zajednicu. str. 124.

Evaluacijski kriterij tehničkih elemenata (aktualnosti i održavanja) ukazuje na ažurnost u smislu redovnog obnavljanja sadržaja (80%), brzine pristupa mrežnoj stranici (95%) te postavljenih poveznica na druga mrežna mjesta (95%), a što s korisničkog aspekta utječe na učinkovitost, korisnost i povjerljivost mrežne stranice.

Budući da su knjižnice sastavni dio baštinskih, tzv. AKM ustanova glede predmeta sakupljanja, čuvanja, obrade, osiguranja dostupnosti, za potrebe korisničkih istraživanja potrebno je uspostaviti poveznice s njima, a što čini 15% zavičajnih zbirki županijskih matičnih knjižnica.

Jedan od načina komuniciranja zavičajnog sadržaja s korisnicima je virtualna izložba. Dok izložbe analogne građe podliježu zakonima fizike po kojima jedan predmet može biti izložen na jednom mjestu u isto vrijeme, virtualne izložbe savladavaju barijere vremenitosti, fizičke udaljenosti i prostora. Virtualna izložba je rezultat procesa digitalizacije, a odabrana građa se grupira u tematske cjeline koje povezuje neka tema, ideja, koncept, odnosno sadrži prezentaciju građe koja ilustrira neku priču. Kao takva, značajan je korisnički izvor informacija o određenoj temi. Istraživanje je pokazalo da 15% županijskih matičnih knjižnica donosi virtualne izložbe zavičajne građe.

I za same knjižničare koji rade na poslovima zavičajne zbirke korisni su svi oblici edukacije za rad u specifičnom okruženju koje zahtijeva interdisciplinarni pristup. Da bi knjižničar u zavičajnoj zbirci mogao korisnika uputiti u sadržaj, način, mogućnosti korištenja zavičajne građe, potrebno je organizirati edukacijske programe prilagođene raznim dobnim i obrazovnim skupinama korisnika. Županijske matične knjižnice ne organiziraju takve oblike edukacije te je rezultat istraživanja na ispitanom uzorku 0%.

Zavičajna zbirka, kao bilo koja druga knjižnična zbirka, zahtijeva stalno popunjavanje fonda, a budući da se u većini slučajeva radi o retroaktivnom postupku, zadatak nameće izuzetnu angažiranost i stalnu suradnju s lokalnom populacijom. Putem mrežne stranice zavičajne zbirke moguće je uputiti poziv stanovništvu na darovanje zavičajne građe što nije praksa županijskih matičnih knjižnica i iskazani rezultat je 0%.

Prezentacija bilo kojeg zavičajnog sadržaja u bilo kojem obliku (izložba, predavanje, seminar, radionica) oblik je mrežne komunikacije s korisnicima, s rezultatima koji mogu dovesti do pozitivnih pomaka – npr. aktivnim uključivanjem korisnika te kroz to dobivanjem relevantnih informacija, same zavičajne građe i sl. Ovaj oblik komuniciranja s korisnicima na mrežnim stranicama zavičajne zbirke županijske matične knjižnice ne koriste tj. rezultat istraživanja je 0%.

Uspredbe radi, istraživanje mrežne prezentacije zavičajne zbirke provedeno je na reprezentativnom uzorku od dvadeset svjetskih knjižnica na temelju 26 evaluacijskih kriterija grupiranih u 5 istih skupina. Rezultati ukazuju na različit pristup istom problemu.

Misiju strane knjižnice iskazuje 60% ispitanog uzorka, za razliku od 50% hrvatskih knjižnica. Različitost je još očitija u mrežnom iskazu razvojnih planova koje strane knjižnice daju u iznosu od 60% za razliku od hrvatskih knjižnica kod kojih to čini samo 30% knjižnica. Povijest svoje knjižnice donosi 45% stranih knjižnica koji iznos je znatno manji od hrvatskog (75%). Ni hrvatske niti strane knjižnice ne iskazuju sklonost ka prezentaciji svojih sadržaja na stranom jeziku – u oba slučaja se radi o 20% pozitivnog odgovora ispitanika.

Iskazana razlika posebno je zamjetna kada se radi o prikazu radnog vremena zavičajne zbirke gdje je ono u hrvatskim knjižnicama zastupljeno u 10% vrijednosti, a u stranim knjižnicama u 100% vrijednosti. Slična situacija je pri iskazu pretraživanja u zavičajnoj bazi prema temi koja u stranim knjižnicama je prezentirana u 100% iznosu, zavičajnoj bibliografiji (35%), baštinskoj zbirci pojedinaca (75%) te poveznicama s mrežne stranice zavičajne zbirke na digitaliziranu građu zavičajne zbirke u 100% iznosu (naše knjižnice 40%). Značajno bolje rezultate strane knjižnice iskazuju u okviru kriterija izvora i usluga. Tako postojanje poveznica s AKM ustanovama iskazuje 60% uzorka (u odnosu na naših 15%), prezentaciju građe putem virtualnih izložbi u 100% iznosu (naših 15%), edukacijske programe o zavičajnoj zbirci 40% (naše knjižnice 0%), suradnji sa korisnicima u području darovanja građe 45% (naših 0%) te najavi događanja u zavičajnim zbirkama na mrežnim stranicama zavičajnih zbirki 25 % (naših 0%).

Prilikom istraživanja, postavljeno je nekoliko hipoteza, a prva hipoteza (ona koju istražujemo) je da matične knjižnice promoviraju vlastite sadržaje i djelatnost putem mrežnih stranica. Tijekom provjere hipoteze koristili smo studentovu t-raspodjelu zato što je riječ o malom uzorku (20 županijskih matičnih knjižnica) te se donosi zaključak o prihvaćanju hipoteze (uz razinu značajnosti od 5%) odnosno, 95% knjižnica pokazalo da daju temeljne informacije o knjižnici.

Druga postavljena hipoteza je da su zavičajne zbirke narodnih knjižnice potencijal u održanju zavičajnog identiteta kao temelja nacionalnog identiteta te se navedena hipoteza prihvaća (uz razinu značajnosti od 5%) zato što više od 65% knjižnica iskazuje prihvaćanje uloge u održanju zavičajnog identiteta.

Treća hipoteza je da su knjižnice utvrdile model dobro organizirane mrežne stranice zavičajne zbirke koja omogućava učinkovitost i dostupnost sadržaja zavičajne zbirke te se navedena hipoteza odbacuje (uz razinu značajnosti od 5%). Odnosno, prihvaća se alternativna

hipoteza prema kojoj knjižnice nisu utvrdile model dobro organizirane mrežne stranice zavičajne zbirke s omogućenom učinkovitosti i dostupnosti sadržaja zavičajne zbirke.

Četvrta hipoteza je da zavičajne zbirke matičnih knjižnica imaju potporu u cjelokupnom sustavnom postupku digitalizacije zavičajne građe, a posljedično i u njihovoj prezentaciji putem mrežnih stranica. Hipoteza se odbacuje uz razinu značajnosti od 5%, odnosno prihvaća se alternativna hipoteza koja definira zavičajne zbirke matičnih knjižnica kao nekog tko nema potporu u cjelokupnom postupku digitalizacije zavičajne građe, a posljedično i u njihovoj prezentaciji putem mrežnih stranica.

3.11. Zaključak

Istraživanje je prvenstveno bilo usmjereno na utvrđivanje kvalitete predstavljanja sadržaja zavičajnih zbirki županijskih matičnih knjižnica, a u cilju održanja zavičajnog identiteta kao temelja nacionalnog identiteta.

Mrežna stranica zavičajne zbirke čini digitalni baštinski proizvod koji treba biti usmjeren na zadovoljavanje potreba korisnika. Digitalni baštinski proizvod nastaje u procesu u kojem se od analogne baštine dolazi do digitalne kulturne baštine. Sam proces digitalizacije zahtijeva postojanje analogne građe, dobro razrađen plan digitalizacije koji se provodi u tri radna procesa: pripremni postupak sa brojnim aktivnostima od kadrovskog ekipiranja, istraživanja postojanja/nepostojanja autorskih zapreka, suradnju sa drugim ustanovama itd., samu realizaciju aktivnosti sa odabirom i evaluacijom građe, skeniranjem, pridruživanjem metapodataka i dodatnih tekstova koji detaljnije objašnjavaju jedinicu građa te u konačnici osiguranjem dostupnosti i korištenja zavičajnih sadržaja.

Prikazani rezultati ukazuju da je dobra prezentacija zavičajne građe zahtijevan zadatak svake, pa tako i županijskih matičnih knjižnica te da je za njezino djelovanje potrebno osigurati najmanje jednog stručnog djelatnika s interdisciplinarnim kompetencijama, a što nameće pitanje dodatnog obrazovanja za specijaliste – zavičajne stručnjake. Rad zaposlenika u zavičajnoj zbirci i njezinoj prezentaciji potrebno je provoditi u kontinuitetu, što potvrđuje analiza S. Tošić-Grlač.²⁸¹

²⁸¹ Tošić-Grlač, Sonja. Model digitalne zavičajne zbirke za lokalnu zajednicu. str. 117-118.

Budući da su mrežne stranice zavičajne zbirke primarno sučelje prema korisnicima, čak ogledala kulture neke zemlje, moguće je govoriti o određenim obrascima u mrežnoj komunikaciji.

Od mrežne stranice se očekuje da prezentira opće i servisne informacije o ustanovi koja podrazumijeva mrežnu adresu, poštansku adresu, radno vrijeme za korisnike, organizacijsku strukturu (odjeli, zbirke), popis zaposlenika sa kontaktima (telefon, elektronička pošta), povijest ustanove, informacije o misiji, strategiji i viziji ustanove, razvojne planove, podatke o događanjima, informacije o prinovama, ali i pravne akte knjižnice (statute, pravilnike, izvješća, zaključke, kolektivne ugovore). Mrežna stranica zavičajne zbirke kao opće servisne podatke treba sadržavati podatke o osnutku zbirke, njezinom prostornom smještaju, egzaktnom broju jedinica građe, bazi zavičajne građe, popisu zaposlenika sa kontaktima, radnom vremenu zavičajne zbirke, uvjetima korištenja građe. Kao dodatni sadržaj mrežna stranica zavičajne zbirke treba sadržavati informacije o prinovama u fondu, digitalizirana vlastita izdanja, zavičajni kalendar, biografije znamenitih zavičajaca (književnika, umjetnika, utemeljitelja ustanove i sl.).

Usluge koje mrežna stranica zavičajne zbirke treba osigurati svojim korisnicima obuhvaćaju uvjete korištenja građe, mogućnost međuknjižnične posudbe (prvenstveno unutar županijskih granica), izradu zavičajnih tematskih bibliografija te komunikaciju sa korisnicima putem najčešće postavljenih pitanja vezanih uz temu zavičaja.

Poveznica na druge mrežne stranice značajan je element rada zavičajne zbirke jer podrazumijeva povezivanje sa drugim AKM ustanovama, lokalnim jedinicama uprave i samouprave, kulturnim društvima i udrugama, turističkim zajednicama.

Komuniciranje digitalne kulturne baštine ostvaruje se putem odabranih jedinica građe kao reprezentativnih primjeraka, mrežnih zbirki, virtualnih izložbi, usmene povijesti.

Pri izradi mrežne stranice polazišna osnova je korisnik. Stoga prezentirani sadržaj mora biti dostupan, brzo dostupan, razumljiv i komunikativan. Sadržaji ne trebaju biti previše uski, akademski i institucionalno fokusirani.

4. MODEL MREŽNE STRANICE ZA VIČAJNE ZBIRKE

4.1. Uvod

Prilikom izgradnje zavičajne zbirke općenito, potom kroz digitalizaciju građe, kao krajnji cilj u svrhu dostupnosti, nameće se pitanje što predstaviti. Zadatak zavičajne zbirke je prikaz zavičaja u cjelini, njegovih socijalnih, kulturnih, gospodarskih karakteristika općenito. Svaka zavičajna zbirka, kao specifičan dio zavičaja a time i knjižnice, temeljem interdisciplinarnog istraživanja, putem osnovnih smjernica zavičajne zbirke, nastojat će prikazati cjelokupan razvoj zajednice, sa naglaskom na osnovne postavke koje su određivale razvoj i povijest zajednice. Stoga ne postoji jedinstven, univerzalni model kako predstaviti zajednicu, ali interdisciplinarnim istraživanjima moguće je odrediti koji elementi su definirali sadašnje stanje ili uzrokovali temeljne promjene u lokalnoj zajednici.

U nastavku donosim model mrežne stranice za zavičajne zbirke narodnih knjižnica u Hrvatskoj, u svrhu prezentacije i komunikacije zavičajnih sadržaja, a koji je utemeljen na relevantnoj literaturi i primjenjiv u hrvatskim knjižnicama.

4.2. Povijesni pregled pravnog uređenja digitalizacije u svijetu

Sagledavajući rastuću svijest o potrebi očuvanja i pristupa svjetskoj baštini podložnoj nestajanju, ilegalnoj trgovini, uništenju, neprimjerenoj pohrani, godine 1992. UNESCO donosi *Program svjetskog pamćenja* (Memory of the World Programme).²⁸² Osnovne smjernice definirane su kroz ugovor sa IFLA-om, ICA-om (International Council on Archives) te usklađene s knjižničnim i arhivskim popisima građe. Ciljevi programa su olakšati očuvanje dokumentarne građe najadekvatnijim tehnikama, omogućavanje pristupa dokumentarnoj građi (što je trebalo potaknuti digitalizaciju) i izradu kataloga dostupnih putem interneta te razvijanje svijesti o postojanju i iznimnom značaju svjetske dokumentarne građe.

²⁸² Memory of the World Programme. [citirano: 2013-12-14] dostupno na: <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/flagship-project-activities/memory-of-the-world/about-the-programme/>

Sedam godina potom Europska komisija donosi *Inicijativu eEurope*²⁸³ sa ciljem da se svakog građanina, kućanstvo, školu, poduzeće, uvede u digitalno doba, da se stvori Europa koja je digitalno pismena u procesu socijalne inkluzivnosti, kohezije i povjerenja korisnika. Ovaj akt slijedit će *Akcijski plan eEurope 2002* iz 2000. godine²⁸⁴ koji je bio usmjeren na eksploataciju prednosti koje donosi internet i koji je integralni dio *Lisabonske strategije* za stvaranje Europe najdinamičnijom ekonomijom zasnovanoj na znanju. Bio je usmjeren na tri osnovna cilja: jeftin, brz i siguran internet, ulaganje u ljude i njihove vještine i poticanje uporabe interneta. Ostvareni rezultati prezentirani su 2003. godine u konačnom izvješću, te je Vijeće pristupilo novoj fazi – *Akcijskom planu eEurope 2005* koji je bio fokusiran na široku uporabu tehnologija sa ciljem pružanja mrežnih usluga javnom i privatnom sektoru.

Plan iz 2000.g. je preporučao stvaranje koordinativnog mehanizma za programe digitalizacije, te su kao rezultat 2001. godine nastali *Lundska načela* (Lund Principles)²⁸⁵, kasnije razvijena u *Lundski akcijski plan*²⁸⁶ koji predstavlja plan za postupke koje su u nadležnosti članica EU-a i Komisije. Osnovni zaključci članica kretali su se u smjeru potrebe ustanovljavanja foruma koordinacije, podupiranja razvoja digitalizacijskih programa, razvoja mehanizama za promociju primjera dobre prakse te zajedničkih napora ka ostvarivanju europske digitalne baštine vidljivom i dostupnom. *Lundski principi* nastaju na temeljima pripremnih sastanaka u Luxemburgu 2000. godine gdje su sagledavane vrijednosti i značenja europske digitalizirane kulturne i znanstvene baštine. Europa posjeduje jedinstvenu i značajnu kulturnu i znanstvenu baštinu te je digitalizacija vitalna aktivnost koja osigurava poboljšani pristup i očuvanje kolektivne baštine. Utvrđeni su i ključni problemi koji ograničavaju potencijale. Lundski akcijski program se usmjeravao na interoperabilnost, potrebe korisnika, dobru praksu i inovativnost. Aktivnost vrednovanja kao metodologija izabrana je radi nadgledanja inicijativa, projekata i programa.

Budući da je većina zadataka iz eEurope akcijskog plana 2002. ostvarena, Vijeće prelazi u sljedeću fazu - *Akcijski plan eEurope 2005: informacijsko društvo za sve*²⁸⁷, a koji je predstavljen na Vijeću u Sevilli u lipnju 2002. Ovaj plan bio je usmjeren ka širokom

²⁸³ eEurope Initiative. [citirano: 2014-07-12] dostupno na: http://europa.eu/legislation_summaries/information_society/strategies/124221_en.htm

²⁸⁴ Action Plan 2000. [citirano: 2014-07-12] dostupno na: http://europa.eu/legislation_summaries/information_society/strategies/124226a_en.htm

²⁸⁵ Lundski principi. [citirano: 2014-03-06] dostupno na: ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/ist/docs/digicult/lund_principles-en.pdf

²⁸⁶ Action Plan on Coordinating of Digitisation Programmes and Policies. [citirano: 2014-03-06] dostupno na: ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/ist/docs/digicult/lund_action_plan-en.pdf

²⁸⁷ eEurope Action Plan: Information Society for All. [citirano: 2014-03-09] dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2002:0263:FIN:EN:PDF>

korištenju tehnologija radi dostupnosti interneta kako u javnom tako i u privatnom sektoru. *Inicijativa eEurope* završava 2005. godine i slijedit će ju *Inicijativa i2010*.

Slijedeći Lundske akcijski plan, 2002. godine iz projekta MINERVA projekta razvija se MINERVA kao tematska mreža profesionalaca koji djeluju na području digitalizacije kulturne baštine sa ciljem razvoja svijesti i kompetencija na području digitalizacije kulturne baštine, inovativnih usluga te komunikacije i diseminacije najboljih primjera prakse. Okupljala je više od stotinu institucija (knjižnica, muzeja, arhiva u više od dvadeset zemalja Europe) i djelovala je u okviru *Inicijative „i2010 – Europsko informacijsko društvo za napredak i zapošljavanje“*.

Počevši od listopada 2006. MINERVA projekt se proširuje u MINERVA EC (*Ministerial NEtwoRk for Valorising Activities in digitisation, eContentplus*) kao tematska mreža u području kulture, znanstvenih informacija te obrazovne djelatnosti. Djeluje kroz kooperaciju nacionalnih strategija, programa i institucija s područja kulture, a cilj joj je olakšati stvaranje dodane vrijednosti na europskoj razini.

Godine 2005. Vijeće potvrđuje vrijednosti Lundske principa te utvrđuje da je digitalizacija kulturne i znanstvene baštine od strateškog interesa u osiguravanju bogatih i različitih digitalnih izvora koji pridonose obrazovanju, istraživanju i turizmu, osigurava digitalni pristup nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj baštini te unapređuje inicijativu europske digitalne knjižnice.

UNESCO godine 2003. na konferenciji u Parizu donosi *Povelju o očuvanju digitalne baštine*²⁸⁸ koja obuhvaća kako „born digital“ tako i digitaliziranu građu koja je često efemernog karaktera i zahtijeva svrhovitu proizvodnju, održavanje i upravljanje. Mnogi od tih izvora su trajne vrijednosti i važnosti te stoga predstavljaju baštinu koju treba zaštititi i očuvati za sadašnje i buduće generacije.

Parmska povelja (2003.)²⁸⁹ je strateški dokument nastao tijekom Konferencije MINERVA, a koji nastavlja i podržava osnovne principe Lunda: inteligentna uporaba interneta, dostupnost, kvaliteta, intelektualno vlasništvo, interoperabilnost i standardi, inventivnost i multilingvizam, uspostavljanje suradnje sa europskim i međunarodnim institucijama, proširenje suradnje te perspektive u budućnosti.

Konferencija o digitalizaciji znanstvene i kulturne baštine u Jeruzalemu 2004. godine organizirana je u suglasnosti sa EVA-om, MINERVA-om te Židovskim odjelom harvarske

²⁸⁸ UNESCO.Charter on the preservation digital heritage: [citirano: 2014-03-12]
<http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001311/131178e.pdf>

²⁸⁹Charter of Parma. [citirano: 2014-04-06] dostupno na:
<http://www.minerveurope.org/structure/nrg/documents/charterparma031119final.htm>

knjižnice. Premda je sama konferencija prvenstveno bila usmjerena na digitalizaciju židovske baštine raspršene diljem svijeta, donesena *Deklaracija*²⁹⁰ naglašava područja europske zajednice koja su digitalizacijom poboljšana: kulturna raznolikost, obrazovanje i prateća industrija, dostupna i održiva baština, različitost i bogatstvo digitaliziranih izvora, ali i izazove sa kojima se plan susreće: fragmentacija različitih pristupa, nedostatak jednostavnog pristupa za stanovništvo, pitanje intelektualnog vlasništva, nedostatak sinergije između kulturnih programa i novih tehnologija, ograničenja institucionalnih investicija.

Slijednik Lundskeg akcijskog plana prezentiran je 2005. pod predsjedavanjem UK kao *Dynamic Action Plan for the EU coordination of digitisation of cultural and scientific content*²⁹¹ koji naglašava ulogu knjižnica, muzeja i arhiva kao osnovnih nositelja u stvaranju digitalnih sadržaja koji se moraju još jače angažirati na koordinaciji aktivnosti i što boljem korištenju digitalnih tehnologija u stvaranju, uporabi i raspačavanju kulturnih sadržaja za potrebe građana. Akcijski plan govori o šest ciljeva koji se naslanjaju na Lundske principe: stvaranje vodstva koje zahtijevaju brze tehnološke i ekonomske promjene, jačanje koordinacije i veza između digitalizacijskih mreža i projekata, nastavak napora na prevladavanju parcijalnosti i dupliciranja digitalizacijskih aktivnosti, pronalaženje održivih modela za financiranje i razvoj dugoročnih digitalizacijskih projekata, promoviranje kulturnih i jezičnih različitosti kroz digitalne sadržaje i poboljšavanje pristupa digitalnim sadržajima.

Digitalna agenda za Europu (Digital Agenda for Europe – DAE)²⁹² ima za cilj pružiti pomoć građanima i poslovnim subjektima Europe u što većem iskorištavanju prednosti digitalnih tehnologija. Radi se o prvoj od sedam temeljnih inicijativa u okviru Europe 2020 – europskoj strategiji za postizanje održivog i inkluzivnog napretka. Usvojena 2010. DAE sadrži ukupno 101 aktivnost obuhvaćenih u sedam temeljnih područja koja su revidirana nakon dvije godine: stvaranje novog stabilnog regulatornog okruženja, stvaranje nove javne digitalne infrastrukture, postizanje velike koalicije u području digitalnih vještina i poslova, predlaganje Europi *cyber* sigurnosnu strategiju, ažuriranje europskih propisa iz područja autorskih prava, razvijanje tzv. „*cloud computing*“ u javnom sektoru te stvaranje nove elektroničke industrijske strategije.

²⁹⁰The Jerusalem Declaration. [citirano: 2014-05-06] dostupno na: <http://www.digital-heritage.org.il/jerusalemdeclaration.html>

²⁹¹ Dynamic Action Plan for the EU coordination of digitisation of cultural and scientific content. [citirano: 2014-03-13] dostupno na: <http://www.minervaeurope.org/publications/dap/dap.pdf>

²⁹²A Digital Agenda for Europe. [citirano: 2014-04-23] dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52010DC0245R%2801%29:EN:NOT>

UNESCO-va *Konvencija o kulturnoj raznolikosti* iz 2005. godine (Convention on cultural diversity)²⁹³ zalaže se za promociju i zaštitu kulturnih različitosti diljem svijeta te primjenu digitalnih tehnologija. Novi digitalni mediji omogućavaju širu distribuciju kulturnih sadržaja iz razloga jeftinije i brže reprodukcije kao i mogućnosti za autore da čak i globalno dopru do korisnika. I sam internet je pokretač medijskog pluralizma koji osigurava pristup širem krugu izvora kao i mogućnost pojedincu da se izrazi.

Europska komisija usvojila je 2006. godine *Preporuke za digitalizaciju i mrežnu dostupnost građe iz područja kulture i digitalnu zaštitu*. Cilj Preporuka je obznaniiti cjelokupni gospodarski i kulturni potencijal europske kulturne i znanstvene baštine putem interneta. Ovaj dokument je dio Komisijine strategije definirane u dokumentu „*i2010: digitalne knjižnice*“.

*Inicijativa za digitalne knjižnice Europske unije 2010*²⁹⁴ kao dio Digitalnog plana Europske komisije ima za cilj sve europske kulturne i znanstvene izvore – knjige, časopise, filmove, karte, fotografije, glazbu i dr. – učiniti svima dostupnim te sačuvati za budućnost. Usmjeren je na dva područja – kulturnu baštinu- stvarajući elektroničke verzije građe iz europskih knjižnica arhiva i muzeja i ostvarujući njihovu mrežnu dostupnost te na znanstvene informacije.

Sljedeći cilj bio je stvaranje i razvoj Europeane kao pristupnog mjesta digitalnih kopija građe iz AKM zajednice. Tako je 2008. nastala *Europeana* – internetski portal kao sučelje za knjige, slike, filmove, muzejske predmete, arhivske zapise digitalizirane u Europi. Poticaj je bio pismo J. Chiraca i nekih drugih predsjednika upućemo Barrosu 2005. Sa ciljem da se europska baština učini dostupna svima započeto je sa EDLnet (*European digital library network*), da bi u prosincu 2008. nadograđen EDLnet prerastao u *Europeanu 1.0*. Strateški plan 2011-2016. navodi 4 strateška smjera: sakupiti, olakšati, distribuirati i angažirati.

Prigodom 20-te obljetnice nastanka Memory of the World programa, u Vancouveru je organizirana međunarodna konferencija 2012. godine sa ciljem utvrđivanja najvažnijih učinaka na očuvanju digitalne baštine te donesena *Vancouveraska deklaracija*²⁹⁵.

²⁹³ Convention on cultural diversity. [citirano: 2014-05-17] dostupno na: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001429/142919e.pdf>

²⁹⁴ Initiative for Digital Libraries EU 2010. [citirano: 2014-03-19] dostupno na: <http://www.eblida.org/news/digital-agenda-for-europe-digital-libraries-initiative.html?PHPSESSID=30558720fd4acc05378aab902ec4892>

²⁹⁵ Vancouver Declaration. [citirano: 2014-05-07] dostupno na: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/mow/unesco_ubc_vancouver_declaration_en.pdf

4.3. Projekti digitalizacije u županijskim knjižnicama Hrvatske

Digitalizacija kulturne baštine u Hrvatskoj započela je u devedesetim godinama 20. stoljeća, a karakterizirala ju je fragmentiranost projekata, mala količina digitalizirane građe, nedostatak strategije, poučavanja i jasnog financijskog okvira provedbe projekata digitalizacije.

Vezano uz problematiku digitalizacije, *Strategija „Informacijska i komunikacijska tehnologija – Hrvatska u 21. stoljeću“*²⁹⁶ predviđa da će „Kulturni sadržaji, koji čine važan dio nacionalnog identiteta, biti (...) postupno digitalizirani i posredstvom digitalnih knjižnica stavljeni na uvid i uporabu građanima, učenicima i studentima, kulturnim radnicima, umjetnicima i znanstvenicima“. Na taj će se način velikom broju zainteresiranih omogućiti pristup kulturnom blagu s udaljenih lokacija te će se ujedno olakšati distribucija i promocija hrvatskih kulturnih sadržaja u inozemstvu. Također će se omogućiti i brzo pretraživanje knjižnične građe tradicionalnih knjižnica s udaljenih lokacija.

U Strategiji kulturnog razvitka izrađenoj u okviru projekta *Hrvatska u 21. stoljeću*²⁹⁷ kao jedan od općih ciljeva kulturne politike navodi se i razvoj kulturne komunikacije i stvaralaštva putem novih informacijskih tehnologija. Digitalizacija građe ponaosob, pa i potreba za većom suradnjom ustanova iz različitih djelatnosti na ovom području u ovom je dokumentu istaknuta među ciljevima na području arhivske, muzejske i naročito knjižnične djelatnosti, gdje se i predlaže donošenje nacionalnog plana digitalizacije.

*Program e-Hrvatska 2007*²⁹⁸ oslonjen na koncepte i iskustva Europske Unije u provedbi *Akcijskog plana eEurope 2005*²⁹⁹ također predviđa razvoj elektroničkih sadržaja i usluga u javnim djelatnostima, pa time i na području kulture.

Projekt digitalizacije članaka iz Domovinskog rata proveden je u Nacionalnoj sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu tijekom 2002. i 2003. godine, ali nije bio mrežno dostupan.³⁰⁰ Prvi mrežno dostupan projekt digitalizacije bio je projekt Kranjčević – digitalizacija ostavštine Silvija Strahimira Kranjčevića.³⁰¹ *Program e-Hrvatska 2007*³⁰² iz godine 2004. poziva se na

²⁹⁶Strategija „Informacijska i komunikacijska tehnologija – Hrvatska u 21. Stoljeću“. [citirano: 2014-04-14] dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/309511.html>

²⁹⁷ Strategija kulturnog razvitka Republike Hrvatske. [citirano: 2014-08-11] dostupno na: http://www.hrvatska21.hr/kultura/11_2_2003.pdf

²⁹⁸ e-Hrvatska 2007. [citirano: 2014-02-06] dostupno na: <http://www.e-hrvatska.hr/ehrvatska>

²⁹⁹ Action Plan eEurope 2005. [citirano: 2014-07-12] dostupno na: http://www.eu.int/information_society/europe/2005/all_about/action_plan/index_en.htm

³⁰⁰ Seiter-Šverko, D. Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe i projekt “Hrvatska kulturna baština” // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 2(2012), str. 6

³⁰¹ Silvije Strahimir Kranjčević. [citirano: 2014-03-06] dostupno na: <http://www.sskranjcevic.hr/uvod.ASP?PisID=1>

³⁰² Operativni plan provedbe Programa e-Hrvatska 2007. [citirano: 2014-02-06] dostupno na: http://www.hakom.hr/userDocsImages/javnaraspava/rkazic/159/operativni_plan_eHR2004.pdf

koncepte i iskustva Europske zajednice u provedbi *Akcijskog plana eEurope* te kao i on predviđa razvoj elektroničkih sadržaja i usluga u javnim djelatnostima, pa time i na području kulture.

Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, Hrvatski državni arhiv i Muzejski dokumentacijski centar pokrenuli su 2006. godine izradu *Nacionalnog programa digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe*.³⁰³ Taj strateški dokument predstavlja temelj za razvoj programa i projekata digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe. Osnovno polazište Nacionalnog programa bila je valorizacija digitalizacije kao procesa zaštite kulturne baštine i mogućnost povećanja dostupnosti vrijedne građe na nacionalnoj i internacionalnoj razini. Po završetku izrade programa, 12. ožujka 2007. potpisan je Sporazum o suradnji na provedbi *Nacionalnog projekta "Hrvatska kulturna baština"* Ministarstva kulture i tri navedene krovne ustanove. Nacionalnim programom digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe predviđena je provedba projekta *"Hrvatska kulturna baština"* u razdoblju od 2007. do 2009. godine. Cilj je projekta *"Hrvatska kulturna baština"* bio stvoriti i učiniti dostupnim skup digitalnih zbirki arhivske, knjižnične i muzejske građe, prepoznatljivog ili nacionalno značajnog sadržaja

Zamisao projekta digitalizacije *"Hrvatska kulturna baština"* bila je omogućiti ustanovama da digitaliziranu građu pohrane u zbirke na portalu Kultura.hr ili da ih objave na svojim mrežnim stranicama. Zbirke su svakom posjetitelju portala Kultura.hr vidljive u oba slučaja zahvaljujući razvijenom sustavu za pretraživanje.

Portal programa „Hrvatska kulturna baština“, dostupan u okviru mrežnog mjesta Kultura.hr³⁰⁴, središnje je mrežno mjesto koje osigurava pristup i pretraživanje postojećih digitalnih zbirki ili onih koje će biti izrađene u okviru Nacionalnog projekta *"Hrvatska kulturna baština"*.

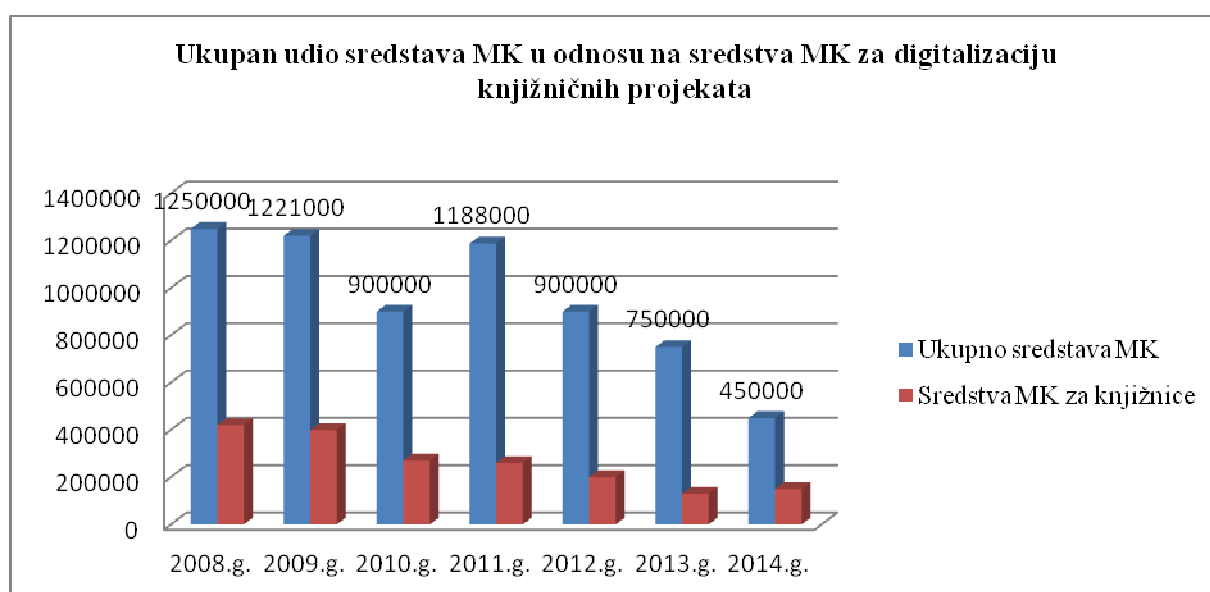
Tijekom Nacionalnog projekta *"Hrvatska kulturna baština"* Ministarstvo kulture financijski je podržalo 79 projekata digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe bez obzira iz koje ustanove dolazili predloženi projekti. Tako je digitalizirano više od 300.000 stranica knjiga, 50.000 stranica časopisa, 70 sati zvučnih zapisa, 200.000 stranica novina, 60.000 fotografija, 5.000 dokumenata – spisa, povelja, rukopisa, isprava, ali i medaljama, sadrenim odljevima te prirodinama.

³⁰³Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe. [citirano: 2015-03-06] dostupno na: <http://daz.hr/bastina/NacionalniProgramDigitalizacije.pdf>

³⁰⁴Hrvatska kulturna baština. [citirano: 2014-03-06] dostupno na: <http://www.kultura.hr/>

Cilj projekta digitalizacije je zaštita izvornika i veća dostupnost građe u okviru planiranih i primjereno vođenih projekata sukladno utvrđenim načelima i normama u okviru zbirke koje pružaju dovoljno jamstva da će biti trajno očuvane i dostupne.

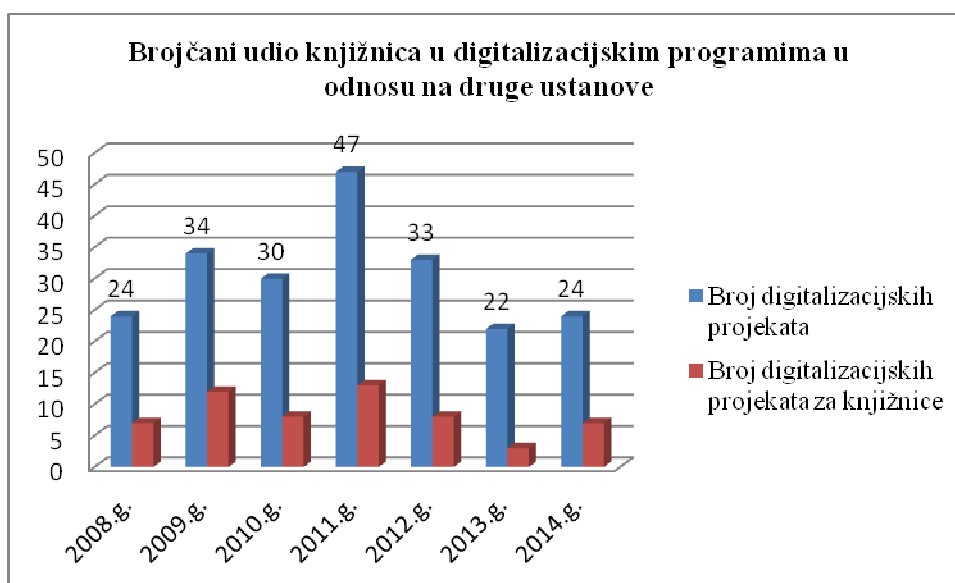
Ministarstvo kulture je 2008. godine započelo financirati projekat digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe. Iz dokumenata *Digitalizacijski projekti arhivske, knjižnične i muzejske građe*³⁰⁵ razvidno je koliko knjižničnih projekata je sufinancirano i sa kojim iznosima. Donji grafikon također ukazuje da nakon početnog uzleta 2008. godine, osim manjeg povećanja 2011. godine, tendencija je pada ukupnih ulaganja Ministarstva kulture u programe digitalizacije, a posljedično i ulaganja u digitalizacijske programe knjižnica.

Grafikon 53: Ukupan udio sredstava Ministarstva kulture za digitalizaciju u odnosu na sredstva MK za digitalizaciju knjižnične građe u knjižnicama

³⁰⁵ Digitalizacijski projekti arhivske, knjižnične i muzejske građe: pregled programa. [citirano: 2015-01-14] dostupno na: 2008. godina http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/odobreni%20programi%20u%202008.%20godini/Odobreni%20programi%20za%20Digitalizaciju%20arhivske%2018_04_2008.pdf
2009. godina <http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/odobreni%20programi%20u%202009.%20godini/Odobreni%20programi%20za%20.pdf>
2010. godina <http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/odobreni%20programi%20za%202010/Digitalizacija%202010.pdf>
2011. godina <http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/odobreni%20programi%20u%202011.%20godini/Odobreni%20programi%202011-%20digitalizacija.pdf>
2012. godina <http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/Odobreni%20programi%20u%202012.godini/Digitalizacija%2009.07.%20-%20odobreni%20programi%202012.pdf>
2013. godina <http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/Odobreni%20programi%20u%202013.%20godini/Digitalizacija%202013%20-%20odobreni%20programi%20jednogodi%20c5%a1nji.pdf>
2014. godina [http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/Odobreni%20programi%20u%202014.%20godini/27.03.2014%20Odobreni%20programi%20digi-talizacije%20za%202014%20g%20-%20jednogodi%20c5%a1nji%20\(3\).pdf](http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/Odobreni%20programi%20u%202014.%20godini/27.03.2014%20Odobreni%20programi%20digi-talizacije%20za%202014%20g%20-%20jednogodi%20c5%a1nji%20(3).pdf)

Temeljem uvida u objavljene financijske podatke Ministarstva kulture o financiranju digitalizacijskih projekata AKM ustanova u Hrvatskoj³⁰⁶, vidljiv je finacijski udio knjižničnih digitalizacijskih projekata u razdoblju od 2008. do 2014. godine. Tako je udio za digitalizaciju knjižnične građe u 2008. godini iznosio 36% ukupnog iznosa, godine 2009. 35,7%, godine 2010. 28,8%, godine 2011. 28%, godine 2012. 25%, godine 2013. 20%, i 2014. godine 35%. Razvidna je i krivulja ulaganja sredstava MK za projekte digitalizacije koja nakon početka 2008. godine bilježi lagani pad do 2010. godine, rast 2011. godine, a potom drastičan pad do 2014. godine.

Grafikon 54: Brojčani udio knjižnica u digitalizacijskim projektima u odnosu na druge ustanove

³⁰⁶ Digitalizacijski projekti arhivske, knjižnične i muzejske građe: pregled programa. [citirano: 2015-01-14] dostupno na: 2008. godina http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/odobreni%20programi%20u%202008.%20godini/Odobreni%20programi%20za%20Digitalizaciju%20arhivske%2018_04_2008.pdf
2009. godina <http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/odobreni%20programi%20u%202009.%20godini/Odobreni%20programi%20za%20.pdf>
2010. godina <http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/odobreni%20programi%20za%202010/Digitalizacija%202010.pdf>
2011. godina <http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/odobreni%20programi%20u%202011.%20godini/Odobreni%20programi%202011-%20digitalizacija.pdf>
2012. godina <http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/Odobreni%20programi%20u%202012.godini/Digitalizacija%2009.07.%20-%20odobreni%20programi%202012.pdf>
2013. godina <http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/Odobreni%20programi%20u%202013.%20godini/Digitalizacija%202013%20-%20odobreni%20programi%20jednogodi%20c5%a1nji.pdf>
2014. godina [http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/Odobreni%20programi%20u%202014.%20godini/27.03.2014%20Odobreni%20programi%20digi-talizacije%20za%202014%20g%20-%20jednogodi%20c5%a1nji%20\(3\).pdf](http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/Odobreni%20programi%20u%202014.%20godini/27.03.2014%20Odobreni%20programi%20digi-talizacije%20za%202014%20g%20-%20jednogodi%20c5%a1nji%20(3).pdf)

Brojčani udio knjižničnih projekata u ukupnom broju digitalizacijskih projekata iskazuje neujednačeno kretanje: godine 2008. iznosi 25%, godine 2009. 32%, godine 2010. 27%, godine 2011. 27%, godine 2012. postotak je 23%, 2013. je 18% i 2014. godine znosi 29%.

Smanjenje knjižničnih projekata 2012. i 2013. godine objašnjivo je financijskom krizom u društvu koja se potom odrazila i na mogućnosti knjižnica.

Od ukupno 20 županijskih matičnih knjižnica u Republici Hrvatskoj, 3 od njih nemaju podatke o digitaliziranoj građi ili ona nije mrežno dostupna.

4.4. Izgradnja digitalne zbirke

4.4.1. Strategija izgradnje održive digitalne zbirke

Svaka knjižnica, neovisno o veličini ili funkciji, mora za sebe odlučiti kada i kako će digitalizacija iz faze eksperimenta prerasti u strategiju razvoja zbirke koja je kao takva integrirana u svakodnevnoj praksi. U definiranju održive strategije, projekt digitalizacije mora se osloniti na neke od suštinskih značajki:

- integriranost u srž knjižničnih usluga
- primarno fokusiranje na postizanje zadanih ciljeva
- financiranje iz vanjskih ili vlastitih sredstava
- uključivanje dugoročnog održavanja.

Održivi program digitalizacije mora biti integriran u tradicionalnu knjižničnu strategiju razvoja zbirke. Svaka procjena postignuća obuhvaća dva ključna faktora: strateški pogled na ulogu zbirke u uslugama obučavanja i podučavanja i ciklus trajnog planiranja počevši od identifikacije i akvizicije zbirke, katalogizacije, očuvanja i osiguranja referentnosti. Kao nepoznanica često se javlja pitanje korisnosti – potencijala ove tehnologije u povećanoj mogućnosti podučavanja, istraživanja, cjeloživotnog učenja ili bilo kojeg drugog cilja kojega bi digitalizacija trebala ostvariti. Primjer dobre prakse je Nacionalna knjižnica Novog

Zelanda³⁰⁷ koja u okviru svoje Strategije čija realizacija je planirana za petogodišnje razdoblje (2010-2015) polazi od četiri osnovna cilja:

- uspješnost (bolji pristup građi, otvorenost zbirke, pridobivanje novih korisnika)
- očuvanje izvornika
- cilj same zbirke (digitalizirati građu od značaja za Novi Zeland i Pacifik),
- suradnja sa drugim institucijama, transparentnost postupka selekcije

Britanska knjižnica³⁰⁸ razrađuje svoju Strategiju za trogodišnje razdoblje sa jasnim planom broja jedinica digitalizacije (20 milijuna stranica građe 19. stoljeća, 1 milijun stranica novinske građe, 4 tisuće sati zvučne građe te 100 000 starogrčkih rukopisa).

Nizozemska iskustva u procesu digitalizacije provode se u okviru politike nizozemskog Ministarstva obrazovanja, kulture i znanosti sa ciljem razvoja i diseminacije kulturne baštine u okviru *DEN Digitaal Erfgoed Nederland*³⁰⁹ podržavajući postojeću organizacijsku i tehničku infrastrukturu kao i stimulaciju digitalizacije baštinskih zbirki i inovacija u okviru programa „*Digitaliseren met beleid*“. Knjižnični programi digitalizacije obuhvaćaju digitalizaciju novinske građe sa cca. 8 milijuna stranica, a kao rezultat MICHAEL Plus programa.

Kooperativni proces digitalizacije u Kanadi započeo je 2004. godine kada je Vlada Kanade u suradnji sa Nacionalnom knjižnicom i Nacionalnim arhivom stvorila LAC (*Library and Archives Canada*)³¹⁰ s uobičajenim ciljevima uz napomenu da je proteklih godina LAC izvršio digitalizaciju ukupno 6.5 milijuna jedinica. Uz osnovne principe digitalizacije (jačanje nacionalne zbirke, povećanje broja digitaliziranih jedinica, integrirajući pristup, očuvanje nacionalne baštine, poštivanje autorskih prava, poštivanje standarda) LAC donosi i prioritete: povećanje broja digitaliziranih jedinica, odabir građe za digitalizaciju u skladu sa zahtjevima korisnika, nacionalni interesi, realizacija raznih oblika partnerstva te očuvanje izvornika.

Slovenska iskustva kreću od tijela- *Strateške grupe za digitalizaciju* nominiranu od Ministarstva kulture čiji zadatak je bio izrada strateškog plana digitalizacije kulturne baštine

³⁰⁷ New Zealand National Library. Creating a Digital New Zealand: New Zealand's Digital Content Strategy. Wellington: National library of New Zealand, 2007.

³⁰⁸ British Library: Growing Knowledge: The British Library's Strategy 2011-2015. [citirano: 2014-10-27] Dostupno na: <http://www.bl.uk/aboutus/stratpolprog/strategy1115/>

³⁰⁹ DEN Digitaal Erfgoed Nederland. [citirano: 2014-10-24] dostupno na: digitalrollectie.nl/over-2consortium-2/digitaal-erfgoed-nederland-den/

³¹⁰ LAC Digitization Strategy 2009-2014. [citirano: 2014-09-29] Dostupno na: <http://www.collectionscanada.gc.ca/digital-initiatives/012018-1>

Slovenije u okviru *Slovenije u informacijskom društvu* (2003) i *Rezolucije nacionalnog programa kulture* (2014)³¹¹ kao krovnih institucija zaduženih za provedbu projekata digitalizacije. Projekt je pokrenut u okviru knjižnične mreže „Lib.si“³¹² koji je temeljni akcijski plan za razvoj nacionalnog portala pod okriljem Nacionalne knjižnice u suradnji s drugim pozvanim ustanovama. Strateški ciljevi projekta podrazumijevali su:

- sakupljanje i arhiviranje elektroničke građe nastale na teritoriju Slovenije
- omogućavanje pristupa elektroničkim repozitorijima
- omogućavanje pristupa digitaliziranoj knjižničnoj građi putem interneta
- omogućavanje pristupa knjižničnim mrežnim uslugama putem COBISS sustava kao integriranog i bibliografskog sustava slovenskih knjižničnih mreža. Godine 2004. deset regionalnih slovenskih knjižnica pod koordinacijom Knjižničnog razvojnog središta (u okviru Nacionalne i sveučilišne knjižnice) pokrenulo je knjižnični portal KAMRA³¹³, a kao rezultat inicijative svaka pokrajinska knjižnica „punila“ je portal digitaliziranim informacijama svojeg područja.

4.4.2. Odabir građe za digitalizaciju

Odabir građe za digitalizaciju iznimno je važna odluka za svaki projekt digitalizacije. U idealnim uvjetima, odabir se odnosi na građu koja je u posjedu knjižnice. Kriteriji selekcije se razlikuju ovisno o cilju digitalizacijskog projekta, postojanju već digitaliziranih objekata od strane drugih institucija ili o fizičkom stanju u kojem se objekt digitalizacije nalazi. Planiranje digitalizacijskog projekta podrazumijeva utvrđivanje kriterije ciljeva, tehničke i financijske pokazatelje, te pitanja autorskog prava.

Osnovno polazište je utvrđivanje kriterija selekcije građe predviđene za digitalizaciju, a koja se odražava na cjelokupnost projekta, vodeći računa o sljedećim elementima:

- da se radi o građi koja je inače nedostupna ili je njezina dostupnost ograničena
- da se ostvaruje šira dostupnost građe za koju postoji interes

³¹¹ Vlada Republike Slovenije. Nacionalni program za kulturu 2014-2017. [citirano: 2015-01-18] dostupno na: www.vlada.si teme_in_projekti/nacionalni_kulturni_program/

³¹² Digitalna knjižnica Slovenije. [citirano: 2014-11-27] dostupno na: www.dlib.si

³¹³ KAMRA. [citirano: 2014-11-09] dostupno na: www.kamra.si

- sagledavanje uvjeta u kojima su pohranjeni originali
- utvrđivanje načina očuvanja i pohrane originala sačinjavajući digitalne verzije kao alternativu
- definiranje svrhe i cilja projekta
- obraćanje pozornosti na rješavanje pitanja autorskog prava
- utvrđivanje cijene digitalizacije
- evaluiranje izvorne, mrežno dostupne građe

Kriteriji selekcije trebaju biti eksplicitno definirani sa svim sudionicima postupka. Sam kriterij selekcije potrebno je jasno evaluirati i potpuno dokumentirati. IFLA u svojim *Smjernicama za projekte digitalizacije iz 2002.*³¹⁴ naglašava da se iste odnose na tiskanu baštinsku građu, rukopise, tiskane knjige i fotografije, ali ne na zvučne zapise, filmove, umjetnička djela i spomenike. Kao razloge digitalizacije navode:

- povećanu potrebu (pristup) kao najočitiji i primarni razlog
- poboljšanje knjižničnih usluga prema proširenijoj grupi korisnika
- ograničenje uporabe osjetljivih ili teško uporabljivih originala
- davanje mogućnosti ustanovama za razvitak tehničke infrastrukture i vještina osoblja
- razvoj partnerskih odnosa među ustanovama
- potraga za partnerskim ustanovama
- korištenje ekonomskih pogodnosti

Odabir građe za digitalizaciju je kompliciran proces. Pretvorbe tekstualne, vizualne i brojčane informacije u elektronički oblik obuhvaća niz postupaka i tehnologija s vrlo različitim utjecajima i troškovima. Odluke je potrebno donijeti uključujući sljedeće čimbenike: intelektualne i fizičke karakteristike građe, broj i mjesto sadašnjih i potencijalnih korisnika, oblik i prirodu predloženih digitalnih proizvoda i kako će biti opisani, isporučeni i arhivirani.

Odabir građe za digitalizaciju je složeniji nego sama nabava knjižnične građe jer podrazumijeva ulaganje dodatnih sredstava za građu koja je već uključena u knjižnični fond. Teoretski gledano, knjižnice bi trebale odabrati za digitalizaciju postojeću građu temeljem

³¹⁴ IFLA. Guidelines for digitalization projects for collections and holding in the public domain, particularly held by libraries and archives [citirano: 2014-10-27] dostupno na: <http://www.ifla.org/en/publications/guidelines-for-digitization-projects-for-collections-and-holdings-in-the-public-domain>

procjene o koristima koje bi knjižica ostvarila. U praksi se iskazuje da se s projektima digitalizacije kreće ne znajući kako mjeriti svoje troškove ili koristi. Digitalizacijska tehnologija i njezini troškovi stalno se mijenjaju te se i oni sa napretkom ICT-a smanjuju. Harvard³¹⁵ je digitalizirao trinaest repozitorija dagerotipija kako bi omogućio komparativne prednosti koje bi u suprotnom bile nemoguće iz razloga krhkosti, vrijednosti i raštrkanosti izvorne građe.

Digitalizacija omogućava knjižničarima upravljanje zbirkama i učinkovitiju uslugu, jednostavniju i jeftiniju primjenu tradicionalnih usluga kao npr. umnožavanje građe ili međuknjižničnu posudbu, uz manji rizik za oštećenje, uništenje ili gubitak izvornika.

4.4.3. Identifikacija, evaluacija i selekcija građe

Vrlo je malo knjižnica koje posjeduju politiku kriterija za konverziju analogne građe u digitalnu. Čak i one koje imaju takve dokumente, naginju nazivu „smjernice“. Takvi dokumenti usmjereni su na tehničke aspekte selekcije, pa čak i planiranje. Kako knjižnice nemaju pisanu politiku razvoja ostalih zbirki, nemaju ju ni za digitaliziranu. Postojeće smjernice knjižničarskih društava su usmjerene na planiranje većih projekata digitalizacije, a ne na samu racionalizaciju digitalizacije.

Sveučilište u Michiganu³¹⁶ ima jasno definiranu politiku digitalizacije, a koju smješta u kontekst cjelokupnog razvoja zbirki. Osnovna pitanja na koja politika mora odgovoriti su:

- da li je sadržaj izvoran i od značajnog intelektualnog doprinosa
- da li je sadržaj koristan za potrebe istraživanja i podučavanja
- da li utječe na poboljšanja razvitka sveukupnosti zbirke

Harvard³¹⁷ još preciznije definira kriterije za digitalizaciju, zasnivajući strategiju na pitanju *zašto-digitalizirati-ovo-a-ne-ono*. Izrada digitalnih surogata u svrhu očuvanja izvornika

³¹⁵Harvard College Library. [citirano: 2014-11-28] Dostupno na: www.hcl.harvard.edu/collections/digital_collections/explore.cfm

³¹⁶ Michigan Digitization Project. [citirano: 2014-08-27] Dostupno na: www.lib.umich.edu/michigan-digitization-project

³¹⁷Harvard College Library. [citirano: 2014-09-17] Dostupno na: www.hcl.harvard.edu/collections/digital_collections/explore.cfm

navodi se kao legitiman razlog za odabir. Osnovna pitanja koja se postavljaju odnose se na izvornu građu (da li posjeduje dovoljnu intelektualnu vrijednost da bi opravdala troškove digitalizacije; da li će digitalizacija povećati uporabu građe; da li će se njezinim povezivanjem s drugim izvorima stvoriti nova vrijednost, da li će digitalizacija olakšati pristup) te na usmjerenost ka korisniku (kojoj grupi korisnika je digitalizacija namijenjena, da li će im se dopasti takav oblik izvora).

Visoko postavljeni vrijednosni kriteriji istraživačkog značaja predstavljaju unutrašnji dio tradicionalne politike izgradnje zbirke. Tradicionalna nabavna politika knjižnica uobičajena je aktivnost svake od njih. Digitalizacija usmjerava nabavnu politiku ka građi koja nije bila dio uobičajene nabavne politike. Upravo je selekcija jedinice građe za potrebe digitalizacije uistinu nova selekcija i kriterij za njezinu digitalizaciju sasvim je drugačiji od onoga za tradicionalnu nabavu. Isto tako istraživačka vrijednost će se razlikovati jer se i metode istraživanja digitalizirane građe razlikuju od onih analogne građe.

4.4.4. Digitalizacija kao očuvanje građe

Digitalna pretvorba knjižnične građe je napredovala ubrzano u posljednjih nekoliko godina. Ona obećava da će nastaviti širiti doseg i poboljšati svoje sposobnosti izvanrednom brzinom. Uporaba hardvera i softvera daje obrazac za razgovor *knjižnica bez zidova*. No, takva virtualna knjižnica ima određenu cijenu. Menadžeri kulturnih institucija i oni koji su odgovorni za politiku digitalizacije često se moraju boriti ne samo za razumijevanje nove tehnologije, nego i za shvaćanje posljedice te tehnologije. Sve snimljene informacije, od slika na zidovima pećina i crteža na pijesku, na glinenim pločicama i snimani govori, imaju vrijednost. Zadatak knjižnica je prikupljanje i činjenje dostupnim onoga što predstavlja dugoročnu vrijednost. Knjižnice služe ne samo za zaštitu tih informacija, nego i osiguranje dokaza provenijencije djela, koji ide prema uspostavi vjerodostojnosti. Iako se digitalizacija ponekad naziva *labavim* očuvanjem, jasno je da do sada digitalni izvori čine najbolje rješenje u olakšavanju pristupa informacijama. Kako je digitalizacija vrsta formatiranja, to se često izjednačava s očuvanjem mikrofilmiranjem. Digitalna slika nije očuvanje. Uz sve njezine prednosti trajnosti i autentičnosti, u ovom trenutku tehnološkog razvoja ima i neostatke. Razlozi za slabost digitalizacije kao očuvanja izvornika su složeni. Za mikrofilmove medij očuvanja formatiranog izbora predviđa da će trajati nekoliko stoljeća, u stabilnim uvjetima

čuvanja halogenih filmova. Oni zahtijevaju samo objektiv i svjetlo za čitanje, za razliku od računalnih datoteka, koje zahtijevaju hardver i softver, s problemima njihova vlasničkog odnosa, brzog zastarijevanja, a pružanje informacija o njima postaje nedostupno. Pristup kodiranim informacijama u zastarjelom formatu i pohranjenim na zastarjelom mediju (kao što je 8-inčna disketa) iznimno je skupo i radno intenzivno, kada je to uopće moguće. Često je medij na kojem je digitalna informacija zabilježena i sam po sebi nestabilan. Magnetska traka je jedan od primjera koji zahtijeva posebnu brigu i rukovanje, te je poznato da će se razgraditi u roku od deset godina, nakon čega će se informacije teže obnoviti. Magnetski oblici analognog snimanja, kao što su video i audio vrpca, jednako su krhke i nepouzdanе za dugotrajnu pohranu. U svojoj inherentnoj fizičkoj krhkosti, magnetska vrpca se ne razlikuje u biti od kiselog papira široke proizvodnje u posljednjih 150 godina, ali joj je životni vijek često dramatično kraći od loše kvalitete papira. Pitanje još važnije od trajnosti medija je potreba održavanja podataka u čitljivom formatu. Jedan od načina osiguravanja opstanka podataka je migracija podataka sa zastarjelog hardvera i softvera na nove te stvaranje softvera koji imitira zastarjeli oblik. Kako za sada još nema pouzdane tehnike koja bi osiguravala siguran i trajan pristup informacijama, američka iskustva pokazuju da podaci pohranjeni u ASCII pružaju relativnu sigurnost.

Ipak, migracija iz jednog programa u drugi ne proizvodi nove datoteke koje su apsolutno identične starima, a gubitak podataka ne mora nužno podrazumijevati i gubitak intelektualnog sadržaja. Jedan od problema koji se vezuje na upitnost svrhe digitalizacije se očituje u tome da je vrlo teško utvrditi autentičnost i integritet slike, baze podataka ili teksta kada su predstavljeni u digitalnoj formi. Postavlja se pitanje kako se može utvrditi da dokument nije mijenjan ili falsificiran. Sa stajališta tradicionalne perspektive tiskane ili rukopisne građe, to je gotovo nemoguće – korisnik nema izvornika kojega bi mogao usporediti s digitaliziranim oblikom. Jedna od metoda uključuje označavanje slika, ali definitivnog rješenja još nema. Ukoliko izlazimo na mrežne stranice knjižnice u potrazi za građom koju nikada nismo vidjeli u izvorniku, očekujemo da se na njezin integritet možemo osloniti. Problem autentičnosti je daleko od jedinstvenosti u digitalnom svijetu. Usporedo s razvojem i omasovljavanjem digitalizacijskih postupaka, javljaju se krivotvorenja tiskane i fotografske građe. Tradicionalne metode za provjeru autentičnosti dokumenata kojima se služe knjižnice uvelike se oslanjaju na praksu markiranja provedenih na fizičkom mediju. Nakon pregleda sadržaja potrebno je tražiti očite razlike, a istraživači će često zatim ispitati fizičkog nositelja – samu knjigu ili rukopis u cilju provjere. Od jednostavnih pregleda vodenih žigova do raznih sofisticiranih kemijskih, optičkih i fizičkih testova kojima se mogu provjeriti

starost papira, sastav tinte, fizički tragovi brisanja i palimpsesta, istraživači posežu za nekoliko strategija kako bi provjerili autentičnost dokumenta. Malo je onih koji rutinski inzistiraju na tolikoj provjeri autentičnosti, ali to je zato što su nam zamke korištenja knjiga, rukopisa i vizualni materijali poznate i postoji tendencija da ih se automatski prihvaća.

Jedan od najvažnijih izazova planera digitalne knjižnice je odabir zbirke za digitalizaciju. Troškovi povezani sa stvaranjem digitalnih preslika su značajni. Planeri moraju razviti kriterije za odabir kako bi se osiguralo da se kroz ograničeno vrijeme i resurse realiziraju projekti digitalizacije najznačajnijih zbirki s najvećom vjerojatnosti uspješnog završetka. Knjižničari u mnogim akademskim knjižnicama su razvili kriterije odabira za stvaranje digitalnih zbirki. Knjižničari na Harvardu definirali su opsežan vodič za odabir istraživanja zbirki za digitalizaciju. Projekt digitalizacije na Sveučilištu Indiana³¹⁸ usmjeren je i na ocjenu prikladnosti modela za korištenje u drugoj instituciji i prilagođavanju modela lokalnim potrebama. Oni su zaključili da prosudbe učinjene u odabiru zbirke za digitalizaciju uključuju sljedeće čimbenike: intelektualnu i materijalnu prirodu izvorne građe, broj i mjesto sadašnjih i potencijalnih korisnika, analizu korištenja građe, oblik i prirodu predloženog digitalnog proizvoda, kako će biti opisan, isporučen i pohranjen, te kako se predloženi proizvod odnosi prema ostalim digitalizacijskim proizvodima.

Uobičajeno je navođenje dvaju osnovnih razloga za digitalizaciju: očuvanje analogne građe i povećanje dostupnosti digitaliziranih zbirki. Većina projekata objedinjuje oba razloga.

4.4.5. Digitalizacija kao pristup

U gotovo svim istraživanjima knjižnica, digitalizacija zbirki se drži za oblik koji nudi poboljšanu funkcionalnost, praktičnost, neke mjere očuvanja, povezivanje zbirki koje su fizički raspršene i proširenje dosega korištenja. Među aktivnostima digitalizacije na raznim istraživačkim institucijama, postoje tri modela izgradnje: model koji omogućava korištenje građe u raznim zajednicama, model koji je dizajniran za izgradnju zbirki, te onaj koji je upravljn kao specifična potreba (kao što je zahtjev od strane korisnika ili očuvanje surogata). Knjižnice su u osnovi motivirane za sudjelovanje u okviru prvih dvaju modela.

³¹⁸ Indiana University libraries. Digital Projects and Services. [citirano: 2014-07-02] dostupno na: www.dlib.indiana.edu/about/planning/stratPlan.shtml

Digitalna slika može pružiti izvanredne pristupe informacijama. Građa koje je fizički udaljena od korisnika, postaje dostupna. Digitalni surogati mogu okupiti građu koja je široko razbacana po svijetu, dopuštajući korisnicima mogućnost usporedbe. Jednostavan je pristup referentnim surogat-slikama koje pružaju mnogo informacija sadržanih u izvorniku, čak i ako je prilično niska razlučivost. Vrlo često može digitalni surogat u potpunosti zadovoljiti potrebe korisnika. Prilikom donošenja odluke o parametrima za snimanje potrebno je razmišljati o prirodi građe (u boji, crno-bijela, nijanse sive) kao i potencijalnim korisnicima (tko će rabiti digitalizirani oblik i u koje svrhe). Kvaliteta i korisnost slike ovise o tehnologiji snimanja i prikaza, korisnosti slike, čak i samo za referentnu namjenu, a ona može biti ozbiljno ugrožena od strane niske razlučivosti monitora na kojem će slika biti prikazana.

Digitalna tehnologija također može učiniti dostupnim vrijednu nastavnu građu za studente koji inače ne bi imali pristup do nje. Među najvrijednije vrste građe za digitalizaciju iz perspektive studenata su one iz posebnih zbirki istraživačkih institucija, uključujući i rijetke knjige, rukopise, glazbene partiture i predstave, fotografije i grafičke materijale, te pokretne slike. Često su ti predmeti izuzetno rijetki, krhki ili jedinstveni i ostvarivanje pristupa do njih je vrlo teško.

4.4.6. Prednosti i nedostaci digitalizacije

U razmišljanjima o provedbi digitalnog projekta, institucija se mora pitati što očekuje od digitalizacije. Mnoge knjižnice su počele težak zadatak razvoja kriterija za odabir građe i objavili su svoje kriterije na internetu. Sveučilište Columbia³¹⁹ je među prvima istaknula smjernice za odabir građe za digitalnu pretvorbu, koje uključuju kriterij dodane vrijednosti. Oni definiraju dodanu vrijednost digitalne reprodukcije kao poboljšanje kontrole kroz stvaranje novih obavijesnih pomagala, obogaćenje u vidu širokog pretraživanja, stvaranje virtualne zbirke sintezom i integracijom građe koja je raspršena.

Trenutno je trošak digitalizacije, stvaranja i održavanja migracijskog puta za očuvanje datoteka skup. Prednosti izrade nedovoljno iskorištenih zbirki treba promatrati u sprezi s drugim čimbenicima kao što su kompatibilnost s drugim digitalnim izvorima.

³¹⁹ University of Columbia. General Selection Guidelines. [citirano: 2014-07-15] dostupno na: library.columbia.edu/about/policies/collection-development/general_selection_guidelines.html

Kao što je Donald Waters iz Digitalne knjižnice Federacije to izrazio, vizija digitalne tehnologije za knjižnice je proširiti doseg istraživanja i obrazovanja, unaprijediti kvalitetu učenja te preoblikovati znanstvenu komunikaciju. To nije neobičan zahtjev za tehnologiju. Ključ za ispunjenje tog obećanja nalazi se unutar zajednica visokog obrazovanja, znanosti i javne politike i odgovoran je za primjenu digitalne tehnologije. U međuvremenu, knjižnica mora i dalje biti odgovoran čuvar svoje analogne građe, tiska, slike i snimki zvuka, zbirke koje su njezina osnovna imovina i ostavština mnogih generacija. Analogni je drugačiji način spoznavanja od digitalnog, ali svako ima svoje unutarnje vrline i ograničenja. Digitalna građa neće i ne može zamijeniti analognu. Pretvaranje svega u digitalni oblik bi pogrešno čak i ako bi se moglo to učiniti. Pravi izazov je kako analognu građu učiniti pristupačnijom kroz alat digitalne tehnologije, ali i kroz digitalizaciju informacijskih izvora i baza podataka. Digitalna tehnologija može dokazati da je vrijedan instrument za poboljšanje učenja i proširenje dosega izvora informacija onima koji ih traže, gdje god se nalazili.

R. Magee³²⁰ je proveo istraživanja o efektivnosti mrežne publikacije u području marketinga te dolazi do zaključka ukoliko su efektivnosti tiskane i mrežne publikacije jednake, opravdana je primjenjivost samo mrežne. Ako nije, donošenje odluke ne može se zasnivati samo na cijeni koštanja, nego i empirijskim istraživanjima usmjerenim na postizanje ciljeva.

Neovisno o razlikama u karakteristikama tiskanog i mrežnog medija, različitost u načinu dostave vodi ka otvorenom pitanju – postotku primatelja koji će publikaciju otvoriti. Tako, poslana publikacija putem elektroničke pošte može ostati neotvorena, nevidljiva među ostatkom građe. Suprotno, tiskana publikacija kao npr. veliki časopis sa sjajnom naslovnicom će privući pažnju i prije će biti otvoren. Nakon što je publikacija (tiskana ili mrežna) otvorena, postavlja se pitanje koliku pažnju će privući jedna odnosno druga. Mrežna publikacija koja je pisana i multimedijskog je sadržaja u kompleksnosti i strukturi sadržaja dovodi i do drugog učinka. „Premda je pisana poruka predstavljena u tiskanom i mrežnom mediju, različitosti modaliteta vode ka većoj pozornosti kod tiskanog sadržaja. Bogatstvo slika u boji časopisa tiskanog na sjajnom papiru veće je nego slika viđenih na ekranu te haptički utjecaji, osjet dodira kod pojedinca- čitača može dovesti do povećane pozornosti“.³²¹ Nadalje, autor drži da tiskana informacija generira viši stupanj slobodnog prisjećanja i istinitijeg *slobodnog prisjećanja (free recall)* nego informacija prezentirana na zaslonu kompjutera.³²² Autor na temelju provedenih ispitivanja zaključuje da tiskana publikacija proizvodi efektivnije učinke

³²⁰ Magee, Robert G. Can a print publication be equally effective online? Testing the effect of medium type on marketing communications.// Marketing Letters 24, 1(2013), str. 85-95.

³²¹ Ibidem, str. 87.

³²² Ibidem, str. 88.

nego ista takva mrežna. Gotovo dvije trećine ispitanika preferira tiskanu publikaciju, za razliku od mladih ispitanika koji preferiraju mrežnu.

Na temelju istraživanja J. Brown i P. Duguid³²³ gdje su istraživači mirisali rukopis iz 18. st. i u mirisu osjetili ocat, došli su do zaključka da je u tintu stavljan ocat zbog sprečavanja zaraze od kolere. Stoga postoji mogućnost određenih gubitaka u dokumentu i tijekom digitalizacije. To mogu biti detalji rukopisa, tip slova ili uopće raspored dokumenta, ilustracija ili marginalija. Ponekada kemijski sastav tinte ili papira govori priču za sebe. Original, bilo da se radi o dokumentu, artefaktu ili okolišu, u svom materijalu nosi tragove prošlosti i potencijalne zaključke koji se mogu stvoriti na temelju tragova koji se na prvi pogled čine nepovezani. „Povjesničari, arheolozi, arhivisti, kuratori se svi slažu da je za neke svrhe potreban samo original“.³²⁴ „Sve što se može razlikovati ili mjeriti može biti digitalizirano, često na mnogo raznih načina.“ Ako se npr. neki stari dokument prepíše na prijenosno računalo gdje će svako slovo biti isto, neće postojati mogućnost sagledavanja detalja poput urednosti rukopisa pisca. Povjesničar taj isti dokument može fotografirati ili skenirati. U tom slučaju će se razlikovati količina svjetlosti tj. svjetloća ili tamnost dokumenta. Prepisivanje ili optičko slikanje su samo dva od mnoštva načina digitalizacije.

W. Turkel³²⁵ govori o „hvatanju“ i analizi mirisa starih knjiga jer kod propadanja starog papira on otpušta stotine hlapivih organskih spojeva koji, budući da lako isparavaju, lako ih je i uloviti bez oštećenja originala.

Budući da se u papiru akumuliraju tijekom vremena razni kemijski znakovi, uporaba stroja koji upija mirise omogućilo bi konzervatorima identificiranje potrebne skrbi, a povjesničarima mogućnost novih otkrića.

Značenje još jednog osjetila (osim slike i zvuka), a koji u digitaliziranom obliku nedostaje – mirisa, zagovara A. Tomono sa suradnicima³²⁶ držeći da je u budućnosti bitno prezentirati i treću senzornu informaciju (osim slike i zvuka) kako bi se postigao dojam virtualnog prostora u realističnom okruženju. U tom smislu japanski istraživači su proveli eksperimente u slikovnom sustavu koji prezentira i pripadajuće mirise. Neprekidnim gledanjem u određenu sliku, bez otpuštanja mirisa, pažnja gledatelje se aktivira sa ciljem upijanja informacija sa

³²³Brown, John Seely; Duguid, Paul. [citirano: 2014-01-20] dostupno na: The Social Life of Documents. <http://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/466/387>

³²⁴ Turkel, William: Intervention: Hacking history, from analogue to digital and back again. *Rethinking history* 15, 2(2011), str. 288.

³²⁵ Ibidem, str. 290.

³²⁶ Tomono, Akira; Kanda, Koyori; Otake, Syunya. Effect of Smell Presentation on Individuals with regard to Eye Catching and Memory. // *Electronics and Communications in Japan* 94, 3 (2011), str. 9-18.

cijelog ekrana. U suprotnom, kad se otpušta miris, ispitanici postaju zainteresirani za slikovno predočeni objekt i vrlo malo okolnih slika.

U zaključku se mogu citirati riječi R. Mageeja³²⁷ da je „digitalno okruženje apstraktna projekcija podupirana i podržavana svojom sposobnošću da širi iluziju nematerijalnog ponašanja: identifikaciju bez dvosmislenosti, prijenos bez gubitka, ponavljanje bez originalnosti“.

4.4.7. Autorskoppravna pitanja izgradnje zbirke

U suvremenom svijetu globalizacije s jedne strane, te deklariranoj potrebi očuvanja identiteta, prava na pristup informacijama s druge strane, knjižnice se nalaze u procjepu. Zadatak narodne knjižnice, pa prema tome i njene zavičajne zbirke, je „prikupljati informacije o lokalnoj zajednici i osigurati njihovu trenutačnu dostupnost“³²⁸ te su „knjižnice [su] odgovorne za građu koju su naslijedile od prethodnih generacija kao i za prijenos suvremene građe generacijama koje dolaze.“³²⁹ Slobodan pristup informacijama je u skladu s UN-ovim *Općom deklaracijom o ljudskim pravima*³³⁰ iz 1948. i to osobito sa člankom 19. u kojem stoji da „Svatko ima pravo na slobodu mišljenje i izražavanja; to pravo obuhvaća slobodu izražavanja vlastitog mišljenje[...], a knjižnice su **dužne** (podcrtano autor) olakšati i promicati javnost pristupa kvalitetnim informacijama i komunikacijama.“ Nakon istambulske skupštine IFLA-e osnovana je *Komisija za pristup informacijama i slobodu izražavanja* (CAIFE) koja je na skupštini IFLA-a u Kopenhagenu 1997. iznijela svoj izvještaj zasnovan na Općoj deklaraciji o ljudskim pravima UN-a, Europskoj konvenciji o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, Međunarodnom ugovoru UN-a o građanskim i političkim pravima, Afričkoj povelji o ljudskim pravima i narodnim pravima te Američkoj konvenciji o ljudskim pravima. Članovi CAIFE pozivali su se prvenstveno na UNESCO-ov *Manifest za narodne knjižnice* iz 1994. godine u kojem se kaže da ostvarivanje demokratskih prava zahtijeva slobodan i neograničen pristup znanju, idejama, kulturi i informacijama. Na kopenhaškoj

³²⁷ Magee, Robert G. Can a print publication be equally effective online? Testing the effect of medium type on marketing communications, str. 93.

³²⁸ Narodna knjižnica: IFLA-ine i UNESCO-ve smjernice za razvoj službi i usluga/pripremila radna skupina Sekcije za narodne knjižnice. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003, str. 25.

³²⁹ Horvat, Aleksandra; Živković, Daniela. Knjižnice i autorsko pravo. str. 14.

³³⁰ UN. Opća deklaracija o ljudskim pravima. [citirano: 2014-06-29] dostupno na: www.ffzg.unizg.hr/hre-edc/Deklaracijalj.pdf

skupštini rezolucijom je utemeljena stalna komisija IFLA-e za slobodan pristup informacijama i slobodu izražavanja koja je potom dobila naziv FAIFE (*Freedom of Access to Information Freedom of Expression*).³³¹ Pojavom interneta demokratizira se pristup informacija što naglašava i IFLA-in manifest o internetu: neometan pristup informacijama bitan je za slobodu, jednakost, globalno razumijevanje i mir u svijetu i zato IFLA drži da je „slobodan pristup informacijama, neovisno o medijima i državnim granicama središnja (je) zadaća knjižničara i informacijskih stručnjaka.“³³² Nastavak IFLA-inih aktivnosti u borbi za slobodni pristup informacijama teče i dalje te je na 75. Skupštini 2002. donesena *Glazgovska deklaracija o knjižnicama, informacijskim službama i intelektualnoj slobodi* u kojoj se potvrđuje da knjižnice i informacijske službe „... osiguravaju pristup informacijama, idejama i djelima na bilo kojem mediju neovisno o granicama,“³³³ te da same knjižnice i informacijske službe „[...] pridonose razvoju i održanju intelektualne slobode i pomažu očuvanju demokratskih vrijednosti i sveopćih ljudskih prava.“³³⁴ Jedna od važnijih inicijativa koja podupire ideju slobodnog pristupa je *Budipeštanska inicijativa za slobodni pristup* iz 2002. godine (Budapest Open Access Initiative)³³⁵ potom *Izjava o objavljivanju sa slobodnim pristupom* iz Bethesde (Bethesda Statement on Open Access Publishing)³³⁶ iz 2003. te *Berlinska deklaracija o slobodnom pristupu znanju u prirodnim, društvenim i humanističkim znanostima* (Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities)³³⁷ iz iste godine.

Zadatak knjižnica sa zavičajnim zbirkama kao baštinskim ustanovama podliježu propisima koji im nameću obavezu čuvanja i dostupnosti baštine. Misija UNESCO-a³³⁸ naglašava zadaću lokalnog stanovništva u očuvanju baštine, a sam UNESCO 1972. godine donosi *Konvenciju o svjetskoj baštini* (World Heritage Convention)³³⁹ sa zadatkom održavanja,

³³¹Horvat, Aleksandra. Slobodan pristup informacijama. [citirano: 2013-10-12] Dostupno na: http://dsz.ffzg.hr/text/horvat_slobodan.htm

³³²IFLA. Manifest o knjižnicama. [citirano: 2012-12-11] dostupno na: www.ifla.org/files/assets/faife/publications/internet-manifesto-hr.pdf

³³³ Glasgow Declaration on Libraries, Information Services and Intellectual Freedom. [citirano: 2015-01-12] dostupno na: <http://www.ifla.org/publications/the-glasgow-declaration-on-libraries-information-services-and-intellectual-freedom>

³³⁴Glasgow Declaration on Libraries, Information Services and Intellectual Freedom. [citirano: 2015-01-12] dostupno na: <http://www.ifla.org/publications/the-glasgow-declaration-on-libraries-information-services-and-intellectual-freedom>

³³⁵Budapest Open Access Initiative [citirano: 2014-11-12]. dostupno na: www.budapestopenaccessinitiative.org

³³⁶Bethesda Statement on Open Access Publishing. [citirano: 2014-11-12] dostupno na: legacy.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm

³³⁷Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities. [citirano: 2015-01-02] dostupno na: openaccess.mpg.de/Berlin-Declaration

³³⁸ UNESCO. Mission. [citirano: 2014-02-22] dostupno na: whc.unesco.org/en/about

³³⁹UNESCO. World Heritage Convention. [citirano: 2014-04-18] dostupno na: whc.unesco.org/en/conventiontext/

povećanja i širenja znanja o baštini. Isto tako, Vijeće EU-a donosi cijeli niz akata vezanih uz očuvanje baštine, a 2011. *Preporuke Vijeća EU o digitalizaciji i mrežnoj dostupnosti kulturne građe i digitalnom očuvanju* (Commission recommendation on digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation)³⁴⁰ gdje će „mrežna dostupnost kulturne građe omogućiti građanima Europe dostupnost u svrhu zabave, proučavanja ili rada“³⁴¹, a „digitalizacija ima veliko značenje za ostvarivanje dostupnosti i uporabe kulturne građe“.³⁴²

Dakle, dok se knjižnice i društvo s jedne strane zalažu za dostupnost informacija i otvoreni pristup, s druge strane se javljaju ograničenja glede dostupnosti informacija u vidu zakona ili smjernica nametnuta aktima WIPO-a (*World Intellectual Property Organisation*) kao svjetske organizacije za zaštitu intelektualnog vlasništva. U razdoblju od 1991. do 2001. u Europi je doneseno ukupno sedam smjernica čiji „[...] cilj nije bio unificiranje nacionalnih zakonodavstava i stvaranje jednog zajedničkog europskog autorskog prava[...]“³⁴³ nego usmjeravanje članica EU-a na usklađivanje postojećih vlastitih propisa. Rezultat tih aktivnosti je donošenje *Direktive Europskog parlamenta i Vijeća o usklađivanju određenih aspekata autorskog prava i srodnih prava u informacijskom društvu* (Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society)³⁴⁴. Hrvatski *Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima*³⁴⁵ iz 2003. godine usklađen je sa Direktivom o usklađivanju određenih aspekata autorskog i srodnih prava u informacijskom društvu, a koja polazi od toga da „Svako usklađivanje autorskog prava i srodnih prava mora se temeljiti na visokoj razini

³⁴⁰Commission recommendation on digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation. [citirano: 2014-10-28] dostupno na: ec.europa.eu/digital-agenda/en/news/commission-recommendation-digitisation-and-online-accessibility-cultural-material-and-digital

³⁴¹Commission recommendation on digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation. [citirano: 2014-10-28] dostupno na: ec.europa.eu/digital-agenda/en/news/commission-recommendation-digitisation-and-online-accessibility-cultural-material-and-digital

³⁴²Commission recommendation on digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation. [citirano: 2014-10-28] dostupno na: ec.europa.eu/digital-agenda/en/news/commission-recommendation-digitisation-and-online-accessibility-cultural-material-and-digital

³⁴³ Modrušan-Ranogajec, Željka. Nova sadržajna ograničenja autorskog prava.// Zbornik Hrvatskog društva za autorsko pravo 6(2005), str. 112-113.

³⁴⁴ Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society. [citirano: 2014-10-28] dostupno na: eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?URI=CELEX:3200110029

³⁴⁵ Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima. [citirano: 2014-09-28] dostupno na: narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_10_167_2399.html

zaštite, budući da su takva prava ključna za intelektualno stvaralaštvo. Njihova zaštita pomaže u održavanju i razvoju kreativnosti u interesu autora, umjetnika izvođača[...]³⁴⁶

Kako bi premostila zadatke knjižnice u smislu otvorenog pristupa i dostupnosti te zakonodavnih ograničenja, IFLA je u siječnju 2013. zajedno s Međunarodnim vijećem za arhive i Elektroničkim informacijama za knjižnice WIPO-u uputila *Prijedlog Ugovora o ograničenjima autorskih prava i iznimaka za knjižnice i arhive* (Treaty Proposal on Copyright Limitations and Exceptions for Libraries and Archives)³⁴⁷, koji omogućava knjižnicama očuvanje zbirki, podupire obrazovanje i istraživanje i posudbu građe, a obuhvaća:

- usporedno unošenje tj. kupovinu knjiga u inozemstvu
- prekograničnu uporabu građe reproduciranu u okvirima ograničenja i iznimaka
- knjižničnu posudbu
- nabavu knjižnične građe
- očuvanje knjižnične i arhivske građe
- uporabu djela i druge građe obuhvaćene pravima u korist osoba s invaliditetom
- uporabu djela za obrazovanje, istraživanje i privatno korištenje
- uporabu djela za osobnu i privatnu svrhu
- pristup povučenim djelima
- djela siročad

Navedeni prijedlog Generalna skupština WIPO-a sljedeće godine nije usvojila.³⁴⁸

Budući da je zadatak zavičajnih zbirki osiguravati dostupnost građe iz fonda, potrebno je poznavanje zakona o autorskom pravu knjižničarima koji rade na očuvanju baštine, a posebno u procesu digitalizacije kojim se djelo umnožava i čini javno dostupnim. U skladu sa člankom 5(3)(n) *Direktive o harmonizaciji nekih aspekata autorskog prava i srodnih prava u informacijskom društvu*³⁴⁹ knjižnice smiju digitalizirati građu iz svojeg fonda, ali dostupnost joj je ograničena – samo na posebnim računalima, u prostoru knjižnice za privatno korištenje

³⁴⁶ Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society. [citirano: 2014-10-28] dostupno na: eur-lex.europa/legal-content/HR/TXT/?URI=CELEX:3200110029

³⁴⁷ Treaty Proposal on Copyright Limitations and Exceptions for Libraries and Archives. [citirano: 2014-10-28] dostupno na: <http://www.ifla.org/node/5856>

³⁴⁸ Copyright Limitations and Exceptions for Libraries and Archives. [citirano: 2014-08-28] dostupno na: <http://ifla.org/copyright-tlib>

³⁴⁹ Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society. [citirano: 2014-08-28] dostupno na: eur-lex.europa/legal-content/HR/TXT/?URI=CELEX:3200110029

ili svrhu znanstvenog rada. Samo uz dopuštenje nositelja autorskog prava moguće je takvu građu učiniti javno dostupnom putem interneta. Budući da knjižnice nabavljaju, čuvaju i omogućavaju pristup različitoj građi, potrebno je prvenstveno ustanoviti da li se radi o autorskom djelu³⁵⁰, da li je djelo zaštićeno zakonom ili je trajanje zaštite već isteklo pa se radi o slobodnom djelu. Iz tog razloga knjižnice digitaliziraju i čine javno dostupnom građu koja je slobodna, nastala prije dvadesetog stoljeća budući da autorsko pravo u Hrvatskoj traje za života autora te još 70 godina nakon njegove smrti. Za anonimno ili djelo objavljeno pod pseudonimom autorsko pravo se računa od prve godine objavljivanja. Uz autora, nositelji autorskog prava su prevoditelji, ilustratori, sastavljači uvoda, predgovora i pogovora. Prilikom digitalizacije i javne objave rada potrebno je voditi računa o činjenici da „objavi li nakladnik prvo izdanje do tada neobjavljenog djela na kojem su autorska prava istekla, uživa 25 godina od trenutka izdavanja djela jednaku zaštitu autorskim imovinskim pravima.“³⁵¹ Građa iz dvadesetog stoljeća najvećim dijelom je još zaštićena pa Aleksandra Horvat³⁵² upozorava na opasnost od praznine, „crne rupe“ u digitalizaciji prethodnog stoljeća. Naravno da postoji mogućnost izbjegavanja nastajanja praznina digitalizacijom djela na kojima postoji autorsko pravo (što knjižnica mora utvrditi), ali to podrazumijeva sklapanje ugovora sa nositeljem autorskog prava kojim se definira pravo korištenja te visina autorske naknade. Prilikom sklapanja ugovora s autorom knjižnica mora „voditi računa i o tome da digitalizacija mora biti tehnički besprijekorna. U suprotnom bi autor mogao prosvjedovati i tvrditi da je njegovo djelo izmijenjeno.“³⁵³ *Europska direktiva o harmonizaciji određenih aspekata autorskog prava i ostalih srodnih prava* poznata kao *Information Society 2001*. dopuštaju uporabu zaštićenih djela u decidiranim slučajevima³⁵⁴:

- za osobnu individualnu uporabu
- uporabu za potrebe knjižnica, arhiva, obrazovnih i znanstvenih institucija koje mogu reproducirati djela u svom vlasništvu sa ciljem njihova očuvanja
- uporaba osoba s teškoćama

³⁵⁰ Autorsko djelo je originalna intelektualna tvorevina iz književnog, umjetničkog i znanstvenog područjima i to jezična djela, glazbena djela, dramska i dramsko-glazbena djela, djela likovne umjetnosti arhitekture, primijenjenih umjetnosti i industrijskog dizajna, fotografska djela, audiovizualna djela, kartografska djela i prikazi znanstvene ili tehničke prirode.

³⁵¹ Horvat, Aleksandra; Živković, Daniela. Knjižnice i autorsko pravo.

³⁵² Horvat, Aleksandra. Digitalizacija i knjižnice.// Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 2(2012), str. 20.

³⁵³ Horvat, Aleksandra; Živković, Daniela. Knjižnice i autorsko pravo. str. 34.

³⁵⁴ Horvat, Aleksandra. Serving the Users of Cultural Institutions in the Digital Era: Questions to be Answered, Decisions to be Taken. [citirano: 2015-05-19] dostupno na: http://libmass.unibit.bg/files2013/01_Body.IPLIBCMASS2012TEXTBOOK.pdf

- u obrazovne svrhe
- za potrebe pravosuđa
- u novinskom izvještavanju
- kod parodija, karikatura i sl.
- pri citiranju

Navedeni primjeri su ponuđeni kao mogućnosti i europska i nacionalna autorska prava su ih prilagodili nakon Direktive, ipak uključujući rijetke od njih. U sadašnjem digitalnom okruženju knjižnice teško mogu osigurati pristup svim potrebnim službama za korisnike zasnovanim na postojećim izuzetima i ograničenjima.

U cilju pravičnog i uravnoteženog autorskopavnog okvira koji poštuje prava nositelja autorskih prava i interese demokratskog društva 2015. donesen je *Londonski manifest*³⁵⁵ koji se zalaže za usklađivanje i jedinstvenu primjenu iznimki, automatsko pravo knjižnica na posudbu, pravo knjižnica da po razumnoj cijeni kupe ili dobiju licenciju za korištenje zaštićenog djela na tržištu, pravo knjižnice da njihovi korisnici računalno analiziraju zaštićena djela, pravo invalida na jednak pristup djelu, pravo na uživanje zakonskih iznimki, pravo na prekogranično dijeljenje izvora, pravo knjižnica na opsežnu digitalizaciju zbirki namijenjenih istraživanju te standardizirane uvjeta zaštite autorskog prava.

Stoga knjižnica koja želi digitalizirati građu postupak treba provoditi pažljivo kako ne bi došlo povrede autorskih prava. Aleksandra Horvat³⁵⁶ predlaže provođenje postupka postepeno, slijedeći određene korake koji uključuju provjeru zaštićenosti djela, kontaktiranje i suradnju sa nositeljem autorskih prava, za darovanu građu provjeru uvjeta darivanja, objavu svih dokumenata vezanih uz autorska prava na mrežnoj stranici knjižnice te izjavu o pravu na korištenje u slučaju da nositelji autorskog prava ulože prigovor, a koja bi prema autorici³⁵⁷ trebala glasiti:

³⁵⁵ Londonski manifest. [citirano: 2015-05-26] dostupno na: http://www.google.hr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CBsQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.hkdrustvo.hr%2Fclanovi%2Falib%2Fdatoteke%2Ffile%2Fnovosti%2Fo709_Londonski_manifest_prije_vod.pdf&ei=RUIkVbqwJcyI7AbatoMo&usq=AFQjCNHyfRAhS4jWlXyrjatXdp-r0PSgew&bvm=bv.93990622,d.ZGU

³⁵⁶ Horvat, Aleksandra. Serving the Users of Cltural Institutions in the Digital Era: Questions to be Answered, Decisions to be Taken. [citirano: 2015-05-19] dostupno na: http://libmass.unibit.bg/files2013/01_Body.IPLIBCMASS2012TEXTBOOK.pdf

³⁵⁷ Horvat, Aleksandra. Serving the Users of Cltural Institutions in the Digital Era: Questions to be Answered, Decisions to be Taken. [citirano: 2015-05-19] dostupno na: http://libmass.unibit.bg/files2013/01_Body.IPLIBCMASS2012TEXTBOOK.pdf

„Ova zbirka je dostupna za potrebe obrazovanja i istraživanja. Iskazana su naša saznanja o autorskom pravu. Otvoreni smo prema bilo kojem vlasniku autorskih prava kako bismo dobili točne informacije. Sukladno zahtjevu, uklonit ćemo javno dostupnu građu dok se ne riješi pravno pitanje autorskih prava.“

Zavičajne zbirke narodnih knjižnica okupljaju razne vrste zavičajne građe: tiskane publikacije (monografske, serijske publikacije, sitni tisak), rukopisnu građu, polupublikacije, kartografsku građu, note, audio, vizualna i audiovizualna građa, elektroničku građu i preformatiranu građu. Istraživanja³⁵⁸ su pokazala da najveći postotak narodnih knjižnica sadrži od 100 do 500 jedinica tiskane zavičajne građe, a od tiskane građe najzastupljenije su monografske publikacije. Istraživanje provedeno u okviru ovoga rada o vrsti digitalizirane građe u županijskim matičnim knjižnicama govori o najzastupljenijim razglednicama, budući da se one (radi se o razglednicama sa kraja 19. i početka 20. stoljeća) ubrajaju u tzv. djela siročad. Iz navedenog je razvidno da knjižnice ne digitaliziraju najzastupljeniju zavičajnu građu (knjige) ne samo iz financijskih nego i iz razloga njihove autorskopravne zaštićenosti. Ukoliko se problem ne riješi stvaranjem javnih registara nositelja autorskog prava i udrugama za kolektivno ostvarivanje prava, 20. stoljeće će i dalje ostajati „crna rupa“ u digitalnoj prezentaciji zavičajne građe.

Iz grupe ostale građe najmanje su zastupljeni rukopisi. Uvidajući njihov značaj u okviru AKM ustanova, 2014. godine u Hrvatskom državnom arhivu održan je znanstveno-stručni skup pod naslovom *Rukopisne ostavštine kao dio hrvatske baštine*.³⁵⁹ Riječ je o jedinstvenoj građi, kulturno-povijesno izuzetno značajnoj, ali uglavnom nedostupnoj. Osim iznesenih primjera rukopisnih ostavština pojedinaca, obitelji ili cjelina pri institucijama, problematizirano je pitanje digitalizacije rukopisa i njezina iskorištenost.³⁶⁰ Predmet izlaganja³⁶¹ i rasprave bio je i problem iznošenja osobnih podataka u okviru prezentacije arhivske građe te je konceptu prava na sjećanja suprotstavljen koncept prava na zaborav. Aleksandra Horvat³⁶² je naglasila da usprkos činjenici što baštinske ustanove imaju rukopise u svom vlasništvu, to ne znači da

³⁵⁸ Tošić-Grlač, Sonja. Model digitalne zavičajne zbirke za lokalnu zajednicu. str. 105-107.

³⁵⁹ Znanstveno-stručni skup Rukopisne ostavštine kao dio hrvatske baštine. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2014.

³⁶⁰ Šojat-Bikić Maja. Hrvatska AKM zajednica u online prostoru: komuniciranje kulturne baštine u digitalnom obliku i udio digitalnih zbirki rukopisnih ostavština u online ponudi. // Znanstveno-stručni skup Rukopisne ostavštine kao dio hrvatske baštine. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2014. str. 21.

³⁶¹ Ivanović Jozo. Dostupnost osobnih podataka: između prava na sjećanja i prava na zaborav. // Znanstveno-stručni skup Rukopisne ostavštine kao dio hrvatske baštine. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2014. str. 22.

³⁶² Horvat, Aleksandra. O nekim autorskopравnim pitanjima bitnim za baštinske institucije i rukopisne ostavštine. // Znanstveno-stručni skup Rukopisne ostavštine kao dio hrvatske baštine. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2014. str. 23.

imaju autorsko pravo za njegovo objavljivanje, a time se dovodi u pitanje i mogućnost njihove digitalne prezentacije.

Kod stvaranja i korištenja digitalnih zavičajnih glazbenih zbirki jasna je važnost poštivanja složenog područja autorskih i srodnih prava. Za digitalne glazbene sadržaje najčešći način ograničavanja pristupa je putem sklapanja ugovora o licenciranju kojim se detaljnije određuje opseg sadržaja i načine na koje će se građa koristiti, trajanje licencije te iznosi naknada ako ih je potrebno platiti. *Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima*³⁶³ u članku 82. navodi da „[...]nije dopušteno reproduciranje cijele knjige osim ako su primjerci te knjige rasprodani najmanje dvije godine, grafičkih izdanja glazbenih djela[...]“. Iz toga proizlazi da se zaštićene notne materijale ne smije uopće reproducirati. T. Mihalić³⁶⁴ zaključuje da bi se takva odredba trebala primjenjivati i za reprodukciju nota digitalizacijom. Premda članak 82. izričito ne spominje reprodukciju zvučne glazbene građe, članak 85. dozvoljava reproduciranje ulomaka ili kraćih zvučnih zapisa za privatno korištenje te za potrebe nastave ili znanstvenog istraživanja uz navođenje izvora, osim ukoliko autor to izričito ne zabrani.

4.5. Mrežni oblici komuniciranja digitalnog sadržaja - model mrežne stranice

Digitalizacija i primjena informacijsko-komunikacijskih tehnologija stvara novi kontekst u kojemu kulturne ustanove djeluju. Primjena ICT-a i mrežni kontekst interneta omogućili su nastanak brojnih informacijskih izvora na mreži i kulturni je sektor već više od desetljeća zastupljen i u virtualnom okruženju. Novi oblici organizacije informacija i znanja te komunikacije, nastali kombinacijom i spajanjem sustava komunikacija, emitiranja, izdavaštva i računalne industrije, posljedica su trenda tehnološke konvergencije. „Nove informacijske tehnologije omogućile su nove načine primjene i komunikacije informacija, a digitalizacija je omogućila lako i brzo spremanje, reprodukciju, distribuciju i primjenu različitih vrsta informacija.“³⁶⁵

³⁶³ *Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima* [citirano: 2015-02-03] dostupno na: <http://www.zakon.hr/z/106/Zakon-o-autorskom-pravu-i-srodnim-pravima>

³⁶⁴ Mihalić, Tatjana. Model izgradnje digitalne glazbene zbirke. Zagreb: doktorski rad, 2012. , str. 121.

³⁶⁵ Uzelac, Aleksandra. Kulturne mreže i portali – nova infrastruktura kulturnog sektora. // *Muzeologija* 41/42(2004/2005), str. 42.

Za uspjeh mreže važna je komunikacija. Da bi bile učinkovite, mreže moraju imati pouzdane informacije i omogućiti članovima jednostavnu međusobnu komunikaciju. Prednost je mreža pred ostalim javnim komunikacijskim kanalima i to što korisnicima olakšavaju snalaženje u današnjoj situaciji preobilja informacija. One se orijentiraju na konkretne teme i određene tipove korisnika, filtrirajući informacije i omogućujući članovima pristup relevantnim i pouzdanim informacijama.

Zastupljenost kulture kroz mrežne stranice jedan je od temeljnih aspekata digitalne kulture. „U analizi digitalne kulture strukture nastale u virtualnom svijetu kao što su portali, virtualne socijalne mreže, blogovi i wiki servisi od vitalne su važnosti. Te strukture imaju znatno kompleksniju ulogu od običnog snabdjevača informacijama – one značajno pridonose stvaranju novih oblika virtualne komunikacije i suradnje. Virtualni prostor sadrži različite informacije, ali to je također i prostor koji olakšava komunikaciju i interakciju na globalnoj ljestvici.“³⁶⁶

Portal se obično definira kao početna mrežna stranica putem koje korisnici imaju jednostavan pristup drugim mrežnim izvorima. Portali omogućavaju svojim korisnicima pristup informacijama s raznih izvora na jednom mjestu. „Portali kulturnih ustanova su specijalizirani portali koji omogućavaju pristup postojećim mrežnim kulturnim izvorima, ali ti portali također pridonose proizvodnji vlastitog sadržaja.“³⁶⁷ Portali postaju agregatori, proizvođači i organizatori dinamičkog sadržaja poput novosti i informacija. Uzelac drži da se većinu portala može opisati i kao mrežne nakladnike koji nisu usmjereni na promociju drugih mrežnih izvora nego na informaciju o kulturnim događanjima. Autorica također naglašava teškoće u razlučivanju portala od mrežne stranice smatrajući ipak da je mrežna stranica ona koja je usmjerena na ulogu korisnika. Dok su mrežne stranice organizirane na način da predstavljaju instituciju, portali strukturiraju svoj sadržaj na način korisničkih očekivanja.

„Kroz svoje aktivnosti portali pridonose kulturnoj komunikaciji i vidljivosti te promociji kulturnog sektora i postojećih virtualnih izvora, olakšavaju diseminaciju informacija o tekućim kulturnim projektima i mogućnostima kulturne suradnje.“³⁶⁸

Nekoliko je osnovnih elemenata na koje se mrežna stranica zavičajne zbirke mora osloniti i koje mora razmotriti u svrhu svoje učinkovitosti.

³⁶⁶ Uzelac, Aleksandra. Cultural Portals – Structures of Virtual Communication. // Connecting Croatia : The Public, Private and Civil Sector of Culture in the Virtual Space/ editor Biserka Cvjetičanin. Zagreb: Institute for International Relations, 2008. , str. 49.

³⁶⁷ibidem, str. 50.

³⁶⁸ibidem, str. 51.

Korisnička skupina

Mrežne stranice zavičajne zbirke privlače različite kategorije korisnika što uključuje profesore i studente, učitelje i učenike, etnologe, arheologe, geografe, istraživače –amatere, turiste kao i poslovne ljude. Isto tako, sadržaj zavičajne zbirke, putem tečajeva, seminara može biti predmetom cjeloživotnog učenja. Neka istraživanja³⁶⁹ pokazuju da su sadržaji zavičajnih zbirki predmet interesa starije populacije – u Velikoj Britaniji 58% korisnika je starije od 55 godina, a da je zanimanje među spolovima gotovo potpuno ravnomjerno podijeljeno.³⁷⁰

Pripadnici raznih profesija rabe zavičajne zbirke u obavljanju svoga posla. To uključuje lokalne medije kojima su potrebne stare fotografije, zapisi ili statistički podaci. Lokalno poduzetništvo također može koristiti sadržaje zavičajne zbirke kao npr. statističke podatke, izborne zapise (liste, izborne rezultate), novinske priloge. Zaposlenici lokalne uprave i samouprave u području arhitektonskih planiranja, ekonomskih službi, turističkih ureda ili istraživači tržišta mogu rabiti zemljopisne karte, planove grada i druge dokumente u izradi svojih izvješća. Arheolozi mogu koristiti povijesne informacije i postojeće rezultate arheoloških istraživanja.

Mrežna stranica zavičajne zbirke

Dobro osmišljena i izrađena mrežna stranica promovira knjižnične usluge korisnicima i osigurava pristup onim korisnicima koji ne mogu ili ne žele fizički posjetiti zbirku. Tako RUSA (*Reference and User Services Association*) u svom dokumentu *Smjernice za uspostavljanje zavičajne zbirke*³⁷¹ iz 2006. predlaže stvaranje potpuno odijeljenog prostora na stranici knjižnice za zavičajnu zbirku, upravo poput fizičkog odjeljivanja zbirke od drugih dijelova knjižnice, a u svrhu njezine prepoznatljivosti.

Sadržaj mrežne stranice

Mrežna stranice zavičajne zbirke, poput cijele mrežne stranice knjižnice, mora davati neke osnovne informacije korisnicima poput adrese, kontakata i radnog vremena zbirke iz razloga

³⁶⁹ Dewe, Michael. *Local Studies and Libraries*.// *Local Studies Management*/ edited by Michael Dewe. Aldershot:Ashgate, 2002. str. 1-24

³⁷⁰ Nielsen/NetRatings. *Surfing the Family Tree*. [citirano: 2012.-01-10] Dostupno na: <http://nielsen-netratings.com/pr/pr050524.uk.pdf>.

³⁷¹ RUSA. *Guidelines for Establishing Local History Collections*. [citirano 2013-07-03] Dostupno na: <http://www.ala.org/rusa/stnd.gen.local.html>

jer se radno vrijeme zavičajne zbirke može razlikovati od radnog vremena drugih zbirki knjižnice. S. Watts³⁷² drži da je to potrebno i u slučaju da je radno vrijeme zavičajne zbirke isto kao ostalih zbirki knjižnice. Druge informacije koje bi bile potrebne novim korisnicima, posebice onima kojima knjižnica i njezin položaj nisu „bliski“ potrebno je osigurati na stranici. Nadalje, potrebno je donositi informacije o događanjima i aktivnostima, cjeniku usluga (posebice ukoliko postoje usluge koje se razlikuju od usluga u drugim zbirkama knjižnice), posebnim pravilima za zavičajne zbirke – npr. zabrana uporabe tinte.

Izvori i službe

Detalji o dostupnim izvorima su ključ uspjeha mrežne stranice: „Esencijalni dio mrežne stranice zavičajne zbirke treba uključivati sve vrste izvora dostupnih u zbirci kao i detalje o tome kako koristiti izvore.“³⁷³ Postojanje istraživačke službe važno je za sve knjižnice, ali posebice je relevantno za knjižničare koji rade u zavičajnoj zbirci budući da oni mogu zaprimati mnogo zahtjeva od korisnika koje nikada osobno nisu vidjeli. Najčešći način komuniciranja sa korisnicima je elektronička pošta premda Reid drži da istraživanja koja knjižničar provede na temelju zahtjeva putem elektroničke pošte mogu „[...] biti siromašna ili neartikulirana, manjkava u jasnoći i detaljima.“³⁷⁴ Uporaba mrežnih formulara može pomoći korisnicima da strukturiraju svoja pitanja. Jedna od mogućnosti je istraživanje u *stvarnom vremenu* (eng. *real time enquiry*) putem chat-a što može biti korisno za brza istraživanja. Popularnost elektroničke pošte može dovesti do velikog opterećenja knjižničara te time postaje upitna kvaliteta istraživanja, pa je jedna od mogućnosti uporaba FAQ-a alata. Jedan od načina je postavljanje postojećih tiskanih letaka na mrežnu stranicu, premda premda takvi pdf/Word dokumenti mogu izgledati neprivlačno na stranici te stvarati probleme korisnicima u postupku preuzimanja.

³⁷² Watts, Sarah E. Moving Out of the Corner and onto the Web: An evaluation of Websites Created for Local History Collections in Public Libraries. [citirano: 2013-06-15] dostupno na: <http://etd.ils.edu/dspace/bitstream/1901/284/1/sarahwatts.pdf>.

³⁷³ Reid, Peter H. The Digital Age and Local Studies. Oxford: str. 86.

³⁷⁴ Ibidem, str. 63.

Povezivanje s vanjskim poveznicama

Uključivanje vanjskih poveznica značajna je dodatna usluga korisnicima ali „Važno je pažljivo razmišljati o kvaliteti poveznica koje se stavljaju na stranicu. Poveznice trebaju biti na stranice koje su provjerene [...]“³⁷⁵, te svakako moraju biti i poveznice na lokalne izvore.

Knjižnica 2.0

U korisničku uporabu važno je uključiti alat Knjižnica 2.0 koji se oslanja na Web 2.0 jer „Knjižnica 2.0 nije traženje, nego nalaženje; nije pristup nego dijeljenje.“³⁷⁶ To se može postići prihvaćanjem socijalnih mreža, korisničkog tagiranja, blogova i wiki-ja, podcast-ova i RSS-a. Takav način komunikacije potiče korisnike na suradnju i razmjenu informacija i znanja, a što donosi koristi istraživačima zavičajne povijesti. Grupe za razgovor omogućuju korisnicima razmjenu savjeta i predlaganje alternativnih izvora. Ipak je korisnike potrebno upozoriti da informacije dobivene na taj način treba provjeriti te da sadržaji objavljeni od drugih korisnika nisu nužno odobreni od knjižnice.

Pozicija mrežne stranice

Sadržaj i usluge mrežne stranice zavičajne zbirke neće imati vrijednost ukoliko korisnici nisu svjesni njezina postojanja i nisu ju u mogućnosti pronaći. Pozicija mrežne stranice unutar mrežne stranice knjižnice može stvarati probleme korisnicima. Lociranje zbirke unošenjem imena knjižnice i predmetnice *zavičajna zbirka* u Google je često brži način nego pretraživanjem stranice same knjižnice.

4.5.1. Kriteriji za vrednovanje mrežne stranice

Prihvaćaju se kriteriji za vrednovanje mrežne stranice te predlažem navedene kriterije kao elemente modela mrežne stranice hrvatskih narodnih knjižnica.

³⁷⁵ Ibidem, str. 106.

³⁷⁶ Maness, J.M. Library 2.0: The next generation of Web-based library services. LOGOS 17,3(2006) Str. 142. Str. 139-145

4.5.1.1. Uporabljivost

Uporabljivost (eng. *usability*) se može definirati kao atribut koji se odnosi na način koliko se nešto može rabiti na lakši način odnosno koliko brzo pojedinci mogu naučiti nešto upotrebljavati, koliko su efikasni upotrebljavajući to, koliko je to pamtljivo, koliko korisnici to vole upotrebljavati. Postoji mnoštvo napisanih radova o upotrebljivoj mrežnoj stranici koji se odnose na plan i čitljivost stranice i njezinoj informacijskoj arhitekturi tj. uporabi navigacije, organizacije, označavanja i sustava za pretraživanje. Stvaranje uvjeta da stranica bude dostupna korisnicima različitih sposobnosti izrazito je važan čimbenik.

4.5.1.2. Estetski izgled

Prvi korisnikov pristup stranici suočava ga sa općim izgledom i strukturom stranice koji je iz tog razloga, kao prva impresija, značajan. Estetski izgled u smislu prezentiranja slika, multimedijskih sadržaja, uporaba boja i njihov raspored na ekranu utječu na korisnikovu interakciju sa informacijskim sučeljem. Korisnici neće biti impresionirani ukoliko se nađu suočeni sa pretrpanom stranicom i zgusnutim grupama tekstova što kod njih stvara osjećaj da će se morati potruditi u traženju potrebne informacije te će potom odustati od daljeg pretraživanja.³⁷⁷ Velike blokove tekstova potrebno je razbiti korištenjem grafičkih elemenata kao što su fotografije, crteži i sl., a što je također potrebno uravnotežiti jer velika količina grafičkih elemenata može usporiti pretraživanje. J. Nielsen i M. Tahir³⁷⁸ preporučuju 5-15% slika na ekranu. Preporučljivo je zadržavanje *bijelih područja* kako bi se reducirala vizualna pretrpanost. Odluka o izboru boja je efektivna metoda za privlačenje korisničke pozornosti i naglašavanja određenog sadržaja te segmentiranje ekrana u dijelove. Tako npr. velika uporaba crvene boje može stvarati osjećaj agresivnosti. Prilikom odabira boja potrebno je voditi računa da postoje korisnici koji su slijepi na određene boje pri čemu je najčešća pojava nerazlikovanje crvene i zelene boje. Ukupan broj boja pridonosi estetskom izgledu stranice pri

³⁷⁷ Nielsen, Jacob; Loranger, Hoa. *Prioritizing Web usability*. Berkley: New Riders Press, 2006. str. 81.

³⁷⁸ Nielsen, Jacob; Tahir, Marie. *Homepage Usability: 50 Websites deconstructed*. Indianapolis: New Riders, 2002.

čemu odabir odviše raznih boja može ometati korisnikovu pozornost tako da Jasek³⁷⁹ predlaže uporabu tri do četiri komplementarne boje.

4.5.1.3. Raspored sadržaja

Pozornost korisnika digitalnih informacija je kratkotrajna i skloni su odustajanju ukoliko odmah ne pronađu traženi sadržaj. Zato je bitno da sadržaj stranice bude logički organiziran kako bi korisnicima omogućio brzo pronalaženje informacija. Iz tog razloga stranice trebaju imati jasnu vizualnu hijerarhiju, sa najvažnijim informacijama na vrhu stranice. Time se omogućuje vidljivost primarnog sadržaja na početnom ekranu budući da mnogi korisnici nisu skloni pretraživati izvan početne stranice. Nije preporučljiva stranica na kojoj je potrebno mnogo pomicanja (eng. *scrolling*), a pogotovu ne horizontalnog. Stranice koje iziskuju i vertikalno i horizontalno pomicanje su komplicirane za korisnike budući da se kreću u dvije dimenzije. Rješenje problema je podjela građe na nekoliko stranica što opet može činiti problem korisnicima. Pomicanje i „klikanje“ zahtijeva korištenje miša što može predstavljati problem za osobe s motoričkim teškoćama poput starije populacije.

4.5.1.4. Čitljivost

Istraživanja J. Nielsena i H. Lorangera³⁸⁰ su pokazala da je loša čitljivost na trećem mjestu loših strana stranice. Čitanje s ekrana je 25% sporije nego čitanje s papira te stvara osjećaj nelagodnosti. Napori u poboljšanju čitljivosti usmjereni su na limitiranje količine teksta na ekranu kroz dijeljenje teksta uporabljajući manje odjeljke, naslove, zatamnjeni tekst. Veličina znakova također utječe na čitljivost tako da J. Nielsen i H. Loranger za stranicu preporučuju veličinu znakova 12-15 što omogućuje starijim korisnicima i korisnicima sa problemima u vidu korištenje sadržaja. Uporaba jakih kontrastnih boja poboljšava čitljivost - npr. crni tekst na bijeloj podlozi. Jezik izražavanja na stranici treba biti usmjeren na sve vrste korisnika sa različitim čitateljskim sposobnostima – jednostavan, kratkih rečenica.

³⁷⁹ Jasek, Chris. How to design library websites to maximise usability. [citirano: 2015-03-17] Dostupno na: <http://libraryconnect.elsevier.com/lpc/0502/lpc0502.pdf>

³⁸⁰ Nielsen, Jacob; Loranger, Hoa. Priorizing Web usability. str. 133.

4.5.1.5. Navigacija

Osmišljavanje dobre navigacije po stranici temelj je za njezinu dobru uporabu. Ona korisnicima pomaže u orijentaciji unutar stranice stavljajući im na znanje u kom smjeru dalje mogu pretraživati i koje područje već jesu pretražili. Potonje se postiže promjenom boje posjećene poveznice što je posebno značajno za starije korisnike s problemima u pamćenju. Mnoge stranice prihvaćaju „krušne mrvice“ (eng. *breadcrumbs*), niz hiperlinkova obično pozicioniranih na vrhu ekrana koji korisniku pokazuju put od početne stranice na trenutnu lokaciju.

4.5.1.6. Dostupnost

Dostupnost informacija za sve korisnike važan je element knjižničnih usluga i uključen je u brojne svjetske, europske i državne strategije. *Smjernice za dostupnost* donio je World Wide Web konzorcij³⁸¹ s brojnim aspektima o kojima autori mrežnih stranica trebaju voditi računa, a koji aspekti su podijeljeni u tri skupine te se odnose na mogućnost primjene teksta za medije, uporabu boja, uvjete koji utječu na to kako korisnici percipiraju i surađuju s World Wide Web-om. Uključuju također utjecaj na vid, korisnike s auditivnim, vizualnim, motoričkim te kognitivnim smetnjama. Zato svaki zvučni zapis mora pratiti alternativni tekst (zbog korisnika sa auditivnim smetnjama), a zbog korisnika s motoričkim smetnjama reducira se uporaba miša.

³⁸¹ World Wide Web Consortium. Web Accessibility Initiative. [citirano: 2014-11-23] dostupno na: <http://www.w3.org/TR/WAI/>

4.5.1.7. Konzistentnost

Dosljednost u kreiranju stranice kao što je položaj navigacijskih elemenata, generalni plan i dr. značajna je u reduciranju krivulja učenja kod korisnika. Korisnicima je potrebno jedan puta naučiti koji sadržaji se nalaze na određenom položaju što im omogućava koncentraciju na sam sadržaj pretraživanja.

4.5.1.8. Održavanje, vlasništvo stranice

Korisnici kritički procjenjuju vrijednost informacija nađenih na mrežnoj stranici. To uključuje procjenu raznih aspekata kao što je aktualnost informacije, autorstvo sadržaja te vjerodostojnost autora. Aktualnost mrežne stranice se može procjenjivati i putem datacije svake mrežne stranice što uključuje informaciju o tome kada je stranica posljednji puta modificirana ili kada su dodani novi sadržaji. Datacija stranice je značajan podatak jer nedatirana informacija može biti beskorisna, netočna ili varljiva. Slabo održavanje stranice, kao npr. postojanje nepostojećih poveznica stvara loš dojam o cijeloj knjižnici te korisnike može navesti na pitanje o vrijednosti drugih sadržaja.

4.5.2. Zemljopisno određenje zavičajne zbirke na primjeru zaprešićkog kraja

Pitanje određivanja granica zavičaja odnosno teritorijalnog određenja sadržaja zavičajne zbirke naveden je kao dio pretodnih elaboracija. To je pitanje na koje će naići svi voditelji zavičajnih zbirki, a posljedično i moderatori mrežnih stranica. Kroz primjer obrazloženog načina određivanja teritorijalnog ustroja zavičajne zbirke zaprešićkog kraja pokušat će se u konkretnom primjeru obrazložiti i opravdati kriterij teritorijalnog ustroja zavičajne zbirke. Navedeni primjer služi kao osnova drugim knjižnicama kao model za zemljopisno-povijesne osnove svojeg djelovanja.

Područje Grada Zaprešića pruža se na površini od 52 km² gdje prema popisu stanovništva iz 2011. živi 25.000 stanovnika što ga čini najgušće naseljenim područjem Zagrebačke županije. U sastavu administrativne jedinice ulaze naselja: Ivanec, Jablanovec, Hruševac Kupljenski, Kupljenovo, Pojatno i Šibice. Zaprešić je okružen sa sedam okolnih, samostalnih općina (Bistra, Brdovec, Dubravica, Jakovlje, Luka, Marija Gorica i Pušća) koje mu gravitiraju i čine povijesnu, gospodarsku i prirodnu cjelinu.

Zaprešićki kraj smješten je u dolini triju rijeka (Sutla na zapadu, Sava na jugu, Krapina na istoku) te između Slovenije na zapadu, Krapinsko-zagorske županije na sjeveru, Samobora na jugu i Zagreba na istoku. Od srednjeg vijeka područje današnjeg grada i okolnih općina nalazilo se u sastavu susedgradsko-stubičkog vlastelinstva.³⁸² Prvi puta se u povijesnim izvorima spominje kao selo u popisu crkvene desetine iz 1494.³⁸³ Novim ustrojem susedgradsko-stubičkog vlastelinstva za vrijeme Franje Tahija u drugoj polovici 16. st. prestaje biti dijelom pušćanske sućije te dobiva status zasebne upravne jedinice.

U drugoj polovici 19. i početkom 20. stoljeća u sastavu je općine Brdovec kojoj se sjedište nalazi u Zaprešiću. U sastavu općine Brdovec nalazile su se i općine Pušća i Kupljenovo do 1909. godine kada se potonje odcjepljuju o čemu svjedoči *Zapisnik redovite jesenske skupštine Županije zagrebačke* od 20. prosinca 1909. sa temom razdiobe općine Brdovec odcjepljenjem porezne općine Pušća i Kupljenovo.³⁸⁴ Stanovništvo je još 1906. podnijelo zahtjev da se porezne općine Pušća i Kupljenovo odcjepe od općine Brdovec sa sjedištem u Zaprešiću i dozvolu za ustroj nove općine Pušća sa sjedištem u Pušći. „Ove porezne općine ne vežu sa Zaprešićem kao sjedištem upravne općine nikakovi gospodarski interesi, a nisu vezani ni na željezničku postaju, jer imadu svoju postaju Pušća-Kupljenovo.“³⁸⁵ Razlog za odcjepljenje je da je postojeća općina tako velika da ne može „udovoljavati interesima žiteljstva“³⁸⁶ pa predlažu da ostane upravna općina Brdovec sa sjedištem u Zaprešiću koja uključuje 4 porezne općine (Brdovec, Kraj, Laduč i Zaprešić) te upravna općina Pušća sa sjedištem u Pušći koja obuhvaća porezne općine Pušća i Kupljenovo.

Općina Dubravica je osnovana 1926. izdvajanjem iz tadašnje općine Kraljevec na Sutli, a u okviru kotara Klanjec³⁸⁷. Djeluje do 1. rujna 1955. kada je ukinuta i pripojena novoosnovanoj

³⁸² Brgles, Branimir. Toponimija na području susedgradskog vlastelinstva u srednjovjekovnim i ranovjekovnim pisanim izvorima. *Folia onomastica Croatica* 19(2010), str. 9-36

³⁸³ Krivošić, Stjepan. O mjesnom imenu Zaprešića. *Zaprešićki godišnjak* 2(1992), str.183.

³⁸⁴ Osnivanje općine Pušća . [citirano: 2014-07-13] dostupno na : www.pusca.hr/povijest.html

³⁸⁵ Osnivanje općine Pušća . [citirano: 2014-07-13] dostupno na : www.pusca.hr/povijest.html

³⁸⁶ Osnivanje općine Pušća . [citirano: 2014-07-13] dostupno na : www.pusca.hr/povijest.html

³⁸⁷ Općina Dubravica: Povijest općine. [citirano: 2014-08-09] dostupno na: www.dubravica.hr/povijest.html

općini Zaprešić unutar koje je imala status mjesne zajednice. Nakon Drugog svjetskog rata Zaprešić i okolne (sadašnje) općine administrativni su dio Zagreba do 1955. kada je utemeljena općina Zaprešić od 6 bivših općina stubičkog, klanječkog i zagrebačkog kotara.³⁸⁸

Zakonom o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj iz 1992. godine (NN 90/92) Brdovec, Hruševac Kupljenski, Jakovlje i Pušća su bili u sastavu Županije zagrebačke. Zakonom o Zagrebačkoj županiji iz 1995. (NN 69/95) u sastav Zagrebačke županije ušao je grad Zaprešić, ustrojena je nova općina Marija Gorica, a Zagrebačkoj županiji je pripojena Luka iz područja općine Veliko Trgovišće.³⁸⁹ Zakonom o Zagrebačkoj županiji od 20. 9. 1995.³⁹⁰ ponovno je utemeljena općina Dubravica sa 10 naselja.

Općine čine satelitsko okružje Zaprešića kao središnjeg mjesta kako zbog zemljopisne udaljenosti tako i prometne povezanosti. Obuhvaća kraj zemljopisno omeđen rijekama Krapinom na istoku, Sutlom na sjeverozapadu i Savom na zapadu i jugozapadu te čine zemljopisno-socijalno-kulturnu i povijesnu cjelinu. Iz navedenog razloga zavičajna zbirka treba obuhvaćati građu definiranu navedenim zemljopisnim odrednicama.

4.6. Pravno uređenje za izgradnju zavičajnih zbirki u knjižnicama

Navedeni kriteriji za vrednovanje mrežne stranice se prihvaćaju, a zavičajne zbirke narodnih knjižnica se izgrađuju temeljem postojećih pravnih propisa.

Hrvatski *Zakon o knjižnicama* (NN 105/97)³⁹¹ samo neizravno naznačuje postojanje zavičajnih zbirki gdje u čl. 37. nalaže da je svaki nakladnik dužan dostaviti „još po jedan primjerak građe matičnoj knjižnici na području županije na kojoj je njegovo sjedište radi stvaranja zavičajne zbirke. Tiskar s područja jedne županije koji tiska za nakladnika iz druge županije dužan je u istom roku jedan primjerak dostaviti matičnoj knjižnici na području županije na kojoj je njegovo sjedište.“

³⁸⁸ Laljak, Stjepan. Neki podaci o Zaprešiću.// Zaprešićki godišnjak 1(1991), str. 16-17.

³⁸⁹ Zagrebačka županija do 2001. godine [citirano: 2012-07-13] Dostupno na: zagzup.tripod.com/uvod.html

³⁹⁰ Zakon o Zagrebačkoj županiji. [citirano: 2014-07-13] dostupno na: www.poslovna.hr/zakoni/public/zakoni.aspx?zakon=Zakon-o-Zagrebackoj-zupaniji&id=10463

³⁹¹ Zakon o knjižnicama. [citirano: 2012-06-10] dostupno na: www.zakon.hr/z/745/Zakon-o-knjižnicama

Nešto detaljnije pravno pitanje zavičajne zbirke regulirano je *Standardima za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj* (NN 58/99)³⁹² gdje u čl. 6. određuje da „Svaka narodna knjižnica vodi zavičajnu zbirku, te stoga istražuje, skuplja, obrađuje, pohranjuje i daje na korištenje knjižničnu građu o topografiji, povijesnom, gospodarskom i kulturnom razvitku područja na kojemu djeluje, a izrađuje i zavičajnu bibliografiju i središnji katalog“, ali zakonodavac svjestan svih ograničenja općinskih knjižnica dozvoljava i mogućnost da vođenje zavičajne zbirke jedne općinske knjižnice bude prepušteno županijskoj matičnoj ili nekoj drugoj bolje osposobljenoj knjižnici. Potonje je u kontardikciji sa čl. 10. istih Standarda koji izričito nalaže središnjoj narodnoj knjižnici među ostalim uvjetima i vođenje zavičajne zbirke koje u čl. 31. naznačuje kao *specijalnu zadaću* određujući joj zaseban prostor (čl. 41.). Ukoliko je ova podzakonska dilema i nejasna, *Pravilnikom o matičnoj djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj*³⁹³ za stjecanje statusa središnje županijske matične knjižnice potrebno je imati ustrojenu zavičajnu zbirku.

Budući da status, uvjeti, značenje, način rada zavičajne zbirke u Hrvatskoj nisu regulirani zakonskim/podzakonskim aktima, Komisija za zavičajne zbirke pri Sekciji za narodne knjižnice Hrvatskog knjižničarskog društva godine 2010. donijela je *Preporuke za ustroj zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama i drugim knjižnicama (ustanovama) koje prikupljaju knjižničnu zavičajnu građu*³⁹⁴ gdje u poglavlju *Zadaća i značaj zavičajne zbirke* kaže da je zavičajna građa „izvor [...] istraživačima [...]“ nepotrebno (iz razloga beskrajsnih mogućnosti) kome i čemu služi zavičajna zbirka. Pri tome, knjižničari se ne spominju kao istraživači zavičajne zbirke što im je jedan od osnovnih zadataka – uz obradu, kuratorstvo i osiguravanje dostupnosti, knjižničar je onaj koji mora dobro poznavati sadržaj zbirke kako bi korisniku mogao davati tumačenja. Knjižničareva uloga mora odražavati proaktivan stav ne samo u smislu upućivanja korisnika nego i istraživački.

Na sličan način regulirana su pitanja zavičajnih zbirki u Srbiji i Bosni i Hercegovini. Tako je *Metodsko uputstvo za formiranje i vođenje zavičajnih fondova u općinskim narodnim knjižnicama*³⁹⁵ sačinjeno 1982. na zahtjev Narodne biblioteke Srbije, prihvaćeno je na Savjetovanju Zajednice matičnih knjižnica Srbije u Nišu 1982. godine i potvrđeno od

³⁹²Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. [citirano: 2012-06-04] dostupno na: narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/270810.html

³⁹³Pravilnik o matičnoj djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj. [citirano: 2012-06-04] dostupno na: narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/232299.html

³⁹⁴ Preporuke za ustroj zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama i drugima knjižnicama (ustanovama) koje prikupljaju knjižničnu zavičajnu građu. Zagreb. [citirano: 2013-10-06] dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/clanovi/Preporuke.pdf>

³⁹⁵ Stamatović, Desanka. *Metodsko uputstvo za formiranje i vođenje zavičajnih fondova u općinskim narodnim bibliotekama*. // Glas biblioteke, 11(2004). str. 16.

Knjižničnog savjeta SR Srbije, međutim, kako autorica navodi, osim u dijelu koji se odnosi na obradu građe u stvarnosti nije zaživjelo. Tek nakon dva desetljeća pristupa se novoj objavi Metodskih uputstava uz terminološke izmjene.³⁹⁶ Godine 2010. na inicijativu Zajednice matičnih knjižnica Srbije osnovna je radna grupa za izradu *Smjernica za vođenje zavičajnih fondova* čiji rezultat je bilo donošenje *Prijedloga smjernica za vođenje zavičajnih fondova*³⁹⁷, a mogućnost (ali ne i obaveza) formiranja regulirani su *Zakonom o bibliotečko-informacijskoj djelatnosti* (2011.)³⁹⁸ gdje u čl. 6. se navodi da se u knjižnici može, pored osnovnog fonda formirati i zavičajnu zbirku, a *Zakonom o obaveznom primjerku publikacije* (2011.) u čl. 3 govori o „lokalnom obaveznom primjerku“ kao jednom primjerku „publikacije koji na osnovu ovog zakona izdavač, odnosno drugi obveznik o svom trošku dostavlja javnoj knjižnici grada, odnosno općine u kojoj ima sjedište, odnosno prebivalište, radi formiranja i popune zavičajne zbirke.“³⁹⁹

Narodna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine je donijela *Uputstva za formiranje zavičajne zbirke u narodnim bibliotekama*⁴⁰⁰ 1980. godine temeljem *Zakona o bibliotečnoj djelatnosti BiH* iz 1978. godine, a donošenju uputa prethodilo je savjetovanje o zavičajnim zbirkama. *Zakon o bibliotečnoj djelatnosti* iz 1995 u čl. 35. nalaže „Radi obrazovanja zavičajne zbirke, javna knjižnica dužna je prikupljati i čuvati po jedan primjerak tiskanog materijala koji je objavljen na području na kojem knjižnica djeluje. Javna knjižnica dužna je prikupiti i čuvati u zavičajnoj zbirci i tiskanu građu koja je objavljena van područja na kojem knjižnica djeluje ako se odnosi na to područje, kao i djela autora koji su porijeklom ili djeluju na tom području“.⁴⁰¹

Slovenija svojim podzakonskim aktima detaljnije regulira način rada i obaveze knjižnica u aktivnostima vezanim za zavičajne zbirke. Tako se čl. 6. *Pravilnika o osrednjih obmoćnih knjižnicah*⁴⁰² (2003.) određuje da matična knjižnica može imati zavičajnu zbirku ukoliko je zbirka posljedica povijesnog razdoblja, ali zahtijeva i suglasnost općina na čijem području knjižnica obavlja matičnu djelatnost, a općine su dužne odobriti takve zbirke ukoliko narodne

³⁹⁶ Ibidem, str. 20.

³⁹⁷ Prijedlog smjernica za vođenje zavičajnih fondova, 2010. [citirano: 2012-12-25] dostupno na: <http://zajednica.nb/files/propisi/nacrtismerzavicajfond2011.pdf>.

³⁹⁸ Zakon o bibliotečko-informacijskoj djelatnosti. [citirano: 2012-06-20] dostupno na: http://www.unilib.bg.ac.rs/projekti/strucna_zvanja/1%20-%20zakon.pdf

³⁹⁹ Zakon o obaveznom primjerku publikacije. [citirano: 2012-06-18] dostupno na: <http://bds.rs/dokumenti/Zakon%20obavezni%20primerak%202011.pdf>

⁴⁰⁰ Uputstva za formiranje zavičajne zbirke u narodnim bibliotekama. [citirano: 2012-06-15] dostupno na: <http://www.bgs.ba/pdf/7.pdf>

⁴⁰¹ Zakon o bibliotečkoj djelatnosti. [citirano: 2012-06-22] dostupno na: http://www.openbook.ba/bibliotekarstvo/37/37_zakon.htm

⁴⁰² Pravilnik o osrednjih obmoćnih knjižnicah. [citirano: 2012-06-24] dostupno na: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=43854#!Pravilnik-o-osrednjih-obmocnih-knjiznicah>

knjižnice s njihovog područja ne obavljaju takvu zavičajnu djelatnost. Matične knjižnice izrađuju planove i koordiniraju nabavu građe za knjižnice iz područja svoje matičnosti, a o djelatnostima obveznika obaveznog primjerka izvještavaju Nacionalnu knjižnicu (čl. 11). Pravilnikom je ustanovljena i obaveza matične knjižnice bibliografske obrade serijskih, monografskih publikacija, polupublikacija kao i članaka (čl. 13.), donošenje odluke koja građa ima prednost bibliografske obrade kao i rokove izvršenja (čl. 14.). Nacionalna i sveučilišna knjižnica Slovenije je 2012. donijela *Uputstva za stručnu obradu i pohranu nacionalno važne zavičajne knjižnične građe u pokrajinskim knjižnicama* sa jasno definiranim pravilima bibliografske obrade (čl. 2. – 5. Uputa), opreme građe (čl.6.), pohrane građe (čl. 7.-9.), dostupnosti (čl. 10.), o obuci djelatnika za obradu građe (čl. 13.-14.) i otpis građe (čl. 12.) sa uputama na referentnu literaturu iz svakog od navedenih područja.

4.7. Vrste građe zavičajne zbirke

Temeljni knjižnični dokument koji definira tj. daje smjernice o samom sadržaju i vrsti građe u narodnim knjižnicama u Hrvatskoj su *Preporuke za ustroj zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama i drugim knjižnicama (ustanovama) koje prikupljaju knjižničnu zavičajnu građu*⁴⁰³ koje specificiraju vrstu građe: tiskane publikacije (monografske, serijske publikacije, sitni tisak), rukopisna građa, polupublikacije, kartografska građa, note, audio, vizualna i audiovizualna građa, elektronička građa i preformatirana građa.

U svojim *Smjernicama za narodne knjižnice* IFLA naglašava ulogu zavičajnih zbirki: „Narodna knjižnica treba biti ključna ustanova u lokalnoj zajednici za sakupljanje, očuvanje i predstavljanje lokalne kulture u svoj njezinoj raznolikosti. To se može ostvariti na nekoliko načina, na primjer održavanjem zavičajnih zbirki, izložbama, pričanjem priča, izdavanjem građe lokalnog značaja te razvijanjem interaktivnih programa vezanih uz lokalne. Tamo gdje je usmena tradicija značajna metoda komunikacije, narodna knjižnica treba poticati njezin nastavak i razvoj.“⁴⁰⁴ Značenje zavičajnih zbirki u okviru IFLA-ine djelatnosti vidljiva je i u

⁴⁰³ Preporuke za ustroj zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama i drugim knjižnicama (ustanovama) koje prikupljaju knjižničnu zavičajnu građu. [citirano: 2014-07-13] dostupno na: www.hkdrustvo.hr/clanovi/Preporuke.pdf

⁴⁰⁴ IFLA: The public Library Service: IFLA/UNESCO Guidelines for Development. [citirano: 2012-07-13] dostupno na: www.ifla.org/publications/the-public-library-service-the-iflaunesco-guidelines-for-development-2001

osnivanju posebne sekcije za genealogiju i zavičajnu povijest koja u ciljevima strateškog plana naglašava svoju ulogu u promoviranju lokalne povijesti, povezivanja ustanova koje se bave poviješću lokalnih zajednica, potrebu ostvarivanja dostupnosti digitalnim sadržajima vodeći brigu o zaštiti privatnih podataka.⁴⁰⁵

Poput Hrvatske i Slovenija u svojim *Smjernicama za sakupljanje zavičajne građe u općim knjižnicama*⁴⁰⁶ iz 2007. definira vrstu građe zavičajne zbirke uz navođenje i formata (digitalni ili mikrofilm): monografske publikacije, serijske publikacije, rukopisi, note, karte, AV građa, slikovna građa, polupublikacije te druga, efemerna građa i sitni tisak. Na gotovo identičan način čini to i Srbija 2010. u svojim *Prijedlogu smjernica za vođenje zavičajnih fondova*.⁴⁰⁷

Američka krovna knjižničarska organizacija ALA (*American Library Association*) u svojim *Smjernicama za osnivanje zavičajnih zbirki*⁴⁰⁸ iz 2006. daje osnovne smjernice, prepuštajući svakoj pojedinoj knjižnici da na temelju nabavne politike odredi vrstu građe koju će sakupljati, format građe ali i građu koju neće sakupljati. Tako narodna knjižnica u Burlingtonu u svojoj razvojnoj politici zavičajne zbirke⁴⁰⁹ kao vrstu građe navodi knjige, pamflete, karte, fotografije, CD-ROM-ove, narodna knjižnica iz Niagara Falls-a knjige, dnevnik, pamflete, biltene, periodičku građu, izvješća, pisma, govore, novine, rukopise, dokumente, karte, atlase glazbene zapise i glazbu, mikrofilmove, razglednice, fotografije, negative fotografija, slajdove, filmove, video-kazete, zvučne zapise elektroničku građu, slike, umjetničke reprodukcije i otiske, postere, genealoške zapise i efemeru. Upravo kao i knjižnica u Pittsfield-u⁴¹⁰ koja u vrsti građe koju sakuplja u zavičajnoj zbirci navodi (tiskane) knjige, novine, periodiku, pamflete, karte, rukopise, fotografije, portrete, otiske, mikrofilmove, elektroničke baze vidljivo je da američke knjižnice ne razlikuju vrstu građe od formata građe. *Škotsko društvo arhiva i knjižnica*⁴¹¹ uopćeno kao predmet zavičajne zbirke navodi zavičajnu povijest, obiteljsku povijest, a potom uz navedeno izdvaja karte, novine i župne knjige.

⁴⁰⁵ IFLA: Genealogy and Local History Section : Strategic plan 2011-2012. [citirano: 201-07-13] dostupno na: www.ifla.org/publications/genealogy-and-local-history-section-strategic-plan?og=78

⁴⁰⁶ Smernice za pridobivanje domoznanskega gradiva v splošnih knjižnicah. [citirano: 2014-07-13] dostupno na: www.nuk.uni-lj.si/knjiznicarskenovice/marec2007.asp

⁴⁰⁸ ALA. Guidelines for Establishing Local History Collections . [citirano: 2013-07-17] dostupno na: <http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/rusa>

⁴⁰⁹ Burlington Public Library. Local History Collection Development Policy. [citirano: 2013-11-09] dostupno na: <http://burlingtonpubliclibrary.org/policies/LocalHistoryCollectionDevelopmentPolic06.pdf>

⁴¹⁰ Berkshire Athenaeum; Pittsfield Library. Local History Department: Collection development policy statement. [citirano: 2013-09-08] dostupno na: http://www.pittsfieldlibrary.org/policy_lh.html

⁴¹¹ Scotland archives and libraries. [citirano: 2014-04-27] dostupno na: https://familysearch.org/learn/wiki/en/Scotland_Archives_and_Libraries#Local_History_Libraries

Kao specifičnu, građu značajnu za zavičajnu povijest, nedovoljno zastupljenu, posebno izdvajam efemernu građu, razglednice koju hrvatske Preporuke ubrajaju u vizualnu građu te usmenu povijest koja se u Preporukama izrijeком ne spominje.

Autorica smatra da je efemerna građa izuzetno značajan dio sadržaja zavičajne zbirke, vrlo često jedini izvor informacija o zavičaju, najčešće neiskorišten, a u okviru efemerne građe autorica ističe razglednice. Knjižnice, za koje je istraživanje pokazalo da razglednice digitaliziraju u najvećem broju, ne iskorištavaju potencijale ove građe. Stoga sljedeći primjer digitalizirane razglednice Zaprešića ukazuje na način na koji se digitalizirane razglednice mogu iskoristiti kao jedna od tessera u mozaiku zavičajne povijesti.

4.7.1 Efemerna građa

Usprkos dvojbama i razilaženjima u pojmovnoj (ali i formalno-sadržajnoj) uporabi naziva *sitni tisak* i *efemera* ili *efemerna građa*⁴¹² kojega nalazimo u hrvatskoj stručnoj literaturi, isti pojam će ovdje biti uporabljen iz razloga jer „[...] bi uvođenje pojma efemerna digitalna građa (*digital ephemera*) za kategorije sitnog tiska, efemerne građe i sive literature bilo primjereno u digitalnoj sredini.“⁴¹³

Efemeran (grč. *Φήμερα*) suvremeni rječnici⁴¹⁴ definiraju kao „onaj koji je kratkotrajan, privremen i prolazan, tj. bez trajnije vrijednosti i beznačajan“. Upravo ta kratkotrajnost (a s time u vezi i beznačajnost) odredila je pojam efemerne građe kao specifične skupine

⁴¹² O problematici definiranja pojmova „sitnog tiska“ i „efemere“ u Hrvatskoj pisali su:

Blažević, D; Salaj-Pušić, D. Upute za uporabu formata UNIMARK za kataložni opis sitnog tiska. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2005.

Davis, K. Slipping thru the Cracks: Issues with Performing Arts Ephemera, World Library and Information Congress: 71th IFLA General Conference and Council „Libraries – A voyage of discovery“ August 14th-18th 2005, Oslo, Norway

Lešković, Ana; Živković, Daniela. Efemerna građa i sitni tisak: opseg pojmova u hrvatskoj i svijetu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, ½(2011), str. 120-134.

Petek, Dubravka. Zagrebačka efemera – neki vidovi rubnih dokumenata urbane kulture. // Vjesnik bibliotekara hrvatske 56, 3(2013), str. 167-184.

Lakuš, Jelena; Bobinčak, Bojan. Kulturno-povijesna i zavičajna vrijednost građe sitnog tiska Gradskog muzeja Vukovar. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56, ½(2013), str. 285-309.

⁴¹³ Lešković, Ana; Živković, Daniela. Efemerna građa i sitni tisak: opseg pojmova u hrvatskoj i svijetu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, ½(2011), str. 132.

⁴¹⁴ Anić, Vladimir; Goldstein, Ivo. Rječnik stranih riječi. Zagreb: Novi liber, 2000. str. 353.

publikacija. Građa za koju se B. Brownlie⁴¹⁵ *dvoumi* da li je blago ili smeće, M. Deegan i S. Tanner⁴¹⁶ kažu da su *živi svjedoci raznih aspekata prošlosti*, a E. Holcombe⁴¹⁷ da ju je teško pronaći i očuvati ju, za M. Twyman je⁴¹⁸ *minorni protočni dokument svakidašnjeg života* gdje je „implicitna komponenta svake jedinice efemere „čitatelj preko ramena“ – oči za koje se jedinica prvi puta pojavila. Ne samo da se mogu čuti njihovi glasovi, vi postajete, kao čitatelj, intimni dio njihova iskustva.“⁴¹⁹ Individualno, jedinice efemere se mogu činiti trivijalnim i perifernim, ali kumulativno one mogu bacati vrlo eksplicitno svjetlo na povijest, dajući ne samo činjenične detalje nego i atmosfersku i evokativnu poveznicu s prošlosti.

Za Byerly⁴²⁰ „[...] efemera su fragmenti koji su preživjeli više-manje slučajno. Funkcioniraju kao DNA uzorak kulture koju prezentiraju, pomažući onima koji ju proučavaju da otkriju veće socijalne, političke ili estetske trendove. Njihovo značenje proizlazi iz slučajnosti njihova preživljavanja koje im daje gotovo magičnu auru, kao da im je preživljavanje sudbinsko.“

Može se opisati kao jedinica *koja je tiskana, ali ne namjerno „objavljena“*, gdje se različitost vidi i u sadržajima koji se javljaju u elektroničkoj pošti ili na webu bez formalne uredničke strukture. Efemera nudi brzi pogled na prošlost koji djeluje kao trenutna fotografija naših predaka u trenutku kada nisu obraćali pozornost. Kvazi-slučajno preživljavanje dokumenata koji nisu trebali imati veliko značenje omogućuje nam da se zagledamo iza zapisane povijesti. Ulazi u kategoriju koja predstavlja krug: nastanak, uporaba, tiho preživljavanje, eventualnu akviziciju te pristup.

Efemera se rabi za komunikaciju i cirkulaciju: ona je i tekst i objekt. Te osobine su dio izričaja entiteta i ne mogu biti odvojene od čitljivog sadržaja. Njezina funkcija kao javno dostupne građe i dokumenta nije zasnovana na objektu. Može se sagledavati kao tekstualni i vizualni sadržaj. Njezin sadržaj može biti konvencionalan ali i vrlo zgusnut izvor informacija koji se može iščitavati kao vizualna umjetnost ili jednostavna tiskarska tradicija pa ju M.

⁴¹⁵ Brownlie, Barbara. Treasure from trash; collecting printed and digital ephemera in New Zealand. [citirano: 2014-01-15] dostupno na : www.lianza.org.nz/brownlie_b_treasure_from_trash.pdf

⁴¹⁶ Deegan, Marylin ; Tanner, Simon. The digital dark ages. [citirano: 2013-12-05] dostupno na: <http://cilip.org.uk/publications/updates/magazine/archive/archive2002/may/update0105b.htm?cssversion=normaltext>

⁴¹⁷ Holcombe, Elisabeth A. Difficult to find and keep: Providing access to ephemera. [citirano: 2013-10-29] <http://conferences.alia.org.au/shllc2001/papers/holcombe.html>

⁴¹⁸ Twyman, Michael. The long term significance of printed ephemera. [citirano: 2015-03-27] dostupno na: <http://rbm.acrl.org/content/9/1/19.extract>

⁴¹⁹ Andrews, Martin. The stuff of everyday life: a brief introducing to the history and definition of printed ephemera.// Art Libraries Journal 31, 1(2006), str. 5.

⁴²⁰ Byerly, Alison. What not to Save: The Future of Ephemera. [citirano: 2014-10-12] dostupno na: web.mit.edu/comm-forum/mit6/papers/Byerly.pdf

Twyman⁴²¹ naziva *dijalogom u tipografiji* (engl. *dialogue in typography*) ili *interaktivnom tipografijom* (engl. *interactive typography*). Vizualna i tekstualna strategija često je ovisna o događaju te socijalnim i političkim intencijama sudionika. Njezina partikularna izravnost kao povijesnog izvora koja proizlazi iz specifičnost vremena nastanka i sudionika je značajna.

Efemera je „minorni protočni dokument svakidašnjeg života“⁴²² premda se ne može svaka efemera sagledavati kao minorna građa ili građa prolazne vrijednosti. Upravo takva kontradiktorna karakteristika efemera, njezina disproporcionalna važnost kao i svojevrsna *ranjivost*, partikularna izravnost povijesnog izvora koja proizlazi iz specifičnost vremena nastanka, značajni su razlozi potrebe njihova sakupljanja i očuvanja. Njezina važnost proizlazi i iz dokumentarnosti događaja koji su također efemerni, koji se često događaju, ali nisu zabilježeni.

Prepoznata je kao ona koja ima „specifičnu izravnost“.⁴²³ Kao povijesni izvor zahvaljujući nastanku u vremenu događaja, izravnost se sastoji od: vrste događanja koje prati, tipa institucija i ustanova, načina na koji se odnosi na događaj te rabljene vizualne i tekstualne strategije.

Komunikacija, distribucija i cirkulacija

Uporaba efemere je obično kratkotrajna i to je ta korisnost koja je literarno efemerna, više nego sama jedinica građe, pa tako često postaje suvenir ili dokumentacija događaja. Često se besplatno ili vrlo jeftino raspačava, distribucija je izravna (po sistemu sam svoj majstor), dostupna je u kontekstu događanja, namijenjena užem krugu korisnika (za razliku od npr. knjige). Takav način cirkulacije i sadržana imena sudionika čine ju potencijalnim indeksom socijalnosti. Međureferentnost imena navedenih na efemeri i onih kojima su dostavljeni čini određenu socijalnu mrežu koja je stvorena za različite svrhe – katkada sa ciljem širenja kruga publike koji su sudjelovali u događaju, katkada za stvaranje mreže za razmjenu informacija, a katkada i za stvaranje alternativnog informacijskog prostora. Informacije koje su amblemske za socijalne procese i povremene aktivnosti rijetko cirkuliraju nakon događaja, a da bi se

⁴²¹ Twyman, Michael. The long term significance of printed ephemera. [citirano: 2015-03-27] dostupno na: <http://rbm.acrl.org/content/9/1/19.extract>

⁴²² Twyman, Michael. The long term significance of printed ephemera. [citirano: 2015-03-27] dostupno na: <http://rbm.acrl.org/content/9/1/19.extract>

⁴²³ Twyman, Michael. The long term significance of printed ephemera. [citirano: 2015-03-27] dostupno na: <http://rbm.acrl.org/content/9/1/19.extract>

cirkulacija održala jedinice efemerne građe dostavljaju se knjižnicama da bi kroz katalog postajale dostupnije.

Nositelji informacija

Budući da je nastala jednokratnim činom prigodom događanja, efemera time postaje dokaz nekog postojanja. Kao takva sadrži podatke o datumu i trajanju, imenima sudionika i njihovim ulogama te mjestu događanja. Sadržaj takve male publikacije u suprotnosti je sa tendencijom opisa i objašnjava namjere. Informacije koje sadrži su zgusnute i često su praćene efemernim objavama (npr. izjavama prilikom otvorenja izložbi). Ekspresivna forma efemere, kao informacije ili znanja, katkada se rabi refleksivno. Intencionalno se rabi za davanje informacije o kontekstu događaja, u suprotnosti sa implicitnim efektom kontekstualizacije koji proizlazi iz njezine forme i distribucije.

Fragmentarnost i pluralitet

Kao svjedočanstvo događaja efemera je fragmentarna, sadrži referencijalne elemente i prisvajanje svrsishodnog diskursa. Referentnost iskazuje kroz znakove, riječi i slike. Premda fragmentarna, može se odnositi na druge jedinice zbirke. U knjižnicama se najčešće sagledava u svojem pluralitetu, pohranjena u mapama koje čine grupu informacija o njoj po određenim kriterijima. Stoga je zadatak katalogizatora da rekontekstualizira efemeru stvarajući odnose među fragmentiranim izvorima.

Čuvanje i pohrana

Problemi pohrane i očuvanja kod efemere zajednički su svim zbirkama u papirnatom formatu, ali značajnije prisutni kad je u pitanju efemera iz razloga jeftinog načina proizvodnje, loše pohrane, neuobičajenih formata i veće uporabe. Uzroci uništavanja se mogu grupirati u dvije skupine – vanjski i unutrašnji. Unutrašnji se odnose na materijal izrade, vrstu i teksturu papira, tintu, boju teksta ili papira koji svi utječu na dugovječnost građe. Kiseli papir se uništava kod efemere kao i kod knjiga. Tinta, pigmenti, boje i premazi variraju u stabilnosti od stabilne karbonske tinte do modernih termalnih papira koji mogu nestati u svega nekoliko mjeseci. Vanjski uzroci uništavanja su zajednički za sve papirnate artefakte. Pohrana u vlažnim uvjetima omogućava razvoj plijesni, kukaca i štete od glodavaca, hrđe, bljeđenja tinte

i boje, lijepljenja premazanog papira. Visoke temperature potiču kemijske procese uništavanja. Svjetlo izbljeđuje tintu, boje i tamni papir zbog fotooksidacije.

Pakiranje je jedno od rješenja jer štiti građu od polucija, prašine, svjetla, štiti od nepravilnog rukovanja, dostup čini lakšim, poboljšava identifikaciju i pretraživanje, prevenira migraciju kiselina, poboljšava sigurnost. Važno je uporabiti kutije i mape pogodne za dugotrajno čuvanje.

Digitalizacija

Slika efemere nije ista kao sama efemera. Jedinice koje su preživjele u originalnom obliku zadržale su auru originalnosti. Ako je cilj proučavanja papirnate efemere reproducirati iskustvo izvornih korisnika dokumenta, buduća efemera će se morati proučavati u formi današnje prezentacije. Prema tome, ako se radi o digitalnom formatu, potrebno je stvoriti uvjete za njegov opstanak.. Ako je efemera zanimljiva jer se čini da ima nenamjernu vrijednost, otkrivajući aspekt kulture koji nije bio svjesno priznat od stvaratelja i primatelja, tada efemera u budućnosti ne treba ostati zanemarena i zaboravljena. Može se reći da se u područje efemere kao digitalne građe ubrajaju: promotivni materijali na CD romu, elektroničkom poštom dostavljeni katalozi, mrežne stranice koje imaju istu funkciju kao papirnata efemera (obavijesti o događanjima, komercijalni materijali i katalozi rasprodaja mrežni, materijali o trendovima u popularnoj kulturi, političke grupe, materijali koji će pokazati promjene u grafičkom dizajnu mrežne stranice, banneri, tekstualne poruke).

Komunikacijski obrasci

Komunikacija je dijeljenje značenja kroz razmjenu informacija. Proces komunikacije definiran je tehnologijom komunikacije, karakteristikama pošiljatelja i primatelja informacije, njihovim kulturnim kodeksima i protokolima komunikacije te ciljem komunikacijskog procesa. Značenje je razumljivo samo u kontekstu socijalnih odnosa u kojima su informacija i komunikacija procesuirane. Krećući s pozicije cilja samoga procesa, interpersonalna komunikacija se razlikuje od socijalne komunikacije. U prošlim razdobljima primatelj i pošiljatelj su subjekti komunikacije. U kasnijim razdobljima sadržaj komunikacije se raspršuje na cijelo društvo (masovna komunikacija). Interpersonalna komunikacija je interaktivna za razliku od masovne koja može biti interaktivna ali i jednosmjerna. Tradicionalna masovna komunikacija u osnovi je jednosmjerna. U postojećem digitalnom

dobu M. Castells⁴²⁴ razlikuje i treća vrstu komunikacije – *masovnu samokomunikaciju* (engl. *mass self-communication*): masovnu jer doseže do globalne publike, a samokomunikaciju jer poruke nastaju od primatelja/pošiljatelja. Postojeća tri oblika komunikacija koegzistiraju, interaktivni su i komplementarni.

U digitalno doba govorimo o tehnološkoj transformaciji zasnovanoj na digitalizaciji komunikacija, mrežama, kompjuterskim programima, povećanim transmisivnim kapacitetima. Definicija pošiljatelja i primatelja se odnosi na organizacijsku i institucionalnu strukturu komunikacije gdje su pošiljatelji i primatelji istovremeno i jedno i drugo. Kulturalni aspekt procesa višeslojne transformacije komunikacija može biti shvaćen u križanju dva para kontradiktornih trendova – istovremeni razvoj globalne kulture i višestruki identitet kulture te simultani rast individualizma i zajedništva. Jedna od najznačajnijih komponenti komunikacijske transformacije predstavlja izraz socijalnih odnosa, snage odnosa koji su temelj evolucije multimodalnih komunikacijskih sistema.

Pojava efemere kao skupnog fenomena predstavlja prekretnicu u razvoju medija u smjeru masovnosti i masovne komunikacije. „Industrijsko doba brzo je promijenilo sliku zapadne komunikacije[...] Posljedica je toga sve masovnija potrošnja tehničkih i kulturnih dobara, pa tako i knjige, odnosno drugih nositelja tiskane riječi i slike poput časopisa, novina, reklamnih tiskanica, plakata – sve do posjetnica i osmrtnica.“⁴²⁵ Tvrdnja D. Petek⁴²⁶ da „[...] efemerna građa predstavlja najavu novih komunikacijskih obrazaca“ na tragu MacLuhanove nove kulturne matrice ne može biti u potpunosti prihvaćena već iz same činjenice da se ova vrsta tiskane građe masovnije javlja već u 18. stoljeću⁴²⁷ o čemu svjedoči digitalizirana zbirka efemere John Johnson, a prva pojava je iz 1472. godine – letak za kupnju molitvenika.

Vrijednosno, efemera nije *manje vrijedna* građa zbog kratkotrajnosti i rubnosti, ali njezino značenje nije presudno jer podatke koje nalazimo u njoj možemo pronaći i u drugim izvorima. Značenje pojedine jedinice efemerne građe može se u potpunosti vrednovati u kontekstu zavičajne (prostorne, povijesne, kulturne) cjeline. Stoga je i prezentirana tablica (prilog br. 4. Primjer predstavljanja digitalizirane efemerne građe zaprešićkog kraja) osmišljena na način da u prvom stupcu nudi primjer jedinice (tiskane) efemerne građe kao tematski prikaz sa osnovnim deskriptivnim elementima (drugi stupac). Stupac veza sadrži zapise efemerne građe

⁴²⁴ Castells, Manuel. *Communication in the Digital Age*. [citirano: 2013-07-30] Dostupno na: www.ics.uci.edu/Castells-Manuel-Communication-in-the-Digital-Age.pdf

⁴²⁵ Pelc, Milan. *Pismo-knjiga-slika: uvod u povijest informacijske kulture*. Zagreb: Golden marketing, 2002. str. 172.

⁴²⁶ Petek, Dubravka. *Zagrebačka efemera – neki vidovi rubnih dokumenata urbane kulture*.// *Vjesnik bibliotekara hrvatske* 56, 3(2013), str. 175.

⁴²⁷ *The John Johnson Collection: An Arhive of Printed Ephemera*. [citirano: 2014-11-27] dostupno na: johnjohnson.chadwick.co.uk/marketing.do

ili digitalnih zapisa koji sadržajno ili formalno dopunjuju temu i kao takvi su potencijalni premet digitalizacije dok rubrika *literatura/bibliografija* uključuje osnovne zapise autorskih djela same teme ili su literarna dopuna iste.

Tako npr. temu *Željeznička pruga Zaprešić-Zabok-Varaždin-Čakovec i Zabok-Krapina* sadržajno nadopunjuje Beloševićovo djelo gdje autor⁴²⁸ u svom povijesno-putopisnom zapisu ne bilježi postojanje željezničke stanice u samom Zaprešiću nego u Pušći (uistinu Pojatno): „Još za kojih 5 km i eto nas do postaje Pušća-Bistra, koja je od Zagreba udaljena 22 km, još u bivšoj županiji zagrebačkoj, a poreznoj općini Kupljenovo[...] Od ove postaje vodi nakon izgradnje zagorske željeznice cesta prema istoku izvedena zemaljska cesta u mjesto Bistra[...]“. Za razliku od potonjeg, temeljno djelo o povijesti ove željezničke pruge je objavljeno prigodom njezine stogodišnjice⁴²⁹, ali i Gorničićeva knjiga⁴³⁰ je značajna i zbog činjenice da je sam autor zavičajac – rođen u Brdovcu.

Iščitavanje same efemerne jedinice moguće je na više razina. Ona pruža neposredne informacije o samom događaju – 110 obljetnica zagorske pruge, mjesto održavanja (Pojatno), vrijeme održavanja (petak, 4. listopada 1996), sudionici programa (gradonačelnik Zaprešića, generalni direktor Hrvatskih željeznica, predsjednik Mjesnog odbora Pojatno, župnik, Puhački orkestar grada Zaprešića, župni zbor iz Pušće, autor likovne izložbe, sponzori obnove željezničke postaje Pojatno, izvođači radova) tekst spomen-ploče postavljene na postaji. Posredno, efemera smješta događaj u određeni gospodarsko-socijalno-kulturni kontekst kako kroz popratni tekst tako iz mogućnosti iščitavanja mreže društvenih odnosa i komunikacijskih kanala svojstvenih urbanoj zajednici. Sagledavanje ove jedinice efemere moguće je i s grafičkog stajališta – kroz prezentirane slike i logo Hrvatske željeznice (u ovom primjeru s tiskarskom greškom).

Što je zaboravljeno i zanemareno u svijetu u kojem se čini da stvari vječno žive na internetu i kulturi koja svjesno podržava ideju da ništa nije toliko trivijalno da bi bilo važno? Čini se da postojeća komunikacija neće nestati u albumima i kutijama za cipele, nego činiti kontinuirani tok dokumentacije kojoj će biti teže obnoviti osjećaj udaljenosti.

Ako želimo uloviti duh vremena i bljesak detalja određene prigode ili situacije, efemera pruža dokaze kakvi se ne mogu naći u drugim dokumentima.

⁴²⁸ Belošević, Stjepan. *Zagorskom željeznicom i njezinim pobočnim prugama*. Varaždin: Narodna Tiskara B. Svobode, 1932. str. 18-19.

⁴²⁹ *Sto [100] godina željezničke pruge Zaprešić-Varaždin-Čakovec-Zabok-Krapina: 1886-1986*. Varaždin: Željeznički prijevoz, [1986.]

⁴³⁰ Gorničić, Josip. *Razvitak željeznica u Hrvatskoj do 1918. godine: građenje, organizacija i financijski odnosi*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1952.

4.7.1.1 Razglednice

Razglednica je dopisna karta sa slikom, fotografijom ili crtežom, a razvila se iz poštanske dopisnice koja prvotno nije imala ilustraciju. Do pojave dopisnice pisma su se uvijek slala u zapečaćenoj omotnici. Godine 1869. je na inicijativu dr. Emanuela Hermana u poštanski promet Austro-Ugarske monarhije uvedena vrsta otvorenog pisma bez omotnice koje je nazvano dopisnica odnosno *Correspondenz – Karte*. U Ugarskoj se na dopisnici nalazio natpis na dva jezika, njemačkome i mađarskome (*Levlező Lap*). U početku je razglednica na poledini imala samo prostor za adresu, a na prednjoj strani je bila ilustracija koja je obuhvaćala trećinu prostora, dok je ostatak bio namijenjen pisanju poruke. S vremenom je ilustracija počela zauzimati sve veći dio prednje strane, a dio za pisanje poruke se sužavao ispod ilustracije. Posljednji korak prema nastanku razglednice kakvu danas poznajemo je učinjen uvođenjem podjele poledine razglednice na kojoj se do tada ispisivala samo adresa primatelja, a na taj se način prednja strana razglednice oslobodila teksta poruke. Takav oblik razglednice u kojem jedna polovica poledine služi za adresu primatelja i marku, a druga za poruku primatelju prihvaćena je 1906. godine u Rimu od zemalja članica Svjetske poštanske unije. Navedeni podatak važan je za datiranje razglednice ukoliko to nije moguće datiranjem samog pošiljatelja ili žigom pošte.

Prvotno rađene tehnikom litografije i kromolitografije slijedi ih svjetlotisak kao jednostavnija i jeftinija tehnika. Jedan od prvih svjetlotiskarskih zavoda osnovao je Rudolf Mosinger u Zagrebu. Za njegov svjetlotiskarski zavod karakterističan je logotip koji se pojavljuje na poledini razglednice, vrlo često u donjem lijevom uglu kao motiv sidra s njegovim inicijalima. Ponekad je taj logotip uvećan i na mjestu predviđenom za poštansku marku.⁴³¹

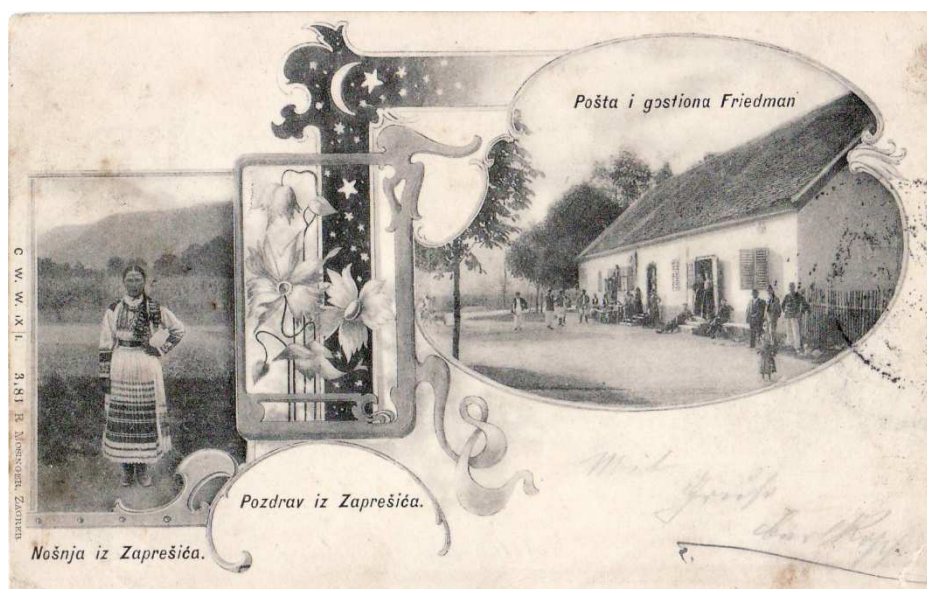
Sa deltiološkog⁴³² aspekta, razglednicu možemo sagledavati u nekoliko razina. Ispisivanjem poledine, razglednica je komunikacijski medij koji svojim nastankom i kruženjem povezuje mnoge strane od kojih ih svaka iščitava na svoj način, a njezinim primitkom komunikacija se u tom trenutku ostvaruje. Grafički (slikovni) dio razglednice govori o kulturi vremena u kojem je nastala, o mjestima koje prikazuje, načinu života, uvjerenjima određenog mjesta i vremena. Osim komunikacijskog i slikovnog svojstva, ona je dokument javne i obiteljske

⁴³¹ Muzej grada Crikvenice. Izložba razglednica iz fundusa Muzeja grada Crikvenice 28.01 – 28.02.2011. Crikvenica: Muzej grada Crikvenice, 2011.

⁴³² Deltiologija – znanost o proučavanju i sakupljanju razglednica

povijesti. Javna povijest sadržana je u podacima zabilježenim na aversu: povijesnim, etnološkim, urbanističkim, arhitektonskim, prirodopisnim dok kao dokument obiteljske povijesti govori o obiteljskim odnosima, vezama, putovanjima. Kao tiskarski proizvod, često sadrži ime tiskara/nakladnika i time je izvor informacija o tiskarskoj djelatnosti. Kada je 1886. godine njezin opticaj odobrila Univerzalna poštanska unija⁴³³ neprocjenjiv je izvor filatelističkih istraživanja. Umjetnički izraz i dokument, razglednica je „[...] svojom karikom ojačala lanac čimbenika u globaliziranju kulture. Istodobno, slike kojima odašilje poruke drsko se protive univerzalnosti ističući lokalne vrijednosti i posebnosti.“⁴³⁴ Odašiljanje lokalnih vrijednosti jedan je od načina očuvanja lokalnog identiteta.

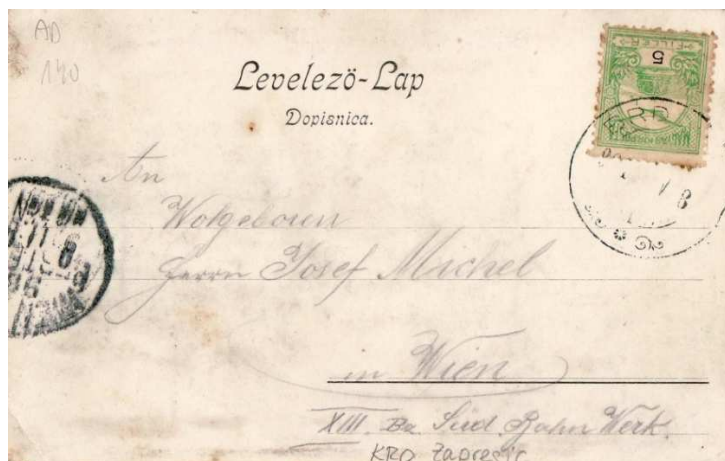
Primjer iz zaprešićog kraja

Slika 6: Razglednica (avers) : Pozdrav iz Zaprešića

⁴³³ Puljar, Sanja. Putujuće slike: razglednice – kulturnoantropološki dokumenti.// Narodna umjetnost 34, 2(1997), str.163,

⁴³⁴ Puljar, Sanja. Putujuće slike: razglednice – kulturnoantropološki dokumenti.// Narodna umjetnost 34, 2(1997), str.163.

Slika 7: Razglednica (revers): Pozdrav iz Zaprešića

Avers razglednice je asimetrično vertikalno podijeljen na dva dijela. Lijevi dio pod naslovom „Nošnja iz Zaprešića“ predstavlja fotografiju djevojke u narodnoj nošnji, smještenoj u prirodni ambijent gdje je u prvoj razini pozadine polje kukuruza, a u drugoj razini je planinski niz. Desni dio nosi naslov „Pošta i gostiona Friedman“ koja prikazuje uzdužnu zgradu sa petnaestak ljudi u pozi za fotografiranje. U prvom planu je lik djevojčice. Ova dva motiva dijeli greda u „L“ obliku ukrašena motivom noćnog neba, a preko koje je u secesijskom okviru floralni motiv. Slične floralne motive na Mosingerovim razglednicama nalazimo pri predstavljanju ruralnih sredina (Novo Čiče). Uz sam lijevi rub, okomito postavljen je niz slova: C.W.W.IX I. te ime R. Mosinger Zagreb. Razglednica je bila upućena Josefu Michelu u Beč. Činjenica da je poleđina namijenjena samo adresi primatelja, a u donjem desnom uglu prednje strane je prostor za pisanje, upućuje na zaključak da je nastala prije 1906. U prilog navedenom govori i motiv – gostionica Friedman. Literatura⁴³⁵ navodi Miroslava Friedmana kao krčmara u Zaprešiću u razdoblju od 1903-1913.

4.8. Usmena povijest kao oblik komuniciranja zavičajne građe

Rasvjetljavanje kompleksnosti povijesnih odnosa čini osnovu rasprava u poslijeratnom razvoju usmene povijesti⁴³⁶ uključujući problematiku intervjuiranja, pravila etike, analitičke strategije za interpretiranje te probleme arhiviranja zapisa.

⁴³⁵ Kolar-Dimitrijević, Mira. Trgovci i obrtnici u Zaprešiću, Brdovcu i Mariji Gorici 1884-1925.// Zaprešićki godišnjak 1995. str. 68.

⁴³⁶ Vrlo sažetu definiciju usmene povijesti donosi Društvo za usmenu povijest Australije: usmena povijest je bilježenje sjećanja ljudi (glasova, naglasak i rječnika) specifičnog životnog iskustva budući da je često jedini

U drugoj polovici dvadesetog stoljeća usmena povijest kao intervju svjedoka događanja u prošlosti, a u svrhu povijesne rekonstrukcije ima značajan utjecaj na suvremenu povijest. I dok su razgovori sa pripadnicima socijalnih i političkih elita popunili postojeće dokumentarne izvore, značajan prilog usmene povijesti su povijesni zapisi iskustava grupe ljudi koji bi mogli ostati sakriveni, zaboravljeni od povijesti koja je možda zabilježena u nekim službenim dokumentima, ali vrlo rijetko sačuvana u osobnim dokumentima ili autobiografskim zapisima. Upravo kroz intervju usmene povijesti pripadnici radničke klase, *mali* ljudi, članovi manjinskih zajednica opisuju svoja iskustva i nude vlastitu interpretaciju povijesti. Intervjui dokumentiraju određene aspekte povijesnog iskustva koji bi bili mimoideni u drugim izvorima, a odnose se na osobne odnose, život i rad obitelji predstavljeni subjektivno.

Povjesničari usmene povijesti morali su usvojiti mnoga znanja i vještine u izradi zapisanih intervjuova kao i znanja iz raznih disciplina uključujući sociologiju, antropologiju, psihologiju i lingvistiku kako bi mogli bolje razumjeti narativnu prirodu sjećanja. Usmena povijest je utemeljena na aktivnom odnosu između povjesničara i njihovih izvora, a koja može izmijeniti povijest na više načina. Narator ne samo da se prisjeća prošlosti nego iznosi svoju interpretaciju povijesti tako da sudionik projekta usmene povijesti može biti ne samo povjesničar nego i povijesni izvor. U neki projektima primarni cilj je osnaživanje pojedinaca ili društvenih skupina kroz proces prisjećanja i reinterpretiranja povijesti s naglaskom na vrijednost procesa kao povijesnog proizvoda.

Izazov usmene povijesti dijelom leži u odnosu na esencijalnu socijalnu ulogu povijesti. Iz tog razloga ona je za neke povjesničare uzbudljiva dok druge straši. U osnovi strah od usmene povijesti nije zasnovan. Uporaba intervjuova kao izvora od strane povjesničara ima dugotrajnu vrijednost i kompatibilna je sa znanstvenim standardima.

P. Thomson drži da usmena povijest nije nužno instrument za promjene – ovisi o duhu u kojem je upotrijebljena. Svakako može podrazumijevati promjenu i sadržaja i svrhe povijesti. Može biti upotrijebljena za promjenu središta povijesnog istraživanja te otvoriti nova područja istraživanja; može srušiti barijere između studenata i profesora, generacija, obrazovnih ustanova i ostatka svijeta; u pisanoj povijesti – bilo da se radi o knjigama, muzejima, radiju ili filmu – ljudima koji su sudjelovali u povijesnim događanjima, kroz njihove vlastite riječi, daje središnje mjesto.⁴³⁷

izvor saznanja usmeni iskaz očevica. Ona stvara nove zapise ili dopnjava postojeće što često čini predmet zanimljivijim od dokumenata. Oral history Australia. [citirano: 2013-10-22] dostupno na : <http://www.oralhistoryaustralia.org.au/>

⁴³⁷ Thomson, Paul. Voice of the past: Oral History. New York: Oxford University Press 2000.

Najupečatljiviji doprinos usmene povijesti vidljiv je u povijesti obitelji. Bez nje povjesničari bi vrlo malo mogli saznati o odnosima obitelji sa susjedima, rodbinom ili međusobnim odnosima. Odnosi muža i žene, odgoj dječaka i djevojčice, emocionalni i fizički sukobi i ovisnosti, borba za nezavisnost – tijekom povijesti bila su često tajnovita područja. Uporabom intervjua usmene povijesti moguće je razviti cjelovitiju obiteljsku povijest, uzorke njezinih promjena tijekom vremena, iz mjesta u mjesto, tijekom životnog ciklusa i između spolova.

Još 1930-tih godina 20. st. Allan Nevins⁴³⁸ raspravljao je o valjanosti i vrijednosti usmene povijesti kao metodologije. Danas je usmena povijest ustanovljena kao poddisciplina povijesti⁴³⁹, nastali rezultati su prihvaćeni kao kategorija arhivskih zapisa⁴⁴⁰, a njezine metode prihvaćene u humanističkim i društvenim znanostima.⁴⁴¹ Usmena povijest bilježi životne priče i osobna iskustva koja, ako ne budu zabilježena, predstavljat će veliki gubitak za dublje razumijevanje naše prošlosti i interpretacije sadašnjosti.⁴⁴² Usmeno svjedočanstvo uhvaćeno u intervjuu usmene povijesti je značajna kategorija zapisa koja se u svrhu rekonstrukcije povijesti ne razlikuje od drugih arhivskih zapisa. Temeljna pretpostavka je da se informacija dobivena u intervjuu usmene povijesti ne razlikuje od informacije sadržane u pisanom dokumentu bez koje, kao što su to objavili Charles-Victor Langlois i Charles-Victor Langlois u svom klasičnom djelu iz 19. stoljeća *Introduction aux Etudes Historiques*, ne postoji pisana povijest.

Rekonstrukcija povijesti je zasnovana na dokumentima i time se razlikuje od mita. Ta dokumentarna osnova omogućava da naša objašnjenja mogu biti verificirana i potkrijepljena radi objektivnosti i točnosti te prihvaćena kao istinita. Kako povjesničari moraju elaborirati kriterije za vrednovanje dokumenata kao dokaza za rekonstrukciju prošlosti, tako i povjesničari usmene povijesti moraju elaborirati metodologiju zapisa kao dokaze za rekonstrukciju povijesti. Metodologija usmene povijesti je intervjuiranje osoba s vlastitim sjećanjima na određene događaje. Uporaba generičkog intervjua omogućava provjeru točnosti rezultata. Korisnost programa usmene povijesti zavisi o dostupnosti zapisa za korisnike.

⁴³⁸ Nevins, Allan. *The Gateway to History*. Boston: Appleton-Century, 1938.

⁴³⁹ Perks, Robert; Thomson, Alistair. *The Oral History Reader*. 2nd edition. New York: Routledge, 2006.

⁴⁴⁰ Moss, William W ; Mazikana, Peter C. *Archives, Oral History and Oral Tradition*. Paris : General Information Programme and UNISIST, United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization, 1986.

⁴⁴¹ Yow, Valerie Raleigh. *Recording Oral History: A Guide for the Humanities and Social Sciences*. 2nd edition. Walnut Creek, CA: AltaMira Press, 2005.

⁴⁴² Chamberlain, Mary ; Thompson, Paul. *Narrative and Genre*. London; New York: Routledge, 1998.

Watson, Roxanna. *Southeast Asian Lives: Personal Narratives and Historical Experience*. Singapore: National University of Singapore Press and Ohio; University Press, 2007.

L. Shopes⁴⁴³ razlikuje tri faze u razvoju usmene povijesti: sami početci kao dio arhivske prakse, njezin razvoj u smislu demokratizacije povijesnih zapisa te njezino sazrijevanje kao složene intelektualne i socijalne prakse. Premda su se faze sukcesijski javljale tijekom više od pola stoljeća, moguće je uočiti izvjesno preklapanje kako kronološki tako i konceptualno. Upravo je prva faza bila ona koja je nametala pitanja pravne regulative, a druga i treća su se proširile u smislu etičkih problema.

Usmena povijest se konvencionalno ne shvaća kao procesno generiran podatak jer je istraživač (povjesničar usmene povijesti ili ispitivač) onaj koji definira subjekte istraživanja (ispitanike, naratore, suradnike u intervjuu, svjedoke) i vodi intervju na način da određuje istraživačka pitanja i probleme. Moguće je ovu vrstu usmene povijesti opisati kao istraživački generirani podatak te suprotnost procesno generiranom podatku. Usmena povijest je ipak više od toga. Veliki broj projekata usmene povijesti nastao je kao primarni izvor za druge istraživače, a ne kao odgovor na određene istraživačke probleme. Bez obzira nastao li kao zaseban projekt ili arhiv, ono što intervju pretvara u usmenu povijest i razlikuje usmenu povijest od intervju vođenih u drugim disciplinama je taj da je dostupan drugim istraživačima pohranom u javnim repozitorijima.

Usmena povijest je izvor i metoda te omogućava uvod u teoretske rasprave u tom području. Alessandro Portelli, jedan od najznačajnijih teoretičara usmene povijesti to najbolje objašnjava kada kaže da usmena povijest „ govori nam ne samo što su ljudi napravili, nego što su željeli učiniti, što vjeruju da su činili, što sada misle da su činili.“⁴⁴⁴

A. Freund⁴⁴⁵ upotrebljava pojam *procesno generirana usmena povijest* premda taj pojam se u teoriji usmene povijest ne rabi. Govoreći o konvencionalnoj uporabi usmene povijesti te metodi usmene povijesti, autor rabi pojam usmena povijest, a kada se referira na dokumente usmene povijesti, naizmjenično rabi pojmove *usmena povijest*, *dokument usmene povijesti*, *intervju*, *živa naracija*, *životna priča*, kako bi naglasio veliku raznolikost metoda u nastajanju dokumenta usmene povijesti i indicirao različitost podataka generiranih ovom metodom.

Uporaba usmene povijesti od drugih istraživača zadržava, usprkos digitizaciji, dugotrajan proces istraživanja. Sociolozima zainteresiranim za procesno generiranu usmenu povijest s određenim poznavanjem istraživačke metode, pomaže efektivnijoj uporabi usmene povijesti kao izvora. Povjesničari usmene povijesti su razvili specifične metodološke postupke i standarde koji utječu na prirodu i kvalitetu intervju usmene povijesti. To uključuje

⁴⁴³ Shopes, Linda. *Legal and Ethical Issues in Oral History*. // *Handbook of Oral History*/ edited by Thomas E. Charlton, Lois E. Meyers and Rebecca Sharpless. Lanham: Altamirapress, 2008. str. 135.

⁴⁴⁴ Portelli, Alessandro. *The Peculiarities of Oral History*.// *History Workshop Journal* 12, 1(1981), str. 100.

⁴⁴⁵ Freund, Alexander. *Oral History as Process-generated Data*.// *Historical Social Research* 34, 1(2009), str. 27.

osmišljavanje projekta i procesa intervjua, tehnologiju i medijsko bilježenje, strategije i oblike intervjua.

Konceptualizacija projekta obuhvaća nekoliko etapa: predprodukcijску fazu, produkcijскую fazu i postprodukcijскую fazu. Prva uključuje korake konceptualizacije, istraživanja i priprema za intervju. Produkcijскую čini sam intervju, a posljednju tekući kontakti sa ispitanikom, procesuiranje intervjua za pohranu te, u posebnim slučajevima, analizu i interpretaciju. *Oral History Association*⁴⁴⁶ donosi osnovni princip: „Neovisno o svrsi intervjua, usmena povijest se mora provoditi u duhu kritičkog istraživanja i društvene odgovornosti s prepoznavanjem interaktivne i subjektivne prirode zadatka“. Ukoliko su sve faze ispunjene kako predlažu razni vodiči upute za usmenu povijest,⁴⁴⁷ projekt usmene povijest je spreman za uporabu i drugim istraživačima.

Značajno recentno djelo iz područja usmene povijesti je L. Abramsino⁴⁴⁸ koja razlikuje tri različita tipa usmene povijesti koji koegzistiraju pri kraju 20. stoljeća: reminiscencije, javna usmena povijest (koja ne rabi ili rabi vrlo malo teorije); evidentirana usmena povijest (osobni zapisi su uporabljani kao dokaz za podupiranje argumentata i dokazivanje hipoteze) i teoretska usmena povijest koja posiže za konceptima u društvenim znanostima, lingvistici i drugim područjima radi istraživanja prirode sjećanja, razotkrivajući narativni i dekontekstualizirani mehanizam sjećanja.

Najtemeljitiije artikuliranu deskripciju evolucije usmene povijesti i socijalne povijesti dao je Paul Thompson u svom djelu „Glas iz prošlosti“.⁴⁴⁹ Usmena povijest za njega je posljednja faza u dugoj tradiciji uporabe *usmenih svjedočanstava* radi prikaza povijesti svakodnevnog života imajući u vidu puno značenje pojma *svakodnevnog*. Počevši od Herodota, studija Francuske revolucije, preko studija folklora, P. Thompson prati dugi trag usmene povijesti. Ako se arhivska usmena povijest javila kao novina izumom magnetofona, usmena povijest u socijalnoj povijesti je oduvijek bila dio povijesnih studija. Njezina baština bila je socijalna povijest. Usmena povijest igra vitalnu ulogu u kulturološkim formacijama socijalne povijesti artikulirana od britanskih i američkih socijalnih povjesničara.

Različitosti u pristupu zbirke intervjua usmene povijesti odnose se na pitanja kao što su: koga intervjuirati?; tko će intervjuirati?; te, što će se učiniti sa intervjuom? Neka mišljenja drže da je odlučujući subjekt, a druga značenje vide u cilju intervjua. Arhivski projekti odvajaju

⁴⁴⁶ Oral History Association. [citirano: 2013-10-16] dostupno na: <http://www.oralhistory.org/about/do-oral-history/>

⁴⁴⁷ Ritchie, Donald. *Doing Oral History: A Practical Guide*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2003.

⁴⁴⁸ Abrams, Lynn. *Oral History Theory*. London: Routledge, 2010.

⁴⁴⁹ Thomson, Paul. *Voice of the past: Oral History*.

kreaciju intervjua od same krajnje uporabe, dok je stajalište socijalnih povjesničara odgovornost kreatora intervjua za uporabu i interpretaciju, što čini osnovnu razliku između usmene povijesti i drugih oblika povijesnih istraživanja.

Senegalski knjižničar i etnolingvist R. Ndiaye⁴⁵⁰ govori o *usmenoj tradiciji* gdje, počevši od najčešćih kulturnih elemenata ka ezoteričnijim, donosi nekoliko tipoloških pristupa u rangiranju usmene tradicije:

- prvi tipološki pristup – obuhvaća pet sektora :
 - a.) priče, uzrečice, pjesme, legende, obiteljska gesla, povijesti obitelji i sela
 - b.) toponomiju i antroponomiju ljudi i skupina obitelji koji su vezani za određeno mjesto
 - c.) umjetnost, obrte, plesove, glazbene instrumente, kostime, kuhanje, slikanje kazalište, grnčariju, reljefe
 - d.) fitoterapiju i psihoterapiju
 - e.) mitove i kulturalne elemente sadržane u religijskim pričama i ritualima
- drugi tipološki pristup – govori sa stajališta forme (proza, ritmička proza, pjevana proza)
- treći tipološki pristup – predstavlja sagledavanje s pozicije forme i sadržaja (oblici, poezija, imena osoba)

Neki istraživači smatraju za potrebno razlikovati *usmenu povijest* od *usmene tradicije* gdje je potonja krovna kategorija unutar koje se smješta metoda usmene povijesti.⁴⁵¹

Pitanje iskoristivosti metode usmene povijesti kao izvora informacija u okviru djelatnosti zavičajne zbirke narodne knjižnice bilo je predmet rasprave na 7. Savjetovanju za narodne knjižnice održanom u Šibeniku 2009. kada je u izlaganju o usmenoj povijesti⁴⁵² autorica usmenu povijest okarakterizirala kao *ne(na)pisanu povijest* govoreći o njezinoj (potencijalnoj) ulozi i primjeni u okviru djelatnosti zavičajne zbirke.

⁴⁵⁰ Ndiaye, Raphaël A. Oral tradition: From collection to digitization. [citirano: 2013-05-25] dostupno na: <http://archive.ifla.org/IV/ifla65/65rn-e.htm>

⁴⁵¹ Usmena tradicija je prisjećanje na prošlost usmeno prepričana koja prirodno izrasta u i iz dinamike kulture zajednice. Ona je organski izraz identiteta, svrhe, funkcije, običaja i kontinuiteta, a prenosi se spontano usmenom predajom. Nije izravno iskustvo naratora. Usmena povijest se karakterizira kao aktivnost, nezavistan i akademski proces istraživanja sjećanja ljudi na događaje i iskustva u kojima su sudjelovali.

⁴⁵² Krpan Smiljanec, Marina. Ne(na)pisana povijest: uloga zavičajne zbirke u očuvanju živuće povijesti.// Zabičajne zbirke u narodnim knjižnicama: zbornik radova 7. Savjetovanje za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2011., str. 211-221.

4.8.1. Kako pamtimo prošlost? Implikacije usmene povijesti

Osnovni problem u suočavanju s primjenom modela usmene povijesti je pretpostavljena *nesavršenost* ljudskog pamćenja koja se stoga može razlikovati od pisanih izvora. Na ovu pretpostavku može se odgovoriti na tri načina. Prvo, intervjui nisu necjelovitiji, dvoznačniji ili s više pogrešaka nego što ih se može naći u dnevniku ili autobiografiji. Prednost intervjua je mogućnost postavljanja dodatnih pitanja ispitaniku u svrhu razjašnjavanja, dobivanja dodatnih informacija što je nemoguće kod dnevnika ili autobiografija. Vrijednost podataka dobivenih putem usmene povijesti moguće je dalje verificirati kao što je demonstrirao Trevor Lummis⁴⁵³ povezivanjem onoga što ispitanik je rekao ili nije rekao. Nadalje, cilj nije postizanje ujednačenosti usmenih i pisanih izvora nego ih se sagledava kao dva različita pristupa u istraživanju prošlosti jer je pisana riječ statična, a izgovorena je prolazna. I treće, u obranu pouzdanosti ljudskog pamćenja moguće je pozvati se na koncept uma koji seže od Aristotela i Platona. J. Fodor⁴⁵⁴ je jedan od najvećih zagovaratelja metafore o djelovanju ljudskog uma poput računalne operacije gdje se ulazni podaci pohranjuju u mozak kao neuralni simboli na način pohrane bitova na tvrdi disk računala. Kod ovog koncepta svijesti intervjua usmene povijesti poziva ispitanika da *otključa* svoju memoriju i *izvadi* podatke kako bi odgovorio na pitanja. Autor se poziva na filozofiju Descartea prema kojemu naše pamćenje nije utisnuto u mozak i poboljšano raznim mnemotehničkim sistemima nego je raspoređeno širom uma, pomiješano s raznim sjećanjima. Naša *duša* vodi sjećanja i misli kroz mrežu mozga stvarajući nove puteve kretanja.

Upravo na implikacijama ovog alternativnog modela začetog pionirskim radom Descarte-a zasniva se koncept usmene povijesti. Intervjui usmene povijesti nisu zahtjevi ispitanicima za ulaz u njihovu statičnu dugotrajnu memoriju radi dosezanja informacije, nego rekonstrukcija njihove neuralne mreže. Stoga ni transkript rezultata intervjua usmene povijesti se ne može sagledavati kao datoteka uspješno izvučena iz *archive* mozga. Naše kolektivno pamćenje, objektivizirano kao pismo, slike, spomenici i običaji postaju baštinom koja definira pripadništvo zajednici. U tom smislu su i projekti usmene povijesti mali, ali značajni prilozi

⁴⁵³ Lummis, Trevor. *Listening to History: The Authenticity of Oral Evidence*. London: Hutchinson, 1987.

⁴⁵⁴ Fodor, Jerry A. *The Language of Thought*. Boston: Harvard University Press, 1975.

Fodor, Jerry A. *The Modularity of Mind: An Essay on Faculty Psychology*. Boston: MIT Press, 1983.

korpusu građe koja formira jednu dimenziju baštine, a koja kao takva definira identitet. Izazov je kako savladavati programe i projekte podijeljene memorije i kolektivne memorije koje tvore zajednice. U današnjem rastuće fragmentiranom, ali i međusobno povezanom globalnom svijetu, zapažamo ne jednu, beskrajnu povijest, nego fragmentarne, različite povijesti s nestalnim sjećanjima u beskrajnoj virtualnoj realnosti sadašnjosti. Nije nam potreban jedan put za prošlost nego mreža različitih prošlosti koje su povezane sa virtualnom sadašnjošću.

4.8.2. Prednosti i nedostaci metode usmene povijesti

Usmenu povijest možemo shvatiti i kao očuvanje dijela povijesti. Ona čuva povijest uz pomoć onih koji su preživjeli. Ona je metoda povijesne dokumentacije koja rabi intervju sa živućim sudionicima o vremenu koje se istražuje, skuplja podatke od svjedoka i sudionika povijesnih događanja, bilježi uspomene živućih sudionika te skuplja korisne i primarne informacije na autentičan način od onih koji su bili involvirani u događaj. Zasnovana je na svakodnevnom životu prosječnog čovjeka.

Usmena povijest je metoda koja se ubraja u kvalitativni pristup istraživanju.⁴⁵⁵ To je praktična metoda za istraživače koji preferiraju rad sa „običnim“ ljudima i njihovim živućim uspomenu što je u suprotnosti prema radu sa statističkim podacima. Iz tog razloga usmena povijest je više nego metoda, to je stav koji potvrđuje istraživačev interes. Istaknuta vrijednost metode reflektira se u pozornosti na čovjeka pojedinca i njegove priče vrijedne istraživanja umjesto na objekt istraživanja. U središtu pozornosti je pojedinac u prirodnom okolišu što korisnicima omogućuje stvaranje žive predodžbe. Kroz pojedinčeva prisjećanja dolazi se do informacija o jeziku, običajima, tradicijama ali i načinu razmišljanja određene sredine što je prilog rekonstrukciji povijesnih događaja. Kao verbalna metoda, analizom naracije dolazi se do informacija o jeziku (bogatija ili siromašnija uporaba, modulacija, intonacija, volumen), a neverbalni dio komunikacije iskazuje ispitanikovu uključenost u događaje.

Kao metoda ona ima i svoje nedostatke. Povjesničari joj zamjeraju da se ne oslanja na pisane dokumente i izvore i time ne daje objektivni pristup tim više što je ispitivač/istraživač i sam sudionik postupka. Stoga su korisnici ove metode ograničeni subjektivnošću i djelomičnošću.

⁴⁵⁵ Nagy Varga, Anikó: How to retell the past using oral history. // Život i škola 58, 2(2012.), str. 108.

Teoretičarima (pogotovu povijesti) se, vezano uz metodu usmene povijesti nameću i neka pitanja: ima li ova metoda uopće svrhu te koji su načini iskoristivosti dobivenih informacija. Kao nedostatak govori se o vrijednosti i pouzdanosti, nemogućnosti objektivnog mjerenja dobivenih rezultata te međutjecaju ispitanika i ispitivača.

4.8.3. Usmena povijest u digitalno doba

Digitalna revolucija ima dvije jednostavne, ali duboke implikacije. Sve informacije su u digitalnoj formi tako da nema razlike između teksta, fotografija, crteža, glazbe, govora i vizualne informacije – sve se izražava u digitalnom formatu koji se može organizirati, pretraživati, izlučivati ili uključivati vrlo jednostavno. Nadalje, svakom podatku je moguće pristupiti trenutno – s točke na točku bilo gdje u podatku bez pokretanja postupka *naprijed – natrag* linearno, kao što se činilo sa vrpcama. Stoga je audio i video zapise usmene povijesti moguće smjestiti u okoliš bogatih anotacija, gdje deskriptivni i analitički metapodaci povezuju pojedine dijelove audio/video sadržaja. Tako digitaliziranu građu (koja ne uključuje transkribirani tekst) se može pretraživati, proučavati, analizirati te ju koristiti u širokom rasponu – od istraživačkih do promotivnih i pedagoških svrha. Živi glas utjelovljen u video zapisu u središte zbivanja stavlja usmenu povijest, a digitalizacija i mrežna dostupnost obnavlja usmenost u usmenoj povijesti. „Time se potvrđuju stavovi Alessandra Poretllija da je usmena povijest primarno usmena budući da raspon tona i glasnosti, ritam svakodnevnog govora nosi implicitno značenje i socijalne konotacije koje se ne mogu reproducirati u tekstualnom obliku.“⁴⁵⁶ Tako npr. ista izjava može sadržavati sasvim kontradiktorna značenja sukladno govornikovoju intonaciji koja se ne može objektivno transkribirati nego samo dati približan opis transkriberovim riječima.

Tranzicija u digitalni svijet kao i fleksibilnost koju pojava donosi, utjecala je i na troškove projekata usmene povijesti te instrumente za pristup. Rezultati razvoja su kompleksni i često dinamični. Digitalni video zapis je lako dostupan, ali ostaje jaz koji dijeli njegovu uporabljivost i svrhu. Digitalno doba omogućava laku dostupnost audio i video zapisa usmene povijesti kao i transkripata zapisa, ali naglašava problem autorskih prava. Uloga

⁴⁵⁶ Frisch, Michael. Oral History and the Digital Revolution: Toward a Post-Documentary Sensibility. [citirano: 2013-11-27] dostupno na : http://www.randforce.com/ohreader_draft.pdf

transkripcije, organizirane na klasičan način u okviru analogne usmene povijesti, sada se preispituje glede novih tehnologija. Glavni tehnički izazovi ostaju, a javljaju se novi sa digitalizacijom, očuvanjem i pristupom kroz razmatranja o dostupnosti putem www-a.

Budući da zastarijevanje analognog zvuka i slike sadrži značajnu opasnost po zbirke usmene povijesti, potreba digitalizacije javila se kao nužnost. U tom smislu *Institut muzejskih i knjižničarskih znanosti* (SAD) 1996. godine je osnovao OHDA (*Oral History in Digital Age*) ujediniujući ga sa *Institutom muzejskih službi i uredom za knjižnični program* sa ciljem da usmena povijest može postati povećalo za istraživanje budući da se sakupljanje digitalne građe, čuvanje, diseminacija i korištenje izvora odvija među muzejima, institutima i arhivima. Digitalizacija sadržaja usmene povijesti i njezina široka dostupnost, uz prednosti, skeptike navodi na razmišljanja o negativnim posljedicama. Postavlja se pitanje dostupnosti analognog sadržaja bez naratorove dozvole koji je digitaliziran, nemogućnost naratora da nakon digitalizacije odlučuje o granicama dostupnosti, ali i općenita mogućnost objave sadržaja neovisno o kvaliteti.

4.8.4. Usmena povijest i zavičajna povijest

Za L.Sopes⁴⁵⁷ *lokalna povijest zajednice* je protejski pojam nastao od znanstvenika i povjesničara sa ciljem da opiše niz različitih postupaka razvijenih u razne svrhe. Sam pojam *zajednice* je nejasan i konceptualno ograničen sa pozitivnim prizvucima, ali ne potpuno oslobođen implikacija pristojnosti i zajedništva. Projekt usmene povijesti zajednice odnosi se na intervju s osobama koje žive na zemljopisno ograničenom području, ali i na zajednice podijeljenih socijalnih identiteta, gay zajednica, ženske zajednice i sl. Različitosti postoje ovisno od toga tko je razvio projekt intervjua. S jedne strane su intervjui *običnih ljudi* koji dokumentiraju vlastito iskustvo dok su s druge strane intervjui vođeni od znanstvenika sa ciljem dokumentacije vlastitog istraživanja ili stvaranja zbirke za dalji istraživački rad.

I dok je stajalište socijalnih povjesničara, arhivista i povjesničara lokalne povijesti da se dokazi proizišli iz intervjua usmene povijesti mogu izjednačiti sa drugim dokazima jer se mogu vrednovati i analizirati, povjesničari zajednice svijet sagledavaju na drugačiji nači, što

⁴⁵⁷ Shopes, Linda. Oral History and the Study of Communities: Poblems, Paradoxes, and Possibilities.// Journal of American History 89, 2(2002), str. 588.

proizilazi iz samog pojma *zajednica*. R. Grele⁴⁵⁸ govori o „zajednici koja implicira neku emocionalnu ili simboličku (subjektivnu) vezu između ljudi na lokalnom području i ljudi koji rade intervju. Usmena povijest tada je svjedočanstvo tih veza“.

4.8.5. Vrednovanje mrežno dostupnog projekta usmene povijesti

Nekoliko je kriterija koji definiraju vjerodostojnost i kvalitetu mrežno dostupnih zapisa projekata usmene povijesti:

- Svrha i provenijencija – da li je mrežna stranica jasno postavljena; gdje i kada; koja joj je svrha: arhivska, pedagoška ili neka druga; da li je svrha korisna i vjerodostojna; da li je osigurano dovoljno informacija da bi se shvatio kontekst unutar kojega je mrežna stranica postavljena; koji su razlozi za korištenje mrežnog mjesta?
- Vjerodostojnost: tko financira i organizira mrežno mjesto; gdje je to vidljivo; da li je ta organizacija vjerodostojna i na temelju čega; postoji li mogućnost kontakta na mrežnom mjestu radi postavljanja pitanja?
- Izgled stranice: estetki izgled stranice; lakoća navigacije; redovno održavanje i osvježavanje stranice; funkcionalna uporaba grafikona; pitanje poveznica na druge mrežne stranice te vjerodostojnost poveznica?
- Građa usmene povijesti na stranici: da li stranica sadrži cijele razgovore, izvatke iz razgovora ili sažetke i na temelju čega je to vidljivo; da li je objašnjeno zašto stranica sadrži cijeli razgovor, dio ili sažetak; da li se radi o transkribiranom ili audio zapisu?
- Dizajn i tehnička kvaliteta: kako je organizirana prezentacija razgovora; da li je lako slijediti raspored sadržaja; ako je audio zapis, kakva je kvaliteta zvuka; da li je jednostavno izraziti prigovore na kvalitetu zvuka?
- Kontekst razgovora: da li je razgovor kontekstualiziran; da li postoji uvod u temu razgovora ili naratora; da li postoje orijentacijske smjernice svrhe vođenja razgovora?
- Pretraživanje mrežnog mjesta i procjena kvalitete: da li stranica sadrži popis ili sredstvo za pretraživanje svih razgovora; koliko je takav popis ili vodič koristan; da li

⁴⁵⁸ Grele, Ronald J. Oral History as Evidence.// Handbook of Oral History/ edited by Thomas E. Charlton, Lois E. Meyers and Rebecca Sharpless. Lanham: Altamira Press, 2008., str. 52.

je razgovore moguće pretraživati po naslovu, predmetnicama; da li mrežno mjesto sadrži podatak o pohrani zapisa razgovora i da li su dostupni korisnicima; kvaliteta razgovora – da li su zanimljivi, sadrže li vrijedne informacije koje drugdje nisu dostupne; što se može naučiti kroz razgovore?

4.8.6. Međunarodno društvo usmene povijesti

Međunarodno društvo usmene povijesti (IOHA - International Oral History Association) osnovano je 1996 na 9. međunarodnoj konferenciji usmene povijesti u Göteborgu.

Nacionalna društva za usmenu povijest članovi su *Međunarodnog udruženja društava za usmenu povijest* kao i institucije čija osnovna djelatnost je usmena povijest. IOHA-in cilj je postati središnje mjesto razmjene znanja i iskustava povjesničara usmene povijesti, „poticanje istraživanja tehnika usmene povijesti te promocija razvoja standarda i principa za pojedince, institucije i urede (privatne i javne) koji imaju odgovornost stvaranja i očuvanja zbirki.⁴⁵⁹ Samo dvije europske zemlje imaju nacionalna društva za usmenu povijest- Velika Britanija i Republika Češka.

4.8.7. Digitalizacija zapisa usmene povijesti

Tijekom povijesnog razvoja usmena povijest se suočavala sa dvije barijere koje su marginalizirale usmene zapise. Prvu zapreku činila je transkripcija glasovnog zapisa u tekstualni, a drugu pitanje fizičke pohrane sa vezanim problemima očuvanja i katalogizacije. Digitalni mediji otklanjaju obje prepreke te uključuju veću interdisciplinarnu suradnju. Međutim, prihvaćanjem novih tehnologija i njihovim korištenjem u polju povijesti, valja imati na umu da usmena povijest nije nužno više *istina* od tiskane verzije te da je sama memorija organizirajuća i i formulirajuća aktivnost.

⁴⁵⁹ International Oral History Assosiation. [citirano: 2013-08-22] dostupno na: <http://www.iohanet.org/about/index.html>

„Digitalne tehnologije ne stvaraju mogućnost „hvatanja“ stvarnosti na način na koji je življena i doživljena. Dopuštaju izravniji pristup različitim skupovima sjećanja, percepcija i priča te slobodnije kretanje među njima.“⁴⁶⁰

Ono što usmena povijest pruža je jedinstvena mogućnost povijesne naracije, osiguravajući alternativnim glasovima da se čuju i prihvate. Tekstovi usmene povijesti nisu transparentni u svom značenju i ne mogu prenijeti autentičnu verziju pojedinačne povijesti.⁴⁶¹ I kako Portelli tvrdi, usmena povijest je klaster žanrova, kompleksan u svojoj konstrukciji i značenju. Uvođenje novih medija za komunikaciju usmene povijesti širem krugu korisnika, klasteru se dodaju novi žanrovi. Novi mediji omogućavaju audio, video i tekstualnoj građi bilježenje, očuvanje i pristup stvarajući interaktivan odnos s korisnikom.

Korisnosti uporabe digitalne tehnologije su mnogobrojne. Svakako se korisnicima olakšava pristup i privlačnost bilo da se radi o *on-site* ili *on-line* pristupu. Mogućnost prikaza rezultata projekata usmene povijesti i njihove široke dostupnosti ukazuje na to da su procesi i rezultati usmene povijesti postali izuzetno relevantni i značajni za zajednicu što opet ukazuje na njezin značaj u izgradnji i očuvanju kulturne baštine. Budući da postaju otvorena vrata za nove ulaske, katalizatori su razmišljanja i memorije i time jačaju identitet zajednice. Multimedijalni uradci, ukoliko su dobro dizajnirani, mogu predstavljati nove mogućnosti za narativni okvir i kontekst građe usmene povijesti.

Digitalni projekti usmene povijesti teže interdisciplinarnosti. Uključuju istraživače metoda usmene povijesti, multimedijske produkcije, baštine i turizma, arhivistike, očuvanja, povijesti, socijalne povijesti, etnologije, sociologije, marketinga i mnoge druge. Vrijednost usmene povijesti u digitalnom okruženju je i sposobnost suradničkog djelovanja na području mnogih disciplina. Interdisciplinarnost kao takva ima i svoje nedostatke – stručnjaci iz raznih područja imaju različite prioritete, ciljeve, shvaćanja, čak i različit stručni rječnik. Zajednički cilj svima je učiniti usmenu povijest dostupnu javnosti.

Uporaba nove tehnologije s digitalizacijom i pred korisnike postavlja zahtjeve, a to su privikavanje na nju što je usporedivo s promjenom kada je tiskana riječ zamijenila prijenos informacija kroz usmenu predaju.

Postoji nedostatak istraživanja na hibridnom polju gdje usmena povijest susreće multimedijску produkciju što je za razumjeti budući da je teško definirati radove koji sadrže

⁴⁶⁰ Longley, Arthur Paul. Participating in the Past: Recording Lives in Digital Environments.// Cultural Studies Review 14, 1(2008), str. 189.

⁴⁶¹ Portelli, Alessandro. The Battle of Valle Giulia: Oral History and the Art of Dialogue. Madison; Wisconsin: University of Wisconsin Press, 1997.

film, fotografiju i tekst kao usmenu povijest. A. Longley⁴⁶² kao izvrsne priručnike usmene povijesti, ali prije primjene interneta i digitalne produkcije, apostrofira Everettovu *Usmenu povijest* i Baumičin priručnik *Transkripcija i uređivanje usmene povijesti*, a suvremenije (koji obuhvaćaju novu tehnologiju interneta i digitalizacije) Ritchijevu *Usmenu povijest* i Yowinu *Zapisivanje usmene povijesti*. Navedena djela ukazuju na način kako zapisi usmene povijesti u novom digitalnom formatu mijenju percepciju usmene građe općenito te kako kompleksna i ekstenzivna postaje rasprava o povećanom utjecaju digitalnih medija na još veći broj znanstvenih disciplina. Postoje metodološki, teoretski i konceptualni problemi o kojima treba voditi brigu pri izradi multimedijalnih djela u iskazu usmene povijesti. Odnose se na dobre i loše strane uporabe raznih modela isporuke i oblika prezentacije, probleme pri arhiviranju i očuvanju podataka, probleme vezane uz etička pitanja kao i sama estetska oblikovanja. Usprkos tome što se usmena povijest zasniva na memoriji pojedinca koja je kao takva fragmentarna, uključuje djeliće pojedinčeve prošlosti, multimedijalna djela ne smiju biti fragmentarna. Moraju imati koherentnost, priču i sposobnost iskazati pojedinčev glas u prihvatljivom formatu. Primjer eksperimentalnog projekta iz 2001. je Bruntov rad pod nazivom Halfeti - *Samo riba će posjetiti*⁴⁶³ gdje je autor načinio pretraživ multimedijalni rad kao eksperiment kako fotografija i video zapis mogu biti povezani u formi povijesnog zapisa starog turskog grada Halfeti u mjesecima prije potapanja mjesta radi izgradnje brane. Zapis je nastao na temelju grupe nodalnih fotografija i video zapisa gdje se svaki video ili fotografski segment logički povezuje s drugim, stvarajući predodžbu aktualnosti. Korisnik kontrolira tekstualni dio odlučujući kako će upravljati kroz dokumente rabeći kartografsko sučelje, a napreduje klikom na točke označene na karti koja je u svakom trenutku dostupna i udaljena samo jedan klik mišem. Ono što privlači korisnika je pokretni povijesni zapis izgleda ulica gdje klikovima kroz međusobno povezane nepokretne slike ostvaruje potpuni pogled na fizički prostor. Simboli koji se pojavljuju ukazuju na smjerove koje korisnik može slijediti. Ponekad je cilj teže pronaći, a i mnoge ulice su slijepe. Ne postoji sučelje koje pokazuje sve putove na karti – označene su samo ulazne točke. Sam rad strukturiran je oko segmenata usmene povijesti koju korisnik mora otkriti na način da traži tajne znakove kao u računalnoj igrici. Kartografska struktura kretanja fotografije stavlja u kontekst pozicioniranja više

⁴⁶² Longley, Arthur Paul. Participating in the Past: Recording Lives in Digital Environments.// Cultural Studies Review 14, 1(2008), str. 187-201. ; prema Longley: Everett, Stephen . Oral History: Techniques and Procedures. Washington DC: United States Army; Center of Military History, 1992. ; Baum, Willa. Transcribing and Editing Oral History. New York: AltaMira Press; American Association for State and Local History Book Series, 1995.; Ritchie, Donald. Doing Oral History: A Practical Guide. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2003. ; Yow, Valerie Raleigh. Recording Oral History: A Guide for the Humanities and Social Sciences. 2nd edition. Walnut Creek, CA: AltaMira Press, 2005.

⁴⁶³ Brunt, B. Halfeti: Only fish Shall Visit. Sidney: Artspace, 2002.

povijesnog zapisa nego fotografskog arhiva. Segmenti usmene povijesti daju refleksije kroz glasove stanovnika Halfetija za budućnost njihovih života u „novom“ Halfetiju koji se gradi u blizini. Postoji i povijesni segment koji stvara pozadinu cijelog digitalnog projekta.

Pilot projekt digitalizacije analogne građe usmene povijesti pri knjižnicama Kentucky sveučilišta⁴⁶⁴ proveden u svrhu očuvanja i dostupnosti uključivao je izradu master kopije i sučelja za pretraživanje audio zapisa na webu. Radilo se o projektu sa dva cilja: ustanovljavanje metodologije digitalnog očuvanja te radnog procesa za konverziju (analogno-digitalno) te arhiviranje audio zapisa usmene povijesti pohranjenih na magnetskoj traci i, kao drugi osnovni cilj, razvoj sučelja na webu. Potreba digitalizacije građe s magnetskih traka uvjetovana je opasnošću od uništenja budući da je vrijeme stabilnosti magnetskih traka oko deset godina.

Pohrana je jedan od najvećih problema u postupcima digitalne konverzije. Kod digitalnih audio projekata sa velikim fajlovima potrebno je osigurati sustav pohrane velikog kapaciteta.

4.8.8. Pravna i etička pitanja usmene povijesti

Shopes⁴⁶⁵ razlikuje tri faze u razvoju usmene povijesti: sami početci kao dio arhivske prakse, njezin razvoj u smislu demokratizacije povijesnih zapisa te njezino sazrijevanje kao složene intelektualne i socijalne prakse. Premda su se faze sukcesijski javljale tijekom više od pola stoljeća, moguće je uočiti izvjesno preklapanje kako kronološki tako i konceptualno. Upravo je prva faza bila ona koja je nametala pitanja pravne regulative, a druga i treća su se proširila u smislu etičkih problema.

Reguliranje pravnih pitanja usmene povijesti zavisno je o državi nastanka. U SAD-u najvažniji dokument su *Smjernice za evaluaciju usmene povijesti* prvotno nastao pri OHA-i (Oral History Association) 1968. godine pod nazivom *Ciljevi i smjernice*. Akt je proširen 1979. kao *Evaluacijske smjernice* te revidiran 1989. i 2000.⁴⁶⁶ OHA-ine smjernice, kao i

⁴⁶⁴Large Scale Digitization of Oral History: A Case Study. [citirano: 2014-10-18] Dostupno na: <http://www.dlib.org/dlib/may07/weig/05weig.html?viewType=Print&viewClass=Print>

⁴⁶⁵ Shopes, Linda. Legal and Ethical Issues in Oral History. // Handbook of Oral History/ edited by Thomas E. Charlton, Lois E. Meyers and Rebecca Sharpless. Lanham: Altamirapress, 2008. str. 135.

⁴⁶⁶ Primjeri pravne regulacije etičkih i pravnih pitanja u drugim zemljama: National Oral History Association of New Zeland. „Code of Ethical and Technical Practice. [citirano: 2014-07-12] Dostupno na: <http://www.oralhistory.org.nz/Code.htm>; Oral History Association of Australia. („OHAA Guidelines of Ethical Practice. Sydney: Oral History Association of Australia. [citirano: 2014-08-29] dostupno na:

pravila drugih društava, konceptualiziraju pravne i etičke principe kao niz prava i odgovornosti između voditelja intervjua i naratora, između samih voditelja intervjua raznih zanimanja i šire publike, između institucije koja financira projekt naratora, voditelja intervjua, javnosti. Problemi se javljaju kada odgovornost jedne strane kolidira s odgovornošću druge te etička razmatranja krenu u suprotnim smjerovima. Tako su *Evaluacijske smjernice* temeljni dokument za sva pravna i etička pitanja, ali isto tako i povijesni dokument zasnovan na pretpostavkama da su pojedinac i vlasništvo temelj američkog pravog sustava.

Dva su osnovna etička pitanja u usmenoj povijesti vezana uz njezine izvore kao arhivske prakse: naratorov pristanak na intervju i pribavljanje zakonskog dopuštenja za zabilježeni intervju i njegov transkript. Potencijalni narator treba biti obaviješten o svrsi, cilju i vrijednosti intervjua, načinu na koji će biti vođen kao i očekivanjima voditelja intervjua. Narator mora biti upoznat s budućom uporabom intervjua kako bi imao mogućnost ispravaka transkripta. Također mora biti upoznat s podatkom da će po završetku intervjua potpisati formular o zaštiti autorskih prava kojim će se definirati uvjeti uporabe intervjua. Američka praksa preporučuje potpisivanje memoranduma o suglasnosti prije samog početka intervjua⁴⁶⁷ između naratora i voditelja intervjua. Za intervju usmene povijesti kao kreativnog djela, američko pravo, za nositelja autorskih prava definira naratora pa stoga uporaba intervjua od voditelja intervjua, projekta ili institucija zahtijeva posebno ovlaštenje.

Primjere načina definiranja pravnih i etičkih pitanja dostupnosti zapisa usmene povijesti moguće je naći kod svih nacionalnih društava usmene povijesti, knjižnica i drugih institucija koje u svojoj djelatnosti sadrže usmenu povijest.

Budući da u hrvatskim knjižnica ne postoji praksa, a time ni uspostavljena teorija uporabe usmene povijesti kao značajnog priloga u izučavanja zavičajne povijesti kao jednog od važnih segmenata zavičajne zbirke, temeljem praksa inozemnih knjižnica i društava za usmenu povijest, donosim prijedloge dokumenata za koje držim da ih je potrebno sačiniti kao dio projektnog procesa.

Etička pitanja koja se odnose na cijeli projekt usmene povijesti – od prvog kontakta s ispitačem do očuvanja i diseminacije rezultata intervjua podrazumijevaju:

- obavezu povjerljivosti
- obavezu zaštite sudionika od povreda bez otkrivanja povjerljivih i osobnih podataka

<http://cwpp.slq.qld.gov.au/ohaa/Guidelines%20of%20ethical%20practice.htm>; Oral History Society UK. „Oral History Society UK Copyright and Ethical Guidelines“. [citirano: 2014.02-24] dostupno na: <http://www.ohs.org.uk/ethics/index.php>

⁴⁶⁷ Shopes, Linda. Legal and Ethical Issues in Oral History. str. 138.

- obavezu tretiranja sudionika kao inteligentnih bića koja mogu stvarati vlastite sudove o tome kako se informacija koju su dali može upotrijebiti i objaviti
- obavezu široj javnosti objaviti izvore financiranja ukoliko se radi o javnim izvorima financiranja.

4.9. Virtualna izložba

Izložbe su one koje mogu i služe dobrobiti svoje zajednice. Imaju oglasnu funkciju informirajući zajednicu o sadržaju institucijske građe. Često se koriste kao oruđe u odnosima s javnosti podsjećajući ju na svoju kustodijalnu svrhu. Omogućavaju nam da govorimo drugim jezikom široj publici. Ishod su tradicionalne knjižnične edukativne funkcije. Analogne izložbe promoviraju knjižnicu i kao kulturno središte zajednice. Privlačeći posjetitelje i korisnike u zgrade s izložbama, knjižnicama se pruža mogućnost otvaranja svojih zbirki i službi te istovremeno jačanje pozicije kao vitalne institucije zajednice. “Posebice izložbe građe zavičajne povijesti se iskazuju kao moćan alat senzibilizacije zajednice i razvoja jačih odnosa između ustanove i javnosti. Ukoliko se građa predstavlja kroz analognu i komplementarnu virtualnu izložbu građa ostaje očuvana.”⁴⁶⁸ Virtualna izložba osigurava ostanak intelektualnog sadržaja dugo nakon izmjene prezentirane građe. Neke virtualne izložbe uključuju fotografije analogne izložbe dokumentirajući događanje kao i sam sadržaj. Virtualne izložbe, nastale digitalizacijom bez fizičkih manifestacija se mogu sačuvati i arhivirati čime ostaju permanentne. Uz povećani pristup, mogućnost očuvanja građe, širu dostupnost za članove zajednice virtualne izložbe pružaju funkcionalnost koju analogne ne mogu.

Rana definicija virtualne izložbe govori o mrežnoj web zasnovanoj hipertekstualnoj dinamičkoj zbirci posvećenoj određenoj temi, naslovu ili ideji. Većina virtualnih izložbi nastaje u muzejima, arhivima i knjižnicama u svrhu povećane vidljivosti njihovih zbirki krajnjim korisnicima, javnosti općenito ili posebnoj grupi korisnika. Originalni artefakti su digitalizirani i izraženi kao 2D ili 3D objekti povezani hiperlinkovima kako bi se korisnicima omogućila nelinearnost ili multipla linearnost. Virtualne izložbe se sagledavaju kao dinamičke zbog čestih izmjena u dizajnu, aktivnosti i sadržaju i uključuju poticanje korisničkog prinosa

⁴⁶⁸ Brim, Richenda: From Custodians to Disseminators: Libraries and Digital Exhibitions. [citirano: 2014-1-27] dostupno na: http://besser.tsoa.nyu.edu/impact/f01/Papers/Brim/digi_ex.htm

koji pridonosi njezinoj dinamičnosti. Mnoge rane virtualne izložbe su smatrane za poseban projekt, samostalne izložbe bez ocjene o mogućnosti ponovne uporabe objekata, usvajanja standarda za potporu interoperabilnosti.

Posljednjih desetljeća vidan je napredak i virtualne izložbe dosežu sofisticiraniji stupanj premda mnoge fundamentalne promjene još nisu dosegnute. Stoga Foo⁴⁶⁹ daje ažuriranu definiciju virtualne izložbe: „Virtualna izložba je na web-u zasnovana hipermedijska zbirka multidimenzionalnih informacijskih objekata, moguće pohranjenih u mrežama za distribuciju, zasnovanih na određenoj temi, naslovu, konceptu ili ideji i oblikovana umjetničkom tehnologijom i arhitekturom za isporuku korisniku usmjerena na iskustveno učenje, istraživanja[...].“ Autor stoji na stajalištu da, usprkos kritikama da virtualna izložba ne omogućava susret sa stvarnim predmetom, ipak pruža mogućnost korisniku da razumije, otkrije i nauči više nego iz fizičkih izložbi. U apstraktnom smislu, drži da virtualnu izložbu možemo sagledavati kao digitalnu knjižnicu jer ispunjava preduvjete slične definicijama digitalne knjižnice.

Radna grupa za digitalne izložbe definira digitalnu izložbu: " Digitalna izložba bazirana je na čistom konceptu i dobrom očuvanju. Ona povezuje, spaja i diseminira digitalne multimedijske objekte sa ciljem stvaranja inovativne prezentacije teme, serije tema, omogućavajući interakciju s korisnikom u velikom obimu.“⁴⁷⁰

Kvalitativne karakteristike virtualne izložbe su :

- lokalizacija – smještanje korisnika u kontekst i njegovo zbližavanje s predstavljanim;
- relevantnost –privlačenje što većeg broja korisnika;
- interakcija – otvaranje mogućnosti korisnicima za interakciju s aplikacijom, npr. da napravi zoom na slici;
- značenje- mogućnost nadogradnje svaki puta kada se pojave neki novi elementi;
- dostupnost- dostupnost do korisnika koji nikada ne bi posjetili fizičku izložbu

Prednosti virtualne izložbe su relativno lako dodavanje novih elemenata ili mijenjanje postojećih, mogućnost stvaranja i uporabe elektroničkih duplikata fizički osjetljivih stvari ili skupih jedinica građe.

⁴⁶⁹ Foo, Schubert. Online virtual exhibitions: Concept and design considerations, DESIDOC (Defence Scientific Information & Documentation Centre). [citirano: 205-01-20] dostupno na: http://www.ntu.edu.sg/home/sfoo/publications/2008/2008DESIDOC_fmt.pdf

⁴⁷⁰ Digital exhibition: definition. [citirano: 2015-01-13] dostupno na: <http://museumsdokumentation.de/joomla/digital-exhibitions/definition>

INDICATE projekt⁴⁷¹ kao dvogodišnji projekt sa ciljem koordinacije politika i dobrih praksi koje se odnose na e-infrastrukturu digitalne kulturne baštine zemalja Mediterana vrlo detaljno definira virtualnu izložbu kao hipermedijsku zbirku sačinjenu od digitalnih jedinica koje:

- međusobno povezuju interdisciplinarni naslovi, koncept, ideja, događaj, određena osoba
- prikazuju se kao 2D ili 3D
- prigodno se pohranjuju i raspačavaju putem mreže
- dostupne su putem modernih tehnologija zahvaljujući arhitekturi osmišljeno usmjerenoj ka korisniku
- dinamički su proizvodi koji se periodično mogu osvježavati.

Uz virtualne izložbe koje INDICATE razlikuje od digitalnih izložbi, razlikuje i tzv. *Web generated exhibitions* kao one koje su sačinjene isključivo za web, vidljive su samo mrežno kao što je slučaj s:

- izložbama postavljenim od određenih ustanova bez finansijskih sredstava ili prostora za (fizičku) izložbu
- izložbama privatnih osoba (kolekcionara, umjetnika, glazbenika) koji postavljaju web izložbu radi prezentacije vlastitih digitalnih sadržaja

Skupina digitalnih objekata sama po sebi ne čini virtualnu izložbu. Ona nastaje planiranim odabirom jedinica radi ilustracije same teme, a tako odabrane jedinice su čvrsto povezane tvoreći narativni i logični put što čini izložbu. Znači, sam sadržaj nije dovoljan, potreban je sadržaj u kontekstu. Mrežno dostupne virtualne izložbe, neovisno o stupnju sofisticiranosti tehnologije, mogu i moraju biti koncipirane tako da ostvaruju alternativno iskustvo u odnosu na stvarni događaj koji isključuje korisnika u procesu otkrivanja, stjecanja znanja i učenja. Jedna od snaga virtualne izložbe leži u njezinoj sposobnosti potpunog iskorištavanja potencijala koje nude mediji (tekst, slike, audio, video) i pristup bazama što ih čini korisnim oruđem za učenje.

⁴⁷¹INDICATE. Handbook on virtual exhibitions and virtual performances, Vers. 1.0. [citirano: 2015-02-10] dostupno na: <http://www.indicate-project.eu/>

Karakteristika digitalne izložbe je uporaba digitalnih jedinica (digitalni objekti, didigitalni dokumenti, digitalni izvori) koje predstavljaju jedinice sadržaja sačinjene od bitova podataka, identifikatora te metapodataka. Mogu biti digitalizirani ili digitalno nastali.

Uporaba virtualne realnosti i kompjutorski generiranog iskustva omogućava korisnicima putovanje kroz prostor i vrijeme, a bez fizičkog ulaska u prostor knjižnice. Usprkos tome, virtualna izložba sadrži i nedostatke: mrežna prezentacija ne daje osjećaj teksture, mjesta, trodimenzionalnosti. Sagledavanje fizičkog predmeta, bilo velikog ili malog nedvosmisleno je jer je i emocionalna reakcija koja prati percepciju realna. Takva percepcija se nedvojbeno gubi u mrežnoj prezentaciji. Trodimenzionalnost i mjerilo su nedvojbeno dva razlikovna i neponovljiva elementa fizičke prezentacije.

Virtualna izložba je “usamljena” aktivnost koja može poticati pojačanu koncentraciju. Kao suprotnost, fizička izložba podrazumijeva društvenu aktivnost koju je moguće dijeliti sa npr. grupom učenika, umirovljenika – posjetitelja izložbe. Kao dio grupe – posjetitelja izložbe, doživljaj izložbe može biti podložan mijenama premda sama komunikacija u fizičkim prostorima je ograničena. U *sobama za razgovor* (engl. *chat rooms*) otvorena je mogućnost komunikacije, ali bez fizičke prisutnosti. Mrežno iskustvo nije podložno dužem pamćenju za razliku od fizičkog posjeta izložbi.

Mrežna dostupnost omogućava knjižničaru hijerarhijski opis jedinica građe na način da se prilagođava različitim dobnim, obrazovnim skupinama ili razini zainteresiranosti. Kod fizičke izložbe opisi i objašnjenja uobičajeno su ograničeni fizičkim mogućnostima legendi (nedostatak prostora) ili nemogućnosti iščitavanja duljeg teksta od korisnika zbog npr. gužve. Posjetitelj virtualne izložbe nije izložen gužvama, problemima dolaska, osjetilnog preopterećenja za razliku od posjetitelja fizičke izložbe kojega sam dugi put do izložbe može iscrpiti. Ipak, virtualna izložba omogućava pristup zbirka koje su možda nedostupne, nevidljive, zanemarene pa je na taj način demokratičnija. Njezina demokratičnost se očituje i u tome da se korisniku može omogućiti stvaranje vlastite zbirke digitalizirane građe.

Sposobnost povezivanja informacija u mnogim područjima i raznim formama omogućava proširivanja i produbljivanja znanja u određenom području i to je jedno od najznačajnijih prednosti mrežne dostupnosti izložbe. Dostupnost osobama s posebnim potrebama u virtualnoj izložbi moguće je ostvariti mnogo bolje nego kod fizičke izložbe – npr. glasovno vođeno pretraživanje otvara zbirku korisniku s fizičkim ograničenjima. Virtualna izložba može biti organizirana u potpunosti bez slikovne građe, samo s uporabom opisa umjesto slika. Mogućnost praktički beskrajnog trajanja izložbe, postavljanje jedinica u različiti kontekst radi predstavljanja višestruke perspektive, stvaranje izložbe koju bi u fizičkom obliku bilo

nemoguće stvoriti, obnavljanje nekih prošlih izložbi – čini virtualnu izložbu nemjerljivim izvorom sa ogromnim prednostima pred fizičkom izložbom.

4.9.1. Primjer virtualne izložbe zavičajnog sadržaja zaprešićkog kraja

S obzirom na značenje ličnosti i korpus građe Baltazara Adama Krčelića, moguće je kroz virtualnu izložbu predstaviti ovog historiografa, pravnika, teologa, kanonika zagrebačkog Kaptola, koji se doista bavio učiteljskom djelatnošću i privatno odgajao mlade plemićke naraštaje premda sam nije napisao niti jedan odgojni ili obrazovni traktat. Najeksponiraniji i najmarkantniji je hrvatski povjesničar 18. stoljeća. Autorica je predložila sadržajni model virtualne izložbe čiji cilj je ispričati priču o Baltazaru Adamu Krčeliću. Iz priložene tablice br. 3. razvidno je da se virtualna izložba zasniva na različitoj vrsti građe – knjigama, člancima, rukopisima, audio i video zapisima. Sadržani biografski podaci upućuju na literaturu i izvore prema vrsti građe, mjestu pohranje literature i izvora, kao i prijedlog građe za digitalizaciju. Građa je raspršena unutar baštinskih AKM ustanova stoga je potrebna njihova suradnja u realizaciji projekta. Budući da ne postoji zakonska obaveza koja bi omogućila digitalizaciju građe jedne ustanove u svrhu izrade digitalne izložbe druge ustanove, realizacija ovakve virtualne izložbe je moguća samo na način da je sve baštinske ustanove ostvare kao zajednički projekt, a njezina prezentacija bude dostupna na mrežnim stranicama svih sudionika projekta.

Model ove virtualne izložbe zamišljen je u idealnim uvjetima – kada bi sva građa bila pohranjena u jednoj ustanovi. U trenutnim uvjetima, osim svoje funkcije prijedloga modela, može poslužiti i kao osnova istraživačima teme.

Biografski podaci	literatura i izvori	vrsta građe	digitalizacija
Rođen je 5. veljače 1715. kao prvo dijete Nikole i Juditeu	Noršić, V. (1939), Genealoški podaci o plemićkim porodicama iz	-knjiga	Ø

<p>obiteljskoj kuriji u Šenkovcu.</p> <p>Krčelićev otac Nikola Krčelić i majka Judita rođ Darić bili su pripadnici hrvatskog nižeg plemstva koje je u 17. stoljeću na području nekadašnje brdovečke sučije stvorilo velik broj sitnih i srednjih posjeda (curiae nobilitares) – plemićke kurije. U 18. stoljeću su živjeli u Šenkovcu a kuriju imali na lokalitetu Vrbošćak (Krivošić 1995, 61). Nekretnine su se sastojale od dvije oranice (uz kuriju i u Vrbini), dvije livade (Lug i Kutti), šume (koja se zvala Trebenica) i vinograda (u goricma Gromačno) (Krivošić 1995, 56) Majka je u Zagrebu naslijedila kuću na Harmici (kod vrela Manduševac).</p> <p>“Ako krenemo iz onog dijela Šenkovca gdje i danas žive potomci Krčelićevih kmetova i uputimo se pješice</p>	<p>matica župe Brdovec, Vjesnik državnog arhiva 8(1939), 145-168</p> <p>Krivošić, S. (1978). Baltazar Adam Krčelić (1715-1778), Rad JAZU knj. 375 107-229</p> <p>Horvat , J.(1926) Kajkavska oporuka Katarine Cvetušić, bake Baltazara Krčelića, Vjesnik državnog arhiva 2 (1926) 211-215</p> <p>Baričević, A.A.(1995). Život prečasnog muža Baltazara Adama Krčelića, opata i kanonika zagrebačkoga / Adam Alojziji Baričević ; prijevod s latinskoga Jozo Ivanović. Zaprešićki godišnjak - 5 (1995) ; str. 51-56</p> <p>Krivošić, S.(1995). Šenkovec –kao mjesto rođenja hrvatskog povjesničara Baltazara Adama Krčelića. Zaprešićki godišnjak 5(1995) 57-64.</p> <p>→ → → → → → →</p>	<p>-knjiga</p> <p>-knjiga</p> <p>-knjiga</p> <p>-knjiga</p> <p>-audio/video zapis</p>	<p>Ø</p> <p>Ø</p> <p>Ø</p> <p>Ø</p> <p>Ø</p> <p>-da</p>
--	---	---	---

<p>cestom koja void iz škole u Šenkovcu preme Vrboščaku, nakon 1/4 hoda doći ćemo do predjela koji je danas poznat pod nazivom "Resovo" Krivošić 1995, 61)</p> <p>Godine 1722. u dobi od 7 godina krenuo je u isusovačku gimnaziju i cijela obitelj se odselila u Harmicu da mu budu pri ruci.</p> <p>Isusovci su u Zagreb došli 1606. i dobili od grada na korištenje napušteni dominikanski samostan da u njemu osnuju gimnaziju kraj crkve sv. Katarine koja je bila dominikanska a koju su srušili i napravili novu.</p> <p>Godine 1728. postao je pitomac zagrebačkog sjemeništa koje je bilo smješteno u kući bivšeg kanonika Franje Filipovića s lijeve strane tik do tzv. Domitrovićeve kule, još nazivane „kula prema sjemeništu“.</p>	<p>Shek Brnardić, T. (2009) Svijet Baltazara Adama Krčelića: Obrazovanje na razmeđu tridentskog katolicizma i katoličkog prosvjetiteljstva. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2010.</p> <p>→ → → → →</p>	<p>-audio/video zapis</p> <p>-audio/video zapis</p>	<p>-da</p> <p>-da</p>
---	---	---	-----------------------

<p>Krčelić u Hrvatski kolegij u Beču dolazi 1731. a u maticama spominje tek 1733. i to kao fizičar to jest student druge godine filozofskog tečaja.</p> <p>Na bečkom sveučilištu - Hrvatskom kolegiju – studirao je 3 godine aristotelovsko-peripatetičku filozofiju i iz tog vremena ostala je njegova prepisana skripta iz logike.</p> <p>Hrvatski kolegij u Beču danas je nepostojeća zgrada nalazila se u ulici Sonnenfelsgasse, na pet minuta hoda do stare zgrade bečkoga sveučilišta na Sveučilišnom trgu.</p>	<p>Debiel, L.(1731-1732) a) Spinae lacte e melle fluentes sive Logica Aristotelis b) Philosophia peripatetica ad mentem Aristotelis</p> <p>-Dočkal, K.(1954) Hrvatski kolegij u Beču: Collegium Hungarico-Illyricum anno 1553, Boninae fundatum, 2 sc.</p>	<p>-rukopis</p> <p>-audio/video zapis</p>	<p>-da</p> <p>-da</p>
<p>Studij na Ugarsko-ilirskom kolegiju u Bolonji</p>	<p>Shek Brnardić, T. (1998) B.A. Krčelić kao pitomac Ugarsko-ilirskog kolegija u Bologni 1734-1738. Zaprešićki godišnjak 8(1999), 97-114</p> <p>→Krčelić, B. (1764).</p>	<p>-knjiga</p>	<p>-da</p>

<p>U Bolonji Krčelić dolazi na ideju o tome da se počne baviti poviješću svoje crkve što se doznaje iz spisa</p> <p>Iz tog doba su sačuvana pisma kolegi Matiji Nikoli Mesiću od 1735 do 1737. –na lat. jeziku, pohranjeni u Arhivu HAZU. Najveći dio pisama posvećuje političkim događanjima koja su potresala Italiju. U pismima se potpisuje kao ključonoša knjižnice i ta služba mu omogućuje boravak među kolegijским knjigama</p>	<p>De sublimium duarum in mundo potestatum fundamento et concordia ... atque iuris ecclesiastici fundamento ... (pohranjeno u NSK)</p> <p>→Pisma Baltazara Adama Krčelića Matiji Mesiću. (Arhiv HAZU XV25/b V 93.-100.)</p>	<p>-rukopis</p> <p>-rukopis</p>	<p>-da</p> <p>-da</p>
<p>Bio je župnik u Selima kod Siska od 1743-1745, a 1745. postaje zagrebački kanonik smješten u kanoničkoj kuriji na Kaptolu br. 15.</p>	<p>Marks, Lj.(2001) Baltazar Adam Krčelić: Chronicler of Everyday Life. Narodna umjetnost 38(2001) 1, 135-152.</p> <p>Dobronić, L. Kurije na Kaptolu u Zagrebu.</p>	<p>-knjiga</p> <p>-knjiga/audio-video zapis</p>	<p>-da</p> <p>-ne/da</p>

<p>Najpoznatije djelo, Annue.. je pisao od 1764-67 opisujući tekuće događaje, a one ranije po sjećanju pa zato nema kritičke evaluacije. Annue nisu pisane kao anali, više kao kronika, ali nisu ni kritika jer autor sebe stavlja u prvi plan. Najbliži su memoarima ne po formi nego po sadržaju. Anue daju političku i kulturnu sliku Hrvatske pri karaju 18. stoljeća. Rad je kronika svoga vremena, sagledavana vrlo osobno i sa autobiografskog diskursa. Osobno obojani pristup i događanja toga vremena nisu najvažniji aspekt knjige.. Pisao je o vremenu, poplavama, potresima. Knjiga sadrži i primjere usmene povijesti koji se kasnije javljaju kao podloga za neka književna djela. (Diogenes, Za kralja- za dom, Grička vještica i Kći Lotrščaka i Sablast na Harmici)</p> <p>Djelo je prva i najstarija povijest stolne crkve Zagrebačke, Hrvatski</p>	<p>//Peristol: zbornik radova za povijest umjetnosti 29(1986)29, 119-148.</p> <p>Annuae ili povijest od uključivo 1748. godine i sljedećih (do 1767) na znanje potomstvu (Annuae sive historia ab anno inclusive 1748. et subsequis (1767) ad posteritatis notitiam, 1901</p> <p>Krčelić, B.A. (1770) Historiarum cathedralis ecclesiae</p>	<p>-knjiga</p> <p>-knjiga</p>	<p>-da</p> <p>-da</p>
--	---	-------------------------------	-----------------------

<p>prijevod pod naslovom Zagrabiensis partis primae tomus primus</p> <p>Povijest stolne crkve zagrebačke, u nakladi Instituta za suvremenu povijest, objavljen je u Zagrebu 1994. godine. Krčelić je na izradi knjige radio osam godina, od povratka u Zagreb iz župe u Selima 1745. do kraja 1753.</p> <p>Ovo djelo, povijest Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od najstarijih vremena do njegova doba, obrađuje hrvatsku političku povijest do 1606. godine, ali i s posebnim osvrtom na Arpadoviće i značenje Kolomanova izbora za Hrvatsku godine 1012.</p> <p>Knjižica o zagrebačkom biskupu Augustinu Kažotiću, ujedno jedina Krčelićeva knjiga napisana na kajkavskom narječju. U njoj se govori o životu i krjepostima toga zagrebačkoga biskupa, te o njegovim</p>	<p>De regnis Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae notitiae praeliminares (1770.)</p> <p>Življenje blaženoga Gazzoti Auguština, zagrebačkoga biskupa (1747.)</p>	<p>-knjiga</p>	<p>-da</p>
---	--	----------------	------------

<p>zaslugama za osnivanje prve sjemenišne škole u Zagrebu.</p>			
<p>Krčelić kao jedan od utemeljitelja današnje NSK u Zagrebu. Posjedovao je bogatu knjižnicu kojom je 1777.. utemeljio današnju Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu u Zagrebu. (757 sv. knjiga i 50 naslova rukopisa)</p> <p>Portret B.A.Krčelića u NSK</p>	<p>-Laljak, S. (2002) Baltazar Adam Krčelić darovatelj i utemeljitelj prve javne knjižnice. Zaprešićki godišnjak 12(2003)258-273</p> <p>→ → → →</p> <p>Josip Jachi, Beč 1784.</p>	<p>-knjiga</p> <p>-audio/video zapis</p> <p>-slika</p>	<p>Ø</p> <p>-da</p> <p>-da</p>
<p>Umro je 1778. u svojoj kuriji na Kaptolu i pokopan u zagrebačkoj katedrali.</p>	<p>Kalafatić , V. (1778) Oratio funebris, quam dum VIII. Idus Aprilis anno MDCCLXXVIII. Balthasari Adamo Kerchelich grati animi ergo parentabat Regia Zagrabiensis Academia, in templo academico habuit</p>	<p>-knjiga</p>	<p>-da</p>

	Vincentius Kallafatic, juris naturae etc. professor. Zagrabiae : typis Joannis Thomae nobilis de Trattnern, s. c. r. a. m. typographi et bibliopolae, MDCCLXXVIII [1778]. Pohranjeno u :u NSK		
--	---	--	--

Tablica 3: Primjer virtualne izložbe zavičajnog sadržaja zaprešićkog kraja⁴⁷²

⁴⁷² Pojašnjenje tablice: debljim tiskom označeni su izvori – djela predviđena za digitalizaciju.

Literatura je označena manjim slovima.

Audio/video zapisi su nepostojeći, sukladno literaturi potrebno ih je napraviti.

5. ZAKLJUČAK

Zadaća zavičajne zbirke osim prikupljanja, obrade, čuvanja i organizacije građe je osiguranje dostupnosti i promicanje zavičajnih sadržaja. Dugoročno, zadatak joj je trajno osigurati izvore za proučavanje materijalne i duhovne kulture zavičaja kako bi se osigurali izvori informacija o zavičaju i omogućio istraživački rad o svim aspektima života nekog kraja. Cjelokupan rad na zavičajnoj zbirci popraćen je informacijskom i promidžbenom djelatnošću radi popularizacije zavičajne građe.

Izuzetno je značajna široka dostupnost zavičajne građe ne samo za korisnike prebivališta u zavičaju kako bi imali što potpuniju informaciju o fondu kojeg njihove knjižnice posjeduju, nego i za svakog potencijalnog korisnika. Čuvanje i promocija lokalne kulture jedan je od načina podizanja svijesti o vrijednosti vlastitog kulturnog naslijeđa, a svijest o vlastitoj vrijednosti ključ je razumijevanja i poštivanja kulture drugih naroda. Interkulturalni dijalog, koji se temelji na razumijevanju i poštivanju kulturne raznolikosti, otvara mogućnosti uključivanja u programe kojima se predstavlja vlastiti kulturni identitet.

U širem kontekstu današnjeg globaliziranog društva i razvoja multikulturalnosti, zavičajni fondovi mogu biti i jesu osnova za afirmaciju naše kulturne baštine. Na zavičajnim zbirkama se temelji obogaćivanje turističke ponude grada i županije.

Radi očuvanja baštine i kulturnog identiteta mnogi korisnici knjižnice svoje slobodno vrijeme koriste u proučavanju i istraživanju knjižne i neknjižne građe o svom zavičaju, ljudima i događajima. Kako bi se fondovi zavičajne zbirke popunili i obogatili informacijama i sadržajima, potrebno je, uz uobičajenu nabavu, poticati izdavanje knjiga o zavičaju, osobama i povijesnim događajima.

Razvojem i napretkom suvremenih tehnologija, knjižnica danas ima daleko veći broj korisnika. Internet omogućava uvid u knjižnične fondove korisnicima diljem svijeta i to je svakako važan čimbenik kojeg treba imati na umu kada odlučujemo na koji način naše zbirke učiniti dostupnijima što većem broju korisnika.

U radu je kroz teorijske spoznaje, sintetičko-komparativnim pristupom definiran pojam zavičaja i zavičajnosti kao osnovnih polazišnih pojmova u utvrđivanju prostornog određenja zbirke, a koji uvjetuju i koncepciju zavičajnog fonda. Autorica se slaže sa činjenicom da zavičajnost treba sagledavati s više aspekata: s aspekta svakodnevnog života, s lingvističkog gledišta koji uključuje etimološko, semantičko i dijalektološko gledište, s filozofskog gledišta

kao moralnu vrijednost ljubavi, sa psihološkog aspekta, s sociološkog aspekta u smislu suživota pripadnika zajednice te pravnog aspekta. Tek sagledavanjem zavičaja i zavičajnosti kroz sve navedene aspekte, a koji ukazuju i na smjer istraživanja u zavičajnoj zbirci, ostvarit će se cjelovit uvid u prošlost i sadašnjost zajednice te postaviti temelj za buduća istraživanja. Držim da je pitanje višezavičajnosti o kojem se u posljednje vrijeme sve više govori u okviru socioloških istraživanja, već inkorporirano u odredbama Preporuka o sadržaju zavičajne zbirke i to u dijelu koji se odnosi na osobe koje su samo rođene u zavičaju sa potpuno drugim prebivalištem. Kao zavičajca uključuje ga knjižnica rođenja, ali i knjižnica njegova prebivališta. Stoga je sugestija sociolozima istraživanje i ovog oblika višezavičajnosti. Višezavičajnost se ne treba sagledavati u negativnom kontekstu, već kao oblik obogaćivanja zavičajnih sadržaja.

U radu navedeni primjeri pokazuju da druge zemlje nisu definirale jasne pravne osnove teritorijalnog opsega zavičajne zbirke te da ga vrlo često aproksimativno određuju granicama grada ili grada i njegove okolice. Jedan od rjeđih izuzetaka je Yarra Public Library koja se ograničava na administrativne granice. Hrvatsko knjižničarstvo nije jasno utvrdilo definiciju (granicu) zavičaja uz prisutnu tendenciju primjene administrativnih granica. Usprkos negativnim aspektima takvog određenja budući da je podložno promjenama, držimo da je najprikladnije rješenje jer je zasnovano na Ustavom definiranim teritorijalnim osnovama, a time se izbjegava i problem „preklapanja“ nadležnosti. U tom smislu, temeljem preporuke Hrvatskog knjižničkog vijeća, Ministarstvo kulture može pravnim aktom regulirati navedeni problem.

Knjižnica, a posebice njezina zavičajna zbirka, su baštinske ustanove. Stoga je pitanje definicije baštine u kontekstu ove teme nužan preduvjet u kategorizaciji budući da je kulturna baština prepoznavanje duhovnih vrijednosti u materijalnom svijetu koji nas okružuje i koja ima dvije sastavnice – materijalnu i nematerijalnu s time da granice među njima nisu oštre. Nematerijalna značenja se integriraju s materijalnom pojavnošću do nerazlučivosti, a veliki dio nematerijalne baštine se dokumentiranjem, bilježenjem materijalizira (poput usmene predaje, plesa, običaja, tehnologija) ili posredovanjem materijalnih svjedočanstava vizualizira i reproducira.

Cilj baštinskih ustanova je očuvanje identiteta, a zavičajna građa je temelj identiteta zavičaja. U društvenim i humanističkim znanostima identitet je određen kao proces koji se odvija unutar društvene zajednice ili skupine, pa će *društveni identitet* biti istovjetan s vrijednostima zajednice, što se u zbilji iskazuje kao tzv. pripadnost ili svijest o pripadanju. Lokalni i nacionalni identitet i kultura nisu identični. Premda njihovi interesi se kroz neko vrijeme

moгу preklapati, u drugo vrijeme mogu biti potpuno suprotni. Država može adoptirati lokalni identitet i učiniti ga dijelom većeg nacionalnog identiteta. Temeljna, krajnja misija knjižnice kao baštinske ustanove odnosno njezine zavičajne zbirke u suvremenim globalizacijskim tijekovima je očuvanje identiteta kako na nacionalnoj tako i na najnižoj lokalnoj razini. Javno pamćenje je ono koje čini osnovu opstojnosti identiteta i kao takvo je, odnosno treba biti, predmetom istraživanja zavičajne zbirke koja nije tek puki sakupljač materijalnih ostataka nego i temeljni kroničar lokalne zajednice. Koncept pamćenja temeljan je u stvaranju identiteta. Nasuprot pamćenju stoji povijest kao prikaz prošlosti koja ju analizira, sintetizira i čini smislenom dok pamćenje, premda se može rabiti za analizu, učenje i identifikaciju činjenica, imanentno je osobno, usmjereno na stvaranje i održavanje identiteta. I dok je pamćenje neodvojivo od vlastitih želja, strahova, sviđanja ili nesviđanja, povijest nastoji biti usmjerena ka objektivnosti. U temelje zavičajne zbirke ugrađena je zavičajna povijest, a njezin zadatak kao baštinske ustanove je istraživanje, prezentacija i komunikacija i socijalne povijesti sadržane u socijalnom, kulturnom i javnom pamćenju.

Knjižnice su dio tzv. AKM zajednice čija zajednička je usmjerenost prema cilju osiguravanja trajne pohrane i što bolje dostupnosti i komuniciranje baštine, a u središtu pažnje navedenih triju djelatnosti nalazi jedan te isti fenomen – baština i njezina komunikacija na način da se u obzir uzimaju značajke građe koju pojedine ustanove *pretežito* prikupljaju. Premda knjižnice pretežito prikupljaju tiskanu i na drugi način umnoženu knjižničnu građu, ne postoji prepreka za prikupljanje i neknjižnične građe. Autorica predlaže ciljano prikupljanje muzejske građe u svrhu kontekstualiziranja određene teme koje će omogućiti će cjelovitiju sliku o predmetu te sadržajnu komunikaciju s korisnicima. Navedeno je ostvarivo putem spomen-soba zavičajaca, gdje muzejska građa pomaže u stvaranju opipljivije priče. Dobar primjer navedenog je spomen-soba Slavka Mihalića u karlovačkoj knjižnici.

Primjena novih informacijsko-komunikacijskih tehnologija odražava se ne samo na svakodnevni život ljudi nego i na knjižnično poslovanje. Knjižnicu s njenom zavičajnom zbirkom prožimaju globalizacijski procesi na način da s jedne strane nalazimo međuprožimanje kultura, a s druge strane potrebu za jačanjem nacionalnih i lokalnih identiteta. Globalizacija, kao proces koji zadire u sve pore života, nužno se, u pozitivnom i negativnom smjeru odražava na pitanja identiteta zajednice. Globalizacija kulture se odnosi na prijenos ideja, značenja i vrijednosti diljem svijeta. Taj proces je definiran uobičajenom potrošnjom kultura raspršenih putem interneta, popularne kulture i međunarodnih putovanja. Iako su negativni utjecaji globalizacije potencijalna opasnost za lokalni identitet u obliku komercijalizacije, glumljene autentičnosti, nesporazuma, sukoba vrijednosti, stvaranja

stereotipa, globalizacija je istodobno izazov lokalnomu i osnažuje ga. Zadatak zavičajne zbirke je oduprijeti se negativnim utjecajima globalizacije i iskoristiti njezine prednosti u smislu široke prezentacije vlastitog identiteta i njegova obogaćivanja.

Nova kategorija baštine koja je sve više obilježje današnjeg vremena, a javlja se kao posljedica tehnološkog napretka i globalizacije svijeta je tzv. digitalna baština. Digitalna tehnologija donijela je promjene u brojnim aspektima ljudskoga života i stvaralaštva, stoga se može reći da su suvremena duhovna i materijalna produkcija i kreacija pojedin(a)ca u današnjem vremenu pod bitnim, ako ne i presudnim utjecajem tzv. digitalne ere i/ili informacijskog društva.

Najveći problem koji se postavlja pred njih odnosi se na promjenu formata medija – s tiskanog na raznovrsne formate elektroničkih publikacija, utječući na implementaciju novog organizacijskog modela pristupa knjižničnim zbirkama i uslugama. Knjižnicama kao organizacijama se nameće kompleksan i dugotrajan proces integracije digitalnih medija u novim načinima nabave, obrade, očuvanja, ali i prijenos analognih formata u digitalne. Nastupot promjena u formatu sakupljane i prezentirane građe, postavlja se pitanje da li je suvremena knjižnica (a time i njezina zavičajna zbirka) analogna, hibridna, digitalna ili virtualna.

Zadatak zavičajnih zbirki nije samo ciljano, promišljeno i plansko sakupljanje i stručna obrada građe, nego i široka dostupnost sadržaja koja se ostvaruje prezentacijom na mrežnim stranicama knjižnice odnosno zavičajne zbirke. Stoga je provedeno istraživanje u smislu prezentacije mrežno dostupnog sadržaja sa ciljem prikupljanja podataka koji će dati što cjelovitiji uvid u način organizacije prezentacije sadržaja na mrežno dostupnim stranicama županijskih matičnih knjižnica kao reprezentativnog uzorka u Hrvatskoj. Rezultati istraživanja trebaju predstavljati temelj za daljnji razvoj ne samo prezentacije sadržaja zavičajne zbirke nego i organizacije rada zavičajne zbirke, a dobiveni rezultati, zaključci, prijedlozi i razmišljanja iskorišteni su kao smjernice razvoja nacionalne strategije knjižničarstva u Hrvatskoj uopće. U cilju iskoristivosti iskustava, istraživanje je obuhvatilo i dvadeset mrežnih stranica svjetskih knjižnica, čija iskustva (kako pozitivna tako i negativna) treba ugraditi u plansko osmišljavanje i mrežnu prezentaciju sadržaja zavičajnih zbirki.

Temeljem rezultata dobivenih istraživanja te teorijskih istraživanja, postavljen je model mrežne stranice zavičajne zbirke čiji temelj počiva na procesu digitalizacije građe i njezinim implikacijama. Naglasak u teorijskim razmišljanjima i posljedično praktičnoj primjenjivosti stavljen je na efemernu građu kao izuzetno značajan izvor informacija, pogotovu sa aspekta socijalne povijesti lokalne zajednice. Primjenjivost teorijskih spoznaja iskazana je na primjeru

moгуćnosti prezentacije nekih od zavičajnih sadržaja na mrežnoj stranici zavičajne zbirke zaprešićkog kraja.

Posebna pozornost iskazana je u odnosu na metodu usmene povijesti koja se u županijskim matičnim knjižnicama ne primjenjuju, a teorijski i ne istražuje u Hrvatskoj. Usmena povijest je jedan od temelja socijalne povijesti lokalne zajednice, iskaz javnog pamćenja i kao takva trebala bi naći svoje mjesto u knjižnicama. Strana iskustva ukazuju na postojanje nacionalnih društava usmene povijesti te njihovu suradnju s knjižnicama. U radu su iznijeta i konkretna rješenja provedbe projekata usmene povijesti, a temeljena su na implikacijama autorsko-pravnih pitanja uz primjere ponuđenih rješenja zavičajne zbirke zaprešićkog kraja.

Virtualna izložba je baštinski digitalizacijski proizvod koji, sustavno osmišljen i korisnički privlačno realiziran, predstavlja značajan izvor informacija o zavičajnoj sredini, ali može poslužiti i kao koristan turistički proizvod. Na primjeru jedne tematske virtualne izložbe zaprešićkog kraja objedinjeno je nekoliko elemenata – zastupljenost zavičajca, njegova djelatnost, značaj za lokalnu zajednicu (i ujedno opravdanje za korištenje njegovog imena na kulturno-obrazovnim institucijama), ali i bibliografija radova te smjerokaz digitalizacije i mrežne prezentacije građe temeljem suradnje sa drugim AKM ustanovama.

U današnje vrijeme, kada je tiskarska produkcija olakšana i time povećana, gotovo je nemoguće kontrolirati i identificirati svu građu koja po definiranim kriterijima ulazi u fond zavičajne zbirke. Zbog širokog određenja pojma zavičajaca koji obuhvaća mjesto rođenja osobe, a čije djelovanje nije sadržajno vezano uz zavičaj, njezino djelovanje na području zavičaja neovisno o mjestu rođenja ili se radi o tematskom kriteriju sakupljanja građe sadržajno vezanom uz zavičaj, knjižnice će se naći u brojnim dilemama. Jasno definiranom politikom svake pojedine knjižnice sukladnoj specifičnim zavičajnim uvjetima i različitostima, vođenoj logikom pravila i metoda organiziranja, knjižnice trebaju odrediti svoje prioritete.

Sakupljanje i identifikacija zavičajne građe je dugotrajan i kompleksan zadatak. Zahtijeva dobro poznavanje zavičaja u svim njegovim aspektima. Isto tako bitna je komunikacijska sposobnost knjižničara budući da se identifikacija građe često zasniva na usmenoj predaji lokalnog stanovništva. Uspostavljanje dobrih odnosa sa „lokalnim kroničarima“, a kojih ima u gotovo svakoj sredini, pridonosi neizmjernom bogaćenju zavičajnih sadržaja. Lokalni periodički tisak je sam po sebi značajan izvor informacija za zajednicu. Budući da u njemu sudjeluju novinari-profesionalci ili amateri-suradnici, uspostavljanje suradnje s njima može stvoriti značajan izvor informacija.

Zavičajni knjižničar nije samo sakupljač, promotor i istraživač, nego je njegov iznimno važan zadatak interpretacija građe, za koju nije uvijek potrebna velika količina građe. Dovoljna je jedna, čak efemerna jedinica građe kao osnova za nastajanje čitave priče.

Motiviranost i posvećenost radu u zavičajnoj zbirci su neophodan preduvjet za knjižničara. Osim navedenih osobina, multidisciplinarna znanja i sposobnosti knjižničara određivat će njegov pristup u izgradnji fonda. Za stjecanje tih znanja neophodne su dodatna edukacija, ali i stalna suradnja sa lokalnim muzejima i arhivima, te kontinuirano pretraživanje Državnog arhiva i muzeja u velikim središtima. Također je potrebna i međusobna suradnja s knjižnicama šireg područja, školama i fakultetima. Ukoliko knjižnica izgrađuje svoj zavičajni fond po kriteriju rođenja zavičajca, a koji djeluje na drugom području, potrebno je surađivati sa bašinskim ustanovama tog područja.

Budući da narodne knjižnice najvećim dijelom već posjeduju zavičajne zbirke, knjižničar treba sadržajno procijeniti fond, te se usmjeriti na popunjavanje „sadržajnih rupa“ u smislu ciljanog tematskog istraživanja kroz sve vrste građe, služeći se pri tome i neformalnim razgovorima sa lokalnim stanovništvom.

Istraživanje o prezentaciji zavičajne građe je ukazalo da knjižnice ne koriste svoja mrežna mjesta u svrhu poticanja stanovništva na darovanje građe, a upravo takav oblik komunikacije može pomoći knjižnicama u popunjavanju zavičajnog fonda. Tim više jer je to način obogaćivanja sadržaja zbirke bez ulaganja financijskih sredstava, a koji u knjižnicama kronično nedostaju.

Jedan od preduvjeta dobre komunikacije zavičajnog sadržaja i izvan zavičajnih granica je mogućnost prezentacije sadržaja i na nekom od stranih jezika. Pri tome se nameće pitanje na kojem jeziku. Primjeri dobre prakse nekih županijskih matičnih knjižnica ukazuju da se poštovalo načelo manjinske zastupljenosti stanovništva pa sukladno tome je upotrijebljen jezik manjine. Stvar je politike knjižnice da definira kome je sadržaj namijenjen. Ako se radi o sredini koja je povijesno bila vezana za određeno jezično područje i jezični tragovi još postoje (npr. Dalmacija za talijanski jezik) ili se radi o području sa brojnim iseljeništvom (Dalmacija i iseljavanje u Južnu Ameriku), preporučljiva je u ovim slučajevima uporaba talijanskog i/ili španjolskog jezika.

Za zavičajnu zbirku neophodno je definirati strateški plan generalne usmjerenosti. Obzirom na tematsku širinu, relativno veliku produkciju sadržaja, financijsko-kadrovska ograničenja realizacija je ostvariva konkretnijim višegodišnjim planovima u smislu iscrpljivanja pojedinih tema. Postojeće Preporuke su općenite smjernice, a svaka pojedina knjižnica mora *pronaći svoj put* koji je specifičan i za kojega ne postoji univerzalni recept. Upravo iz tog razloga

vođenje zavičajne zbirke je izuzetno kreativan posao koji odražava *rukopis* i knjižnice i zavičajnog knjižničara.

Rad na izgradnji zavičajne zbirke zahtijeva kontinuiranu potporu ustanova i trajno zalaganje knjižničara. Prethodno istraživanje iskaza datacije osnutka zavičajne zbirke ukazuje na kontinuitet što se odražava i na percepciju korisnika.

Sugestija je provođenje tematskih istraživanja zasnovanim na postojanju veće količine zavičajne građe uz kontinuirano nadopunjavanje. Druga mogućnost je otvaranje potpuno nove teme koja je potkrijepljena sa malom količinom građe koja se tijekom vremena upotpunjuje.

Primjera radi, zavičajne zbirke knjižnica u Hrvatskom zagorju mogu se u jednom dijelu posvetiti istraživanjima onoga po čemu je ta sredina prepoznatljiva, a to su velikaške i plemenitaške obitelji. Istraživanje, interpretacija i prezentacija njihove materijalne ostavštine u vidu graditeljstva, arhivske građe, obiteljskih knjižnica, dat će cjelovitiju sliku kraja.

Zavičajne zbirke knjižnica na Braču u svom radu mogu prezentirati znamenite Bračane-iseljenike koji su u Južnoj Americi, poglavito Čileu, odigrali značajnu ulogu na području kulture, znanosti i novinarstva. U nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu pohranjeni su mikrofilmovi cjelokupne novinske građe čiji vlasnici i osnivači su bili upravo Bračani iz Čilea. U tom smislu predlažemo uspostavu suradnje sa Hrvatima i njihovim potomcima u Južnoj Americi u cilju stvaranja knjižnice bračkog iseljništva, koja bi prezentirala hrvatsku pisanu riječ s tog kontinenta. Predlažemo osnivanje takve zbirke u Milni, a koja bi nosila ime Luke Bonačića Dorića – književnika, povjesničara i jednog od utemeljitelja hrvatskog novinarstva u Punta Arenasu. Osim kulturološkog značenja, takva knjižnica bi bila i iskaz očuvanja identiteta hrvatskog naroda u iseljništvu. Dodanu vrijednost takav projekt ostvario bi unaprijeđenjem kulturnog turizma, a o kojemu D. A. Jelinčić govori kao *virtualnom kulturnom turizmu u odnosu na iseljništvo*.

Zavičajne zbirke čine neiskorišteni turistički potencijal o čemu je autorica govorila na stručnom skupu održanom 2011. godine u Sisku, iznijevši konkretan primjer mogućnosti korištenja spomen-sobe zavičajca iz Krapine, a koja bi se trebala osnovati u okviru zavičajne zbirke.

U svom radu zavičajne zbirke se moraju oslanjati i na lokalne župske arhive koji su često jedini izvori podataka za stariju povijest zajednice budući da su župe prve vodile popise stanovništva kroz svoje status animarum-e a i kronike događanja u svojim annuam-a.

Zavičajne zbirke moraju raditi i na marketinškoj prepoznatljivosti. U tom smislu moguće je zavičajnu zbirku imenovati imenom nekog zaslužnog pojedinca, izvedenicom imena grada,

značajnog toponima. Potrebna je stalna suradnja sa medijima. Edukacija korisnika o zadacima, svrsi, sadržajima i mogućnostima zavičajne zbirke, osim edukativne svrhe sadrži i marketinške elemente. Provođenje seminara, radionica, osmišljenih dječjih radionica, kvizova zasigurno će utjecati na njezinu prepoznatljivost.

Narodne knjižnice u Hrvatskoj osnivaju jedinice lokalne samouprave – općine i gradovi. Osnivači imaju utjecaj na rad knjižnica kroz postupak izbora i imenovanja ravnatelja, odnosno putem izravnog delegiranja određenog broja članova u upravno vijeće knjižnice. Time se nužno nameće pitanje političkog utjecaja na rad knjižnice i njezine zavičajne zbirke. Politički utjecaj nije zanemariv, a njegovi rezultati protekom vremena postaju uočljiviji.

U rješavanju pitanja zavičajnih zbirki i njihova statusa, potrebno je krenuti od samog početka. Standardi navode da „svaka narodna knjižnica vodi zavičajnu zbirku“. Ova definicija je dvojbena. Njome se ne iskazuje izričita obaveza ustrojavanja zavičajne zbirke, nego stvara dojam da se samo potvrđuje neko postojeće stanje. Činjenice ukazuju da ni to ne odgovara istini budući da sve narodne knjižnice nemaju zavičajnu zbirku. Sljedeća odredba u navedenom aktu otvara mogućnost povjeravanja poslova zavičajne zbirke jedne knjižnice nekoj drugoj knjižnici ukoliko sama nema uvjeta za taj posao. Neizvršavanje prve i druge obaveze trebalo bi uključivati sankcije, a budući da se ne radi o zakonskom aktu nije moguće. U Hrvatskoj nije zabilježen niti jedan slučaj povjeravanja vođenja zavičajne zbirke jedne knjižnice drugoj knjižnici. Ukoliko je vođenje zavičajne zbirke obaveza knjižnice, zakonodavac mora utvrditi i obavezu zapošljavanja zavičajnog knjižničara. Mogućnost sklapanja ugovora o povjeravanju poslova nužno nameće pitanje financiranja stručnog djelatnika, a što postojećim aktom koji nije zakonski, također nije riješeno. I dalje ostaje otvoreno pitanje financiranja projekata digitalizacije za koje se predlaže, osim apliciranja na natječaj Ministarstva kulture, sklapanje sponzorskih ugovora sa zavičajnim poduzećima u kojemu bi obje strane našle svoj interes – knjižnica osigurana sredstva za digitalizaciju, ali i prezentaciju suvremene zavičajne gospodarske ili druge djelatnosti (koju u okviru svoje djelatnosti treba pratiti), a poduzeća globalnu promociju svojih aktivnosti. Mogućnost oslobađanja dijela poreznih opterećenja za poduzeća, bio bi za njih dodatni motiv u suradnji sa knjižnicama.

Budući da veliki broj knjižnica u Hrvatskoj posjeduje male zavičajne zbirke čiji sadržaji se često preklapaju, rješenje bi se moglo naći na način da se zavičajna zbirka vodi u županijskim matičnim knjižnicama, a narodne knjižnice sa područja županije da budu samo svojevrsni posrednici u sakupljanju i dostavi građe. Naravno, pod uvjetom da je radno mjesto zavičajnog knjižničara u županijskoj matičnoj knjižnici jasno definirano. U tom slučaju bi se osigurala

centraliziranija, cjelovitija i stručnija pohrana, obrada i prezentacija sadržaja. Predlažemo rješenje u vidu izmjena Zakona o knjižnicama u kojem bi se definirala izričita obaveza osnivanja zavičajnih zbirki pri županijskim matičnim knjižnicama te zapošljavanje knjižničara uz obavezu edukacija pri Centru za stalno stručno usavršavanje knjižničara (CSSU).

Takvim zakonskim rješenjem odagnale bi se sve temeljne nejasnoće u organizaciji i vođenju zavičajne zbirke što je preduvjet uspješnog rada. Postojeće stanje ukazuje i na financijske probleme što bi se dijelom riješilo putem predloženog modela. Politikom zagovaranja knjižnice moraju ustrajati na rješenju statusa svojih zavičajnih zbirki i zaposlenika budući da temelj u obliku dovoljne količine sakupljene, obrađene i pohranjene zavičajne građe već postoji.

Autorica predlaže stvaranje jedinstvenog portala zavičajaca kao dijela hrvatske povijesti, a koji bi nastao temeljem povezivanja svih mrežnih stranica zavičajnih zbirki u Hrvatskoj. Osnovni preduvjet za stvaranje takvog portala je organizacija mrežne stranice svake zavičajne zbirke koja sadrži prezentiranog zavičajca svoje sredine. Prezentaciji i popularizaciji pridonijelo bi uključivanje društvenih mreža, stvaranje grupa, sa temom *Zavičajac moga kraja*. Organizirana u okviru HKD-a, (Hrvatskog knjižničarskog društva) takva aktivnost iskazala bi se i kao izvor informacija o zavičajnoj povijesti u skladu sa preporukom o potrebi pozivanja lokalnog stanovništva na darivanje zavičajne građe.

Rad je zasnovan na istraživanju dvadeset županijskih matičnih knjižnica te na šest hipoteza:

1. u zavičajnim zbirkama hrvatskih narodnih knjižnica postoji dovoljno analogne građe da se prezentira zavičajna povijest
2. postupak digitalizacije analogne građe će građu zavičajne zbirke učiniti vidljivom, a planski osmišljena digitalizacija građe uspostaviti digitalnu zavičajnu zbirku
3. digitalno prezentirana građa zavičajnih zbirki svih županijskih matičnih knjižnica povezana u mrežu zavičajnih zbirki, dat će prikaz cjeline povijesnih prilika na području cijele Hrvatske
4. knjižničari su kompetentni za opisivanje i interpretiranje zavičajne građe u digitalnom okruženju knjižničari kako bi ih smjestili u određeni kulturološko-povijesni kontekst
5. da bi prezentirale i komunicirale vlastitu djelatnost, županijske matične knjižnice ustrojavaju vlastitu mrežnu stranicu

6. knjižnice imaju potporu u cjelokupnom postupku digitalizacije zavičajne građe, a posljedično i njezinoj prezentaciji putem mrežnih stranica.

Istraživanje je pokazalo da knjižnice imaju dovoljno analogne građe da bi prezentirale zavičajnu povijest, da digitalizacija čini građu vidljivom i dostupnom, a što knjižnice čine putem svojih mrežnih stranica, ali da još nije ostvarena mrežna povezanost svih zavičajnih zbirki, da knjižničarima nedostaje multidisciplinarnih znanja za interpretaciju zavičajne građe te da knjižnicama nedostaje potpora u postupcima digitalizacije.

LITERATURA

1. Abrams, Lynn. Oral History Theory. London: Routledge, 2010.
2. Acosta, Orlando; Gonzalez, Jorge Ivan. A Thermodynamic Approach for the Emergence of Globalisation. //edited by K.G. Deng). Globalisation. Today, Tomorrow. Rijeka: Scyo, 2010. str. 1-26.
3. Action Plan 2000. [citirano: 2013-11-20] Dostupno na: http://europa.eu/legislation_summaries/information_society/strategies/124226a_en.htm
4. Action Plan eEurope 2005. [citirano: 2013-11-18] Dostupno na: http://www.eu.int/information_society/europe/2005/all_about/action_plan/index_en.htm
5. Action Plan on Coordinating of Digitisation Programmes and Policies. [citirano: 2014-03-06] Dostupno na: ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/ist/docs/digicult/lund_action_plan-en.pdf
6. Agnaou, Abderrahim. "Communication" According to Julia Wood [citirano: 2015-05-17] Dostupno na: <http://www.scoop.it/t/business-and-professional-communication/p/1873883352/2012/05/31/communication-according-to-julia-wood>
7. Áine Mawe. An Evaluation of Public Library Local Studies. [citirano: 2014-02-12] Dostupno na: http://dagda.shef.ac.uk/dispub/dissertations/2006-07/External/Mawe_Aine_MALib.pdf
8. Akande, Wole. Drawback of cultural globalization. [citirano: 2014-05-29] Dostupno na: http://globalpolicy.igc.org/globaliy_cultural_2002_111cult.htm3
9. ALA. Guidelines for Establishing Local History Collections . [citirano: 2013-07-17] Dostupno na: <http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/rusa>
10. Allen, Nancy. Institutionalizing Digitization.// Going Digital: Strategies for Acces, Preservation and Conversion of Collections to a Digital Format/ Donald L. DeWitt, editor. New York; London: The Hawarth Press, 1998.
11. Anderson, Patricia F. Websites evaluation checklist: Medical Library Association guide to finding health information on the Internet. [citirano:2014-12-11] Dostupno na: www.personal.umich.edu/~pfa/mlaguide/free/webeval.pdf
12. Andrews, Martin. The stuff of everyday life: a brief introducing to the history and definition of printed ephemera.// Art Libraries Journal 31, 1(2006), str. 5-8.
13. Anić, Vladimir; Goldstein, Ivo. Rječnik stranih riječi. Zagreb: Novi liber, 2000.

- 14.** Anić, Vladimir. Rječnik hrvatskog jezika. Zagreb: Novi liber, 1991.
- 15.** Anić, Vladimir. Rječnik hrvatskog jezika. Zagreb: Novi liber, 1993.
- 16.** Aparac-Jelušić, Tatjana: Teorijske osnove knjižnične znanosti. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 1993.
- 17.** Appiah, Kwame Anthony. Cosmopolitanism: Ethics in a world of strangers. New York: W.W. Norton and Co., 2006.
- 18.** Archer, Kevin et al. Locating globalisations and cultures. // Globalisations 4, 1(2007), str. 1-14.
- 19.** Arms, Wiliam. Digital Libraries. [citirano: 2013-06-13] Dostupno na: <http://www.cs.cornell.edu/wya/DigLib/MS1999/Chapter1.html>
- 20.** Ashwort, Gregory John; Graham, Brian. Senses of Places: Senses of Time. Aldershot: Ashgate, 2005.
- 21.** Ashworth, Gregory John. On townscapes, heritages and identities. [citirano: 2013-10-06] Dostupno na: http://www.lancs.ul/ias/annualprogramme/regionalism/doocs/Ashworth_paper.doc.
- 22.** ASIS – American Society for Information Science. Digital Library Federation. A working definition of digital library. [citirano: 2013-05-06] Dostupno na: www.clir.org/diglib/dldefinition.htm
- 25.** Assmann, Jan. Communicative and Cultural Memory.// Cultural memory studies. An International and Interdisciplinary Handbook/edited by Astrid Erll ; Ansgar Nünning Berlin; New York: Walter de Gruyter, 2008. str. 109-118.
- 23.** Assmann, Jan; Czaplicka, John. Collective Memory and Cultural Identity. // New German Critique 65(1995), str. 125-133.
- 24.** Australia- Beyond a Quality Service: Strengthening the Social Fabric – Standards and Guidelines for Australian Public Libraries was commissioned by the Australian Library and Information Association (ALIA) and the ALIA Public Libraries Advisory Committee (PLAC). 2012. Dostupno na: http://www.alia.org.au/sites/default/files/documents/advocacy/PLSG_ALIA_2012.pdf
- 25.** Babajić, Sabina. O zavičajnim bibliotečnim fondovima. [citirano: 2014-02-17] Dostupno na: <http://www.diwanmag.com.ba/arhiva/diwan2/sadrzaj/sadrzaj2.htm>.

- 26.**Babić, Darko. Koncept upravljanja baštinom unutar teorijskog okvira informacijskih i komunikacijskih znanosti: baštinska pismenost: doktorski rad. Zagreb: D. Babić, 2011.
- 27.**Badenoch, Alexander. Harmonized Spaced, Dissonant Objects, Inventing Europe? Mobilizing Digital Heritage.// Culture Unbound 3 (2011), str. 295–315.
- 28.**Barber, Benjamin R. Jihad vs. McWorld. New York: Ballantine Books, 1996.
- 29.**Barnes, Susan. Becoming a Digital Library. New York; Basel: Marcel Dekker, 2004.
- 30.**Barry, Lara; Tedd, Lucy A. Local studies collections online: an investigation in Irish public libraries. [citirano:2015-03-12] Dostupno na: <http://dx.doi.org/10.1108/00330330810867710>
- 31.**Batt, Chris. Investing in Knowledge: Museums, Libraries and Archives in the 21st Century. [citirano: 2014-12-24] Dostupno na: http://www.evora.net/bpe/2005bicentenario/dias/27_out05/chris.pdf.
- 36.** Belošević, Stjepan. Zagorskom željeznicom i njezinim pobočnim prugama. Varaždin: Narodna Tiskara B. Svobode, 1932.
- 32.**Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities. [citirano: 2015-01-02] Dostupno na: openaccess.mpg.de/Berlin-Declaration
- 33.**Berkshire Athenaeum; Pittsfield Library. Local History Department: Collection development policy statement. [citirano: 2013-09-08] Dostupno na: http://www.pittfieldlibrary.org/policy_lh.html
- 34.**Bethesda Statement on Open Access Publishing. [citirano: 2014-11-12] Dostupno na: legacy.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm
- 35.**Bežen, Ante. Zavičaj i zavičajnost u znanosti i obrazovanju. Školski vjesnik 54, 3-4(2005), str. 183-194.
- 36.**Bishop, Ann Peterson; Star, Susan Leigh. Social informatics for digital library use and infrastructure.// Annual Review of Information Science and Technology (ARIST), Medford, 31(1996), str. 301-401.
- 37.**Borgman, Christine L. From Gutenberg to the Global Information Structure: Access to information in the Networked World. Cambridge, Mass: MIT Press, 2000.
- 38.**Borgman, Christine L. National Electronic Library Workshop report. [citirano: 2014-09-12] Dostupno na: <http://fox.cs.vt.edu/DLSB.html>

- 39.**Borgman, Christine. L. What are digital Libraries? Competing visions.// Information Processing and Management 35 (1999), str. 227-243.
- 40.**British Library: Growing Knowledge: The British Library's Strategy 2011-2015. [citirano: 2014-10-27] Dostupno na: <http://www.bl.uk/aboutus/stratpolprog/strategy1115/>
- 41.**Brennan, Mark; Kumaran, Muthusami ; Cantrell, Randall; Spranger, Michael. The Importance of Incorporating Local Culture into Community Development. [citirano: 203-05-07] Dostupno na: <http://edis.ifas.ufl.edu/fy773>
- 42.**Brooks, Philip C. Archivists and their colleagues: common deteminators.// American Archivist 1(1951), str. 33-45.
- 43.**Brgles, Branimir. Toponimija na području susedgradskog vlastelinstva u srednjovjekovnim i ranovjekovnim pisanim izvorima. // Folia onomastica Croatica 19(2010), str. 9-36.
- 44.** British Library:Growing Knowledge: The British Library's Strategy 2011-2015. [citirano: 2014-10-27] Dostupno na: <http://www.bl.uk/aboutus/stratpolprog/strategy1115/>
- 45.** Brim, Richenda: From Custodians to Disseminators: Libraries and Digital Exhibitions. [citirano: 2014-1-27] Dostupno na: http://besser.tsoa.nyu.edu/impact/f01/Papers/Brim/digi_ex.htm
- 46.** Brown, John Seely; Duguid, Paul. The Social Life of Documents. [citirano: 2014-01-20] Dostupno na: <http://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/466/387>
- 47.**Brownlie, Barbara. Treasure from trash; collecting printed and digital ephemera in New Zealand. [citirano: 2014-01-15] Dostupno na : www.lianza.org.nz/brownlie_b_treasure_from_trash.pdf
- 48.**Broz, Ivo; Iveković Franjo. Rječnik hrvatskog jezika. Zagreb: Štamparija Karla Albrechta (Jos. Wittasek), 1901.
- 49.**Brunt, B. Halfeti: Only fish Shall Visit. Sidney: Artspace, 2002.
- 50.**Budapest Open Access Initiative. [citirano: 2014-11-12] Dostupno na: www.budapestopenaccessinitiative.org
- 51.**Burlington Public Library. Local history Collection Developmnet Policy. Mission Statement. [citirano: 2013-11-13] Dostupno na: <http://burlingtonpubliclibrary.org/policies/LocalHistoryCollectionDevelopmentPolici06.pdf>
- 52.**Bush, Vannear. As we May Think. [citirano: 2014-05-05] Dostupno na: <http://web.mit.edu/STS.035/www/PDFs/think.pdf>

53.Buzan, Barry. Culture and international society. // International Affairs 86, 1(2010), str. 1–26.

54.Byerly, Alison. What not to Save: The Future of Ephemera. [citirano: 2014-10-12]
Dostupno na: web.mit.edu/comm-forum/mit6/papers/Byerly.pdf

55.Cameron, Fiona; Mengler, Sarah. Complexity, Transdisciplinarity and Museum Collections Documentation: Emergent Metaphors for a Complex World.// Journal of Material Culture 14, 2(2009), str. 189–218.

56.Cameron, Fiona. Object-oriented Democracies: Conceptualising Museum Collections in Networks.// Museum Management and Curatorship 23, 3(2008), str. 229-243.

57.Cameron, Fiona. The politics of heritage authorship: The case of digital heritage collections.// New Heritage: New Media and Cultural Heritage /edited by Yehuda E. Kalay, Thomas Kvan and Janice Affleck. London: Routledge, 2007.

58.Cappon, Paul. Social Implications of Globalization: Can New Ways of Learning Humanize our Global Institutions? [citirano: 2014-04-26] Dostupno na: <http://www.21learn.org/archive/social-implications-of-globalization-can-new-ways-of-learning-humanize-our-global-institutions/>

59.Castells, Manuel. Communication in the Digital Age. [citirano: 2013-07-30]
Dostupno na: www.ics.uci.edu/Castells-Manuel-Communication-in-the-Digital-Age.pdf

60.Chamberlain, Mary; Thompson, Paul. Narrative and Genre. London; New York: Routledge, 1998.

61.Charter of Parma. [citirano: 2014-04-06] Dostupno na: <http://www.minervaeurope.org/structure/nrg/documents/charterparma031119final.htm>

62.Cleveland, Gary. Digital Libraries: definitions, Issues and Challenges. [citirano: 2013-11-30] Dostupno na: <http://archive.ifla.org/VI/5/op/udtop8/udtop8.htm>

63.Clifton Park-Halfmoon Public Library. Local history Room. [citirano: 2013-05-20]
Dostupno na: www.cphlibrary.org/historical/index.shtml

64.Collection. [citirano: 2013-10-22] Dostupno na: Dictionary.reference.com/browse/collection.

65.Commission recommendation on digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation. [citirano: 2014-10-28] Dostupno na: ec.europa.eu/digital-agenda/en/news/commission-recommendation-digitisation-and-online-accessibility-cultural-material-and-digital

- 66.**Communication. [citirano: 2015-05-18] Dostupno na: <http://communicationtheory.org/definitions-of-communication/>
- 67.**Convention on cultural diversity. [citirano: 2014-05-17] Dostupno na: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001429/142919e.pdf>
- 68.**Copyright Limitations and Exceptions for Libraries and Archives. [citirano: 2014-08-28] Dostupno na: <http://ifla.org/copyright-tlib>
- 69.**Cvjetičanin, Biserka: Challenges for cultural policies: the example of digital culture.// Digital Culture: The Changing Dynamics/ ur: Aleksandra Uzelac; Biserka Cvjetičanin. Zagreb: Institute for International Relations, 2008. str. 103-112.
- 70.**Deegan, Marylin; Tanner, Simon. The digital dark ages. [citirano: 2013-12-05] Dostupno na: <http://cilip.org.uk/publications/updatemagazine/archive/archive2002/may/update0105b.htm?cssversion=normaltext>
- 71.**Delmata. [citirano: 204-11-28] Dostupno na: www.gkzd.hr/delmata
- 72.**Dempsey, Lorcan. Scientific, Industrial an Cultural Heritage: A Shared Approach. [citirano 2014-6-10] Dostupno na: <http://www.ariadne.ac.uk/print/issue22/dempsey>
- 73.**DEN Digitaal Erfgoed Nederland. [citirano: 2014-04-15] Dostupno na: digitalrollectie.nl/over-2consortium-2/digitaal-erfgoed-nederland-den/
- 74.**Dewe, Michael. Local Studies and Libraries.// Local Studies Management/ edited by Michael Dewe. Aldershot: Ashgate, 2002. str. 1-24.
- 75.**A Digital Agenda for Europe. [citirano: 2014-04-23] Dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52010DC0245R%2801%29:EN:NOT>
- 76.**Digital exhibition: definition. [citirano: 2015-01-13] Dostupno na: <http://museumsdokumentation.de/joomla/digital-exhibitions/definition>.
- 77.**Digital Library Federation. A working definition of digital library. [citirano: 2013-05-06] Dostupno na: www.clir.org/diglib/dldefinition.htm
- 78.**Digitalizacijski projekti arhivske, knjižnične i muzejske građe: pregled programa. [citirano: 2015-01-14] Dostupno na: http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/odobreni%20programi%20u%202008.%20godini/Odobreni%20programi%20za%20Digitalizaciju%20arhivske%2018_04_2008.pdf

2009. godina <http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/odobreni%20programi%20u%202009.%20godini/Odobreni%20programi%20za%20.pdf>
2010. godina <http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/odobreni%20programi%20za%202010/Digitalizacija%202010.pdf>
2011. godina <http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/odobreni%20programi%20u%202011.%20godini/Odobreni%20programi%202011-%20digitalizacija.pdf>
2012. godina <http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/Odobreni%20programi%20u%202012.godini/Digitalizacija%2009.07.%20-%20odobreni%20programi%202012.pdf>
2013. godina <http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/Odobreni%20programi%20u%202013.%20godini/Digitalizacija%202013%20-%20odobreni%20programi%20jednogodi%c5%a1nji.pdf>
2014. godina [http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/Odobreni%20programi%20u%202014.%20godini/27.03.2014%20Odobreni%20programi%20digitalizacije%20za%202014%20g%20%20-%20jednogodi%c5%a1nji%20\(3\).pdf](http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/Odobreni%20programi%20u%202014.%20godini/27.03.2014%20Odobreni%20programi%20digitalizacije%20za%202014%20g%20%20-%20jednogodi%c5%a1nji%20(3).pdf)

79. Digitalna knjižnica Slovenije. [citirano: 2014-11-27] Dostupno na: www.dlib.si

80. Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society. [citirano: 2014-08-28] Dostupno na: eur-lex.europa/legal-content/HR/TXT/?URI=CELEX:3200110029

81. Durham University. Local Collection. [citirano: 2014-03-24] Dostupno na: <https://www.dur.ac.uk/library/resources/heritage/local/>

81. Dynamic Action Plan for the EU coordination of digitisation of cultural and scientific content. [citirano: 2014-03-13] Dostupno na: <http://www.minervaeurope.org/publications/dap/dap.pdf>

83. eEurope Action Plan: Information Society for All. [citirano: 2014-03-09] Dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2002:0263:FIN:EN:PDF>

84. eEurope Initiative. [citirano: 2014-07-12] Dostupno na: http://europa.eu/legislation_summaries/information_society/strategies/124221_en.htm

85. e-Hrvatska 2007. [citirano: 2014-02-06] Dostupno na: <http://www.e-hrvatska.hr/e-hrvatska>

86. European Parliament resolution on the The Role of libraries in modern society. [citirano: 2015-05-18]. Dostupno na: <http://cordis.europa.eu/libraries/en/reportrole.html>

- 87.** Embong, Abdul Rahman. The Question of Culture, Identity and Globalisation: an Unending Debate. // *Kajian Malaysia* 29, 1(2011), str. 11-22.
- 88.** Faletar Tanacković, Sanjica. Can Archivists, Librarians and Curators Join Hands to do Better Job? // *International Genealogy and Local History*/editor Ruth Hedegaard i Elisabeth Ann Melrose. Munchen: K.G. Saur, 2008. str. 247-265.
- 89.** Faletar Tanacković, Sanjica: Aparac-Jelušić, Tatjana. Ishodišta za proučavanje međuodnosa baštinskih ustanova u 20. stoljeću: počeci teorijskih promišljanja. // *Libellarium* 3, 2(2010), str. 183-206.
- 90.** Filipović, Vladimir. *Filozofijski rječnik*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1989.
- 91.** Fodor, Jerry A. *The Modularity of Mind: An Essay on Faculty Psychology*. Boston: MIT Press, 1983.
- 92.** Fodor, Jerry A. *The Language of Thought*. Boston: Harvard University Press, 1975.
- 93.** Foo, Schubert. Online virtual exhibitions: Concept and design considerations, DESIDOC (Defence Scientific Information & Documentation Centre). [citirano: 2015-01-20] Dostupno na: http://www.ntu.edu.sg/home/sfoo/publications/2008/2008DESIDOC_fmt.pdf
- 94.** Forbe, Swoman. How culture controls communication. [citirano: 2015-04-29] Dostupno na: <http://www.forbes.com/sites/carolkinseygoman/2011/11/28/how-culture-controls-communication/>
- 95.** French, Scot. What is Social Memory? [citirano: 2014-03-10] Dostupno na: https://muse.jhu.edu/images/journals/pdfpreviews/southern_cultures/v002/2.1.french.gif
- 96.** Freund, Alexander. Oral History as Process-generated Dana. // *Historical Social Research* 34, 1(2009), str. 22-48.
- 97.** Frisch, Michael. *Oral History and the Digital Revolution: Toward a Post-Documentary Sensibility*. [citirano: 2013-11-27] Dostupno na: http://www.randforce.com/ohreader_draft.pdf
- 98.** Fullerton Public Library. Local History Room. [citirano: 2013-05-18] Dostupno na: fullertonlibrary.org/about-fpl/loca-history-room/
- 99.** Gopen, David K. *The virtual library: Knowledge, society, and the librarian.* / edited by L. M. Saunders . *The virtual library: Visions and realities*. Westport, CT: Meckler, 1993. str. 1-14.

100.Gedrih, Mojca; Pogorelec, Breda. Pomenski obseg in raba besede domoznanstvo, domoznanski. [citirano: 2015-01-15] Dostupno na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-U2F28QZ2>

101.Giddens, Anthony. The Consequences of Modernity. Cambridge: Polity Press, 1990.

102.Ginsburg, Fay. Screen memories: Resignifying the traditional in Indigenous media. // edited by: Fay Ginsburg, Lila Abu-Lughod, and Brian Larkin. Media Worlds: Anthropology on a New Terrain Berkeley: University of California Press, 2002. , str.39-57.

103.Glasgow Declaration on Libraries, Information Services and Intellectual Freedom. [citirano: 2015-01-12] Dostupno na: <http://www.ifla.org/publications/the-glasgow-declaration-on-libraries-information-services-and-intellectual-freedom>

104.Globalisation.//Oxford Dictionary. [citirano: 2012-10-08] Dostupno na: www.oxforddictionaries.com,

105. Globalisation. Merriam Webster Dictionary. [citirano: 2012-10-08] Dostupno na: www.merriam-webster.com

106.Gorman, Michael. The wrong path and the right path.// New Library World 108, 11/12(2007), str. 479 – 489.

107. Goman ,Kinsey Carol. Communicating Across Cultures. [citirano: 2015-05-19] Dostupno na: <https://www.asme.org/engineering-topics/articles/business-communication/communicating-across-cultures>

108.Gorničić, Josip. Razvitak željeznica u Hrvatskoj do 1918. godine: građenje, organizacija i financijski odnosi. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1952.

109.Goulding, Christina; Domic, Dino. Heritage, Identity and Ideological Manipulation: The Case of Croatia.// Annals of Tourism Research 36, 1(2009), str. 85–102.

110.Grele, Ronald J. Oral History as Evidence.// Handbook of Oral History/ edited by Thomas E. Charlton, Lois E. Meyers and Rebecca Sharpless. Lanham: Altamira Press, 2008. str. 43-104.

111.Hall, Stuart. The Local and the Global: Globalisation and Ethnicity.// Dangerous Liaison: Gender, Nation and Postcolonial Perspectives. Minneapolis: University of Minnesota Press 1997. str. 173-187.

112. Hand, Martin. Making Digital Cultures: Access, Interactivity and Authenticity. Farnham; Burlington: Ashgate, 2008.

113. Harter, Stephen P. What is Digital Library? Definitions, Content and Issues. [citirano: 2013-10-17] Dostupno na: <http://php.indiana.edu/harter/korea-paper.html>

- 114.**Harvard College Library. [citirano 2014-11-28] Dostupno na:
www.hcl.harvard.edu/collections/digital_collections/explore.cfm
- 115.**Harvey, David C. The History of Heritage. // The Ashgate Research Companion to Heritage and Identity/ edited by Graham, Brian J. Howard, Peter. and Aldershot: Ashgate Publishing, 1988. str. 19-36.
- 116.**Harvey, David C. Landscape as Heritage and Recreational resource.// Landscapes of South-West England/edited by Paul Stamper. London: Harper Collins; English Heritage, 2006. str. 207-228.
- 117.**Hasenay, Damir; Krtalić, Maja; Šimunić, Zrinka: Obrazovanje studenata informatologije o čuvanju i zaštiti kulture baštine – temeljna znanja i njihov prijenos u praksu. // Život i škola, 25, 1(2011), str. 61-75.
- 118.**Heritage.// Dictionary. [citirano: 2013-10-10] Dostupno na:
<http://dictionary.reference.com/browse/heritage>
- 119.**Heritage.// Oxford dictionary [citirano: 2013-04-23] Dostupno na:
<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/heritage>
- 120.**Heritage.// Dictionary. [citirano: 2013-04-23] Dostupno na:
<http://dictionary.reference.com/browse/heritage>
- 121.**Hofstede, Geert H. Culture's Consequences: International Differences in Work Related Values. Thousands Oaks: Sage Publications, 1980.
- 122.**Holcombe, Elisabeth A. Difficult to find and keep: Providing access to ephemera. [citirano: 2013-10-29] Dostupno na:
<http://conferences.alia.org.au/shllc2001/papers/holcombe.html>
- 123.**Holtorf, Cornelius. The Monumental Past. [citirano: 2014-04-18] Dostupno na:
<https://tspace.library.utoronto.ca/citd/holtorf/0.1.html>
- 124.**Homeland.// Macmillan Dictionary. [citirano: 2014-05-12] Dostupno na:
<http://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/homeland>
- 125.**Homeland.//Merriam Webster Dictionary [citirano: 2014-05-12] Dostupno na:
<http://www.merriam-webster.com/dictionary/homeland>
- 126.**Homeland.// Wikipedia. [citirano: 2014-05-12] Dostupno na:
http://en.wikipedia.org/wiki/Ancestral_home

127.Horvat, Aleksandra. Autorsko pravo kao prepreka opsežnoj digitalizaciji kulturne baštine.// Zbornik radova – Asocijacija informacijskih stručnjaka, bibliotekara, arhivista i muzeologa (BAM), 5(2011), str. 20-24. [citirano: 2014-10-12] Dostupno na: www.ceeol.com

128.Horvat, Aleksandra. Digitalizacija i knjižnice. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 2(2012), str.17-27.

129.Horvat, Aleksandra. Izgradnja i korištenje zbirki kulturne baštine. [citirano : 2011-05-01] Dostupno na: <http://www.ffzg.hr/infoz/hr/images/stories/ppin/Pravni%20propisi%20i%20norme%20VIII.ppt>.

130.Horvat, Aleksandra. Serving the Users of Cultural Institutions in the Digital Era: Questions to be Answered, Decisions to be Taken. [citirano: 2015-05-19] Dostupno na: http://libcmass.unibit.bg/files2013/01_Body.IPLIBCMASS2012TEXTBOOK.pdf

131. Horvat, Aleksandra. Slobodan pristup informacijama. [citirano: 2013-10-12] Dostupno na: http://dsz.ffzg.hr/text/horvat_slobodan.htm

132. Horvat, Aleksandra. O nekim autorskopравnim pitanjima bitnim za baštinske institucije i rukopisne ostavštine. // Znanstveno-stručni skup Rukopisne ostavštine kao dio hrvatske baštine. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2014. str. 23.

133.Horvat, Aleksandra. Zajedničko i posebno u stručnoj naobrazbi bibliotekara, arhivista i muzeologa. //1. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture: zbornik radova/uredila Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1998. str. 29-37.

134.Horvat, Aleksandra; Živković, Daniela. Knjižnice i autorsko pravo. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2009.

135.House Robert J. et al. Cultural influences on leadership and organizations: project GLOBE. [citirano: 2014-04-04] Dostupno na: <http://www.polity.co.uk/global/pdf/gtreader2etomlinson.pdf>

136.Hrvatska kulturna baština. [citirano: 2014-03-06] Dostupno na: <http://www.kultura.hr/>

137.Huntington, Samuel P. The clash of civilizations and the remaking of world order. New York: Simon & Schuster, 1996.

138.IFLA. Guidelines for digitalization projects for collections and holding in the public domain, particularly held by libraries and archives. [citirano: 2014-10-27] Dostupno na:

<http://www.ifla.org/en/publications/guidelines-for-digitization-projects-for-collections-and-holdings-in-the-public-domain>

139.IFLA. Manifest o knjižnicama. [citirano: 2012-12-11] Dostupno na: www.ifla.org/files/assets/faife/pblications/internet-manifesto-hr.pdf

140.IFLA. Manifest za digitalne knjižnice. [citirano: 2014-03-02] Dostupno na: [www.hkdrustvo.hr/datoteke/1426/vbh/God.55\(2012\),br.2](http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1426/vbh/God.55(2012),br.2)

141.IFLA. Genealogy and Local History Section : Strategic plan 2011-2012. [citirano: 201-07-13] Dostupno na: www.ifla.org/publications/genealogy-and-local-history-section-strategic-plan?og=78

142.IFLA: Genealogy and Local History Section. [citirano: 2012-12-22] Dostupno na: <http://www.ifla.org/genealogy-and-local-history>

143.IFLA. The public Library Service: IFLA/UNESCO Guidelines for Development. [citirano: 2012-07-13] Dostupno na: www.ifla.org/publications/the-public-library-service-the-iflaunesco-guidelines-for-development-2001

144.Indiana University libraries. Digital Projects and Services. [citirano: 2014-07-02] Dostupno na: www.dlib.indiana.edu/about/planning/stratPlan.shtml

145.INDICATE. Handbook on virtual exhibitions and virtual performances, Vers. 1.0. [citirano: 2015-02-10] Dostupno na: <http://www.indicate-project.eu/>

146.Initiative for Digital Libraries EU 2010. [citirano: 2014-03-19] Dostupno na: <http://www.eblida.org/news/digital-agenda-for-europe-digital-libraries-initiative.html?PHPSESSID=30558720fd4accc05378aab902ec4892>

147.International Oral History Assosiation. [citirano: 2013-08-22] Dostupno na: <http://www.iohanet.org/about/index.html>

148.Injac, Vesna. Svetska digitalna biblioteka: san ili stvarnost. [citirano: 2014-07-24] Dostupno na: https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=613

149.Interoperability, Scaling and the Digital Libraries Research Agenda: A Report on the May 18-19, 1995 IITA Digital Libraries Workshop August 22, 1995. [citirano: 2013-11-22] Dostupno na: <http://diglib.stanford.edu:8091/diglib/pub/reports/iita-dlw/#2>

150.Ivanović Jozo. Dostupnost osobnih podataka: između prava na sjećanja i prava na zaborav. // Znanstveno-stručni skup Rukopisne ostavštine kao dio hrvatske baštine. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2014. str. 22.

- 151.** Jasek, Chris. How to design library websites to maximise usability. [citirano: 2015-03-17] Dostupno na: <http://libraryconnect.elsevier.com/lpc/0502/lpc0502.pdf>
- 152.** Jelinčić, Daniela Angelina. Turizam vs. identitet: globalizacija i tradicija.// Etnološka istraživanja 11(2006) 161- 183.
- 153.** Jerebaj, Franklin David ; Deivasigamani, M . The Electronic Library: An Indian Scenario. [citirano: 2014-04-12] Dostupno na: <http://unlib.unl.edu/LPPjerebaj.html>
- 154.** The Jerusalem Declaration. [citirano: 2014-05-06] Dostupno na: <http://www.digital-heritage.org.il/jerusalemdeclaration.html>
- 155.** The John Johnson Collection: An Arhive of Printed Ephemera. [citirano: 2014-11-27] Dostupno na: johnjohnson.chadwick.co.uk/marketing.do
- 156.** Jokilehto, Jukka. Definition of Cultural Heritage: References to Documents in History: Originally for ICCROM, 1990: Revised for CIF: 15 January 2005. [citirano: 2013-05-05] Dostupno na: http://cif.icomos.org/pdf_docs/Documents%20on%20line/Heritage%20definitions.pdf
- 157.** Jovanov, Dejan. Kulturna globalizacija. // Amalgam 3, 3(2007), str. 43-55.
- 158.** Kammen, Carol. On Doing Local History. Walnut Creek: Altamira Press, 2003.
- 159.** KAMRA. [citirano: 2014-11-09] Dostupno na: www.kamra.si
- 160.** Kansteiner, Wulf. Finding meaning in memory: a methodological critique of collective memory studies. // History and Theory 41(2002), 179-197.
- 161.** Kolar-Dimitrijević, Mira. Trgovci i obrtnici u Zaprešiću, Brdovcu i Mariji Gorici 1884-1925.// Zaprešićki godišnjak 1995. str. 65-69.
- 162.** Krivošić, Stjepan. O mjesnom imenu Zaprešića. Zaprešićki godišnjak 2(1992), str.183-184.
- 163.** Kroeber, Alfred Louis; Kluckhohn, Clyde; Kay, Maben. Culture: a critical review of concepts and definitions. New York: Random House, 1952.
- 164.** Krpan Smiljanec, Marina. Ne(na)pisana povijest: uloga zavičajne zbirke u očuvanju živuće povijesti.// Zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama: zbornik radova 7. Savjetovanje za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2011., str. 211-221.

165. Kušnarenko, Nikolaj N. Региональные центры по обеспечению краеведения. // Советское библиотековедение, 4 (1990), str. 26-53.

166. LAC Digitization Strategy 2009-2014. [citirano: 2014-09-29] Dostupno na: <http://www.collectionscanada.gc.ca/digital-initiatives/012018-1>

167. Laljak, Stjepan. Neki podaci o Zaprešiću. // Zaprešićki godišnjak 1991. 1(1991), 16-17.

168. Large Scale Digitization of Oral History: A Case Study. [citirano: 2014-10-18] Dostupno na: <http://www.dlib.org/dlib/may07/weig/05weig.html?viewType=Print&viewClass=Print>

169. Leiner, Barry. The Scope of the Digital Library. [citirano: 2013-11-20] Dostupno na: <http://www.dlib.org/metrics/public/papers/dig-lib-scope.html>

170. Lešković, Ana; Živković, Daniela. Efemerna građa i sitni tisak: opseg pojmova u hrvatskoj i svijetu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, ½(2011), str. 120-134.

171. Lister, Martin; Jon, Dovey; Seth Giddens; Ianin Grant; Kieran Kelly. New Media: a critical introduction. Second edition. London: Routledge, 2009.

172. Leung, Angela Ka-yee.; Maddux, William W.; Galinsky, Adam D ; Chiu, Chi-yue. Multicultural experience enhances creativity: The when and how? // American Psychologist 63(2008), str.169 – 181.

173. Leung, Angela Ka-yee.; Chiu, Chi-yue . Multicultural experience, idea receptiveness, and creativity. // Journal of Cross-Cultural Psychology 41(2010), str. 723 – 741.

174. Local history. // ODLIS: Online Dictionary of Library and Information Science. [citirano: 2014-02-09] Dostupno na: <http://vlado.fmf.uni-lj.si/pub/networks/data/dic/odlis/odlis.pdf>

175. Local History Collection Development Yarra Libraries Local History. [citirano: 2014-10-07] Dostupno na: http://www.google.hr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=4&ved=0CD0QFjAD&url=http%3A%2F%2Fwww.yarracity.vic.gov.au%2FDownloadDocument.ashx%3FDocumentID%3D5470&ei=048PU9_0F8-Sswb8jIGIag&usq=AFQjCNE5A5KrNrLjCFECdyBNb8dTdRICMAy

176. Londonski manifest. [citirano: 2015-05-26] Dostupno na: http://www.google.hr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CBsQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.hkdrustvo.hr%2Fclanovi%2Falib%2Fdatoteke%2Ffile%2Fnovosti%2Fo709_Londonski_manifest_prijevod.pdf&ei=RUIkVbqwJcyI7AbatoMo&usq=AFQjCNHyfRAhS4jWlXyrjatXdp-r0PSgew&bvm=bv.93990622,d.ZGU

177. Longley, Arthur Paul. Participating in the Past: Recording Lives in Digital Environments. // Cultural Studies Review 14, 1(2008), str. 187-201.

178.Lowenthal, David. The Past Is a Foreign Country. Cambridge: Cambridge University Press Cambridge, 1985.

179. Lull, James. Why the Communication Age.// Culture in the Communication / edited by James Lull. London: Routledge, 2001. str. 1-6

180.Lummis, Trevor. Listening to History: The Authenticity of Oral Evidence. London: Hutchinson, 1987.

181.Lundski principi. [citirano: 2014-03-06] Dostupno na: ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/ist/docs/digicult/lund_principles-en.pdf

182.Maddux, William W.; Galinsky, Adam D. Cultural borders and mental barriers: The relationship between living abroad and creativity. //Journal of Personality and Social Psychology, 96(2009), str. 1047 – 1061.

183.Magee, Robert G. Can a print publication be equally effective online? Testing the effect of medium type on marketing communications.// Marketing Letters 24, 1(2013), str. 85-95.

184.Maness, Jack M. Library 2.0: The next generation of Web-based library services.// LOGOS 17, 3(2006), str. 139-145.

185. Manovich, Lev. The Language of New Media. Cambridge, MA: MIT Press, 2001.

186.Manly Library. Local Library Collection. [citirano: 2013-05-27] Dostupno na: www.manly.nsw.gov.au/library/local-studies-collection/

187.Mar, Gerald. Understanding Globalization Through Cultural Theory - effects on community, work and household. [citirano: 2014-08-20] Dostupno na: <http://projects.chass.utoronto.ca/semiotics/cyber/douglas5.pdf>

188.Maroević, Ivo. Nacionalno određenje kulturne baštine. // Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske. 26/27 (2000, 2001), str. 7-13.

189.Maroević, Ivo. Uvod u muzeologiju. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 1993.

190.Martin, Susan K. Draft vision statement. Public Access Computer Systems Forum. [citirano: 2014-12-19] Dostupno na: <http://PACS-L@LISTSERV.UH.EDU/cgi-bin/wa?A2=ind9201C&L=pacs-I&P=R1056>

191.Mason, Ingrid. Virtual Preservation: How Has Digital Culture Influenced Our Ideas about Permanence? Changing Practice in a National Legal Deposit Library.// Library Trends 56, 1(2007), str. 198-215.

192.Matić, Milena. Kontekst digitalnih biblioteka : konceptualizacija za saradnju.// Glasnik Narodne biblioteke Srbije 1(2004), str.181-195.

193.McLachlan, Karen. WWW cyberguide ratings for content evaluation. [citirano 2014-12-07] Dostupno na: www.cyberbee.com/content.pdf

194.McLuhan, Marshall. Razumijevanje medija: mediji kao čovjekovi produžeci. Zagreb: Golden marketing; Tehnička knjiga, 2008.

195.Memory of the World Programme. [citirano: 2013-12-14] Dostupno na: <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/flagship-project-activities/memory-of-the-world/about-the-programme/>

196.Memory vs. History. [citirano: 2014-9-13] Dostupno na: <http://ds.haverford.edu/fortherecord/?p=243>

197.Michigan Digitization Project. [citirano: 2014-08-27] Dostupno na: www.lib.umich.edu/michigan-digitization-project

198.Mihalić, Tatjana. Model izgradnje digitalne glazbene zbirke: doktorski rad. Zagreb: T. Mihalić, 2012.

199.Mihelj, Sabina. Identiteti i globalizacija: mitovi i realnost.// Revija za sociologiju 32, 3-4(2001), str.147-156.

200.Milardović, Anđelko. Milardović, Anđelko. Globalno selo : sociologija informacijskog društva i cyber kulture Zagreb: Centar za politološka istraživanja, 2010.

201.Ministry of Culture Prague. National Cultural Policy Czech Republic 2009-2014. [citirano: 2013-10-19] Dostupno na : http://www.mkcr.cz/assets/kulturni-politika/cultural-policy_EN.pdf

202.Mišetić, Anka. Koncept povezanosti s mjestom i sekundarno stanovanje. // Amalgam 3, 3(2007), str. 32-43.

203.Modrušan-Ranogajec, Željka. Nova sadržajna ograničenje autorskog prava.// Zbornik Hrvatskog društva za autorsko pravo 6(2005), str. 111-126.

204. Moss, William W ; Mazikana, Peter C. Archives, Oral History and Oral Tradition. Paris : General Information Programme and UNISIST, United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization, 1986.

205. Mumford, Lewis. Povijest utopija. Zagreb: Naklada jesenski i Turk, 2008.

- 206.** Muzej grada Crikvenice. Izložba razglednica iz fundusa Muzeja grada Crikvenice 28.01 – 28.02.2011. Crikvenica: Muzej grada Crikvenice, 2011.
- 207.** Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe. [citirano: 2015-03-06] Dostupno na: <http://daz.hr/bastina/NacionalniProgramDigitalizacije.pdf>
- 208.** Nagy Varga, Anikó: How to retell the past using oral history. // Život i škola 58, 2(2012.), str. 108-115.
- 209.** Narodna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine. Uputstva za formiranje zavičajne zbirke u narodnim bibliotekama, Sarajevo, 1980. [citirano: 2014-02-01] Dostupno na: <http://www.bgs.ba/pdf/7.pdf>
- 210.** Narodna in univerzitetna knjižnica Ljubljana. BibSiSt: definicije. [citirano: 2014-02-10] Dostupno na: <http://bibsist.nuk.uni-lj.si/definicije/index.php?c=4>
- 211.** Narodna knjižnica: IFLA-ine i UNESCO-ve smjernice za razvoj službi i usluga/pripremila radna skupina Sekcije za narodne knjižnice. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003.
- 212.** Ndiaye, A. Raphaël : Oral tradition: From collection to digitization. [citirano: 2013-05-25] Dostupno na: <http://archive.ifla.org/IV/ifla65/65rn-e.htm>
- 213.** Nevins, Allan. The Gateway to History. Boston: Appleton-Century, 1938.
- 214.** New Zealand National Library. Creating a Digital New Zealand: New Zealand's Digital Content Strategy. Wellington: National library of New Zealand, 2007.
- 215.** Niagara Public Library Local History Collection Development Policy. [citirano: 2013-12-17] Dostupno na: <http://www.nflibrary.ca/LibraryInformation/Policies/LocalHistoryCollectionDevelopmentPolicy/tabid/79/Default.aspx>
- 216.** Nichols, Michelle. Fostering family and local history in libraries: the Hawkesbury experience.// Australian Public Library and Information Services 25, 2(2012), str. 66-70.
- 217.** Nielsen/NetRatings. Surfing the Family Tree. [citirano: 2012.-01-10] Dostupno na: <http://nielsen-netratings.com/pr/pr050524.uk.pdf>
- 218.** Nielsen, Jacob; Loranger, Hoa. Priorizing Web usability. Berkley: New Riders Press, 2006.
- 219.** Nikočević, Lidija: Kultura ili baština: problem nematerijalnosti. // Etnološka tribina 35, 42(2012), str. 7-20.

220.Novljan, Silva. Domoznanska zbirka: neizkoriščene možnosti?. // Knjižnica 49, 3(2005), str. 7-37.

221.Novljan, Silva; Žumer, Maja. Web pages of Slovenian public Libraries: evaluation and guidelines. [citirano.2015.-02-02] Dostupno na: <http://dx.doi.org/10.11018/00220410410516653>

222.Općina Dubravica: Povijest općine. [citirano: 2014-08-09] Dostupno na www.dubravica.hr/povijest.html

223.Operativni plan provedbe Programa e-Hrvatska 2007. [citirano: 2014-02-06] Dostupno na: http://www.hakom.hr/userDocsImages/javnarasprava/rkazic/159/operativni_plan_eHR2004.pdf

224.Oppenheim, Charles. What is the hybrid library?// Journal of Information Science 25, 5(1999), str. 97-112.

225.Opšta uputstva za rad u zavičajnoj zbirki u bibliotekama SAP Vojvodine. Novi Sad: Bibliotekarski godišnjak Vojvodine, 1988.

226.Oral History Association. [citirano: 2013-10-16] Dostupno na: <http://www.oralhistory.org/about/do-oral-history/>

227.Oral history Australia. [citirano: 2013-10-22] Dostupno na : <http://www.oralhistoryaustralia.org.au/>

228.Orange County Public Library. Local History Collection. [citirano: 2013-11-29] Dostupno na: www.oac.cdlib.org/finaid/ark:/13030kt6b69q5nb/

229.Organizing a local history collection in small library. [citirano: 2013-07-22] Dostupno na : <http://transportation.sla.org/wp-content/uploads/2011/06/zaletel.pdf>

230.Osnivanje općine Pušća. [citirano: 2014-07-13] Dostupno na : www.pusca.hr/povijest.html

231.Pachogue-Medford Library. Celia M. Hastings Local History Room. [citirano: 2013-11-24] Dostupno na: <http://www.pmlib.org/local>

232.Parchment Community Library. Local History Collection Development Policy. 2010. [citirano: 2013-11-29] Dostupno na: <http://www.parchmentlibrary.org/parchment/documents/local%20history%20collection%20development%20policy.pdf>

- 233.**Partridge, Jan. Local history in Australia: supporting cultural heritage.// *Inspel* 34, 1(2000), str. 31-39.
- 234.** Patrimoine.//LEXIS .Dictionaire de la Lexis Francaise. Paris: Librairie Larousse, Paris, 1975.
- 235.**Pejić, Ilija. Zavičajna zbirka kao jedan od oblika djelovanja knjižničara u društvenoj zajednici. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 39, ½(1996), str. 111-117.
- 236.**Pekajová, Livia ; Novosák, Jiří. Local Culture in the Era of Globalisation: Focused on the Zlín Region. [citirano: 2015-02-14] Dostupno na: http://conference.osu.eu/globalization/publ/21-pekajova_novosak.pdf
- 237.**Pelc, Milan. Pismo-knjiga-slika: uvod u povijest informacijske kulture. Zagreb: Golden marketing, 2002.
- 238.**Perks, Robert; Thomson, Alistair. The Oral History Reader. 2nd edition. New York: Routledge, 2006.
- 239.**Petek, Dubravka. Zagrebačka efemera – neki vidovi rubnih dokumenata urbane kulture.// *Vjesnik bibliotekara hrvatske* 56, 3(2013), str. 167-184.
- 240.**Pinfield, Steven. Realizing the Hybrid Library. [citirano: 2013-03-27] Dostupno na: <http://www.dlib.org/dlib/october98/10pinfield.html>.
- 241.**Plenković, Mario. Public relations – new discipline of communication science. // *Media, culture and public relations* 4, 2(2013), str. 111-114.
- 242.**Plenković, Mario; Kupinić, Darja; Hadžić, Slobodan; Kučič, Mladen. Utjecaj multikauzalne pojavnosti novih medija i društvenih mreža na empirijsku evaluaciju medijske komunikacije.// *Media, culture and public relations* 4, 2(2013), str. 127-150.
- 243.**Portelli, Alessandro. The Battle of Valle Giulia: Oral History and the Art of Dialogue. Madison; Wisconsin: University of Wisconsin Press, 1997.
- 244.**Portelli, Alessandro. The Peculiarities of Oral History.// *History Workshop Journal* 12, 1(1981), str. 96-107.
- 245.** Poster, Mark. Cyberdemocracy: The Internet and the Public Sphere.// *Reading Digital Culture* / edited by David Trend. Malden, MA; Oxford, UK: Blackwell Publishers, 2001.
- 246.**Prasad, Anshuman; Prasad, Pushkala. Global transitions: The emerging new world order and its implications for business and management. //*Business Renaissance Quarterly*1, 3(2006), str. 91-113.

247. Pravilnik o matičnoj djelatnosti knjižnica u Republici Hrvatskoj. [citirano: 2013-04-05]
Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/232299.html>

248.Pravilnik o osrednjih območnih knjižnicah. [citirano: 2012-06-24] Dostupno na:
<http://www.uradni-list.si/1/content?id=43854#!/Pravilnik-o-osrednjih-obmocnih-knjiznicah>

249.Predlog smernica za vođenje zavičajnih fondova. Beograd, 2010. [citirano: 2013-07-03]
Dostupno na: <http://zajednica.nb.rs/files/propisi/nacrtsmerzavicajfond2011.pdf>

250. Prijedlog smjernica za vođenje zavičajnih fondova, 2010. [citirano: 2012-12-25]
Dostupno na: <http://zajednica.nb/files/propisi/nacrtsmerzavicajfond2011.pdf>

251.Preporuke za ustroj zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama i drugima knjižnicama (ustanovama) koje prikupljaju knjižničku zavičajnu građu. [citirano: 2012-10-12] Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/clanovi/Preporuke.pdf>.

252.Prunty, Jacinta; Gillespie, Raymond; Mulryan-Malone Maeve y. The Local History Project: Co-operating North and South. [citirano: 2014-03-29] Dostupno na:
http://www.seandalaiocht.com/uploads/1/9/1/2/1912127/local_history_project_north_and_south.pdf

253.Prybylska, Joanna. Financing of local governments' cultural activities – chances and threats in Polish legal system after the year 1991.// Economics Review 11, 1(2007), str. 81-97.

254.Publishing.// Wikipedia. [citirano: 2015-05-17] Dostupno na:
<http://en.wikipedia.org/wiki/Publishing>

255.Puljar, Sanja. Putujuće slike: razglednice – kulturnoantropološki dokumenti.// Narodna umjetnost 34, 2(1997), str. 153-165.

256.Queensland Public Library Standards and Guidelines. Local Studies Standard. 2010.
Dostupno na:
http://www.plconnect.slq.qld.gov.au/_data/assets/pdf_file/0004/161914/161914_Local_studies_standard_-_June_2010.pdf

257.Radić, Tihomir. Zavičajnost u svijetu globalizacije. Split: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Splitu, 2013.

258.Rahaman, Hafizur; Tan, Beng-Kiang. Interpreting Digital Heritage: A Conceptual Model with End-Users' Perspective. //International Journal of Architectural Computing, 1, 9(2011), str. 99-113.

259.Rečnik srpskohrvatskog jezika, Novi Sad: Matica srpska; Zagreb: Matica hrvatska, 1990.

- 260.**Reed, Michael. Local History Today – Current Themes and Problems for the Local History Library. // Journal of Librarianship Journal of Librarianship 7, 3(1975), str. 161-181.
- 261.**Region of Waterloo Library. Materials Selection Policy. [citirano: 2013-11-24] Dostupno na: <http://www.rwl.library.on.ca/en/aboutus/materialselectionpolicy.asp>
- 262.**Reid, Peter, H. The Digital Age and Local Studies. Oxford: Chandos, 2003.
- 263.**Reitz, Joan M. Online dictionary for library and information science, 2004. [citirano: 2013-04-11] Dostupno na: <http://vlado.fmf.uni-lj.si/pub/networks/dana/dic/odlis/odlis.pdf>
- 264.**Ritchie, Donald. Doing Oral History: A Practical Guide. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2003.
- 265.**Riverside Public Library. Local History Collections. [citirano: 2014-03-19] Dostupno na: https://www.riversideca.gov/library/history_collections.asp
- 266.**Rječnik srpskohrvatskog i narodnog jezika, Beograd: SANU, 1968.
- 267.**RUSA Guidelines for Establishing Local History Collections. 2012. [citirano: 2013-12-20] Dostupno na: <http://www.ala.org/rusa/resources/guidelines/guidelinesestablishing>
- 268.**Schaefer, Richard T. Sociologia: A brief introduction. Boston: McGraw Hill, 2002.
- 269.**Scotland archives and libraries. [citirano: 2014-04-27] Dostupno na: https://familysearh.org/learn/wiki/en/Scotland_Archives_and_Libraries#Local_History_Libraries
- 270.**Seiter-Šverko, Dunja. Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe i projekt “Hrvatska kulturna baština”.// Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 2(2012), str. 1-15.
- 271.**Shepard, Benjamin; Hayduk, Ronald. From ACT UP to the WTO : Urban protest and Community Building in the Era of Globalisation. New York: Verso, 2002.
- 272.**Shopes, Linda. Legal and Ethical Issues in Oral History. // Handbook of Oral History/ edited by Thomas E. Charlton, Lois E. Meyers and Rebecca Sharpless. Lanham: Altamirapress, 2008. str. 135-169.
- 273.**Shopes, Linda. Oral History and the Study of Communities: Problems, Paradoxes, and Possibilities.// Journal of American History 89, 2(2002), str. 588-598.

- 274.** Silberman, Neil. Beyond Theme Parks and Digitized Data: What Can Cultural Heritage Technologies Contribute to the Public Understanding of the Past? [citirano: 2015-07-17] Dostupno na: http://works.bepress.com/neil_silberman/39
- 275.** Silvije Strahimir Kranjčević. [citirano: 2014-03-06] Dostupno na: <http://www.sskranjcevic.hr/uvod.ASP?PisID=1>
- 276.** Skok, Petar. Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1971.
- 277.** Smernice za pridobivanje domoznanskega gradiva v splošnih knjižnicah . [citirano: 2014-07-13] Dostupno na: www.nuk.uni-lj.si/knjiznicarskenovice/marec2007.asp
- 278.** Smith, Abby. Valuing preservation. // Library Trends 56, 1 (2007), str. 4-25.
- 279.** Smith, Chris; Ward, Georg. Indigenous Cultures in an Interconnected World. Vancouver: UBC Press, 2000.
- 280.** Social Aspects of Digital Libraries. Final report to the National Science Foundation 1996. [citirano: 2013-08-20] Dostupno na: <http://www-lis.gseis.ucla.edu/DL/Report.html>
- 281.** Stamatović, Desanka. Metodsko uputstvo za formiranje i vođenje zavičajnih fondova u opštinskim narodnim bibliotekama. // Glas biblioteke, 11(2004), str. 15-32.
- 282.** Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. [citirano: 2013-04-10] Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/270810.html>
- 283.** Sto [100] godina željezničke pruge Zaprešić-Varaždin-Čakovec-Zabok-Krapina: 1886-1986. Varaždin: Željeznički prijevoz, [1986.].
- 284.** Strategija „Informacijska i komunikacijska tehnologija – Hrvatska u 21. stoljeću“. [citirano: 2014-04-14] Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/309511.html>
- 285.** Strategija kulturnog razvitka Republike Hrvatske. [citirano: 2014-08-11] Dostupno na: http://www.hrvatska21.hr/kultura_11_2_2003.pdf
- 286.** Sutton, John. Philosophy and Memory Traces: Descartes to Connectionism. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
- 287.** Šilih, Gustav. O pouku domoznanstva.// Pedagoški zbornik 2 (1955), str. 82-101.

- 288.** Šojat-Bikić Maja. Hrvatska AKM zajednica u online prostoru: komuniciranje kulturne baštine u digitalnom obliku i udio digitalnih zbirki rukopisnih ostavština u online ponudi.// Znanstveno-stručni skup Rukopisne ostavštine kao dio hrvatske baštine. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2014. str. 21.
- 289.** Šojat-Bikić, Maja. Modeliranje digitalnih zbirki i digitalnih proizvoda: Sadržajno-korisnički aspekt komuniciranja kulturne baštine u digitalnom obliku. Zagreb: Muzejski dokumentacijski centar, 2013.
- 290.** Šola, Tomislav. Javno pamćenje: čuvanje različitosti i mogući projekti. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 2014.
- 291.** Šuler Pandev, Simona; Vončina, Simona. Domoznanstvo in posebne zbirke v koroški osrednji Knjižnici dr. Franca Sušnika. // Knjižnica, 49, 3(2005), str. 67-80.
- 292.** Tedd, Lucy A.; Large, Andrew. Digital libraries: Principles and Practice in a Global Environment. München: K.G.Saur, 2005.
- 293.** Thomson, Paul. Voice of the past: Oral History. New York: Oxford Univerity Press 2000.
- 294.** Toepler, Stefan; Dewees, Sarah . Are there limits to financing culture through the market? Evidence from the U.S. museum field. // Journal of Public Administration 28, 1(2005), str. 131-146.
- 295.** Tomlison, John. Globalisation and Cultural Identity. [citirano: 2013-12-05] Dostupno na: <https://www.polity.co.uk/global/pdf/GTReader2eTomlinson.pdf>
- 296.** Tomono, Akira; Kanda, Koyori; Otake, Syunya. Effect of Smell Presentation on Individuals with regard to Eye Catching and Mamory. // Electronics and Communications in Japan 94, 3 (2011), str. 9-18.
- 297.** Tošić-Grlač, Sonja. Model digitalne zavičajne zbirke za lokalnu zajednicu: doktorski rad. Zagreb:S. Tošić-Grlač, 2014.
- 298.** Trant, Jennifer. Emerging Convergence?Thoughts on museums, archives, libraries and professional training. // Museum Management and Curatorship 24, 4(2009), str. 369-387.
- 299.** Treaty Proposal on Copyright Limitations and Exceptions for Libraries and Archives. [citirano: 2014-10-28] Dostupno na: <http://www.ifla.org/node/5856>
- 300.** Turkel, William: Intervention: Hacking history, from analogue to digital and back again. Rethinking history 15, 2(2011), str. 287-296.

- 301.** Twyman, Michael. The long term significance of printed ephemera. [citirano: 2015-03-27] Dostupno na: <http://rbm.acrl.org/content/9/1/19.extract>
- 302.** UN. Opća deklaracija o ljudskim pravima. [citirano: 2014-06-29] Dostupno na: www.ffzg.unizg.hr/hre-edc/Deklaracijalj.pdf
- 303.** UNESCO. Charter on the preservation digital heritage. [citirano: 2014-03-12] Dostupno na: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001311/131178e.pdf>
- 304.** UNESCO. Concept of Digital Heritage. [citirano: 2014-09-20] Dostupno na: www.unesco.org/new/en/communication-and-information/access-to-knowledge/preservation-of-documentary-heritage/digital-heritage/concept-of-digital-heritage/
- 305.** UNESCO. Globalization and culture. [citirano: 2014-10-07] Dostupno na: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/culture-and-development/the-future-we-want-the-role-of-culture/globalization-and-culture/>
- 306.** UNESCO. Mission. [citirano: 2014-02-22] Dostupno na: whc.unesco.org/en/about
- 307.** UNESCO. World Heritage Convention. [citirano: 2014-04-18] Dostupno na: whc.unesco.org/en/conventiontext/
- 308.** UNESCO. What is meant by "cultural heritage"? [citirano: 2014-09-20] Dostupno na: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/illicit-trafficking-of-cultural-property/unesco-database-of-national-cultural-heritage-laws/frequently-asked-questions/definition-of-the-cultural-heritage/>
- 309.** Universiteit Leiden. Tales of the Revolt. [citirano: 2014-04-24] Dostupno na: <http://www.hum.leiden.edu/history/talesoftherevolt/approach/approach-1.html>
- 310.** University of Columbia. General Selection Guidelines. [citirano: 2014-07-15] dostupno na: library.columbia.edu/about/policies/collection-development/general_selection_guidelines.html
- 311.** Upton, Ian; Pinfield, Steven. Building a hybrid library. [citirano: 2013-03-27] Dostupno na: <http://web.a.ebscohost.com/ehost/detail?vid=8&sid=5a8e7878-945d-4ee5-82c4-1e1d923ae5d5%40sessionmgr4005&hid=4214&bdata=Jmxhbmc9aHlmc2l0ZT1laG9zdC1saXZl#db=inh&AN=6265796>
- 312.** Uputstva za formiranje zavičajne zbirke u narodnim bibliotekama. [citirano: 2012-06-15] Dostupno na: <http://www.bgs.ba/pdf/7.pdf>
- 313.** The Vancouver Declaration. [citirano: 2014-05-07] Dostupno na: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/mow/unesco_ubc_vancouver_declaration_en.pdf

314.Uzelac, Aleksandra. Cultural Portals – Structures of Virtual Communication. // Connecting Croatia : The Public, Private and Civil Sector of Culture in the Virtual Space/ editor Biserka Cvjetičanin. Zagreb: Institute for International Relations, 2008. , str. 49-66.

315.Uzelac, Aleksandra. Kulturne mreže i portali – nova infrastruktura kulturnog sektora. // Muzeologija 41/42(2004/2005), str. 42-51.

316.Vlada Republike Slovenije. Nacionalni program za kulturu 2014-2017. [citirano: 2015-01-18] Dostupno na: www.vlada.si teme_in_projekti/nacionalni_kulturni_program/

317.Vukičević, Dejan. O pojmu i izučavanju zavičaja.// Glas biblioteke 17 (2010), str. 175-196. [citirano: 2012-12-29] Dostupno na: http://cacak-dis.rs/elektronska_izdanja/Gb17/dvukicevic-o-pojmu.pdf

318.Vuković, Marinko. Pogled na međuodnos baštine, kulture i identiteta. Arhivski vjesnik 54(2011), str. 97-113.

319.Vuković-Mottl, S. Zavičajna zbirka. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 11, 1-4(1975), str. 17-26.

320.Waller, Richard. The seven point checklist: usability checklist detailed. [citirano: 201411-20] Dostupno na: www.waller.co.uk/usabilitydetail.htm

321.Wallkill Public Library Archivs and Local History Collection. [citirano: 2013-05-16] Dostupno na: <https://www.historypin.org/channels/view/id/38276/#!photos/list/>

322.Wang, Yi. Globalization Enhances Cultural Identity.// Intercultural Communication Studies 16, 1(2007), str. 83-86.

323.Waters, Donald J. What are Digital Libraries. [citirano: 2013-12-07] Dostupno na: <http://www.clir.org/pubs/issues/issues04.html>

324.Watts, Sarah E. Moving Out oft he Corner and onto the Web: An evaluation of Websites Created for Local History Collections in Public Libraries. [citirano: 2013-06-15] Dostupno na: <http://etd.ils.edu/dspace/bitstream/1901/284/1/sarahwatts.pdf>.

325.Whyalla Public Library . Local History Colection Policy. [citirano: 2013-12-20] Dostupno na: https://www.whyalla.sa.gov.au/webdata/resources/ppFiles/Library_-_Local_History_Collection_Policy.pdf

326.Wisconsin Historical Records Advisory Bord; Wisconsin Assotiation of Public Libraries. Creating a Collection Developmnet Policy for Local Historical Records in Public Libraries. [citirano: 2013-12-07] Dostupno na: <http://www.wisconsinhistory.org/libraryarchives/whrab/wapl.pdf>

327. Wood, Julia T. Communication Theories in Action: An Introduction. 3rd ed. Belmont, CA: Wadsworth, 2004.

328. World Wide Web Consortium. Web Accessibility Initiative. [citirano: 2014-11-23]
Dostupno na: <http://www.w3.org/TR/WAI/>

329. Yow, Valerie Raleigh. Recording Oral History: A Guide for the Humanities and Social Sciences. 2nd edition. Walnut Creek, CA: AltaMira Press, 2005.

330. Zagrebačka županija do 2001. godine. [citirano: 2012-07-13] Dostupno na:
zagup.tripod.com/uvod.html

331. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima. [citirano: 2014-09-28] Dostupno na:
narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_10_167_2399.html

332. Zakon o bibliotečkoj djelatnosti. [citirano: 2012-06-22] Dostupno na:
http://www.openbook.ba/bibliotekarstvo/37/37_zakon.htm

333. Zakon o bibliotečkoj djelatnosti Kantona Tuzla. [citirano: 2014-01-22] Dostupno na:
<http://www.kultura.fmksa.com/legislativa/kantoni/tk/4.pdf>

334. Zakon o bibliotečko-informacijskoj djelatnosti. [citirano: 2012-06-20] Dostupno na:
http://www.unilib.bg.ac.rs/projekti/strucna_zvanja/1%20-%20zakon.pdf

335. Zakon o knjižnicama. [citirano: 2012-06-10] Dostupno na: www.zakon.hr/z/745/Zakon-o-knjižnicama

336. Zakon o obaveznom primerku publikacije. [citirano: 2012-06-18] Dostupno na:
<http://bds.rs/dokumenti/Zakon%20obavezni%20primerak%202011.pdf>

337. Zakon o Zagrebačkoj županiji. [citirano: 2014-07-13] Dostupno na:
www.poslovna.hr/zakoni/public/zakoni.aspx?zakon=Zakon-o-Zagrebackoj-zupaniji&id=10463

338. Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara. [Citirano: 2014-10-14] Dostupno na:
www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara

339. Zakon o zaštiti osobnih podataka. [citirano: 2014-09-22] Dostupno na:
www.zakon.hr/z/220/Zakon-o-za%C5%A1titi-osobnih-podataka

340.Zavičajna zbirka.// Hrvatska enciklopedija. Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, 2009. sv. 11.

341. Zavičajnost.// Hrvatski enciklopedijski rječnik. Zagreb: Novi Liber, 2003.

342.Zavičajnost.// Opća enciklopedija Jugoslavenskog leksikografskog zavoda. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1982.

343. Živković, Daniela. Knjižnice i zavičajnost na pragu globalizacije.// Poznavanje zavičaja i kulturno bogatstvo skriveno u knjižnicama: 7. Međunarodni stručni skup Knjižnice – središte znanja i zabave: zbornik radova. Karlovac: Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“, 2011, str. 14-21.

344. Živković, Daniela. Suvremena knjiga. // Acta graphica 12, 4(2000), str. 141-149.

345.Živković, Daniela. Elektronička knjiga. Zagreb: Multigraf, 2001.

346. Županijske matične službe za narodne knjižnice: Izvješće o radu za 2011. i Plan rada za 2012. [citirano: 2014-7-17] Dostupno na: <http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2012/01/%C5%BDupanijske-mati%C4%Dnesslu%C5%BEbe-RH-izvje%C5%Altaj-o-radu-za-2011-i-plan-rada-za-2012-pdf>

POPIS GRAFIKONA, TABLICA I SLIKA

Popis grafikona:

Grafikon 1: Brojčani odnos matičnih knjižnica koje imaju vlastitu mrežnu stranicu.....	78
Grafikon 2: Prikaz knjižnica u Hrvatskoj sa/bez zavičajne zbirke.....	79
Grafikon 3: Fond zavičajnih zbirki matičnih knjižnica u odnosu na ukupan fond zavičajne građe u Hrvatskoj.....	79
Grafikon 4: Prikaz regionalne raspoređenosti digitalizirane građe.....	80
Grafikon 5: Zastupljenost digitalizirane zavičajne građe na uzorku matičnih knjižnica Hrvatskoj.....	81
Grafikon 6: Prikaz jednostavnosti mrežne adresa stranice.....	82
Grafikon 7: Prikaz dizajnerski privlačne početne stranice.....	82
Grafikon 8: Prikaz misije knjižnice.....	83
Grafikon 9: Prikaz razvojnih planova.....	83
Grafikon 10: Prikaz povijesti knjižnice.....	84
Grafikon 11: Prikaz uporabe stranog jezika.....	84
Grafikon 12: Prikaz slobodnog pristupa sadržajima.....	85
Grafikon 13: Prikaz popisa zaposlenika knjižnice.....	85
Grafikon 14: Prikaz jasne strukture stranice.....	86
Grafikon 15: Prikaz pravilne uporabe jezika.....	86
Grafikon 16: Prikaz kvalitete sadržaja.....	87
Grafikon 17: Prikaz jasnih odredbi o sadržaju stranice.....	87
Grafikon 18: Prikaz datacije osnutka zavičajne zbirke.....	88
Grafikon 19: Prikaz radnog vremena zavičajne zbirke.....	88
Grafikon 20: Prikaz popisa zaposlenika zavičajne zbirke.....	89
Grafikon 21: Prikaz osnovnih podataka o sadržaju zavičajne zbirke.....	89
Grafikon 22: Prikaz dostupnosti informacija o broju jedinica zavičajne građe.....	90
Grafikon 23: Prikaz detaljnijih uputa o korištenju građe.....	90
Grafikon 24: Prikaz mogućnosti pretraživanja prema vrsti građe.....	91
Grafikon 25: Prikaz mogućnosti pretraživanja prema temi.....	91
Grafikon 26: Prikaz postojanja samostalne baze građe zavičajne zbirke.....	92
Grafikon 27: Prikaz postojanja poveznica sa stranice zavičajne zbirke na	

digitaliziranu građu	92
Grafikon 28: Prikaz postojanja zavičajne bibliografije.....	93
Grafikon 29: Prikaz prinova zavičajne građe.....	93
Grafikon 30: Prikaz baštinske zbirke pojedinca	94
Grafikon 31: Prikaz vidljivosti datuma zadnje promjene.....	94
Grafikon 32: Prikaz redovne obnove sadržaja.....	95
Grafikon 33: Prikaz brzine pristupa stranici.....	95
Grafikon 34: Prikaz urednog rada poveznica.....	96
Grafikon 35: Prikaz poveznica na druge AKM ustanove.....	96
Grafikon 36: Prikaz virtualnih izložbi.....	97
Grafikon 37: Prikaz povijesti strane knjižnice.....	98
Grafikon 38: Prikaz misije strane knjižnice.....	98
Grafikon 39: Prikaz razvojnih planova stranih knjižnica.....	99
Grafikon 40: Prikaz uporabe stranih jezika u stranim knjižnicama.....	99
Grafikon 41: Prikaz datacije osnutka zavičajne zbirke strane knjižnice.....	100
Grafikon 42: Prikaz imenovanog osoblja zavičajne zbirke strane knjižnice.....	101
Grafikon 43: Prikaz osnovnih podataka o sadržaju zavičajne zbirke.....	101
Grafikon 44: Prikaz uputa o korištenju građe zavičajne zbirke strane knjižnice.....	102
Grafikon 45: Prikaz zavičajne bibliografije.....	103
Grafikon 46: Prikaz prinova u zavičajnoj zbirci strane knjižnice.....	104
Grafikon 47: Prikaz baštinske zbirke pojedinaca.....	104
Grafikon 48: Prikaz datacija zadnjih izmjena na mrežnoj stranici zavičajne zbirke strane knjižnice.....	105
Grafikon 49: Prikaz poveznica na druge AKM ustanove.....	106
Grafikon 50: Edukacija- seminari i sl. o zavičajnoj zbirci strane knjižnice.....	107
Grafikon 51: Prikaz poziva na darivanje zavičajne građe u stranim knjižnicama.....	107
Grafikon 52: Prikaz informacija o događanjima u zavičajnoj zbirci strane knjižnice.....	108
Grafikon 53: Ukupan udio sredstava Ministarstva kulture za digitalizaciju u odnosu na sredstva MK za digitalizaciju knjižnične građe u knjižnicama.....	127
Grafikon 54: Brojčani udio knjižnica u digitalizacijskim projektima u odnosu na druge ustanove.....	128

Popis tablica:

Tablica 1: Sinteza vremena, identiteta i pamćenja.....	39
Tablica 2: Usporedba analogne i digitalne knjižnice	71
Tablica 3: Primjer virtualne izložbe zavičajnog sadržaja zaprešićkog kraja.....	191

Popis slika:

Slika 1: Uloga pamćenja u zavičajnoj povijesti.....	37
Slika 2: Prožimanje povijesti i pamćenja.....	40
Slika 3: Piramida – od zavičajne povijesti do zavičajne zbirke.....	41
Slika 4: Beskrajni kružni tijek socijalnog pamćenja i socijalne povijesti.....	41
Slika 5: Baština u središtu baštinskih ustanova.....	44
Slika 6: Razglednica (avers) : Pozdrav iz Zaprešića.....	170
Slika 7: Razglednica (revers): Pozdrav iz Zaprešića.....	171

PRILOZI

Prilog 1: Mrežne adrese županijskih matičnih knjižnica i zavičajnih zbirki

Naziv knjižnice	Mrežna adresa knjižnice	Mrežna adresa zavičajne zbirke
Narodna knjižnica Dubrovnik	http://www.dkd.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=20&Itemid=12	http://www.dkd.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=20&Itemid=12
Gradska knjižnica Zadar	http://www.gkzd.hr/	http://www.gkzd.hr/?q=hr/Zavičajna zbirka
Gradska knjižnica Marka Marulića Split	http://www.gkmm.hr/	http://www.gkmm.hr/zavicajna_zbirka_spalatina.htm
Gradska knjižnica Rijeka	http://gkr.hr/	http://svevid.gkr.hr/
Gradska knjižnica i čitaonica Pula	http://www.gkc-pula.hr/hr/	http://vizz.gkc-pula.hr/hr/zavicajna-zbirka/
Samostalna narodna knjižnica Gospić	Ø	Ø
Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac	http://www.gkka.hr/	http://www.gkka.hr/?page_id=24
Narodna knjižnica i čitaonica Vlado Gotovac Sisak	http://www.nkc-sisak.hr/	http://www.nkc-sisak.hr/zbirke-2/zavicajna-zbirka/
Gradska knjižnica i čitaonica „Metel Ožegović“ Varaždin	http://knjiznica-vz.hr/	http://knjiznica-vz.hr/index.php?option=com_content&task=view&id=59&Itemid=109
Gradska knjižnica i čitaonica	http://www.gkpz.hr/	http://www.gkpz.hr/odjeli/zavicajna-zbirka-possegana/

Požega		
Gradska knjižnica Slavonski Brod	http://www.gksb.hr/	http://www.gksb.hr/index.php/odjeli/zavicajna-zbirka-sa-studijskom-citaonicom
Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci	http://www.gkvk.hr/	http://www.gkvk.hr/index.php?option=com_content&task=view&id=21&Itemid=46
Narodna knjižnica „Petar Preradović“ Bjelovar	http://www.knjiznica-bjelovar.hr/	http://www.knjiznica-bjelovar.hr/index.php/zbirke/zavichajna_zbirka/
Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“ Šibenik	http://www.knjiznica-sibenik.hr/	http://www.knjiznica-sibenik.hr/
Gradska knjižnica Krapina	http://www.gkkr.hr/	http://www.gkkr.hr/index.php/zavicajna-zbirka
Gradska knjižnica i čitaonica Virovitica	http://www.knjiznicavirovitica.hr/	http://www.knjiznicavirovitica.hr/ieNews/clanak.asp?ID=321
Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek	http://www.gskos.unios.hr/	http://www.gskos.unios.hr/?upit=sadrzaj&id=234
Knjižnica „Fran Galović“ Koprivnica	http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/	http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/defaultcont.asp?id=69&n=4
Knjižnica „Nikola Zrinski“ Čakovec	http://www.kcc.hr/	http://www.kcc.hr/zavicajna-zbirka/#
KGZ Zagreb	http://www.kgz.hr/default.aspx?id=836	http://www.kgz.hr/default.aspx?id=3990

Prilog 2: Mrežno mjesto digitalizirane građe županijskih matičnih knjižnica

Knjižnica	Mrežno mjesto digitalizirane građe
Narodna knjižnica Dubrovnik	http://issuu.com/duknjiznice/stacks
Gradska knjižnica Zadar	http://www.delmata.org/
Gradska knjižnica Maraka Marulića Split	http://www.gkmm.hr/digitalizirana.bastina.htm
Gradska knjižnica Rijeka	http://svevid.gkr.hr/collections
Gradska knjižnica i čitaonica Pula	http://vizz.gkc-pula.hr/hr/gradja/
Samostalna narodna knjižnica Gospić	(nema mrežnu stranicu)
Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac	http://www.gkka.hr/Digitalizirana_karlovačka_bastina/digit.htm
Narodna knjižnica i čitaonica Vlado Gotovac Sisak	Nema mrežno dostupne digitalizirane građe
Gradska knjižnica i	http://library.foi.hr/zbirke/varazdin/

čitaonica „Metel Ožegović“ Varaždin	
Gradska knjižnica i čitaonica Požega	http://www.gkpz.hr/digitalna-bastina/
Gradska knjižnica Slavonski Brod	Nema mrežno dostupne digitalizirane građe
Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci	http://www.gkvk.hr/index.php?option=com_content&task=view&id=98&Itemid=128
Narodna knjižnica „Petar Preradović“ Bjelovar	http://library.foi.hr/dlib/index.php?page=knjiznica
Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“ Šibenik	http://www.knjiznica-sibenik.hr/
Gradska knjižnica Krapina	http://krapina.arhivpro.hr/?sitetext=93
Gradska knjižnica i čitaonica Virovitica	http://library.foi.hr/ZBIRKE/virovitica/index.php?page=main
Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek	http://magjer.gskos.hr/?page_id=18
Knjižnica „Fran Galović“ Koprivnica	http://www.knjiznica-koprivnica.hr/knjiznica/defaultcont.asp?id=11&n=5

Knjižnica „Nikola Zrinski“ Čakovec	Digitalizirana građa nije dostupna
KGZ Zagreb	http://kgzdz.arhivpro.hr/

Prilog 3: Mrežne stranice stranih knjižnica i njihovih zavičajnih zbirki

Knjižnica	Mrežna stranica knjižnice	Mrežna stranica zavičajne zbirke
Brooklyn Public Library	http://www.bklynlibrary.org/	http://www.bklynlibrary.org/brooklyncollection
Fremantle City Library	http://www.fremantle.wa.gov.au/library	http://www.fremantle.wa.gov.au/library/Fremantle_History_Centre
Kalamunda Library	http://www.kalamunda.wa.gov.au/Services/Libraries	http://www.kalamunda.wa.gov.au/About-Us/Our-Shire/Local-History-Collection
Port Phillip Library	http://library.portphillip.vic.gov.au/Home	http://heritage.portphillip.vic.gov.au/Local_history_services/Local_History_Collection
County of Brant Public Library	www.brant.library.on.ca	http://www.olco.canlib.ca/client/en_US/brant/?rm=LOCAL+HISTORY0%7C%7C%7C1%7C%7C%7C0%7C%7C%7Ctrue
Richland Library	http://www.richlandlibrary.com/	http://www.richlandlibrary.com/research-it/genealogy
Nelson Public Library	http://nelsonpubliclibraries.co.nz/	http://nelsonpubliclibraries.co.nz/library/heritage/library-in-focus
Dublin City Library	https://libcat.dublincity.ie/	http://dublincity.ie/main-menu-services-recreation-culture-dublin-city-public-libraries-and-archive/heritage-and-history
Carlow Libraries	www.carlowlibraries.ie/	http://www.carlowlibraries.ie/localhistory.html
Manly Library	http://www.manly.nsw.gov.au/library/	http://www.manly.nsw.gov.au/library/local-studies-collection/
Riverside Public Library	https://www.riversideca.gov/library/	https://www.riversideca.gov/library/history_collections.asp

Orange County Public Library	http://www.ocplva.org/	http://www.oac.cdlib.org/findaid/ark:/13030/kt6b69q5nb/
Wallkill Public Library	http://www.wallkillpubliclibrary.org/wallkill/	https://www.historypin.org/channels/view/38276#!photos/list/
Fullerton Public Library	http://fullertonlibrary.org/	http://fullertonlibrary.org/about-fpl/local-history-room/
Clifton Park- Halfmoon Public Library	http://www.cphlibrary.org/	http://www.cphlibrary.org/historical/index.shtml
Greenville County Library	http://www.greenvillelibrary.org/	http://www.greenvillelibrary.org/index.php/research/genealogy
Neenah Public Library	http://www.neenahlibrary.org/	http://www.neenahlibrary.org/localhistory
Ellensburg Public Library	http://www.ci.ellensburg.wa.us/library	http://www.ci.ellensburg.wa.us/index.aspx?NIID=147
Yarra Libraries	http://www.yarracity.vic.gov.au/libraries/	http://www.yarracity.vic.gov.au/Libraries/Local-history/
Plainfield Public Library	www.plainfieldpubliclibrary.org	http://www.plainfieldlibrary.info/Departments/LH/LH_main.html

Prilog 4: Primjer predstavljanja digitalizirane efemerne građe zaprešičkog kraja

jedinica efemere – prijedlog za digitalizaciju	Tema	veza	literatura/bibliografija
<p>Cvitković, I. Trideset godina Muzeja Brdovec: 1973.-2003. Brdovec: Muzej Brdovec 2003. (<i>katalog</i>)</p> <p>Petnaest godina zavičajnog muzeja Brdovec. Brdovec: Muzej Brdovec, 1988. (<i>katalog</i>)</p>	<p>Muzej Brdovec</p> <p>-15. studenog 1967. donesena odluka o otvaranju muzeja u Brdovcu -u siječnju 1973. Muzej je otvoren</p>	<p>→Krajolik u djelima prvaka hrvatskog slikarstva na prijelomu 19. I 20. stoljeća ...: Muzej Brdovec 26.IV. – 16. V. 2013. Brdovec: Muzej Brdovec, 2012. (<i>katalog</i>)</p> <p>→Ostreš, Ivan Čedomir. Usnuli lađari: [Muzej Brdovec, lipanj –srpanj 2008.] Brdovec: Muzej Brdovec, 2009. (<i>katalog</i>)</p> <p>→Izložba suvremenih hrvatskih umjetnika u počast Vladimiru Malekoviću, osnivaču Muzeja Brdovec. Brdovec: Muzej Brdovec, 2008. (<i>katalog</i>)</p> <p>→Barlek, Josip. Božić: narodni običaji brdovečkog kraja. Brdovec: Muzej Brdovec, 2005. (<i>katalog</i>)</p> <p>→Brdine marijagoričke: geološka prošlost i najstariji tragovi života Brdovca i Maja Gorice: : [Muzej Brdovec, siječanj – ožujak 2004.] Brdovec: Muzej Brdovec, 2003. (<i>katalog</i>)</p> <p>→Cerinski, J. Josip Cerinski: samouki kipar = the self-taught sculptor: Muzej Brdovec=The Brdovec Muzeum, [1998]. Brdovec: Muzej Brdovec, 1998. (<i>katalog</i>)</p> <p>→Fridel, A. Samouki rezbar Anton Fridel=The self-taught carver Anton Fridel: Muzej Brdovec = The Brdovec Museum. Brdovec: Muzej Brdovec, 1996. (<i>katalog</i>)</p> <p>→Belina, D. Drago belina: Galerija Matije Skurjenija, Brdovec, 26.5.-19.6.</p>	<p>Akcija za osnivanje muzeja u Brdovcu. Kaj 2(1969)5, str.56-59.</p> <p>Cvitković, I. Trideset godina Muzeja Brdovec: 1973.-2003. Brdovec: Muzej Brdovec 2003. Brdovec. Kaj 2(1969)5, str. 36-40.</p> <p>Krivošić, S. Stanovništvo Zaprešića i okolice 1857-1991. // Zaprešićki godišnjak, 5(1995), str. 11-29.</p> <p>Laljak, S. Župa Brdovec u zapisima Jambrečaka i Noršića. // Zaprešićki godišnjak 8(2008), str. 171-182.</p>

		<p>1994. Brdovec: Muzej Brdovec; Galerija Matije Skurjenija, 1994. <i>(katalog)</i></p> <p>→Generalić, J. Josip Generalić: uz četrdeset godina izlaganja: Galerija Matije Skurjenija, Muzej Brdovec, Zaprešić, 24.11. – 11.12. 1994. Zaprešić: Muzej Brdovec, Galerija Matije Skurjenija, 1994. <i>(katalog)</i></p> <p>→Kroflin, Lj. Ljubica Kroflin: Galerija Matije Skurjenija, Muzej Brdovec, Zaprešić, 11.6. – 4.7. 1993. Brdovec: Muzej Brdovec, Galerija Matije Skurjenija, 1993.</p> <p>→Popijač. Izidor Popijač: Galerija Matije Skurjenija, [Brdovec], 30.9. – 17.10. 1992. Brdovec: Muzej Brdovec, [1993.] <i>(katalog)</i></p> <p>→Topljak, P. Pero Topljak-Petrina: Galerija Matije Skurjenija, Brdovec, 14. – 31.10. 1993. Brdovec: Muzej Brdovec, Galerija Matije Skurjenija, [1993.]</p> <p>→Mlinarić, M. Mirjana Mlinarić/Muzej Brdovec, [Brdovec], 12.6. – 4.7. 1992. Brdovec: Muzej Brdovec, 1992. <i>(katalog)</i></p> <p>→Horvat-Jaki, J. Jože Horvat-Jaki: Galerija Matije Skurjenija, Muzej Brdovec, Zaprešić, 6.-23.VI. 1991. Zaprešić: Narodno sveučilište, 1991. <i>(katalog)</i></p> <p>→Ivić, V. Novi Dvori Jelačićevi. [Zaprešić]: Narodno sveučilište Zaprešić; Brdovec: Muzej Brdovec, 1990. <i>(katalog)</i></p> <p>→Binički, S. Stevo Binički: Muzej Brdovec, 28.9 – 11.10. 1988. <i>(katalog)</i></p> <p>→Krušlin, M. Mihovil Krušlin: 1882-1962: retrospektivna izložba: Muzej Brdovec, Zaprešić. Zaprešić: Muzej Brdovec, 1987. <i>(katalog)</i></p> <p>→Drenje. Brdovec: Muzej Brdovec; Zaprešić: Narodno sveučilište Zaprešić, 1987. <i>(katalog)</i></p> <p>→Lenković, M. Samouki kipari:</p>	
--	--	--	--

		<p>Narodno sveučilište Zaprrešić, Muzej Brdovec, [11.4.1986 do 26. 4.1986.]. Zaprrešić: Narodno sveučilište Zaprrešić, 1985. (<i>katalog</i>)</p> <p>→Lončarstvo Hrvatskog zagorja: izložbeni salon muzeja u Brdovcu 6.-30. rujna 1974. Brdovec: Muzej Brdovec; Zagreb: Etnografski muzej, 1974. (<i>katalog</i>)</p> <p>→Etnografska prošlost područja Općine Zaprrešić: u čast 10-godišnjice muzeja u Brdovcu. Brdovec: Muzej Brdovec, [1983.] (<i>katalog</i>)</p> <p>→Ivić, V. Bataljon Matija Gubec: Prvi zagorski partizanski odred: uz 45.godišnjicu formiranja. Brdovec: Muzej Brdovec; Zaprrešić: Narodno sveučilište Zaprrešić, 1987. (<i>katalog</i>)</p>	
<p>Žiljak, T; Ivić, V. Narodno sveučilište Zaprrešić 1958-1988. Zaprrešić: Narodno sveučilište Zaprrešić, 1988. (<i>katalog</i>)</p> <p>Narodno sveučilište Zaprrešić 1958-1968. Zaprrešić: Narodno sveučilište, 1968. (<i>katalog</i>)</p> <p>Dani kulture (uz Dan općine</p>	<p>Narodno sveučilište Zaprrešić</p> <p>-1. travnja 1948. Započela gradnja Zadružnog doma (kasnije Dom kulture pa Narodno sveučilište); podrum se počeo koristiti 1953, prizemlje i prvi kat 1954., a kino dvorana je dovršena 1958.</p> <p>-26. lipnja 1958. Narodni odbor općine Zaprrešić utemeljio Narodno sveučilište koje je volonterski djelovalo od 1956.</p>	<p>→Domovi kulture u općini Zaprrešić. Zaprrešić: Narodno sveučilište Zaprrešić, 1986. (<i>katalog</i>)</p> <p>→Općina Zaprrešić 1955-1985: izložba publikacija o općini Zaprrešić u povodu 27. rujna – dana Općine Zaprrešić. Zaprrešić: Narodno sveučilište; Općinska knjižnica, [1985]. (<i>katalog</i>)</p> <p>→Zapisi o Bistri: izložba i razgovor o prošlosti bistranskog kraja: Osnovna škola „Josip Prša“ Bistra, srijeda, 19. ožujka 1986. u 18 sati. Zaprrešić: Narodno sveučilište Zaprrešić, 1986. (<i>katalog</i>)</p>	<p>Laljak, S. Neki podaci o Zaprrešiću. //Zaprrešićki godišnjak, 1(1991), str. 16-17.</p> <p>Laljak, S. Zaprrešićki spomendani.// Zaprrešićki godišnjak, 1(1991), str. 18-48.</p>

<p>Zaprešić – 27. Rujna). Zaprešić: Narodno sveučilište, 1986. (deplijana)</p>			
<p>Zavičajna zbirka knjižnica „Ante Kovačić“ Zaprešić. Josip Vogrinc 1924-1988. : Zaprešić, subota, 6. svibnja 1989. Zaprešić: Knjižnica „Ante Kovačić“, [1989]. (katalog)</p>	<p>Josip Vogrinc -23.žujka 1924. rođen u Zaprešiću -10.srpnja 1988. umro u Zagrebu - 6. svibnja 1989. Priredena izložba i održan prvi memorijalni stolnoteniski turnir u počast Josipu Vogrincu</p>	<p>→Spomen-ploča na rodnoj kući Josipa Vogrince u Zaprešiću (audio-video zapis)</p>	<p>Enciklopedija fizičke kulture. Sv. 2.Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1977, str. 491.</p> <p>Sportski leksikon: A-Ž. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, 1984.str. 511.</p> <p>Povijest sporta: : građa i prilozi: journal for the history of sport. 18(1988)78, str. 60-64.</p> <p>Laljak, S. 75 godina nogometa u Zaprešiću.// Zaprešićki godišnjak 12(2002), str. 342-344.</p> <p>Zapisnik spisan na konstituirajućoj skupštini Hrvatskog športskog kluba Jelačić“ dne 19. Srpnja 1940. Zaprešićki godišnjak 12(2002), str. 345.</p> <p>Pravila Hrvatskog športskog kluba „Jelačić“ Zaprešić. Zaprešićki godišnjak 12(2002),</p>

			str. 346-350. Laljak, S. Stolnotenisač Josip Vogrinec (1924-1988). // Zaprešićki godišnjak 8(2008), str. 434-436.
<p>Matica hrvatska Zaprešić: u suradnji s Knjižnicom „Ante Kovačić“ Zaprešić, Fakultetom za fizičku kulturu i časopisom „Povijest športa“.</p> <p>Vladimir Novak (1870): utemeljitelj hrvatske sportske znanosti, pisac prve fiziologije sporta i prvi profesor gimnastike među Hrvatima – uz 50-godišnjicu smrti: 28. prosinca 1993. – Zaprešić, Knjižnica „Ante Kovačić“, 1993. (katalog/deplijana)</p> <p>(28. prosinca 1993. U Gradskoj knjižnici</p>	<p>Vladimir Novak</p> <p>-rođen 9. srpnja 1870. u Brdovcu</p> <p>-umro 31. prosinca 1943. u Zagrebu</p> <p>-prvi učitelj gimnastike, autor prve fiziologije sporta, utemeljitelj hrvatske znanosti o sportu</p>	<p>Macanović, H. Telesport (tv emisija o V. Novaku), Televizija Zagreb, 7. travnja 1970.</p>	<p>Matica hrvatska Zaprešić: u suradnji s Knjižnicom „Ante Kovačić“ Zaprešić,....., Zaprešić, 1993.</p> <p>Novak, V. Uspomene na V. svesokolski slet u Pragu, Sarajevo: Tiskara Vogler i drugovi, 1907.</p> <p>Novak, V. Kratka uputa u Fiziologiju gimnastike. Spljet: vl. izdanje, 1894.</p> <p>Novak, V. Mens sana in corpore sano u: Šesti godišnji izvještaj Velike Gimnazije u Donjoj Tuzli... na kraju šk. god. 1904/1905. Donja Tuzla, 1995, str. 3-21.</p> <p>Pisma Vladimira Novaka Franji Bučaru. NSK u Zagrebu, Zbirka rukopisa R 6167 b</p> <p>Hrvatska enciklopedija: Novak, Vladimir dostupno na:</p>

<p>„Ante Kovačić“ u Zaprešiću priredena je izložba i okrugli stol sa govornicima: o životu V. Novaka-S. Laljak, o Novaku kao utemeljitelju znanosti o sportu – Z. Jajčević, o publicističkoj djelatnosti F. Frntić. Prikaz o izložbi i Novaku emitirala je HTV 23. siječnja 1994. i Drugi program hrvatskog radija 18. siječnja 1994.)</p>			<p>www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=44225</p> <p>Laljak, S. Vladimir Novak (1870-1943): utemeljitelj znanosti o sportu u Hrvatsko. U: Zagorski godišnjak 3(1993), str. 115-122.</p> <p>Sportska publicistika u Hrvatskoj. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba, 1987. str. 19-20.</p> <p>Jajčević, Z. Vladimir Novak, prvi znanstvenik hrvatskog sporta. (izlaganje održano u Zaprešiću prigodom 50-te godišnjice smrti). U: Zaprešićki godišnjak 4(1994), str. 161-163.</p>
<p>Laljak, S. 110 godina zagorske pruge: Zaprešić-Zabok-Varaždin-Čakovec i ogranka Zabok-Krapina: Pojatno (grad Zaprešić) – petak, 4. listopada 1996. Zaprešić: Matica hrvatska Zaprešić, [1996] (<i>katalog/deplijana</i>)</p>	<p>Željeznička pruga Zaprešić-Zabok-Varaždin-Čakovec i Zabok-Krapina</p> <p>-1. ožujka 1885. počeli zemljani radovi na izgradnji želj. pruge Zaprešić-Zabok-Varaždin -26.srpnja 1886. od Zaprešića do zaboka pokusno vozio prvi vlak na novoizgrađenoj</p>	<p>Spomen-ploča na pročelju postaje Pojatno postavljena prigodom 110-te godišnjice zagorske pruge (<i>audio-video zapis</i>)</p>	<p>Gorničić, J. Razvitak željeznica u Hrvatskoj do 1918. godine: građenje, organizacija i financijski odnosi. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1952.</p> <p>Belošević, S. Zagorskom željeznicom i njezinim pobočnim prugama. Varaždin: Narodna Tiskara B. Svobode, 1932.</p> <p>100 godina željezničke pruge Zaprešić-Varaždin-Čakovec-</p>

	<p>željezničkoj pruži koju je trasirao ing. Luterotti -4.rujna 1886. otvorena pruga Zaprešić-Zabok-Varaždin sa odvojkom Zabok-Krapina</p> <p>- 24. listopada 1870. u Brdovcu je rođen dr. Josip Gorničić-Brdovački, najveći stručnjak za gradnju i eksploataciju željeznica u nas.</p>		<p>Zabok-Krapina: 1886-1986. Varaždin: Željeznički prijevoz, [1986.]</p> <p>Laljak, S. Uz 110-godišnjicu Zagorske pruge. U: Zaprešićki godišnjak 6(1997), str. 337-342.</p> <p>Od povijesne izložbe do obnovljenog stajališta. Željezničar 11(1996), str. 612 ,</p> <p>Koristi zagorske željeznice, Obzor 11.10.1886.</p> <p>Vozarina na zagorskoj željeznici. Obzor 12.10, 1886.</p> <p>Pust, D. Odgovor na Razjasnjenja Petra Horvata od 20. Kolovoza 1872. u poslu željeznice Čakovec-Varaždin-Zaprešić. U Zaprešićki godišnjak 12(2007), str. 348-352.</p>
--	--	--	---

Prilog 5: Primjerci efemerne građe zaprešićkog kraja – prilog zavičajnoj povijesti

(OSMA) VIII. Smotra likovnog stvaralaštva Općine Zaprešić: u povodu 27. rujna – Dana općine Zaprešić: (katalog izložbe održane u Osnovnoj školi «Ljudevit Gaj» Zaprešić 25. rujna – 2. listopada 1987. / autor kataloga Stjepan Laljak; postav izložbe Likovna sekcija KS. – Zaprešić: Klub samoupravljača Zaprešića, (1987.). – 20 X 10 cm; (3) str.

Katalog sadrži popis 16 autora sa 29 izloženih djela.

AUGUST Šenoa: Kameni svatovi: Jablanovec (Grad Zaprešić), 25. listopada 1997.: prigodom 15. obljetnice spomenika Kamenim svatovima i Augustu Šenoi: (katalog) / urednik Stjepan Laljak. – Zaprešić: Matica hrvatska Zaprešić, 1997. – 24 cm; ilustr.; (7) str.

Katalog sadrži 240 stihova pjesme Kameni svatovi. -Tekstove Priča o kamenim svatovima. - Spomenik u Jablanovu / Stjepan Laljak. – Popis literature o Jablanovcu i Kamenim svatovima

Tisak: Intergrafika Zagreb, naklada 1000 kom

JABLANOVEC: od najstarijih vremena do danas: Prigodom 15. obljetnice spomenika Kamenim svatovima i Augustu Šenoi (katalog) / urednik Stjepan Laljak. – Zaprešić: Matica hrvatska Zaprešić, 1997. – 24 cm; ilustr;(7) presavijenih listova

Jablanovec od najstarijih vremena do danas / Stjepan Laljak; Izvori i literatura o Jablanovcu, Šenoi i Kamenim svatovima. – Kronologija važnijih događaja u Jablanovcu od najstarijih zapisa do danas

Tisak: Intergrafika Zagreb, naklada 1000 kom

KALENDAR revolucionarnih događaja sela Pluske u vremenu od: 1939.g. – 1945. g. (katalog) / autor teksta Mirko Šimunjak. – Luka: savez udruženja boraca Narodnooslobodilačkog rata Hrvatske; Općinski odbor Zaprešić; Mjesno udruženje Luka, (1983?). – (3) str; 21 cm

Izdano u čast 40 godišnjice formiranja Omladinskog bataljona Z.P.O.H-e u Pluski 1944. godine

PRIVREDA općine Zaprešić '86: sedma izložba privrede u povodu Dana općine Zaprešić – 27. rujna (katalog izložbe održane u Osnovnoj školi «Ljudevit Gaj» Zaprešić 25. 25. rujna do 3. listopada 1986.(/ (autor kataloga Stjepan Laljak). – Zaprešić: Klub samoupravljača Zaprešića, 1986. – 19 cm (3 x presavijen); 4 str.

Sadrži popis 13 radnih organizacija sa osnovnim podacima i 6 samostalnih privrednika.

<p>ŠEZDESET godina nogometnog kluba u Zaprešiću: nogomet u Zaprešiću (kratka povijest nogometnog kluba 1929-1989) (katalog) / autor teksta Stjepan Laljak. – Zaprešić: Jugokeramika, 1989. – 4 str.; 21 cm</p>
<p>OPĆINA Zaprešić 1955 – 1985: izložba publikacija o općini Zaprešić u povodu 27. rujna – Dana općine Zaprešić (katalog izložbe održane u Domu kulture Zaprešić 24. rujna do 1. listopada 1985. / priredio Stjepan Laljak. – Zaprešić: Narodno sveučilište; općinska knjižnica, 1985.. – 3 str; 20 cm U katalogu su nabrojane serijske publikacije, monografske publikacije, sitni tisak izloženi na izložbi. – Tisak:»Zagreb» Samobor</p>
<p>PRIVREDA općine Zaprešić '87: osma izložba privrede u povodu Dana općine Zaprešić – 27. rujna (katalog izložbe održane u Osnovnoj školi «Ljudevit Gaj» Zaprešić 27. rujna do 2. listopada 1987.) / (autor kataloga Stjepan Laljak). – Zaprešić: Klub samoupravljača Zaprešića, 1987. – 19 cm ; 3 str. Sadrži popis 7 radnih organizacija sa osnovnim podacima, 1 zadruga i Turističko društvo Zaprešić</p>
<p>(SEDMA) VII. Smotra likovnog stvaralaštva Općine Zaprešić: u povodu Dana općine Zaprešić: (katalog izložbe održane u Osnovnoj školi «Ljudevit Gaj» Zaprešić 25. rujna – 3. listopada 1986. / autor kataloga Stjepan Laljak; postava izložbe Likovna sekcija KS. – Zaprešić: Klub samoupravljača Zaprešića, (1987.). – 20 cm; (3) str. Katalog sadrži popis 18 autora sa 29 izloženih djela.</p>
<p>NARODNO sveučilište Zaprešić 1958 – 1968. – Zaprešić: Narodno sveučilište Zaprešić, 1968. – 16 str.; 20 cm Tisak: Štamparija, Krapina</p>
<p>DANI Ante Kovačića (program od 26. rujna 1986. do 27. rujna 1986.) – Zagreb: Knjižnice grada Zagreba; Zaprešić: Knjižnica Ante Kovačića, (1986.). – (2) str; 21 cm</p>
<p>FILM; Dani kulture (uz Dan općine Zaprešić – 27. rujna). – Zaprešić: Narodno sveučilište, 1986. – 2 str.; 30 cm Letak sadrži program kina «Partizan» u Zaprešiću za mjesec rujna; program kina «Jedinstvo» u Brdovcu za mjesec rujna i program Dana kulture povodom Dana općine Zaprešić</p>
<p>PREDSTAVLJANJE knjige aforizama «Reizborni d@ugovi» Josipa Balaška (pozivnica za 29. lipnja 1987.). – Zagreb: Književna grupa Kluba samoupravljača Zagreba, 1987. U programu sudjeluju Josip Balaško (autor), Stjepan Laljak (urednik), Hrvoje Hitrec (recenzent),</p>

Ljubica Antulov-Tota i Edo Peročević kao govornik tekstova

KOVAČIĆ-Tajčević, Sonja

Ante Kovačić (Grafička građa) / (Sonja Kovačić-Tajčević). – Zaprešić: Matica hrvatska Zaprešić, 1999. – 1 razglednica ; 12x15 cm

Snimka portreta Ante Kovačića

JACOBI, Josephus

Baltazar Adem Krčelić (Grafička građa) / Josephus Jacobi. – Zaprešić: Matica hrvatska Zaprešić, (?). – 1 razglednica; 12x15 cm

Snimka portreta B. A. Krčelića iz 1749. izrađenog u Beču

GROFOVSKI grb bana Josipa Jelačića (Grafička građa). – Zaprešić: Matica hrvatska Zaprešić, (?). – 1 razglednica; 12 x 15 cm

Original grofovskog grba se čuva u Arhivu HAZU. – Tekst na poledini: Ban Jelačić (1801-1858) postao je grof 20. travnja 1854.

OBITELJSKA grobnica grofova Jelačića (Grafička građa). – Zaprešić: Matica hrvatska Zaprešić, (?). – 1 razglednica; 12 x 15 cm

Tekst na poledini: Obiteljska grobnica grofova Jelačića (nacrt H. Bolle) – Novi Dvori (Zaprešić). Izgrađena je 1884., obnovljena 1992.,. Od 16. x. 1992. tu je grob bana Jelačića (1801-1859)

VRŠILNICA – Novi Dvori Zaprešić (Grafička građa). – Zaprešić: Matica hrvatska Zaprešić, 1992. – 1 razglednica ; 12 x 15 cm

Tekst na poledini: Vršilnica je najstariji gospodarski objekt (17/18. st.) na novodvorskom imanju , a služila je za vršenje žita. Građevinski obnovljena 1991/92. Krov pokriven šindrom. – Kupnjom ove razglednice i Vi pomažete obnovu Jelačićevih Novih Dvora

SKURJENI, Matija

Zaprešićka rampa (Grafička građa). – Zaprešić: Matica hrvatska Zaprešić, 2000. – 1 razglednica; 12 x 15 cm.

Tekst na poledini: Matija Skurjeni: Zaprešićka rampa (ulje / platno, 45x60 cm, 1956) – Hrvatski muzej naivne umjetnosti (Zagreb)

RAMBERG, Elza

Jelačićev dvorac Novi Dvori (Grafička građa) / Elza Ramberg. – Zaprešić: Matica hrvatska

Zaprešić, 1992. - 1 razglednica; 12 x 15 cm

Tekst na poledini: Jelačićev dvorac NOVI DVORI/ZAPREŠIĆ (1895); autor; Elza Ramberg, akvarel, 16x24 cm. – Kupnjom ove razglednice i Vi pomažete obnovu Jelačićevih Novih Dvora

FRIDEL, Antun

Seljačka buna 1583 (Grafička građa / Antun Fidel. – Zaprešić: Matica hrvatska Zaprešić, 1992. – 1 razglednica; 15 x 15 cm

Tekst na poledini: Antun Fridel (1892-1969): Seljačka buna 1573.; reljef u hrastovini (165 x 175 cm), izrađen 1912. (Izdano uz 100-godišnjicu Fridelova rođenja)

POZIVNICA na znanstveni skup «Pavao Stoos, život i djelo : u povodu 125-godišnjice smrti ovog pjesnika i preporoditelja (1806-1862) dana 13. svibnja 1987. / Zavičajna zbirka Knjižnice «Ante Kovačić» Zaprešić i Mjesna zajednica Dubravica. – Zaprešić: Zavičajna zbirka Knjižnice «Ante Kovačić» Zaprešić; Dubravica: Mjesna zajednica Dubravica, 1987. – 1 pozivnica: 21x10 cm
Program održavanja svečanosti se odvija na Mirogoju, Zaprešiću i Dubravici

POZIVNICA na znanstveni skup «Pavao Stoos, život i djelo» : u povodu 125-godišnjice smrti ovoga pjesnika i preporoditelja (1806-1862) / Zavičajna zbirka Knjižnice «Ante Kovačić» Zaprešić. – Zaprešić: Knjižnica «Ante Kovačić» Zaprešić, 1987. – 1 str. 21x9 cm
Sudjeluju: Agneza Szabo, Ante Stamać, Joža Skok, Zdenka Veber, Stjepan Laljak, Anđelko Novaković, Marijana Schneider, Ivo Frangeš, Stjepan Krivošić, Nikša Stančić

POZIVNICA za otvorenje programa «Dani Ante Kovačića '87» 24. rujna 1987. /Knjižnica «Ante Kovačić» Zaprešić. – Zaprešić: Knjižnica «Ante Kovačić» Zaprešić, (1987). – (1) list presavijen; 21x10 cm
Program predviđa polaganje cvijeća na piščev grob na Mirogoju, otvorenje izložbe u Knjižnici i predavanje «Kovačić kao školski pisac» Dragutina Rosandića

POZIVNICA na otvorenje Smotre književnog i likovnog stvaralaštva u povodu Dana općine Zaprešić 25. rujna 1987. / Književna i Likovna sekcija Kluba samoupravljača Zaprešića. – Zaprešić : Književna i Likovna sekcija Kluba samoupravljača Zaprešića, 1987. – 21x10 cm
Program predviđa otvorenje VIII. Smotre «Likovno stvaralaštvo općine Zaprešić» i predavanje «Književno i likovno stvaralaštvo općina Zaprešić i Sarajevo(?) '87».

POZIVNICA na predstavljanje Zaprešićkog godišnjaka 1997.: za grad Zaprešić i općine Brdovec,

Bistra, Dubravica, Luka, Marija Gorica i Pušća 18. rujna 1998 / Matica hrvatska Zaprešić. – Zaprešić: Matica hrvatska Zaprešić, 1998. – 1 str; 21x9 cm

Predstavljanje će se održati u Gradskoj vijećnici. – Godišnjak predstavljaju Nedjeljko Mihanović, Nedjeljko Fabio, Nikola Skledar i urednik Stjepan Laljak. – Umjetnički program: Dragutin Tadijanović, Pajo Kanižaj, Tomislav Durbešić, Pero Kvirgić, Vice Vukov, Zvonko Novosel i Mladen Katanić

POZIVNICA na otvorenje 2. skupne izložbe (slike, skulpture, keramika, nakit) dana 18. rujna 1998. u Galeriji Knjižnice «Ante Kovačić» Zaprešić / Matica hrvatska Zaprešić; Knjižnica «Ante Kovačić» Zaprešić. – Zaprešić: Matica hrvatska Zaprešić; Knjižnica «Ante Kovačić» Zaprešić., 1998. – 1 str.; 21x9 cm

Izložba je upriličena povodom završetka IX: Dana Matice hrvatske Zaprešić. – Izlažu: S. Balja, B. Bukovina, I. Cvitić-Znidarčić, D. Grgas, F. Haramina, V. Ilić, D. Jančić, Ž. Karaula, S. Katić, Z. Kauzlarić-Atač, Š. Klaić, I. Lacković, I. Lesiak, J. Lopatić, P. Maruna, J. Marušić, M. Mikuljan, Ž. Nemeč, A. Orlić, Č. Ostreš, D. Popović, Z. Postružin, O. Reisinger, Z. Trbuljak, M. Vukadinović

Prilog 6 : Primjeri projekata usmene povijesti u svijetu

Autor	Naslov	Mrežno mjesto	Sadržaj
Library of Congress	Veterans History Project	http://www.loc.gov/vets/vets-portal.html	Mrežno mjesto američkih veterana (prvi, drugi rat, korejski rat, vjetnamski rat, rat u perzijskom zaljevu)
Library of Congress, American Memory	American Life Histories	http://memory.loc.gov/ammem/wpaintro/wpahome.html	Mrežno mjesto koje sadrži gotovo 2.900 razgovora sakupljenih od 1936-1940. sadržajno različitih a odnose se na obiteljski život, obrazovanje, zanimanja, političke stavove, religiju i vjerovanja, kulturu Voditelji razgovora često su se služili pseudonimima za osobna imena i imena mjesta.
Smithsonian Institution, Archives of American Art	Archives of American Art, Oral History Collections	http://www.aaa.si.edu/collections/oralhistories/	Mrežna stranica sadrži transkripcije više od 180 razgovora sa raznim umjetnicima. Također sadrži 50 transkripta razgovora vođenih 1960-tih kao dio programa usmene povijesti u umjetnosti.
Library of Congress, American Memory	Born in Slavery: Slave Narratives from the Federal Writers' Project, 1936-1938	http://lcweb2.loc.gov/ammem/snhtml/snhome.html	Zajednički program Odjela za rukopise i Odjela fotografija. Mrežne stranice sadrže više od 2.300 zapisa o ropstvu iz usta bivših robova.
McCain Library and Archive, University	Civil Rights in Mississippi Digital	http://www.lib.usm.edu/~spcol/crda/	Mrežno mjesto sadrži više od 125 zapisa usmen povijesti koji se odnose na građanska prava. Svaki zapis sadrži biografiju, popis tema, transkript razgovora, deskriptivnu

of Southern Mississippi	Archive		informaciju o razgovoru, ispitivaču, ispitaniku, vremenu razgovora.
Institute of Electrical and Electronics Engineers	IEEE History Center Oral Histories	http://www.ieee.org/web/aboutus/history_center/oral_history/oral_history.html	Zbirka sadrži 180 razgovora sa tehnoloziima“ koji su promijenili svijet“ u 20. stoljeću.
University of North Carolina	Like a Family: The Making of a Southern Cotton Mill World	http://www.ibiblio.org/sohp/laf/	Mrežno mjesto sadrži više stotina razgovora sa pripadnicima radničke klase vođenih u okviru programa usmene povijesti u razdoblju 1970-tih do 1980-tih. Također sadrži građu iz radničkih novina i pisma američkom predsjedniku.
Kent State University	May 4 Collection	http://www.library.kent.edu/page/11247	Programom usmene povijesti obardeni su događaji od . svibnja 1970. kada je na Sveučilištu Kent nastradalo 13 studenata. Mrežno mjesto sadrži transkripte 93 od 132 razgovora vođena 1990, 1995 i 2000.
Bancroft Library, University of California, Berkeley	Oral History Online!	http://bancroft.berkeley.edu/ROHO/	Mrežno mjesto sadrži transkripte 55 razgovora sadržajno vezanih uz slobodu govora, prava hendikepiranih, ženska prava
Rutgers History Department	Rutgers Oral History Archives of World War II	http://fas-history.rutgers.edu/oralhistory/orlhom.htm	Zbirka sadrži razgovore sa muškarcima i ženama sudionicima II. svjetskog rata, a arhiv 160 potpunih transkripata

Washington Press Club Foundation	Women in Journalism	http://wpcf.org/oralhistory/ohhome.html	Mrežno mjesto osigurava pristup 41 razgovoru sa američkim ženama novinarkama triju profesionalnih generacija – razdoblje prije 1942, od 2. sv. rata do 1964. i nakon 1964. Zbirka sadrži razgovore sa ženama koje su karijeru započele 1920-tih i djelovale do kraja života.
MONASH University	Australian Generations	http://artsonline.monash.edu.au/australian-generations/	Projekt istražuje australskih obitelji radenih 1938., 1958. i 1988. u različitim socijalni, tehničkim okruženjima.
Univerity of New England; New England Art Museum; Australian Museums and Galleries Online	Golden Threads: The Chinese in regional NSW, Australia	http://hosting.collectionsaustralia.net/goldenthreads/	Projekt je usmjeren na iskazivanje važne uloge australskih Kineza u nacionalnoj baštini.
Museum Victoria	Hear Her Voice	http://museumvictoria.com.au/hearhervoice/	Projekt prezentira priče žena u procesima migracija. Razgovori su vezani na njihove snove, aspiracije, razočaranja, postignuća nastojeći zabilježiti različitost kulturnog podrijetla, uzorke imigracija i iskustva u snalaženju u novoj sredini.
Redcliffe Library	Redcliffe Remembers	http://www.moretonbay.qld.gov.au/app/redclifferemembers/default.asp	Mrežna stranica je pridruženi dio knjizi „Redcliffe sjećanja: ratne godine 1939-1949“ koja je objavljena 2004.

Trinity College Dublin	A Story to Tell	http://www.tcd.ie/niid/life-stories/	Cilj ovoga projekta je potpora starijim ljudima sa posebnim potrebama da ispričaju svoje životne priče i izgradnja mrežne stranice na kojoj bi pohranjeni zapisi koji su zapisi o irskoj povijesti postali dostupni.
NUI Cork, Department of Applied Social Studies	Women in Irish Society Project	http://www.ucc.ie/archive/wisp/ohp/	Projekt ima za cilj osvjetljavanje transformacije života irskih žena kroz vrijeme i prostor, sociološkim, literarnim i primijenjenim sociološkim istraživanjima.
Tibet Oral History Project	Tibet Oral History Project	http://www.tibetoralhistory.org/	Mrežna stranica sadrži transkripte 169 razgovora i 45 kratkih video zapisa. Projekt se odnosi na razgovore sa Tibetancima u izbjeglištvu i njihova sjećanja na slobodni Tibet.
New Zealand History	From Memory - New Zealand's War Oral History Programme	http://www.nzhistory.net.nz/war/from-memory	Zapisi skupljeni u programu usmene povijesti u prepričanom obliku služe za rekonstrukciju povijesti zemlje i kao takvi dostupni na mrežnom mjestu.
New Zealand History	Long Journey for Sevenpence	http://www.nzhistory.net.nz/culture/assisted-immigration-to-nz-from-the-uk	Povijest iseljništva iz Velike Britanije na Novi Zeland od 1945. do 1975.
Centre for Popular Memory	Popular Memory	http://www.popularmemory.org.za/	Recording peoples' stories.
Oral Memories of	Oral Memories		Mrežna stranica sadrži audio-vizualne zapise razgovora sa

emerging and mid-career artists		http://oralmemories.com/en	umjetnicima o njihovim estetskim i konceptualnim stavovima, a projekt služi kao platforma za internu i međunarodnu promociju umjetnika.
Texas Tech University	Oral History Project of the Vietnam Archive	http://www.vietnam.ttu.edu/oralhistory/	Vjetnamski arhiv čuva zapise i artefakte iz ratova u Jugoistočnoj Aziji. Projekt usmene povijesti sadrži razgovore sa američkim, vijetnamskim ili stranim vojnim ili civilnim osobljem. Sam Arhiv sadrži više od 4 milijuna stranica skenirane građe što uključuje dokumente, fotografije, slajdove, negative, usmenu povijest, artefakte, pokretne slike, zvučne zapise, karte.
National Library of Australia	Oral history and folklore	http://www.nla.gov.au/what-we-collect/oral-history-and-folklore	<p>Program usmen pojesti sadrži nekoliko potprograma sa više od 3.000 audio zapisa dostupnih na mrežnoj stranici:</p> <ul style="list-style-type: none"> •razgovori Hazel de Berga sa prominentnim australskim pjesnicima, umjetnicima, piscima, kompozitorima, izdavačima, knjižničarima, znanstvenicima, političarima •narodna glazba zabilježena od Johna Mereditha – sadrži više od 500 zapisa iz razdoblja od 1953 do 1994. tradicionalne australske narodne glazbe, pjesama, recitacija • projekt“Donoseći im projekt usmene povijesti doma“ sadrži više od 300 razgovora iz razdoblja od 1991 do 2002. sa svećenicima, policajcima i državnim službenicima.

			<ul style="list-style-type: none"> •Projekt Zaboravljeni Astralci i djeca imigranata sadrži razgovore sa ljudima smještenim u institucijama i djecom bez doma •Projekt Australске paraolimpijske igre – razgovori sa ljudima koji su odigrali ključnu ulogu u razvoju i uspjehu paraolimpijskog sporta u Australiji.
British Library	Oral History	http://www.bl.uk/reshelp/findhelprestype/sound/ohist/ohcoll/collections.html	<p>Na mrežnim stranicama središnje britanske knjižnice dostupni su zapisi projekata usmene povijesti:</p> <ul style="list-style-type: none"> •Najvažniji nacionalni projekti usmene povijesti •Dizajn arhitekture i okoliša •Umjetnost i obrt •Poslovanje i financije •Obrazovanje •Etničnost i post-kolonijalizam •Hrana i piće •Industrija, poljoprivreda i zapošljavanje •Židovska iskustva u Britaniji svjedočanstva iz holokausta •Zakon i pravni sustav •Medicina i zdravlje •Muzeji, knjižnice i baštinske ustanove •Izvođačka umjetnost i glazba •Zdravlje, mentalno zdravlje i ograničene sposobnosti •Politika i vlada •Znanost i tehnologija •Socijalna politika i socijalni pokreti •Seksualnost, reproduktivno zdravlje i prostitucija •Sport •Rat i konflikti •Povijest žena •Pisanje i izdavaštvo

University of Sussex	Sisterhood and After: The Women's Liberation Oral History Project	http://www.sussex.ac.uk/clhlwr/research/sisterhoodafter	Projekt sadrži 60 audio zapisa sa 60 žena aktivistica za ženska prava 1960-tih, 1970-tih i 1980-tih. Zapisi su pohranjeni u BL i javno dostupni. U okviru projekta napravljeno je i 10 kratkih filmova.
University of Edinburgh	Tobar and Dualchais/Kist o Riches	http://www.tobarandualchais.co.uk/	Mrežna stranica sadrži više od 34.000 usmenih zapisa iz Škotske zabilježenih od 1930-tih do danas. Zapisi sadrže priče, pjesme, glazbu, poeziju i podatkovne informacije.
Harvard University	Harvard Iranian Oral History Project	http://www.fas.harvard.edu/~iohp/	Iranski projekt usmene povijesti pri Sveučilištu Harvard sadrži zapise 134 pojedinca koji su bili sudionici ili svjedoci značajnim događanjima od 1920-tih do 1980-tih. Ukupno je 118 razgovora digitalizirano i dostupno na mrežnoj stranici.
NASA	JSC Oral History Project	http://www.jsc.nasa.gov/history/oral_histories/oral_histories.htm	NASA-in projekt usmene povijesti ima za cilj zabilježiti povijesne događaje vezane uz čovjekov odlazak u svemir i na Mjesec. Projekt koji je započeo 1997. obuhvaća ukupno 675 naratora – inženjera, tehničara, doktora, astronauta i drugih zaposlenika NASA-e koji su odigrali značajne uloge u programima Mercury, Gemini, Apollo, Skylab i .
US Holocaust	Oral History : Holocaust	http://www.ushmm.org/research/research-in-collections/overview/oral-	Zbirka sadrži gotovo 65.000 usmenih zapisa razgovora (u tijeku je postupak digitalizacije zapisa) sa žrtvama holokausta i nacističkog

Memorial Museum	Testimonies	history/search-for-an-interview	režima dostupnih preko mrežne stranice. Zapisi sadrže razgovore sa Židovima, Romima, Poljacima, Jehovinim svjedocima, homoseksualcima i političkim zatvorenicima
UC Berkeley's Regional Oral History Office	West Coast Cocktails: An Oral History	http://bancroft.berkeley.edu/ROHO/projects/cocktailhistory/about-the-project	Projekt kojim se istražuje legalnost koktela i alkohola kroz cjeloživotne priče sudionika u proizvodnji uključujući vlasnike ugostiteljskih objekta, destilerija i povjesničara koktela. Zapisi su dostupni putem SoundCloud i Youtube
University of Virginia Miller Center	Presidential Program	http://millercenter.org/oralhistory	Predsjednički program usmene povijesti sadrži razgovore sa značajnim osobama administracije američkih predsjednika Cartera, Reagana, Busha i Clintona te posebne projekte o značajnim temama iz političke povijesti uključujući zapis o šestogodišnjoj senatorskoj karijeri Edwarda Kennedyja. Zapisi dostupni na mrežnoj stranici.

Prilog 7: Značenje Sporazuma o suglasnosti o stvaranju zapisa usmene povijesti - primjer

Ovaj sporazum je zakonski sporazumu kojem svaki ispitanik potvrđuje svoju suglasnost za stvaranje zapisa i njegovu pohranu, definira autorsko pravo te definira restrikcije u javnom pristupu.

Sporazum o stvaranju zapisa usmene povijesti formalizira dogovor, utvrđuje način uporabe i pristupa zapisu i definira autorsko i srodna prava.

Prije samog potpisa Sporazuma, ispitivač ili član grupe za usmenu povijest objasniti će ispitaniku sve aspekte Sporazuma. Svrha Sporazuma je utvrđivanje i potvrda odnosa između ispitanika i Knjižnice.

Ključni elementi sporazuma su:

- Potvrda suglasnosti sudionika za sudjelovanje i stvaranje zapisa
- Definiranje načina na koji istraživači mogu uporabiti zapis – sada ili u budućnosti
- Definiraju pitanje autorskog prava – sudionici intervjua potpisuju autorsko pravo Knjižnici iz razloga što Knjižnica može osigurati suvremene zahtjeve istraživača kao što je digitalna pohrana i mrežni pristup. Ukoliko ispitanik odluči zadržati autorsko pravo, to podrazumijeva da je za uporabu zapisa potrebna dozvola ispitanika.

Sa svim osobnim podacima o ispitaniku ili živućim pojedincima sadržanim u zapisu postupat će se u skladu sa Zakonom o zaštiti osobnih podataka.

Prilog 8: Zajednička izjava o provođenju zapisa intervjua za obiteljska istraživanja - primjer

Ovaj zapis usmene povijesti Gradske knjižnice „Ante Kovačić“ Zaprešić sa provodi i zapisuje kao dio istraživanja obiteljske povijesti i genealogije.

U intervjuu Knjižnica ima intenciju uporabiti zapise radi stvaranja obiteljskog stabla, stvaranja letka za distribuciju unutar obitelji i lokalne zajednice i objavu izvadaka na mrežnim stranicama. Buduća uporaba se odnosi na druge publikacije, internet i druge medije. Kopije zapisa su dostupne drugim članovima obitelji.

Knjižnica će pohraniti zapise i preuzeti odgovornost za njihovu pohranu.

Svrha zajedničke izjave zapisa ove usmene povijesti je:

- Osiguranje zakonitog položaja ispitanika i ispitivača koji se odnose na pitanje autorskog prava zapisa. Suglasnost nositelja autorskog prava zapisa mora biti ostvarena prije nego zapis bude objavljen u bilo kojoj formi ili sa bilo koje strane
- Osigurati objema stranama razumijevanje načina na koji će zapis biti uporabljen te kako će se rabiti u budućnosti
- Dati objema stranama mogućnost da definiraju svoje zahtjeve gleda sadašnjih ili budućih korisnika.

Prilog 9: Informacijski letak - primjer

Dostavljamo vam ovaj dokument kako bismo vas pozvali da sudjelujete u istraživanju u okviru projekta usmene povijesti Gradske knjižnice „Ante Kovačić“ Zaprješić. Prije nego odlučite želite li sudjelovati, želimo vas obavijestiti zašto se istraživanje provodi i što uključuje.

Koja je svrha proučavanja

Cilj istraživanja je popuniti praznine u poznavanju zavičajne povijesti kojom su se segmentarno bavili Stjepan Krivošić Agneza Szabo, Stjepan Laljak, Vjekoslav Noršić, Paškal Cvekan, Mirko Cigrovski, Mirela Slukan Altić, Mira Kolar, Đurđica Cvitanović i drugi. U projektu će biti 20 sudionika, pripadnika zavičajne zajednice ili njihovih potomaka. U okviru sekundarne analize izvornih intervjuva nadamo se da ćemo stvoriti određeniju sliku u području etnografske baštine i važne uloge sudionika svakodnevnih događanja na području zaprešićkog kraja. Studija će uključivati i analitički model koji će biti primjenjivu drugim područjima proučavanja zavičajne povijesti.

Tko organizira i financira projekt

Istraživački tim činit će voditelj zavičajne zbirke, kustos Muzeja Brdovec, predstavnik Matice hrvatske Zaprješić, a koji imaju iskustva u poznavanju zavičajne povijesti.

Projekt financira Grad Zaprješić.

Što će se dogoditi sa intervjuom?

Intervju će biti transkribiran i pohranjen u digitalnom formatu. Osobni podaci pohranjeni na tvrdom disku će imati adekvatnu zaštitu koja uključuje pristup sa zaporkom da bi se spriječilo neovlašteno pristupanje podacima

Zašto sam pozvan u sudjelovanje?

Cilj nam je provesti intervjuje među dvadeset starijih pripadnika zajednice oba spola, kako iz ruralnih , manjih sredina, tako i iz samog Zaprješića za koje držimo da njihovo poznavanje, sjećanje i iskustvo može pomoći u stvaranju zavičajne slike. Smatramo da vi odgovarate profilu.

Da li trebam sudjelovati?

Sudjelovanje nije vaša obaveza, ali držimo da vaše sudjelovanje može pomoći našem projektu jer držimo da odabrani sudionici mogu pridonijeti boljem poznavanju zavičaja. Ako ste suglasni sa sudjelovanjem, ponudit ćemo vam na potpis formular o suglasnosti, ali imate mogućnost odustanka od sudjelovanja u bilo kojem trenutku bez potrebe obrazlaganja istoga.

Koje su dobre strane sudjelovanja?

Cilj projekta je stvoriti arhiv intervjuva sa grupom stanovnika zavičajnog područja, a čija iskustva do sada nisu zabilježena. Vjerujemo da će vam intervjui pružiti mogućnost iskazivanja nekih od vaših iskustava, problema i užitaka u životu u okviru vaše uže zajednice kao i vaših predaka. Također se nadamo da će vam svojevrsna nagrada biti prepoznatljivost u zajednici kao i prilog povijesno značajnoj zbirci arhivski pohranjenih intervjuva.

Što podrazumijeva sudjelovanje?

Ukoliko pristajete na intervju, organizirat ćemo ga u obliku audio/video zapisa. Preferiramo intervju u vašem domu, ali ukoliko vama više odgovara održavanje intervjua na radnom ili drugom mjestu, suglasni smo sa time.

Intervju će voditi voditelj zavičajne zbirke Gradske knjižnice „Ante Kovačić“ Zaprešić i tajat će oko dva do tri sata. Bit ćete pozvani da pratite razvoj cijelog projekta putem mrežnog mjesta usmene povijesti Gradske knjižnice kao i da sudjelujete na seminaru koji će se održati po završetku projekta gdje će rezultati biti prezentirani članovima knjižnice kao i zavičajnog kruga.

Da li će moje sudjelovanje u projektu usmene povijesti biti povjerljivo?

Budući da je cilj projekta popunjavanje isječaka iz zavičajne povijesti, nama ne odgovara potpuna ili djelomična anonimnost sudionika čiji doprinos istraživanju je značajan. Ukoliko odlučite da vaše sudjelovanje ne bude javno dostupno za određeni vremenski period ili da bude anonimno, omogućit ćemo vam to u skladu sa etičkim pravilima.

Što će se desiti sa rezultatima istraživanja?

Svaki sudionik projekta dobit će kopiju transkripta intervjua i sažetak projektnih dostignuća. Rezultati istraživanja će se objaviti u radnim materijalima, kao prilozima u stručnim i znanstvenim časopisima i knjigama. Konačni izvještaj istraživanja bit će dostupan na seminaru na kraju istraživanja i svaki sudionik će dobiti primjerak.

Ukoliko se odlučite na sudjelovanje, molimo da nam svojim potpisom to potvrdite.

Ime:.....

Prezime:.....

Adresa:.....

Broj telefona:.....

Elektronička pošta:.....

Najpogodnije vrijeme za uspostavu telefonskog kontakta:

Prilog 10: Sporazum o povjerljivosti podataka - primjer

Sporazum o tajnosti podataka na projektu usmene povijesti Zavičajne zbirke Gradske knjižnice „Ante Kovačić“ Zaprešić

Ja, Marina Krpan Smiljanec, interpretator u Projektu, suglasna sam sa sljedećim

- a.) Poduzet ću sve potrebne korake da zaštitim informacije koje sam dobila tijekom procesa interpretacije tijekom istraživanja i snimanja audio/video zapisa Zavičajne zbirke. To podrazumijve da neću odati bilo koju osobnu informaciju nikome izvan članova projektne ekipe.
- b.) Neću razgovarati o ničijem imenu niti pisati o bilo kojem imenu na bilo kakvom sastanku ili u dokumentaciji uključujući elektroničku poštu

Interpretator (potpis):.....

Ime:

Datum:

Mjesto:.....

Svjedok (koordinator projekta):

Potpis:

Ime:

Datum:

Mjesto:

Prilog 11: Sporazum o suglasnosti stvaranju zapisa usmene povijesti - primjer

Zapisivanje usmene povijesti je integralni dio djelatnosti Knjižnice „Antun Kovačić“ Zapešić sa ciljem očuvanja baštine zajednice. Vaš zapisani intervju dio je lokalne Zavičajne zbirke, time i nacionalne baštine, a u knjižnici će biti pohranjen kao javni izvor informacija za istraživanje, poučavanje te mrežnu diseminaciju. Svrha ovog sporazuma je da osigura vaš prilog u zbirci u skladu sa vašim željama.

Ovaj Sporazum je sačinjen između Gradske knjižnice „Ante Kovačić“ Zapešić (u daljnjem tekstu Knjižnica) i vas, sudionika u intervjuu.

Ime:.....

Adresa.....

Koji se tiče zapisanog intervjua koji se sačinjen u:
dana.....

Izjava: Ja, sudionik u intervjuu potvrđujem da sam suglasan sa zapisivanjem i u nastavku potpisujem Knjižnici autorsko pravo na moj doprinos za uporabu u svim medijima. Razumijem da to neće utjecati na moje moralno pravo da me se identificira sa sudionikom.

Ukoliko ne želite potpisati autorsko Pravo knjižnici ili želite ograničiti javni pristup svojem intervjuu, iznesite ovdje

.....
.....
.....

Svaka strana potpisom potvrđuje suglasnost sa ovim Sporazumom.

Ispitanik ili njegov opunomoćenik.....

Datum.....

U ime Knjižnice:

Potpis.....

Datum.....

Prilog 12: Zajednička izjava o provođenju zapisa intervjua za obiteljska istraživanja - primjer

Izjava ispitivača (Knjižnica):

- Ja kao zapisivač intervjua raspravio sam sadašnju i potencijalnu uporabu zapisa sa ispitanikom
- Shvaćam da sam nositelj autorskog prava zapisa intervjua
- Shvaćam da suglasnost svih nositelja autorskog prava u zapisu mora biti potvrđena prije nego se zapis javno objavi u bilo kojoj formi od bilo koje strane
- Preuzimam sigurnu pohranu zapisa i popratne građe i svih sljedećih kopija zapisa
- Slažem se sa svim ograničenjima u uporabi zapisa bilo sa moje ili strane ispitanika

Ja, ispitivač u nastavku izražavam bilo koja ograničenja na svoj doprinos za neko vremensko razdoblje:

.....
.....
.....

Ispitanikova izjava: Ja, ispitanik, potvrđujem da:

- Suglasan sam sa sudjelovanjem u stvaranju zapisa usmene povijesti i raspravio sam pitanje sadašnje i buduće uporabe zapisa
- Shvaćam da sam nositelj autorskog prava u skladu sa mojim doprinosom
- Shvaćam da suglasnost na sve nositelje autorskog prava na zapisu mora biti dana prije nego je zapis objavljen u bilo kojoj formi i od bilo koje strane
- slažem se sa ograničenjima koja se odnose na ovaj zapis bilo sa moje strane bilo sa strane ispitivača

Svaka strana potpisom potvrđuje da je razumjela sadržaj Zajedničke izjave

Ispitivač:.....

Datum.....

Ispitanik:.....

Datum.....

ŽIVOTOPIS

Marina Krpan Smiljanec rođena je 1959. u Slavonskom Brodu. Osnovnu školu završila je u Kumrovcu, a gimnaziju u Zaboku. Apsolvirala je pravo na Pravnom fakultetu u Zagrebu i diplomirala arheologiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Magistrirala je knjižničarstvo na Odsjeku za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Godine 2010. stekla je status višeg knjižničara. Radila je kao voditelj u Galeriji Antuna Augustinčića u Klanjcu, od 1990. u Knjižnici «Antun Mihanović» u Klanjcu kao voditelj, a od 1999. kao ravnatelj ustanove. U Gradskoj knjižnici Krapina radi od 2008. kao voditelj Matične službe, a 2010. izabrana je za ravnatelja. Od 2013. godine radi u Zbirci inozemne Croaticae Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

Kao izlagač sudjelovala je na stručnim skupovima knjižničara sa temama poglavito vezanim uz zavičajne zbirke knjižnica te nastojala promovirati metodu usmene povijesti kao dio redovne djelatnosti knjižnica. Prva je suradnica iz narodnih knjižnice u časopisu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu *Glas NSK*. Inicijator je i organizator stručnog skupa *Zavičajne zbirke održanog* 2009. u Gradskoj knjižnici Krapina. Izlagač je na međunarodnim stručnim skupovima u Novom Mestu (2009.), Karlovcu (2010. i 2012.), Savjetovanju za narodne knjižnice u Šibeniku (2009.), Skupštini HKD-a u Tuheljskim Toplicama (2010.), na međunarodnom stručnom skupu *Pokaži što znaš u Sisku* (2011.), na Znanstveno-stručnom skupu Visoke škole Hrvatsko zagorje *Promet i turizam* (2013). Upisana je u Upisnik znanstvenika Hrvatske pod brojem 319833.

Pokretač je i prvi voditelj projekta NAPLE Sister Libraries u Hrvatskoj.

POPIS OBJAVLJENIH RADOVA:

Periodika:

1. Krpan-Ivić, M. Dvorac Horvatska u Velikoj Horvatskoj // Kaj 20, 3(1987), str. 77-83
2. Krpan, M. Hrvatski Ratkaji. // Kaj 25, 1-2(1992), str.77-88
3. Kolar, M. Povijest čitaonice i knjižnice u Klanjcu. // Kaj 32, 1-2(1999), str.105-108
4. Kolar, M. Josip Aleksandar Galjuf iz Vižovlja. // Kaj 37, 1-2(2004), str. 131-134
5. Kolar, M. Zanimljiv nalaz iz Novih Dvora Cesargradskih. // Hrvatsko zagorje 6, 1(2000), str. 93-98
6. Kolar, Marina. Sitno plemstvo Klanjca i Klanječkog kraja. // Hrvatsko zagorje 11, 1-2(2005), str. 60-69
7. Kolar, M. Jedno pismo. // Hrvatskozagorski književni zbornik 2007. / glavni urednik Vladimir Poljanec, Klanjec: Hrvatskozagorsko književno društvo, 2007, str. 156-159.
8. Krpan Smiljanec, M. Bašča; Majstor; Zelena šalica. // Hrvatskozagorski književni zbornik 2004. / glavni urednik Vladimir Poljanec, Klanjec: Hrvatskozagorsko književno društvo, 2005, str. 185-189
9. Krpan Smiljanec, Marina. Plemstvo i knjižnice. // Hrvatsko zagorje 13, 1-2(2007), str. 21-35.
10. Kolar, Marina. Ususret 120.obljetnici knjižnično-čitaoničke tradicije Klanjca. // Hrvatsko zagorje 11, 1-2(2005), str. 112-115
11. Kolar, Marina. Gospođice iz Lenišća. // Hrvatsko zagorje 10, 1-2(2004), str. 112-115.
12. Klanjec u XIX. Stoljeću: katalog izložbe održane u Knjižnici «Antun Mihanović» od 7. lipnja do 28. lipnja 1996 / autor kataloga i izložbe Marina Kolar
13. Krpan Smiljanec, Marina. Časopisi osnovnih škola Krapinsko-zagorske županije. // Život i škola 55, 22(2009), str. 142-155
14. Krpan Smiljanec, Marina. Ne(na)pisana povijest. // Zavičajne zbirke u narodnim knjižnicama: zbornik radova. 7. savjetovanje za narodne knjižnice u republici Hrvatskoj, Šibenik, 2009.
15. Krpan Smiljanec, Marina. Školske stope. // Hrvatsko zagorje 15, 1-2(2009),
16. Krpan Smiljanec, Marina. Istaknuti hrvatski domoljub iz Punta Arenasa.// Matica: mjesečna revija Hrvatske matice iseljenika 64, 1-2(2014), str. 50-51.

17. Krpan Smiljanec, Marina. Pokretač prvih novina na Tok Pisin jeziku. // Matica: mjesečna revija Hrvatske matice iseljenika 63, 12(2013), str. 56-57.
18. Krpan Smiljanec, Marina. Dubravko Ivančan: Krapina, 6. ožujka 1931. – Zagreb, 29. Siječnja 1982.// Hrvatsko zagorje: časopis za kulturu Krapinko-zagorske županije 13, 1-4(2012), str. 216-218.
19. Krpan Smiljanec, Marina. Časopisi osnovnih škola Krapinsko-zagorske županije.// Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja 22(2009), str. 142-155.
20. Krpan Smiljanec, Marina. Zavičajna zbirka: kulturno-turistički potencijal narodne knjižnice.// Promet i turizam: zbornik radova 1. Simpozija Veleučilišta Hrvatsko zagorje Krapina, Tuheljske Toplice od 25. Do 27. Travnja 2103: susreti 2013./ ured. Mira Hercigonja Szekeres; Antun Presečki, Nenad Sikirica. Krapina: Veleučilište Hrvatsko zagorje Krapina, 2013. , str. 105-107.
21. Krpan Smiljanec, Marina. Baština zajednice pohranjena u Knjižnici. // Zbornik radova: 6. Međunarodni stručni skup Knjižnica- središte znanja i zabave; 6. Strokovno srečanje z mednarodno udeležbo Knjižnica – igrišče unanja in zabave/ ur. Frida Bišćan. Karlovac: Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“, 2011., str. 71-73.
22. Krpan Smiljanec, Marina. Novi Dvori Cesargradski – posljednje boravište Antuna Mihanovića. // Zbornik radova sa stručno-znanstvenog skupa pod pokroviteljstvom predsjednika Republike prof. dr. sc. Ive Josipovića/ ured. Nikola Filko; Brankica Greblički; Marijan Pleško; Snježana Ricijaš. Klanjec: Ogranak Matice hrvatske u Klanjcu, 2011. Str. 45-50.
23. Krpan Smiljanec, Marina. Knjižnica- i turističko odredište.// Festival knjižničarstva „Pokaži što znaš“: 60. godišnjica Narodne knjižnice i čitaonice Sisak: Sisak, 6. i 7. listopada 2011. Sisak: Narodna knjižnica i čitaonica Sisak, 2011., str. 18.
24. Krpan Smiljanec, Marina. Serijske publikacije Hrvata izvan Hrvatske u fondu NSK.// Nacionalna i sveučilišna knjižnica. Serijske publikacije Hrvata izvan Hrvatske: (u fondu NSK)/ urednica Željka Lovrenčić, Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2014., str. 8-9.

Monografske publikacije:

1. Kolar, Marina. Priče ispod Cesargrada. Zagreb: Nova knjiga Rast, 1999.
2. Krpan Smiljanec, M. Povijesni razvoj javnih knjižnica i čitaonica Krapinsko-zagorske županije. Pregrada: Matis, 2006.
3. Gradovi i općine Republike Hrvatske I. Zagreb: Mato Lovrak, 2004. (suradnik – autor priloga)
4. Gradovi i općine Republike Hrvatske II. Zagreb: Mato Lovrak, 2008. (suradnik – autor priloga)

5. Priče ispod Medvednice i Ivančice. Zagreb: Multiart, 1996. (suradnik)
6. Krpan Smiljanec, Marina. Cesargradska šaputanja. Klanjec: Hrvatskozagorsko književno društvo, 2011.
7. Krpan Smiljanec, Marina; Ivić, Petra. Kako je Petit pobjegao na Mjesec. Zagreb: Nova knjiga Rast, 2011.